ב"ה

אין ליכט
פון תורה

חומש

בית יהודה

פרשת

בהעלותך

בלשון הקודש
ואידיש

406

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשמ"ז לפ"ק

מנין המצות

ב דר בהעלותך יש בה ה׳ מצות ג׳ עשין וב׳ לאוין:

[שפ] (עשה קג) שכל מי שלא עשה פסח ראשון בזמנו בצווי מיוחד לשחוט הפסח השני ביום י״ד באייר שנאמר בחדש השני בארבעה עשר יום לחודש יעשו אותו וגו׳:

[שפא] (עשה קנ״ו) לאכול בשר פסח שני בליל ט״ו מאייר על מצה ומרור שנאמר על מצות ומרורים יאכלהו:

[שפב] (לאו רל״א) שלא להותיר מבשר פסח השני שנאמר לא ישאירו ממנו עד בקר:

[שפג] (לאו רלב) שלא לשבור עצם מעצמות הפסח שנאמר ועצם לא ישברו בו:

[שפד] (עשה קנב) לתקוע בחצוצרות במקדש עם הקרבת הקרבן מקרבני המועדות שנאמר וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עולותיכם וגו׳:

במדבר ח בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל פְּנֵי

אונקלוס

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵיהּ בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוֹצִינַיָּא

תו״א אל מול פני המנורה יאירו מנחת לה עקידה שער פס:

רשב״ם

(ב) בהעלתך וגו׳. לפי שמלאכת תדיר היא זו הזכירה כאן. אע״פ שכל מלאכת המשכן נגמרה מלאכת הדלקת המנורה לא נגמרה כי תדירה היא: אל מול פני המנורה. היה מטה ראשי הפתילות של כל שבעת הנרות להאיר אל השלחן:

בעל הטורים

(ב) בהעלותך סמך נרות לחנוכה לפרסומי ניסא נרות: בהעלתך את. בגי׳ עשה בה מעלות: אל מול פני המנורה יאירו. כי אני איני צריך לאורה: פני המנורה יאירו. בגי׳ וכי אני

בית יהודא

(ב) ובהעלותך. פרעגט רש״י (למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים) פאר וואס שטייט די מצוה פון די מנורה צונעבן די קרבנות וואס די נשיאים האבן געבריינגט, ענטפערט רש״י (לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים) ווען אהרן הט געזעהן די נשיאים האבן בעניט דעם מזבח מיט זייערע קרבנות (חלשה או דעתו) איז ער ביי זיך שוואך געווארן ונידעריג געווארן (כשלא היה עמהם בחנוכה) ווייל ער איז ניט געוועזן צוזאמען מיט דיא נשיאים אין דעם בעניהונג דעם מזבח (לא הוא) ניט ער איז געוועזן (ולא שבטו) אונ ניט זיין שבט איז געוועזן (אמר לו הקב״ה) הט הקב״ה געזאגט צו אהרן (חייך) איך שווער ביי דיין לעבען (שלך גדולה משלהם) דיין בעניהונג וואס דו וועסט בעניען די מנורה איז גרעסער פון זייער בעניהונג וואס זיי האבן בעניט דעם מזבח (שאתה מדליק ומטיב את הנרות) פארין נאכט וועסטו אנציינדען די מנורה אונ אין דער פריה וועסטו ריין מאכן די רערליך פון די מנורה: ובהעלותך. ארש רש״י בהעלותך איז דערטייטש ווען דו וועסט אויפבריינגען, עס דארף דאך שטיין בהדליקך, אין דיין אנציגדען, ענטפערט רש״י (על שם שהלהב עולה) ווייל מען מוז אזוי לאנג צינדן ביז דער פלאם גייט ארויף אין דערהייך, דריבר (כתוב בהדלקתן לשון עליה) איז געשריבען ביי זייער צינדן, „בהעלותך״, ווען דו וועסט אויפברייגגן דעם פלאם פון דיא קנייטליך ווען עס וואלט שטיין בהדלקתך, וואלט איך מיינען מען דארף גאר אציגר געבן, אונ אוועקגיין, דריבר שטייט בהעלותך (שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה) צו לערנען אז ער דארף צינדן ביז דער פלאם הייבט זיך אויף אין דרהייך (ועוד דרשו רבותינו) נאך האבען דיא רבנן געלערנט בהעלותך זאל זיין דערטייטש אין דיין ארויפגיין (מכאן) פון דאנען לערנען מיר (שמעלה היתה לפני המנורה) נעבען דיא מנורה איז געוועזן אטרעפ (שעליה הכהן עומד ומטיב) אויף דעם טרעפ איז געשטאנן דער כהן אונ הט ריין געמאכט די רערליך פון די מנורה: ואל מול פני המנורה. מיינט מען (אל מול נר האמצעי) נעגן דעם קנויט וואס איז אין מיטען (שאינו בקנים) ער איז ניט אין דיא

רש״י

(ב) בהעלתך. למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו כשלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב״ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות: בהעלתך. א על שם שהלהב עולה כתוב בהדלקתן לשון עליה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה ב לפני המנורה שעליה ג הכהן עומד ומטיב: אל מול פני המנורה. אל מול נר האמצעי שאינו בקנים

שפתי חכמים

א דק״ל איך נופל הלשון בהעלותך על נרות שכתב הכתוב במקום בהדלקתך בהעלותך ומתרץ על שם שהלהב עולה כלומר מ״ה נופל בו לשון עליה. ותו קשה לרש״י מ״מ היה לו לכתוב בהדלקתך ולמה כתב בהעלותך דודאי ל׳ בהעלותך נופל ג״כ בנרות כמו שפירש על שם שהלהב עולה אבל מ״מ הלשון בהדלקתך יותר טוב. ומתרץ דמ״ה כתיב בהעלותך כדי ללמוד שצריך להדליק וכו׳ אבל בפ׳ תצוה גבי להעלות נר תמיד לא פירש רק למה כתי׳ להעלות ולא להדליק ואמר שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. י״ל דלעיל כתיב להעלות לשון ליווי ועל זה פי׳ למה כתב הליווי בל׳ להעלות ולא בל׳ להדליק שהוא לשון יותר מבורר על מה הוא הליווי ומפרש משום שצריך להדליק וכו׳ שהוא בכלל הליווי לכן כתי׳ להעלות. ובפרשת אמור שהוא הליווי האמתי כדפירש״י שם קשה למה לא פירש שם כלום. י״ל שהוא סומך על מה שפירש בפ׳ תצוה על ל׳ להעלות שהוא בל׳ ליווי כדפריבית ודלא כפי׳ הרא״ם שפירש פעם יפרש כל הכתיבות הנופלים על הלשון ופעם יפרש קצת מהם ופעם יסמוך על מה שפירש במקום אחר ומ״ה לא פי׳ כפ׳ אמור כלום אע״ג דכתיב התם להעלות נר תמיד עכ״ל: ב ואע״ג דדרשו מזה שצריך להדליק עד שתהא השלהבת עולה מאליה. י״ל דעיקר דרשה היא מקרא דפ׳ תצוה מלהעלות נר תמיד והכא אגב גררא נקטיה ועוד י״ל דאי לשלהבת עולה מאליה לחוד הוא דאתא היה לו לכתוב להעלות ולא בהעלותך ואי למעלה אחת לחוד הוא דאתא היה לו לכתוב במעלותך אלא להכי כתיב בהעלותך למדרש תרווייהו והרא״ם פי׳ דדרש זה וגם שתהא השלהבת עולה שקולים הם ויכולו שניהם: ג וא״ת והרי קומתו כל אדם ד׳ אמות דהיינו כ״ד טפחים וקומתה של מנורה לא הי׳ כי

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אונ גאט הט גירעט צו משה אזו צו זאגן: (ב) דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן רייד צו אהרן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו אונ זאלסט צו אים אזו זאגן בְּהַעֲלוֹתְךָ אין דיין טאן אויף צינדען אֶת הַנֵּרוֹת די ליכט פון

דער

לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָא יְהוֹן מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בוֹצִינַיָא: ג וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵל אַפֵּי מְנָרְתָא אַדְלֵק בּוֹצִינָהָא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה: ד וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָא נְגִידָא

הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת: ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ד וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה

תו"א וזה מעשה המנורה מקשה כנ"ל עקידה שער ה ושער עת:

בעל הטורים

לאורך לריך: שבעת הנרות. כנגד ז' המזלות וכנ"ל סלו"ם. כתיב בהעלותך את הנרות וכתיב להעלות נר תמיד לבית הלל נר ולה"כ נרות שמוסיפין והולכין והייעו להעלות נר תמיד שמעלין בקודש וגב"ש תחלה נרות ולח"כ נר שמורידין והולכין. להעלות נר תמיד. ס"ת תרד: (ד) וזה מעשה המנורה. וזה עולה י"ח שגובהה של מנורה י"ח טפחים: כמראה. בגימט' כגבריאל מלמד שגבריאל הראה לו דמות המנורה:

רש"י

אלא בגוף של מנורה: יאירו שבעת הנרות. ששה שעל שש הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן ד וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך: (ג) ויעש כן אהרן. (ספרי) להגיד שבחו של ה אהרן שלא שינה: (ד) וזה מעשה המנורה. (שם) שהראהו הקב"ה

בית יהודא

רערן (אלא בגוף של מנורה) נאר אין די מנורה אליין: (יאירו שבעת הנרות). מען מיינט (ששה שעל ששת הקנים) די זעקס קנויטען וואס זענען אויף די זעקס רערן האבן זיך געקערט צו דעם קנויט וואס אין מיטען (שלשה המזרחים) די דריי פון מזרח זייט (פונים למול האמצעי) האבן זיך געקערט צו די מיטעלע (ראשי הפתילות שבהן) מען מיינט די שפיצן קנייטליך וואס זענען געווען אין די דריי רערען וואס אין מזרח זייט זענען געווען געבויגן צו דעם מיטעלסטן קנויט וואס ער איז געשטאנען גלייך) (וכן שלשה המערבים) אונ אזוי די דרייא פון מערב זייט (ראשי הפתילות פונים למול האמצעי) די שפיצען קנייטליך וואס זענען געווען אין די דריי רערען וואס אין מערב זייט זענען געווען געבויגען צו דעם מיטעלסטען קנויט, דריבער זענען אלע זיבען פייערן געווען צוזאמען, דאס זאגט דר פסוק (יאירו שבעת הנרות) אלע זיבען קנויטען צוזאמען האבן געלויכטען, ווען יעדער קנויט וואלט געשטאנען גלייך, וואלט יעדער קנויט געברענט בעזונדער, וואלט געווען צו זעהן זיבען פייערען, איצט אז אלע קנויטען זענען געווען געבויגען צום מיטעלסטען, האט אויסגעזעהן ווי אלע זיבען פייערן זענען איין פייער, זאגט רש"י (ולמה) צו וואס איז אזוי געווען (כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך) מען זאל ניט זאגען הקב"ה דארף די ליכטיגקייט, אז די קנייטליך זענען געווען געבויגען אויף אזייט האט טונקעלער געברענט: (ג) ויעש כן אהרן. זאגט רש"י (להגיד שבחו של אהרן שלא שינה) דיא תורה זאגט דיא לויב פון אהרן, ער הט ניט געענדערט, ער האט געטאן ריכטיג וויא ער איז געבאטען געווארען: (ד) וזה מעשה המנורה. זאגט רש"י (שהראהו הקב"ה באצבע) הקב"ה הט אים געוויזען מיט דעם פינגער

שפתי חכמים

אם י"ח טפחים כדפירש"י בפ' תרומה וא"כ למה לריך למעלה. וי"ל לפי שהטפחים של בית המקדש היו מוחקות וא"כ י"ח טפחים של מנורה היו כמו כ"ד טפחים של חול דהיינו כנגד קומתו של אדם ואם בא להטיב לריך שיראה בנרות כדי שיטיב אותם לכך לריך מעלה: ד פי' מדכתיב יאירו שבעת הנרות ע"כ אפתילות קאי שהם המאירים דאי קאי אנרות שהם הבזיכין הו"ל למימר אל מול פני המנורה יהיו נוטים שבעת הנרות. וא"ת והא בקרא כתיב אל מול פני המנורה דהיינו נר שעל קנה האמצעי יאירו שבעת הנרות ורש"י פי' שאין מאירין לנר אמצעי אלא ששה. וי"ל דהא ק"ל דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות משמע שהכל יהיו מאירין לפניו של אמצע הקנה דהיינו למעלה על גביו שהוא נקרא פני המנורה וזה א"א בשלמא אותו נר שעומד על קנה האמצעי מאיר כנגד פניו אבל שאר ששה נרות אינן מאירין אלא לפניו של אותן קנים שעומדים. מול כניהם כמנהג כל הנרות שנוהגים להאיר כלפי עלמן. ומתרץ דגם שאר ששה נרות שעל ששה קנים מאירין לפניו של קנה האמצעי דששה שעל ששת הקנים ג' מזרחיים פונים למול אמצעי ר"ל שהיו כופפין ראשי הפתילות לפני קנה אמצעי וכן מערבים. ויאירו שבעת הנרות פי' שבזה האופן יהיו מאירין שבעת הנרות אל מול קנה האמצעי. והרא"ם האריך כאן הרבה. (ועיין בתב בת הרב"ב סי' ת'): ה דאל"כ ויעש כן אהרן למה לי וכי תעלה על דעתך שלא עשה מה שצוה ה' ע"י משה.

פירוש לתורת אלהים

דער מנורה אל מול פני אקעגן דעם פנים פון דיא מנורה יאירו זאלען לייכטען שבעת הנרות דיא זיבען ליכט כלומר די קנייטליך פון דיא זעקס רערליך וואס זענען אין די זייטען פון דער מנורה זאלען זיך קערן אקעגן דעם זיבעטען רעריל וואס עס גייט ארוס פון דעם גוף פון דער מנורה [עיין רש"י]: (ג) ויעש כן אהרן האט אהרן אזו געטאן אל מול אקעגען דעם פנים פון דער מנורה העלה נרותיה האט ער אויף געצינדען אירע ליכט כאשר צוה אזו וויא גאט האט געבאטען צו משה: (ד) וזה מעשה המנורה

ליקוטים על התורה

(ג) ויעש כן אהרן וגו'. רש"י זאגט דר פסוק דרציילט אונז אז אהרן הט ניט געענדערט. מפרשים פרעגן וואלט מיר דען גימיינט אהרן הט געענדערט? ווי קען דס זיין אהרן זאל טאן אנדערש ווי הקב"ה הט געבאטען? נאר די גמרא זאגט אין בבא בתרא ווען הורדוס הט גיהרגעט אלע חכמים איז ער נאכדעם געקומען פרעגן אעצה בי בבא בן בוטי וואס ער זאל טאן הקב"ה זאל אים מוחל זיין די עבירה, הט בבא בן בוטי געזאגט צו אים דו האסט פארלאשן די ליכט פון דר וועלט, זאלסטו איפבאהען די ליכט פון דר וועלט רעם בית המקדש, די גמרא זאגט ווען יודין זענען געשטאנען נעבן בארג סיני זענען זיי געווארען פריי פון מלאך המות, אונ וואלטן געלעבט אייביג, אונ ווען די יודין האבען געמאכט דעם עגל, איז צוריק נגזר געווארען זיי זאלען שטארבן, דר עגל איז דאך געמאכט געווארן דורך אהרן, האט אהרן פר לאשן די ליכטיגקייט פון דר וועלט, דריבער הט הקב"ה געהייסן אהרן זאל צינדן די מנורה, וואס זיא ברענגט אליכטיגקייט אויף דר וועלט, וואלטן מיר מיינען אהרן האט זיך געשעמט אן צינדן די מנורה, ווייל דס וועט דערמאנען די מעשים פון עגל, וועלן די יודין ביז ווערן אויף אהרן וואס דורך אים איז געקומען צוריק די מיתה אויף דער וועלט, דריבער דערציילט די תורה דיא לויב פון אהרן, אז ער האט ניט געענדערט, נאר ער האט אן געצינדן די מנורה ווי הקב"ה הט געבאטן צוא משה, וואס משה אז ניט שולדיג געווען אין דעם עגל:

זָהָב עַד־יְרֵכָהּ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה
הִוא כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־הַמְּנֹרָה׃
פ ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ו קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

אונקלוס

דְּהַב עַד שִׁדַּהּ עַד
שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֶזְוָא
דִּי אַחֲזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה
כֵּן עֲבַד יָת מְנָרְתָּא׃
ה וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ ו קָרֵב יָת לֵוָאֵי
מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתַדְכֵּי

תו"א עד ירכה עד מנחות כט: מקשה הוא שם כח:

בעל הטורים

כן עשה. כ"ן נרות עשה שלמה כדי המנורות: עשה. בגימטריא שלמה. ד' פעמים הזכיר מנורה שהיא כשרה מד' מינין כדאיתא במנחות דף כ"ח ע"ב ורמז לארבע מנורות בשנחת בית העולמים:

בית יהודא

אויף אפייערדיגע מנורה, אונ הט געזאגט צו משה. אזוי אמנורה זאלסטו מאכן (לפי שנתקשה בה) ווייל אויסוויינינג איז שווער געוועז צו משה ער זאל פארשטיין ווי די מנורה זאל זיין געמאכט (לכך נאמר וזה) דריבער זאגט דר פסוק וזה, דס איז דיא מנורה, ווי דיא פייערדיגע מנורה איז זאלסטו מאכן די גאלדענע: (מקשה) אויסגעקלאפט (לשון דא לדא נקשן) וויא עס שטייט אין פסוק איין קניה צו די אנדערע קניה הט געקלאפט (עשת של ככר זהב היתה) עס איז געווען אשטיק גאלד וואס האט געוואגן אצענטנער (ומקיש בקורנס) אויף דעם גאלד הט ער געקלאפט מיט אהאמער (וחותך בכשיל) אונ הט געשניטען מיט אשער (לפשט איבריה כתקונן) מען זאל אויסציען די גלידר פון די מנורה ווי זיי דארפן זיין (ולא נעשית איברים איברים על ידי חבור) די מנורה איז ניט געמאכט געווארן בעזונדר שטיקר מען זאל זייא צוזאמען שרויפען: (עד ירכה עד פרחה). זאגט רש"י (ירכה היא השדה שעל הרגלים) ירכה מיינט מען דעם אונטערשטען קאסטען פון דיא מנורה, דר קאסטען איז געשטאנען אויף פיס (חלול) אונטען איז דער קאסטען געווען ליידיג (כדרך מנורות כסף שלפני השרים) ווי עס זענען געמאכט די זילבערנע מנורות וואס זענען ביי די שרים: (עד ירכה עד פרחה). זאגט רש"י (כלומר) מען מיינט (גופה של מנורה) (כולה) די גאנצע מנורה (וכל התלוי בה) אונ אלץ וואס געהער צו די מנורה: (עד ירכה). (שהוא אבר גדול) סאיי דער אונטערשטער קאסטען וואס דס איז די גרעסטע שטיק פון די מנורה (עד פרחה) סאיי די בלומען (שהוא מעשה דק שבה) וואס דס איז די דינסטע זאך פון דיא מנורה (הכל מקשה) אלץ איז געווען אויסגעקלאפט פון איין שטיק גאלד, זאגט רש"י (ודרך עד לשמש בלשון זה) דער ווארט עד איז אמאל דרטייטש „סאיי" ניט „ביז" (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (מגדיש ועד קמה ועד כרם זית) מיינט מען דער שייער, סאיי דיא שטייענדיגע תבואה, סאיי דיא איילבירטען, אלץ איז פארברענט געווארן: (כמראה אשר הראה וגו'). מיינט מען (כתבנית אשר הראהו בהר) די מנורה איז געווען ווי די צורה פון די פייערדיגע מנורה וואס הקב"ה האט געוויזען צו משה אויף דעם בארג (כמו שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט געזאגט צו משה (וראה ועשה בתבניתם) זעה די פייערדיגע מנורה אונ זאלסט מאכן די גאלדענע מנורה ווי עס איז דיא פייערדיגע מנורה: (כן עשה את המנורה). אזוי הט ער געמאכט די מנורה (מי שעשאה) ווער עס האט זיא געמאכט (ומדרש אגדה) דר מדרש זאגט (על ידי הקב"ה נעשית מאליה) די מנורה איז פון זיך אליין געמאכט געווארן מיט אנס פון הקב"ה, מען האט אריינגעווארפן אין פייער אצענטנער גאלד אונ עס איז ארויסגעקומען געווארען פון פייער אמנורה: (ו) (קח את הלוים). מיינט מען (קחם

רש"י

ו באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה: מקשה. בטדי"ן בלעז לשון דא לדא נקשן (דניאל ה) ז עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך ח בכשיל לפשט איבריה כתקונן ולא נעשית איברים איברים ע"י חבור: עד ירכה עד פרחה. ירכה היא השדה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים: עד ירכה עד פרחה. כלומר גופה של מנורה ט כולה וכל התלוי בה: עד ירכה. שהוא אבר גדול: עד פרחה. שהוא מעשה דק י שבה הכל מקשה ודרך עד לשמש בלשון זה כמו (שופטים טו) מגדיש ועד קמה ועד כרם זית: כמראה אשר הראה וגו'. כתבנית אשר כ הראהו בהר כמו שנאמר (שמות כה) וראה ועשה בתבניתם וגו': כן עשה את המנורה. מי שעשאה ל ומ"א ע"י הקב"ה מ נעשית מאליה: (ו) קח את הלוים.

שפתי חכמים

ואע"ג שבלאו הכי נמי ידעינן שעשה ליווי של הקב"ה. מ"מ הדבר גדול הוא זה שהפסוק מעיד על צדקתו וכן כל כיוצא בזה: ו פי' מפני שאצבע זה מורה על הרמוז והמעשה לא היה כ"א בשעת עשיית בצלאל ומתחלה נתקשה בה משה עד שהראהו באצבע וחזר ונתקשה עד שאמר ליה טול ככר וכו' עיין לעיל בפ' תרומה: ז עשת ל' חתיכה: ח בכשיל נמספריים: ט דק"ל דהכא משמע שלא היתה מקשה אלא עד ירכה ועד פרחה ובפ' תרומה כתיב שהיתה כולה מקשה: י כלו' מדבר גדול עד דבר קטן שבה הכל היה מקשה ועד משמע לשון כין וכיוצא בזה מפרש רש"י בפ' כא על מככור פרעה היושב על כסאו וגו': כ דק"ל דכמראה משמע ל' מראה שהוא צבע ובמנורה אין שייך לומר שהראהו הקב"ה צבע של מנורה. א"נ כמראה הוא כמראה הנבואה כלו' מה שראה כמראה הנבואה דהיינו של אש ועשו גם הם מנורה של אש וזה אינו דהם לא עשאו של אש ועל זה פירש כתבנית ר"ל כמראה פי' כתבנית כמו שכתוב במקום אחר וראה ועשה בתבניתם דנקראת התבנית בשם מראה מפני שע"י הראיה נודע לו התבנית: ל ר"ל מי שעשה את כל הכלים והוא בצלאל: מ מפורש בפ' תרומה

פירוש לתורת אלהים

אונ דאס איז דאס ווערק פון דער מנורה [פיוז ה"י] מקשה זי זאל זיין גיהעמערט זהב פון גאלד עד ירכה ביז איר דיך עד פרחה ביז איר בליאונג דער גוף פון דער מנורה אונ אלע קליינע זאכן וואס אין איר איז מקשה היא זאל זיא אלץ זיין גיהעמערט כמראה אזו ווי דאס גישטאלט וואס גאט האט גוויזן צו משה כן עשה אזו הט ער גמאכט די מנורה: (ה) וידבר יי אונ גאט הט גירעט צו משה אזו צו זאגן: (ו) קח את הלוים נעם די לוים פון צווישן די יודן [פיוז ה"י] וטהרת אותם אונ זאלסט זייא ריינקן: (ז) וכה תעשה

אונ

וטהרת אתם: ז וכה־תעשה להם
לטהרם הזה עליהם מי חטאת
והעבירו תער על־כל־בשרם וכבסו
בגדיהם והטהרו: ח ולקחו פר בן
בקר ומנחתו סלת בלולה בשמן
ופר־שני בן־בקר תקח לחטאת:
ט והקרבת את־הלוים לפני אהל

יתהון: ז וכדין תעבד
להון לדכואיהון אדי
עליהון מיא דחטאתא
ויעברון מספר על כל
בשרהון ויחורון
לבושיהון וידכון:
ח ויסבון תור בר תורי
ומנחתה סלתא דפילא
במשח ותור תנין בר
תורי תסב לחטאתא:
ט ותקרב ית לואי קדם

תו"א וכה תעשה להם לטהרם ס' הזהר פ' תזריע: והעבירו תער נזיר מ: ופר שני בן בקר הוריות ה זבחים מט פרק מו:

רשב"ם

(ז) והעבירו. ויעבירו אבל והעבירו בפת"ח הוא ל' צווי כמו והעתירו אל ה':

רש"י

קחס בדברים אשריכס נ שתזכו להיות שמשים למקום: (ז) הזה עליהם מי חטאת. של אפר הפרה מפני טמאי ם מתים שבהם: והעבירו תער. מצאתי בדברי רבי משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"א ע והיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים: (ח) ולקחו פר בן בקר. והוא עולה כמ"ש ועשה את האחד עולה והוא קרבן צבור בע' א: ופר שני. (ת"כ) מה ת"ל שני פ לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת (ע"כ דברי ר"מ) ובזו יש סמך לדבריו בת"כ צ ואומר אני שהוראת שעה היתה ק שצעיר היה להם להביא לחטאת ע"א

בית יהודא

בדברים) זאלסט זיי נעמן מיט גוטע רייד, זאלסט זאגן צו זיי (אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום) וואל צו אייך איר וועט זוכה זיין צו זיין בערינגער צו הקב"ה: (ז) הזה עליהם מי חטאת. (של אפר הפרה) זאלסט שפריצען אויף די לוים די וואסר וואס איז אויסגעמישט מיט די אש פון די פרה אדומה (מפני טמאי מתים שבהם) ווייל עס זענן געוועןן לוים וואס זענען געוועןן טמא פון מתים: והעבירו תער. זאגט רש"י (מצאתי בדברי רבי משה הדרשן) איך האב געפונען אין די דרשות פון רבי משה הדרשן (לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודת אלילים) ווייל די לוים זענען געגעבן געוואורן אאיסייזונג פאר דיא בכורים וואס זייא האבן גדינט עבודה זרה (והיא קרויה זבחי מתים) אונ עבודה זרה ווערט גערופען זבחי מתים (והמצורע קרוי מת) אונ אמצורע ווערט אויך גערופען מת (הזקיקם תגלחת כמצורע) דריבער האט הקב"ה געבאטען די לוים זאלן אפגאלען די האר פון זייער קאפ אונ פון גאנצען קערפער, ווי דר דין איז בייא אמצורע: (ח) ולקחו פר בן בקר. (והוא עולה) דער פר זאל זיין אקרבן עולה (כמו שכתוב) וויא עס שטייט אין פסוק (ועשה את האחד עולה) ער זאל מאכן פון איין פר ואקס אקרבן עולה (והוא קרבן צבור בעבודת אלילים) ווען פיל יודען מיט איין מאל האבען געדינט עבודה זרה ניט ווילענדיג, מיט אטעות, ברייענגען זיי אאקס פר אקרבן עולה: ופר שני. דעם אנדערען אקס, פרעגט רש"י (מה תלמוד לומר שני) צו וואס שטייט דר ווארט "שני" ואזוי ווי פריער שטייט ניט "אחד", דארף ניט איצט שטיין "שני", ענטפערט רש"י (לומר לך) צו זאגען דיר. דר אקס איז דר צווייטער פון יענעם אקס וואס איז אעולה (מה עולה לא נאכלת) אזוי ווי אקרבן עולה ווערט ניט גענעסן יאף חטאת לא נאכלת) אזוי איז דר קרבן חטאת אויך ניט גענעסן געווארען (עד כאן דברי רבי משה הדרשן) ביז דאנן איז דיא רייד פון רבי משה הדרשן (ובזו יש סמך לדבריו בתורת כהנים) צו די רייד פון רבי משה הדרשן איז דא אבעווייזונג אין ספר תורת כהנים, זאגט רש"י (ואומר אני) איך זאג (שהוראת שעה היתה) דער דין איז נאר געפסקת געווארן צו די צייט ואבער אויף ווייטער איז ניט אזוי דער דין) (שצעיר היה להם להביא לחטאת עבודת אלילים עם פר העולה) ווארום אויף שטענדיג איז דער דין אז אצבור דינט עבודה זרה בשוגג ברייענגט מען אפר ואאקס צו אקרבן עולה אונ

שפתי חכמים

וזה הדרשן חולק על פירוש ראשון: נ לא קיחה ממש שהות מלי קנין וכניסת דבר תחת רשותו כי הלוים לא נקנו ולא נכנסו תחת רשותו ועיין בפרשת לך לך על פסוק ותקח שרי אשת אברם: ס לא מפני שאר טומאות שבשאר טומאות אין הזיה צריכה כהן: ע (ומנחה בלולה) ואע"ג דבשאר עובדי ע"א לא הצריכם תגלחת אלו שאני שעובדי העגל נלקו בצרעת כמו שדרשו על פסוק כי פרוע הוא כי פרעה אהרן שלמדו ג"ש ממה שנאמר גבי מצורע ראשו יהיה פרוע: פ אע"פ דכתיב ואת הכבש השני וגו' גבי קרבן התמיד היינו משום דכתיב כמו את הכבש אחד אבל הכא לא כתיב אחד א"כ אין נופל

כאן לשון שני: צ ר"ל כמה ספי' ר' משה הדרשן שהעולה הביא לקרבן צבור בשביל ע"א משום שלא מצינו פר אחד לבדו בלא מין אחר עמו רק בע"א: ק ר"ל מה שפי' אף חטאת לא נאכלת אע"ג שאר חטאות נאכלין זו הוראת שעה היתה ותדע לך שהוראת שעה היתה דשעיר היה להם להביא לחטאת ע"א עם פר העולה כדין כל צבור העובדים ע"א ולמה הביאו פר לחטאת אלא הוראת שעה היתה ה"נ הוראת שעה היתה. הרא"ם האר ך שלא לומר שהיתה הוראת שעה שפנימית היתה שהרי חטאת חיצונה נאכלת וזו שהיתה של מלואים נשרפת ולא תימא חטאת זו פנימית היא מאחר דנשרפת ותימא

פירוש לתורת אלהים

אונ אזו זאלסטו זיי טאן צו ריינקן זייא הזה עליהם דו זאלסט אויף זיי שפרענגן מי חטאת פון די וואסר וואס מען האט אום גימישט מיט דעם אש פון דער פרה אדומה והעבירו תער אונ זיי זאלן מאכן איבער פארין אגאל מעסער על כל בשרם אויף גאר זייערע לייבער זיי זאלן אפ גאלן זייערע האר וכבסו אונ זיי זאלן וואשן בגדיהם זייערע קליידר והטהרו אונ זיי זאלן זיין ריין: (ח) ולקחו אונ זייא זאלן נעמען פר בן בקר וגו': (ט) והקרבת אונ דו זאלסט מאכען גינעהען די לוים פר דעם אוהל מועד והקהלת אונ

מועד והקהלת את־כל־עדת בני
ישראל: י והקרבת את־הלוים לפני
יהוה וסמכו בני־ישראל את־ידיהם
על־הלוים: יא והניף אהרן את־
הלוים תנופה לפני יהוה מאת בני
ישראל והיו לעבד את־עבדת
יהוה: יב והלוים יסמכו את־ידיהם
על ראש הפרים ועשה את־האחד
חטאת ואת־האחד עלה ליהוה

משכן זמנא ותכנש ית
כל כנשתא דבני ישראל:
י ותקרב ית ליואי קדם
יי ויסמכון בני ישראל
ית ידיהון על ליואי:
יא וירים אהרן ית ליואי
ארמא קדם יי מן בני
ישראל ויהון למפלח
ית פולחנא דיי:
יב וליואי יסמכון ית
ידיהון על ריש תוריא
ויעבד ית חד חטאתא
וית חד עלתא קדם יי

תולדות אהרן

ועשה את האחד חטאת. כוריות ה יבחים פט:

בית יהודא

אשעיר (אציג) ברייננט מען צו אקרבן חטאת: (ט) והקהלת את כל עדת. זאלסט פארזאמלען אלע יודען, זאגט רש"י (לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם) וויל די לוים זענען געגעבן אקרבן פאר די יודען (יבואו ויעמדו על קרבנם) דארפן די יודען קומען אונ שטיין נעבן זייער קרבן (וסמכו את ידיהם עליהם) אונ די יודען דארפן לייגען זייערע הענט אויף די לוים: (יא) והניף אהרן את הלוים תנופה. זאגט רש"י (כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי) אזוי וויא מען דארף אויפהייבן דעם קרבן אשם וואס אמצורע ברייננט. ווען דר אשם לעבט נאך. אזוי דארף מען אויפהייבן די לוים ועי' רש"י פסוק זו (שלש תנופות נאמרו בפרשה זו) אין די פרשה שטייט דריי מאל דר ווארט תנופה ואיפהייבן (הראשונה לבני קהת) די ערשטע אויפהייבונג הט מען אויפגעהויבן דיא קינדער פון קהת (ולכך נאמר בם) דריבר שטייט ביי זיי (והיו לעבוד את עבודת ה') זיי זאלען זיין צו דינען די גאטליכע בעדינונג (לפי שעבודת קודש הקדשים עליהם) וויל זיי האבן געדארפט בעדינען וטראגן די גאנץ הייליגע זאכן, דעם ארון, דעם טיש דיא מנורה (השניה לבני גרשון) די אנדערע אויפהייבונג הט מען אויפגעהויבן די קינדער פון גרשון (לכך נאמר בם תנופה לה') דריבר שטייט ביי זיי דם אויפהייבונג זאל זיין פון הקב"ה ווען (שאף עליהם היתה עבודת הקודש) ווארום די קינדער פון גרשון האבען אויך געטראגן די הייליגע זאך די יריעות וואס מען האט בארעקט אויף דעם משכן, אונ די קרסים, די העקליך וואס מיט זיי הט מען באהעפט די יריעות איינע צו די אנדערע (הנראות בבית קדשי הקדשים) אונ די העקליך זענען געזעהן

רש"י

עם פר העולה: (ט) והקהלת את כל עדת. לפי שהלוים נתונים קרבן כפרה תחתיהם יבואו ויעמדו על קרבנם ויסמכו את ידיהם עליהם: (יא) והניף אהרן את הלוים תנופה. כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי. שלש תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת לכך נאמר בם והיו לעבוד את עבודת ה' לפי שעבודת קדש הקדשים עליהם הארון והשלחן וגו'. השניה לבני גרשון לכך נאמר בם תנופה לה' שאף עליהם היתה עבודת הקודש יריעות וקרסים (נ"ל וקרסים דאלו קרשים ביד משא בני מררי) הנראות

שפתי חכמים

מה שלא נשרפת אף חטאת נשרפת שהיתה פנימית. הרא"ם: ד ואע"פ שהלוים לא נתנו כפרה אלא על הבכורים כדלעיל. מ"מ כיון שהבכורות היו של כל ישראל קרא בכורות קהל כל ישראל כאלו הם כל ישראל: ש דמצורע קרוי נמי כמו שנאמר בסוף הפרשה אל נא תהי כמת והלוים נתנו כפרות על הבכורים שעבדו ע"א שהיא קרוים זכתי מתים לכך צריכין הלוים תנופה חי כמו אשם מצורע וגם הי הספר תנופה בכוים אלא מתים: ת הא דלא מקשה רש"י על הקרא למה נאמר ג' תנופות. משום די"ל דגזירת הכתוב שצריך להניף אותן ג' פעמים אבל עכשיו שפרש"י כדרך שאשם מצורע טעון תנופה וכו' ואשם מצורע אינו טעון תנופה רק פעם א' יאם כן ג' תנופות ל"ל:

ליקוטי יקרים

(י) והקרבת את הלוים. צוויי טעמים זענן דא וואס הקב"ה הט גינומן די לוים פר די בכורים. איין טעם איז וויל די לוים האבן נים געדינט צום עגל, דר אנדרר טעם וויל יעקב אבינו האט גיזאגט צוא הקב"ה וכל אשר תתן לי, אלין וואס דו וועסט מיר געבן, עשר אעשרנו, וועל איך אמעשר געבן עס זאל זיין הייליג צו הקב"ה, אונ יעקב הט געהאט צוועלף קינדר, אונ הט גינומן די צוויי קינדר פון יוסף אפרים אונ מנשה צו זיך, זייא זאלן זיין גירעכנט פר זיינע קינדר, צוזאמען האט ער געהאט פירצעהן קינדר, אונ ער האט געהאט פיר ווייבער, זיי האבען געהאט פיר בכורים וואס זענען אליין הייליג, איז געבליבן צעהן קינדר הט ער געהייליגט איין קינד, דריבר זאגט הקב"ה אויף דעם שבט לוי נתונים נתונים המה לי, די לוים זענען צוויא מאל געגעבן געווארן צו מיר, איין מאל זענען זייא געגעבן געווארן צו מיר פון זייער פאטער יעקב, נאך אמאל זענען זיי געגעבן צוא מיר, וויל זיי האבן נים געדינט צום עגל:

פירוש לתורת אלהים

דו זאלסט מאכן איין נאהענט אלע יודען: (י) והקרבת אונ דו זאלסט גינעהנן די לוים פר גאט וסמכו אונ די יודען זאלן אן לעהנן זייערי הענט אויף די לוים: (יא) והניף אהרן אונ אהרן זאל אויף הייבען די לוים איין אויף הייבונג פר גאט פון די יודען והיו אונ די לוים זאלן זיין לעבוד צו דינן די בעדינונג פון גאט:

לכפר על־הלוים: יג והעמדת את־
הלוים לפני אהרן ולפני בניו והנפת
אתם תנופה ליהוה: יד והבדלת
את־הלוים מתוך בני ישראל והיו
לי הלוים: שני טו ואחרי־כן יבאו
הלוים לעבד את־אהל מועד
וטהרת אתם והנפת אתם תנופה:
טז כי נתנים נתנים המה לי מתוך בני
ישראל תחת פטרת כל־רחם בכור
כל מבני ישראל לקחתי אתם לי:
יז כי לי כל־בכור בבני ישראל באדם
ובבהמה ביום הכתי כל־בכור
בארץ מצרים הקדשתי אתם לי:

לכפרא על ליואי:
יג ותקים ית ליואי קדם
אהרן וקדם בנוהי ותרים
יתהון ארמא קדם יי:
יד ותפרש ית ליואי מגו
בני ישראל ויהון
משמשין קדמי ליואי:
טו ובתר כן יעלון ליואי
למפלח ית משכן זמנא
ותדכי יתהון ותרים
יתהון ארמא: טז ארי
אפרשא מפרשין אנון
לי מגו בני ישראל חלף
פתח כל ולדא בוכרא
כלא מבני ישראל
קריבית יתהון קדמי:
יז ארי דילי כל בוכרא
בבני ישראל באנשא
ובבעירא ביומא
דקטלית כל בוכרא
בארעא דמצרים
אקדשית יתהון קדמי:

תו"א כי לי כל בכור בבני בכורות ד :

בעל הטורים

(טז) נתנים נתנים המה לי. בגימטריא שאלה לא עשו עגל של זהב :

רש"י

בנית קודש הקדשים והשלישית לבני מררי : (טז) נתנים נתנים. נתונים למשא נתונים לשיר : פטרת. פתיחת : (יז) כי לי כל בכור. שלי היו הבכורות בקו הדין א שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים ולקחתי אותם לי עד שטעו בעגל ועכשיו ולקחתי את הלוים :

רשב"ם

(יג) והנפת אותם. אהרן הניפם תחלה ואח"כ משה :

בית יהודא

געווארן אין קדשי קדשים (והשלישית לבני מררי) דם דריטע אויפהייבונג הט מען אויפגעהויבען די קינדער פון מררי, זיי האבן געטראגן די ברעטער פון משכן, די שטריק, די ליינוואנד וואס ארום הויף און נאך אזעלכע זאכן : (טז) ונתונים נתונים). צוויי מאל (נתונים למשא) זיי זענען געגעבן צום טראגען דעם משכן (נתונים לשיר) זיי זענען געגעבן צום זינגען ווען מען איז מקריב דיא קרבנות המידין: (פטרה). איז דערטייטש (פתיחת), עפענען: (יז) וכי לי כל בכורו. הקב"ה זאגט (שלי היו הבכורים בקו הדין) מיט דעם דין געהערן דיא בכורים צו מיר (שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים) ווען דר משחית הט געהרגעט די בכורים פון מצרים האב איך בעשיצט אויף דיא בכורים פון די יודען מען זאל זיי נים הרגענען: (והקדשתי אותם לי). איך האב געהיילינט די בכורים צו מיר (עד שטעו בעגל) ביז די צייט זום זיי האבן געדינט צום עגל (ועכשיו ואקח את הלוים) און איצט האב איך גענומען דיא לוים פאר דיא בכורים :

שפתי חכמים

א וקי"ל איך אמר כי לי כל בכור דמשמע דעדיין הם שלו והא כתיב ואקח את הלוים משמע שכבר לקח וע"ז פירש שלי היו בקו הדין לומר מן הדין. וכתב הרא"ם שתקן בזה שאין כי לי כל בכור ר"ל עתה שהרי נפסלו מבעש בעגל רק ר"ל שיו שלו מתחלה והודיע גם כן הסיבה למה היו שלו בקו הדין מפני שהגנתי וכו' ואמר ולקחתי אותם לי במקום הקדשתי כדי שיפול עליו ואקח את הלוים תחת כל בכור שפירושו לקחתי עתה את אלה במקום שלקחתי או את אלה והוסיף וא"ו על ולקחתי שהוא במקום הקדשתי להורות שהם שני

פירוש להורת אלהים

(טז) כי ווארום נתונים זיי זענען גיגעבן צו טראגן די משא פון דעם משכן נתונים גיגעבן צום שיר המה זיי די לוים לי צו מיר מתוך פון צווישן די יודען תחת אויף דעם ארט פטרת עפענונג כל רחם פון איטליכר טראגט בכור אלע עלצטע פון די ישראל לקחתי אותם לי האב איך זיי גענומען צוא מיר איך האב צו מיר גענומען די לוים אוף דעם ארט פון די בכורים פון די ישראל: (יז) כי לי וואורום צו מיר זענען געווען די בכורים פון די ישראל באדם סיי די בכורים פון מענטשן און סיי די בכורים פון בהמות ביום אין דעם טאג אז איך האב געשלאגען אלע בכורים פון דעם לאנד מצרים [פיין יז"]

הקדשתי

יח וָאֶקַּח אֶת־הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יט וָאֶתְּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתֻנִים ׀ לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף
בְּגֶשֶׁת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּדֶשׁ׃
כ וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן־עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי

יח וְקָרֵבִית יָת לֵוָאֵי חֲלָף
כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
יט וִיהָבִית יָת לֵוָאֵי
מְסִירִין לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי
מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִפְלַח
יָת פָּלְחַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא וּלְכַפָּרָא
עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא יְהֵי
בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹתָא
בְּמִקְרַב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְקוּדְשָׁא: כ וַעֲבַד מֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן וְכָל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְלֵוָאֵי כְּכֹל דִּי
פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה לְלֵוָאֵי
כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן בְּנֵי

תולדות אהרן

ואתנה את ערכין יא:

בעל הטורים

(יט) ואתנה את הלוים. ה' פעמים בני ישראל כפ' כנגד כהנים לוים ישראלים גרים ועבדים משוחררים וזהו קדש ישראל לה' ראשית תבואתה תבואת ה': ולכפר. ג' במס' הכא ולכפר על בני ישראל. ואהרן ובניו מקטירים וגו' ולכפר על בני ישראל כדברי הימים. ושבועים שבעים נחתך על עמך ולהתם חטאת ולכפר עון בענין הקץ של דניאל מלמד שגלות מכפרת כמו קרבן:

בית יהודא

(יט) וָאֶתְּנָה וגו') . זאגט רש"י (חֲמִשָּׁה פְּעָמִים נֶאֱמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִקְרָא זֶה) אין דעם פסוק שטייט פינף מאל די ווערטער „בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (לְהוֹדִיעַ חִבָּתָן) צו מאכן וויסען די ליבשאפט וואס הקב"ה האט ליב דיא יודען (שֶׁנִּכְפְּלוּ אַזְכָּרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד כְּמִנְיַן חֲמִשָּׁה חוּמְשֵׁי תוֹרָה) הקב"ה האט זיי דערמאנט אין איין פסוק פינף מאל געגען דיא פינף ספרים וואס זענען אין די תורה (וְכָךְ רָאִיתִי בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה) אזוי האב איך געזעהן אין מדרש: וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף) . די לוים דארפען זעהן אין דיא יודען זאלען קיין מאהל זיין (שֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לָגֶשֶׁת אֶל הַקֹּדֶשׁ) זיי זאלען ניט דארפען געגען צו דיא הייליגקייט (שֶׁאִם יִגְּשׁוּ יִהְיֶה נֶגֶף) אויב זיי וועלען געגען צו די הייליגקייט וועלען זייא געמארדעט ווערען, וועלען זייא שטארבען: (כ) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עֲדַת וגו'). זאגט רש"י (מֹשֶׁה הֶעֱמִידָן) משה האט געשטעלט די לוים פאר הקב"ה (וְאַהֲרֹן הֵנִיפָם) אהרן האט זיי אויפגעהויבן (וְיִשְׂרָאֵל

רש"י

(יט) ואתנה וגו'. ה' פעמים נאמר בני ישראל במקרא זה ב להודיע חבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כמנין ה' חומשי תורה וכך ראיתי בב"ר: ולא יהיה בבני ישראל נגף. שלא יצטרכו לגשת אל ג הקדש שאם יגשו יהיה נגף: (כ) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו'. משה העמידן ואהרן הניפם וישראל ד סמכו את ידיהם:

שפתי חכמים

עניים כי לי כל בכור ביום הכותי וגו' וגם הקדשתי אותם לעבודתי או משמתאו נפסלו ולקחתי את הלוים תמורתן ואמר ועכשיו ואקח שלא תאמר ואקח כזמן שהקדשתי הבכורות לי שהרי תחת כל בכור כתיב דמשמע שילאו אלו ונכנסו אלו במקומם: ב והא דסמך רש"י זה לכאן משום דק"ל כמאי שפי' כמלת לקחתי אותם לי דקאי אבכורות סוא ל' עבר כלומר לקחתי אותם לי או דמה לריך הכתוב לומר מה שכבר בחר בהם הקב"ה והלא לא בא אלא לפרש מה שרחק אותם משום שטעו בעגל ומתרץ משום חיבתם ואף שרחק אותם אין רולה להזכיר חטאתם אלא מזכיר שבחם ומעלתם שקרבם הש"י לעבודתו תדע שהרי ה' פעמים הוזכרו בפסוק אחד והוא מפני חיבתם. ובקצת ספרי רש"י מלאתי הגירסא ואתנה את הלוים וגומר ה' פעמים וכו' והוא יותר נכון: ג פי' פרי מקרא קלר שהיה לו לומר ואתנה את הלוים וגו' ולכפר על בני ישראל ולא יצטרכו בני ישראל לגשת אל הקדש ולא יהיה וגומר שטעם נתינת הלוים לכהנים הוא שיעבדו הם העבודה שלא יצטרכו ישראל לגשת והטעם כדי שלא יהא בישראל נגף בגשתם שאם יגשו יהיה בהם נגף שזהו כוונת הכתוב לומר שהוא הכן ולאו דולא יהיה בבני ישראל נגף שהוא הלאו וכאלו אמר למה נתנו הלוים לאהרן ולבניו כדי שלא יצטרכו בני ישראל להכנים בעבודה זו ויגשו אל הקדש ולמה לא יגשו אל הקדש כדי שלא יהיה בהם נגף הרא"ם. ועוד י"ל דקשה לרש"י אטו עכשיו שלקח הלוים לא ינגפו בגשתם אל הקדש הא כתיב והזר הקרב יומת ולכך פי' ולא יהיה בהם נגף שלא יצטרכו לגשת אל הקדש דזולת זה יש לחוש שיהיה בהם נגף בגשת אל הקדש: ד דלא תימא שכולן העמידו הלוים או כלם הניפו או כלם סמכו. אלא ויעש מתחלף לכל אחד מה שעשה משה העמידן,

פירוש לתורת אלהים

הִקְדַּשְׁתִּי האב איך זיי צו מיר געהייליגט איידער זיי האבען זיך טועה געווען אין דעם עגל: (יח) אונ היינט אז זייא האבען זיך טועה געווען אין דעם עגל וָאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם האב איך גענומען די לוים אויף דעם ארט פון אלע דיא בכורים פון די ישראל: (יט) וָאֶתְּנָה אונ איך האב געגעבן די לוים צו אהרן אונ צו זיינע זין פון צווישען די יודען לַעֲבוֹד אֶת עֲבוֹדַת צו דינען די בעדינונג פון די יודען אין דעם אוהל מועד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ צו פר געבען אויף די יודען וְלֹא יִהְיֶה אונ עס זאל ניט זיין אין דיא יודען נֶגֶף אמארד בְּגֶשֶׁת אין טאן גנעהען די יודען אֶל הַקֹּדֶשׁ צום הייליגקייט די ישראל וועלען ניט באדארפען

גנעהן

יִשְׂרָאֵל׃ כא וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ
בִּגְדֵיהֶם וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן
לְטַהֲרָם׃ כב וְאַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם
לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד
לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־הַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ
לָהֶם׃ ס כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ כד זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם מִבֶּן
חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה יָבוֹא

הו"א זאת אשר ללוים חולין כ: מבן חמש ועשרים שנה שם :

אונקלוס

יִשְׂרָאֵל׃ כא וְאִדַּכִּיוּ לֵוָאֵי
וְחַוַּרוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וַאֲרֵים
אַהֲרֹן יָתְהוֹן אֲרָמָא
קֳדָם יְיָ וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן
אַהֲרֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן׃
כב וּבָתַר כֵּן עָלוּ לֵוָאֵי
לְמִפְלַח יָת פָּלְחָנְהוֹן
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם אַהֲרֹן
וְקֳדָם בְּנוֹהִי כְּמָא דִי
פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה עַל
לֵוָאֵי כֵּן עֲבָדוּ לְהוֹן׃
כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ כד דָּא דִי לְלֵוָאֵי
מִבַּר חֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִין שְׁנִין
וּלְעֵלָּא יֵיתֵי לְחֵילָא

רשב"ם

(כא) ויתחטאו. כדכתיב לעיל הזה עליהם מי חטאת: (כד) זאת אשר ללוים. מצות

רש"י

(כב) כאשר צוה ה' וגו' כן עשו. להגיד שבח העושין והנעשה בהם שאחד מהן לא עכב: (כד) זאת אשר ללוים. שנים פוסלים בהם ואין המומין פוסלים בהם: מבן חמש ועשרים. ובמקום אחר אומר (במדבר ד) מבן שלשים שנה הא כיצד (חולין כד) מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן ל' עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סי' יפה במשנתו בחמש שנים ו שוב אינו רואה:

בית יהודא

סְמַט אֶת בִּגְדֵיהֶם) אונ די יוּדען האבן געלייגט זייערע הענט אויף די לְוִיִּם: (כב) וְכַאֲשֶׁר צִוָּה ה' וגו' כֵּן עָשׂוּ. דער פסוק קומט (לְהַגִּיד שֶׁבַח הָעוֹשִׂין) זאגן די לויב פון די מענטשען וואס האבן געטאן (וְהַנַּעֲשֶׂה בָּהֶם) אונ די לויב פון די מענטשן וואס איז געטאן געווארן מיט זיי (שֶׁאֶחָד מֵהֶן לֹא עִכֵּב) אפילו איינער פון זייא האט ניט פארהאלטן צו טאן ווי הקב"ה הט געבאטען: (כד) וְזֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם. זאגט רש"י (שָׁנִים פּוֹסְלִין בָּהֶם) יארן מאכן פסול די לוים, די לוים ווערן פסול צו טאן זייער ארבעט אין משכן, ווען זייערע יארן, אז זיי זענען געווארען אלטער פון פופציג יאר (וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִים בָּהֶם) אבער פעלערם מאכען ניט פסול דיא לוים, די לוים וואס האבן פעלערם מעגן אויך טאן זייער ארבעט ביי דעם משכן: (מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים). זאגט רש"י (וּבְמָקוֹם אַחֵר אוֹמֵר) אויף איין אנדער ארט זאגט דער פסוק (מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה) אז ער ווערט אלט דרייסיג יאר זאל ער קומען ארבעטן ביי דעם משכן (הָא כֵּיצַד) ווי פארענטפערט מען די פסוקים? (מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים בָּא לִלְמוֹד הִלְכוֹת עֲבוֹדָה) ווען ער ווערט אלט פינף אונ צוואנציג יאר קומט ער לערנען דיא דינים פון די ארבעט (וְלוֹמֵד חָמֵשׁ שָׁנִים) אונ ער לערנט דיא דינים פינף יאר (וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד) אז ער ווערט אלט דרייסיג יאר ארבעט ער ביי דעם משכן ביז ער ווערט אלט פופציג יאר. זאגט רש"י (מִכָּאן לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֶה בְּמִשְׁנָתוֹ בְּחָמֵשׁ שָׁנִים) אויב א תלמיד הט געלערנט פינף יאר אונ האט ניט געזעהן א ברכה אין זיין לערנן ער הט זיך גאר ניט אויסגעלערנט, זאלן מיר וויסען (שֶׁשּׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה) אז ער וועט מער קיין ברכה האבען אין זיין לערנן, ער וועט ניט

שפתי חכמים

וכו': ה דאם לא כן למה לי הא כבר נאמר ויעש משה וגומר. כתב הרא"ם אך קשה דמהכא נשמע דמשום דכתיב לעיל מיניה ויעש משה וגו' מ"ה דרשינן בבא העושה והנעשה בהן אם כן ויעש כן אהרן דלא כתיב לעיל מיניה שעשה אותה ניתא לגופא הוא דאתא שקיים המצוה שנצטווה בה ולא להגיד שבחו וכן נמי ויעשו כן בפרשת בשלח דלא כתיב לעיל מיניה שעשו כן וכן בכמה מקומות שדרשו כן וכ"ל דודאי דבכל מקום דכתיב בתורה ויעש או ויעשו לא היה לריך לכתיב דמסתמא כל המצות שלוה משה קיימו וקבלו היהודים ולא כתיב ויעש אלא להגיד שבחן אבל הכא אי לאו קרא דכאשר לוה לא הוס דרשינן מקרא דויעש משה וגומר להגיד שבחן דה"א דלגופא אלטריך שקיימו המצוה דליכא למימר פשיטא דיש לומר דלאו מלתא דפשיטא הוא דהא הקב"ה בעצמו הוצרך השתדלות לזה דקאמר למשה קח את הלוים ופרש"י קחם בדברים אשריכם וכו' מפני שכמה אזהרות ומיתות תלוים במצוה זו וכן בכורי ישראל שיפסלו מלהיות משרתי השם מ"ה אצטריך לגופא לומר בקיימו מה שלוה אבל שבחן אין ללמוד מכאן לכך כתיב קרא דכאשר לוה לאשמועינן שבחן: ו דמסתמא לא

פירוש לתורת אלהים

גנעהנען צו דינגען אין דעם הייליקייט ווארום אז זיי וועלען יוא גנעהנען וועט זיין אין זיי אמאהרד: (כא) וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם אונ זיי האבען זיך גירייניקט די לוים וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם אונ זיי האבען גיוואשען זייערע קליידר וַיָּנֶף אַהֲרֹן אונ אהרן הט זיי אויף גיהובען איין אויף הייבונג פר גאט אונ הט אויף זיי פאר געבען לְטַהֲרָם צו ריינגען זיי: (כב) וְאַחֲרֵי כֵן אונ דער נאך אזו בָּאוּ הַלְוִיִּם זענען די לוים גיקומען לַעֲבֹד צו דינען אין אוהל מועד לִפְנֵי אַהֲרֹן וגו': (כג) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה אונ גאט הט גירעט צו משה אזו צו זאגן: (כד) זֹאת די דינים וואס ווייטער שטייט זאל זיין צו די לוים מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה פון אלעלבע ווס זענען

אלט

לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד׃
כה וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא
הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד׃ כו וְשֵׁרֵת
אֶת־אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִשְׁמֹר
מִשְׁמֶרֶת וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד כָּכָה
תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם׃ פ שלישי
ט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְמִדְבַּר־
סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר׃

אונקלוס

חֵילָא בְּפָלְחַן מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ כה וּמִבַּר חַמְשִׁין
שְׁנִין יְתוּב מֵחֵיל פָּלְחָנָא
וְלָא יִפְלַח עוֹד׃
כו וִישַׁמֵּשׁ עִם אֲחוֹהִי
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לְמִטַּר
מַטְּרָא וּפָלְחָנָא לָא יִפְלַח
כְּדֵין תַּעְבֵּד לְלֵוָאֵי
בְּמַטְּרַתְהוֹן׃ א וּמַלִּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא
דְסִינַי בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא
לְמִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא
דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה

תולדות אהרן

ומבן חמשים שנה ישוב שם: וידבר ה' אל משה פסחים ו:

רשב"ם

פרשה שעדיין לא נאמרה שבב' מדבר סיני ובפ' נשא צוה הקדוש ברוך הוא למנותם מבן ל' עד בן נ' שנה לעבוד ולמשא לשאת את המשכן ועתה בפ' זו בא לפרש מצות עבודת משמרת משכן אשר חמש שנים לפני הל' שנה שאינו ראוי למשא יהא ראוי ומצווה לשמירת משכן וכליו. ומבן נ' ומעלה שאינו ראוי לעבודת משא. יהא מצווה לעבודה שמירה כמו שפירש והולך. מבן כ"ה שנה ומעלה יבא לצבא צבא בעבודת אהל מועד. מלאכת שמירה כמו שמפרש לפנינו. ושרת את אחיו לשמור משמרת. ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה של משא. כדכתיב בפרשיות של מעלה מבן ל' ועד בן נ'. ולא יעבוד עוד. בעבודת משא, אלא ושרת את אחיו על שניהם הוא מורב. מבן כ"ה ועד בן ל' ומבן נ' ומעלה ששניהם נפסלו מעבודת משא וכה יעשה ושרת זה וזה את אחיו לשמור משמרת ועבודת משא לא יעבוד: (כו) ככה תעשה ללוים במשמרותם. ה' שנים לפני הל' ומן חמשים ולמעלה יהיו מצווים

בעל הטורים

(כה) ומבן. ב' ומבן חמשים שנה יש כ מולבא העבודה ומבן אדם אליר ינתן בכיון שהגיע לכלל חמשים שנה אין כוחבת לעבוד עבודה וכחליר ינתן: (א) וידבר ה' אל משה. סמך פ' פסח לטהרת לוים לומר שהלוים

בית יהודא

קענן לערנען: (כה) וְלֹא יַעֲבִיד עוֹדוּ. ער זאל ניט מער ארבעטן (עֲבוֹדַת מַשָּׂא בְּכָתֵף) צו טראגען אמשא אויף זיין אקסיל (אֲבָל חוֹזֵר הוּא לִנְעִילַת שְׁעָרִים) אבער ער זאל זיין אין די מַחֲנֶה לְוִיָּה צו פארשליסען די טויערן (וּלְשִׁיר) צום זינגען (וְלִטְעֹן הָעֲגָלוֹת) צו העלפען לייגען אויף דיא פורען (וְזֶהוּ וְשֵׁרֵת אֶת אֶחָיו) דס מיינט דר פסוק ער זאל באדינען אֶת אֶחָיו, עִם אֶחָיו, מיט זיינע ברידער ווי דר תרגום שרייבט עם אחוהי, מיט זיינע ברידער (כְּתַרְגּוּמוֹ): (כו) וְלִשְׁמוֹר מִשְׁמֶרֶת. מיינט מען (לַחֲנוֹת סָבִיב הָאֹהֶל) צוא רוען ארום דעם מִשְׁכָּן (וּלְהָקִים) צום אויפשטעלן דעם מִשְׁכָּן (וּלְהוֹרִיד בְּשָׁעַת הַמַּסָּעוֹת) צום אראפנידערן דעם מִשְׁכָּן ווען מען וועט דארפן ציען: (א) וּבַחוֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן. זאגט רש"י (פָּרָשָׁה שֶׁבְּרֹאשׁ

רש"י

(כה) ולא יעבוד עוד עבודת משא בכתף ז אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו עם אחוהי כתרגומו: (כו) לשמר משמרת. לחנות סביב לאהל ולהקים ולהוריד בשעת המסעות: (א) בחדש

שפתי חכמים

נתנה התורה אלו הה' שנים ללמוד אלא משום שהם הקלה האחרון שלריך לשהות כלמודו אם כן מי שלא ראה סימן יפה בכל אלה השנים במשנתו שוב אינו רואה: ז דקשה לרש"י הא כתיב אחר כך ושרת את אחיו אלא ע"כ ולא יעבוד עוד עבודה בכתף וזהו שאמר אחר זה ושרת את אחיו פר"ל עם אחיו אבל לא נתבוב כמשמעו שהוא שירות

דעת זקנים מבעלי התוספות

(א) בשנה השנית. ויעשו בני ישראל את הפסח וגו'. בפרק קמא דפסחים בעי תלמודא אמאי קדמיה קרא אותו מעשה דשאר את ראש בני ישראל שבתחלת הספר להך פרשה דהכא שהרי האי מעשה תחלה הוא שהרי בכאן כתיב בחדש הראשון שהוא ניסן והתם כתיב באחד לחדש השני שהוא אייר ומשני אין מוקדם ומאוחר בתורה ומ"מ יש ליתן טעם בדבר שלפי שכל תורת כהנים היה באוהל מועד ושם נמי כתיב באהל מועד וסמוך לאותה פרשה מדבר בדגלים ובחנייתם שהיה סביב למשכן הילכך קדמיה קרא ורש"י פי' שלא התחיל הספר בהאי פרשה מפני שראה שמדבר בגנותן של ישראל שלא עשו אלא פסח זה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר ואי קשיא מאי גנות הוא זה והלא בביאת הארץ תלאו הכתוב שנאמר והיה כי יביאך וגו' ועבדת את העבודה הזאת וגם פסח זה לא היו מקריבים כי אם על פי הדבור י"ל דהגנות הוא שאם זכו ולא חטאו היו נכנסין לארץ משנה שניה והיו עושין פסח בכל שנה ושנה:

פירוש להורת אלהים

אלט פינף אונ צוואנציג יאר וָמַעְלָה אונ אזעלכע
ווס זענען אלט מיין פון פינף אונ צוואנציג יאר יָבוֹא
זאל ער קומן לִצְבֹא צו הערשן צָבָא אהערשונג בַּעֲבוֹדַת
אין דער דינסט פון דעם אוהל מועד [עיין רש"י]:
(כה) וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה אונ אזעלכע לוים וואס זענען
אלט פופציג יאר יָשׁוּב זאל ער ווידער קערן מִצְּבָא
הָעֲבוֹדָה פון זיין דינונג וְלֹא יַעֲבוֹד עוֹד אונ זאל שוין
מער ניט זיין צו טראגן די משא אויף די אקסלן:
(כו) וְשֵׁרֵת אֶת אֶחָיו אונ זאל נאר העלפן דינען זיינע
ברידער אין אוהל מועד לִשְׁמוֹר צו היטען מִשְׁמֶרֶת
דם היטונג דאס הייסט זיי זאלען רוען ארום דעם
אוהל מועד אונ זאלן צונעמען דעם מִשְׁכָּן אונ צו
נוף שטעלן בְּשַׁעַת מען וועט דארפן וַעֲבוֹדָה לֹא יַעֲבוֹד
ער זאל ניט דינען כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם אזו זאלסטו טאן
צו די לוים בְּמִשְׁמְרוֹתָם אין זייער היטונג: (א) וַיְדַבֵּר
אונ גאט הט גירעט צו משה אין דר מִדְבַּר סִינַי
בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית אין דעם אנדרין יאר לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
צו זייער ארום גיין פון דעם לאנד מִצְרַיִם בַּחוֹדֶשׁ

הראשון

ב וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַפָּסַח בְּמוֹעֲדוֹ׃ ג בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר־יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ כְּכָל־חֻקֹּתָיו וּכְכָל־

לְמֵימַר׃ ב וְיַעַבְדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת פִּסְחָא בְּזִמְנֵהּ׃ ג בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ בְּזִמְנֵהּ כְּכָל גְּזֵרָתֵהּ וּכְכָל דְּחָזֵי לֵהּ

תו"א ויעשו בני פסחים ו יומא מז: במועדו פסחים סו עב יומא מו:

בעל הטורים

מפטיעים: (ב) במועדו. מלא וי"ו לאחר ו' שעות זמן שחיטה. במועדו בא"ת ב"ש סיפוק"ף בגימ' בשבת

רשב"ם

במשמרת המשכן: (ב) ויעשו בני ישראל. לפי שפסח מצרים לא נהג אלא יום אחד ולא היה כשאר קרבנות עתה כשנבנה המשכן הוצרך לצוות שיעשוהו כעיקר מצות לדורות ולא כפסח מצרים:

רש"י

הראשון. פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד אייר ח למדת (פסחים פ"ק ספרי) שאין סדר מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו ט אלא פסח זה בלבד: (ב) במועדו. (שם) אף בשבת במועדו אף י בטומאה: (ג) ככל חקתיו. אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה: וככל משפטיו. אלו מצות שעל גופו כ ממקום אחר כגון שבעת ימים למצה ולביעור חמץ. (ס"א מצות שבגופו. שה תמים זכר בן שנה. שעל גופו. צלי אש

בית יהודא

הַסֵּפֶר לֹא נֶאֶמְרָה עַד אִיָּר) די ערשטע פרשה פון דעם ספר במדבר איז געזאגט געווארן ראש חודש אייר ואונ דיא פרשה איז געזאגט געווארן דעם ראש חודש ניסן פריער) (לִמַּדְתָּ שֶׁאֵין סֵדֶר מוּקְדָּם וּמְאוּחָר בַּתּוֹרָה) פון דאנען לערנן מיר אין די תורה איז ניטא אסדר פון פריער אונ שפעטר, נאר אמאל וואס עס איז געוועזן פריער שטייט שפעטר, אונ וואס עס איז געוועזן שפעטר שטייט פריער, זאגט רש"י (וְלָמָּה לֹא פָּתַח בְּזוֹ) פאר וואס האט די תורה ניט אנגעהויבן דעם ספר במדבר מיט די פרשה פון קרבן פסח, ענטפערט רש"י (מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל) ווייל די פרשת דערציילט דיא שאנדע פון יודען (שֶׁכָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר) די גאנצע פערציג יאר וואס די יודען זענען גוֶע אין דר מִדְבָּר (לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶּסַח זֶה בִּלְבַד) האבען זייא ניט מער געמאכט נאר דעם איינעם קרבן פסח: (ב) וּבְמוֹעֲדוֹ. מען זאל מקריב זיין דעם קרבן פסח אין זיין צייט (אַף בְּשַׁבָּת) אפילו אום שבת (בְּמוֹעֲדוֹ, אַף בְּטוּמְאָה) אין זיין צייט אפילו ווען אלע יודען זענען טמא: (ג) וּכְכָל חֻקֹּתָיו. זאגט רש"י חקותיו מיינט מען (אֵלּוּ מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ) די מצות וואס געהערן צום קרבן פסח אליין (שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה) דער קרבן פסח זאל זיין אשעפס, און אזכר, גאנץ אן אפעלער, אונ אלט ביז איאר: וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו. מיינט מען (אֵלּוּ שֶׁעַל גּוּפוֹ מִמָּקוֹם אַחֵר) די מצות וואס געהערן צום קרבן פסח נאר פון איין אנדער ארט (כְּגוֹן שִׁבְעַת יָמִים לְמַצָּה וּלְבִיעוּר חָמֵץ) דהיינו זיבען טעג זאל מען עסען מצה אונ מען זאל אויסראמען חמץ פון שטוב (סְפָרִים אֲחֵרִים) אנדערע ספרים שרייבן (מִצְוֹת שֶׁבְּגוּפוֹ), די מצות וואס זענען אין דעם קרבן פסח מיינט מען (שֶׂה תָּמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה) עס זאל זיין אשעפס, גאנץ אן אפעלער, אונ אזכר, אונ אלט ביז איאר (שֶׁעַל גּוּפוֹ) די מצות עס זענען אויף דעם קרבן פסח מיינט מען (צְלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קִרְבּוֹ) דר קרבן

שפתי חכמים

פכל את אדוניו אלא ושרת עם אחיו בני מררי וגרשון בנעילת שערים ועגילת העגלות ולשיר: ח שנאמר בה בחדש השני: ט מדכתיב בארבעה עשר יום וגומר במדבר סיני ל"ל הא כתיב בתחלת הפרשה במדבר סיני אלא לומר לך שכל מ' שנה וכו'. ואם תאמר ולמה לא הקריבו משה שיעשו הפסח וי"ל שהיו הרבה שלא היו נמולין שבמדבר לא היו מלין את בניהם. ואם תאמר אם כן מאי זה גנות וכו' והא לא היו יכולין לעשות. וי"ל שהם גרמו מכח עונותיהם שאלולי היה החטא היו נכנסין לא"י בעוד ג' ימים כדפרש"י בפסוק נוסעים אנחנו וגו' (תוספות קידושין דל"ה): י ר"ל מכמיעדו שני דכתיב בקרא דריש ליה משום דככר ילפינן מכמועדו הראשון דפסח דוחה את השבת דילפינן מועדו מועדו מקרבן תמיד שכתוב ביה במועדו וקרבן תמיד דוחה את השבת ואייתר לה במועדו שני למדרש שדוחה את הטומאה (בספרי) א"נ י"ל מהד קרא נפקא תרווייהו משום דהי מינייהו מפקית. והא דכתיב בסמוך איש איש כי יהי' טמא וגו' ועשה פסח לה' בחדש השני משמע דטמאים נדחים לפסח שני היינו דוקא באיש דאיש נדחה אבל אין צבור נדחין והכא מיירי בצבור או רוב צבור שטמאים ובשבטמאו מחלה הצבורים יאכלו אותו בטהרה והטמאי' עושים לעצמן בטומאה (פסחים דף ע"ט) ודוקא טומאת מת הוא דדחי ולא שאר טומאות (פסחים ע"ו): כ ה"ג ככל חקותיו-אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה. ככל משפטיו אלו מצות שעל גופו,

פירוש לתורת אלהים

הָרִאשׁוֹן אין דעם ערשטן חודש דס איז דער חודש ניסן לֵאמֹר אזו צו זאגן: (ב) וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל די יודן זאלן מאכן אֶת הַפָּסַח דעם קרבן פסח בְּמוֹעֲדוֹ אין זיין צייט: (ג) בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם אין פערצעטן טאג בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה אין דעם חודש ניסן בֵּין הָעַרְבַּיִם צווישען דיא אבינטן תַּעֲשׂוּ זאלט איר אים מאכן אין זיין צייט כְּכָל אזו וויא אלי זיינע מצות אונ דינים וואס געהערן צום קרבן ... אליין דהיינו מען זאל ברענגען אלעמלי אזכר וואס איז אלט איאר אונ עס זאל זיין גאנץ אן אמום וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו אונ אזו ווי אלע זיינע

טייב, זיא זאל לאזן שיין מאהלין די שטובין אונ אלין איפוצען

ליקוטי יהודא

(ב) וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח וגו', פריער שטייט דער ענין פון די לוים נאכדעם שטייט דער ענין פון קרבן פסח, פאר וואס שטייט אין ענין נעבין דעם אנדערן, דר באר מים חיים פרעגט פר וואס שטייט וַיַּעֲשׂוּ מיט אוא"ו, דס איז דאך אנגהייב ענין דארף דאך שטיין יַעֲשׂוּ אן אוא"ו, נאר מיר ווייסן נאכדעם ווי די יודין האבן געמאכט דעם עגל אונ משה האט אים פרברענט אונ צובראכן די לוחות האבן יודין גיטאן תשובה, נאר זיי האבן ניט געוואסט אויב זייער תשובה איז אנגנומן גיווארן ביי הקב"ה ווי דר מדרש זאגט למשל איינער האט חתונה געהאט מיט אווייב אונ ער האט איר שטארק געליבט, אמאל האט זיא אים דערצערנט, איז ער איף איר בייז גיווארן, אונ איז אוועק פון איר, אירע שכנות האבן גזאגט צו איר דיין מאן וועט ניט מער קומן צו דיר, אין אצייט שפעטר האט דער מאן געשיקט צו זיין אונ אין דעם טאג וועל איך צו דיר קומן, וויא עס איז געקומן דר

מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ ד וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח׃
ה וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין
הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ו וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ

אונקלוס

תַּעְבְּדוּן יָתֵהּ׃ ד וּמַלִּיל
מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמֶעְבַּד פִּסְחָא׃ ה וַעֲבָדוּ
יָת פִּסְחָא בְּנִיסָן
בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא יוֹמָא
לְיַרְחָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא
בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי כְּכֹל דִּי
פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן
עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ו וַהֲווֹ גֻבְרַיָּא דִּי הֲווֹ

תו"א ויהי אנשים פסחים ו סוכה כה׃

בעל הטורים

(ד) לעשת הפסח. לעשת חסר וי"ו לומר לך שלא עשו במדבר אלא אותו פסח בלבד׃ (ו) אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם. בגימ' אלו שהיו נושאין ארונו של יוסף׃ אשר היו טמאים. בגימ' זה למת מצוה׃

בית יהודא

פסח זאל זיין געבראטן אויף דעם פייער אזוי ווי ער איז אין גאנצן מיט דעם קאפ, מיט די פיס, מיט אלץ וואס איז דא אין בויך (שחוץ לגופו) די מצות וואס זענען אויסער דעם קרבן פסח (מצה וביעור חמץ) זיבען טעג דארף מען עסן מצה אונ מען מוז אויסראמען חמץ פון שטוב׃ (ד) וידבר משה וגו'. פרענט רש"י (מה תלמוד לומר) צו וואס דארף דר פסוק זאגען אז משה הט גערעט צו די יודען זיי זאלן מאכן דעם קרבן פסח (והלא כבר נאמר) עס שטייט דאך שוין אין פסוק (וידבר משה את מועדי ה') משה האט גערעט צו די יודען די ימים טובים וואס הקב"ה הט געבאטן אונ דארטען שטייט שוין דר דין פון קרבן פסח אויך, ענטפערט רש"י (אלא כששמע פרשת מועדות מסיני אמר להם) נאר אזוי איז געוועזן ווען משה האט געהערט פון הקב"ה אויף דעם בארג סיני די דינים פון די ימים טובים הט ער זיי געזאגט צו דיא יודען (והזהירם בשעת מעשה) אונ ווען מען הט געדארפט

רש"י

ראשו על כרעיו ועל קרבו. שחוץ לגופו. מלה וביעור חמץ)׃ (ד) וידבר משה וגו'. (ספרי) מה ת"ל והלא כבר נאמר (ויקרא כג) וידבר משה אל את מועדי ה' אלא כששמע פרשת מועדים מסיני אמר להם וחזר והזהירם בשעת

שפתי חכמים

ראשו על כרעיו ועל קרבו ושחוץ לגופו כלו' מנוקוס אחר כגון שבעת ימים וגו' וכן כתבו הרמב"ן והרא"ם אבל מה שבספרים כתוב ככל משפטיו וכו' שבעת ימים למלה ולביעור חמץ טעות סופר הוא דאם לא כן כפסח שני גב כן כתיב וכמשפטו ואפ"ה פסח שני מלה וחמץ עמו בבית כדפירש רש"י לקמן. וע' (בקל"ת ובנח"י) שמיישבים גירסת רש"י שלפנינו׃ ל אבל לא הוקשה לרבותינו ז"ל מדוע שנה הקב"ה לצוות כאן על הפסח והלא כבר צוה כב' אמור מפני שלא תימא שבמדבר היו פטורים משום דביאת הארץ תלה הכ' לפיכך חזר ושנאה כאן אבל נאמר משה לישראל שאינו כתיב בו לעשות את הפסח כחדש הזה אלא לעשות פסח סתם שמורה שלא צוה להם רק דין הפסח בלבד הוקשה להם לרבותינו ז"ל מה ת"ל וט'. הרא"ם. ולי נראה דהוקשה להם ז"ל למה ליה למיכתב כלל

ליקוטי יהודא

מאג איז דער מאן צו איר געקומן אונ הט מיט איר גגעסן אונ געטרונקן, פון דעסטוועגן האבן די שכנות נאך ניט געגלויבט אז דר מאן הט זיך מיט איר איבערגעבעטן ביז זיי האבן גיהערט דעם ריח פון די בשמים וואס ער הט איר גינעבן האבען אלע גיוואסט אז דר מאן איז שוין איבערגעבעטן מיט איר. ביי הקב"ה איז אויך אזוי גיוועזן ער הט ארויסגענומן די יודין פון מצרים אונ האט זייא שטארק ליב גהאט אונ הט זיי געבריינגט צום בארג סיני, אונ אין פערציג טעג שפעטער האבן זייא געזינדיגט אונ געמאכט דעם עגל, איז הקב"ה אויף זיי בייז גיווארן, האבן די פעלקר גזאגט הקב"ה וועט ניט מעהר איבערגעבעטן ווערין צו די יודין, נאכדעם ווי דר כעס פון הקב"ה איז געשטילט גיווארן ודורך דיא תפלות פון משה) הט הקב"ה געשיקט משה זאל זאגן די יודין זייא זאלן מאכן אמשיינעם משכן, וואררום איך וועל קומן וואהנען ביי זייא אין דעם משכן, יודין האבן געמאכט דעם משכן אונ הקב"ה הט געבאטן די לוים זיי זאלן זיין שטענדיג ארום משכן, דס איז אסימן אז די שכינה איז אין משכן, פון דעסטוועגין האבין דיא פעלקר ניט געגלויבט אז הקב"ה הט זיך איבערגעבעטן מיט זיי, דר"ער הט הקב"ה גיזאגט ויעשו וגו' את הפסח די יודין זאלן מאכין דעם קרבן פסח, ווי די פעלקער האבן גיהערט דעם ריח פון קרבן פסח האבן זיי געגלויבט אז הקב"ה הט זיך איבער גבעטין מיט די יודין, ווארום ווען ביי דיא יודין וואלט נאך גיווען דיא עגל וואלט הקב"ה ניט געהייסן זייא זאלען מאכן אקרבן פסח, הקב"ה הט דאך גיבאטין כל בן נכר לא יאכל בו, דער מענטש וואס זייגע מעשים זענען פרעמד צוא הקב"ה טאר ער ניט עסין פון קרבן פסח׃

פירוש לתורת אלהים

מצות אונ דינים וואס גיהערן דער צו דהיינו אום ערב פסח מוז מען אום רוימן חמץ אונ מען טאר גיט עסין חמץ אלע זיבן טעג פון פסח נאר מצות תעשו אותו זאלט איר אים מאכן׃ (ד) וידבר משה אונ משה האט גירעט צו די קינדער פון ישראל זייא זאלן מאכן דעם קרבן פסח׃ (ה) ויעשו אונ זיי האבן גימאכט אקרבן פסח בראשון אין דעם ערשטן חודש דס איז ניסן בארבעה עשר אין דעם פערצטן טאג אין חודש בין הערבים צווישן די אבינטן במדבר סיני אין דער מדבר סיני האבען זיי דענצמאל גמאכט דעם קרבן פסח ככל אזו ווי גאט הט גבאטן את משה צו משה כן עשו אזו האבן גיטוען די יודן׃ (ו) ויהי אונ עס איז גיוועזן אנשים מאנען אשר היו טמאים וואס

טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא־יָכְלוּ לַעֲשֹׂת־הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא: ז וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת־קָרְבַּן

מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא וְלָא יְכִילוּ לְמֶעְבַּד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא וְקָרִיבוּ קֳדָם מֹשֶׁה וְקֳדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא: ז וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן לֵהּ אֲנַחְנָא מְסָאֲבִין לִטְמֵי נַפְשָׁא דֶאֱנָשָׁא לְמָא נִתְמְנַע בְּדִיל דְּלָא לְקָרָבָא יָת

הו"א ולא יכלו אם:

רש"י

מעשה: (ו) לפני משה ולפני אהרן. (ספרי) כששניהם יושבין בבית המדרש באו ושאלום ולא יתכן לומר זה אחר זה שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו: (ז) למה נגרע. (שם) אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו יזרק הדם מ עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטמאים (ס"א לטהורים כ"ג רא"ם) אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו. אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה (סנהדרין פ"ק)

בית יהודא

מאכען יום טוב, הט משה נאך אמאל געזאגט צו די יודען די דינים פון יום טוב: (ו) ולפני משה ולפני אהרן. זאגט רש"י (כששניהם יושבים בבית המדרש באו ושאלום) ווען משה מיט אהרן זענען געזעסן אין בית המדרש זענען דיא מענטשן געקומען אונ האבן געפרעגט ביי ביידע צוזאמען (ולא יתכן לומר זה אחר זה) מען קען ניט זאגען זיי האבן פריער געפרעגט ביי משה נאכדעם האבן זיי געפרעגט ביי אהרן (שאם משה לא היה יודע) אז די מענטשן האבן געזעהן משה ווייס ניט דעם דין, וואס זענען זיי געגאנגען צו אהרן פרעגן ביי אים דעם דין (אהרן מנין לו) פון וואנען וועט אהרן וויסען, נאר געווים איז ניט אזוי געווען, נאר משה מיט אהרן זענען געזעסן צוזאמען אונ מען הט געפרעגט ביידע מיט איין מאל: (ז) ולמה נגרע. זאגט רש"י (אמר להם) משה הט צו זיי געזאגט (אין קדשים קרבין בטומאה) מען איז ניט מקריב אקרבן ווען מען איז טמא (ואמרו לו) האבען זיי געזאגט צו משה (יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים) זאלן כהנים וואס זענען טהור שפריצען די בלוט פון קרבן פסח פון אונזערטוועגן (ויאכל הבשר לטמאים) נאכדעם וועלן מיר עסן דם פלייש פון קרבן פסח אפילו ווען מיר זענען טמא (אמר להם) הט משה צו זיי געזאגט (עמדו ואשמעה) שטייט אונ וואַרט איך וועל באלד הערן וואס הקב"ה וועט זאגען (כתלמיד המובטח לשמוע דבר מפי רבו) ווי אתלמיד איז זיכער אז ער וועט הערען איין אנטוואָרט פון זיין רבי (אשרי ילוד אשה שככך מובטח) וואוי דעם מענטש וואס ער איז אזוי זיכער (שכל זמן שהוא רוצה היה מדבר עם השכינה) צוא יעדער צייט

שפתי חכמים

וידבר משה וגו' לא הל"ל אלא ויעשו בנ"י את הפסח וגו' דמסתמא כיון שלוה לו הקב"ה שידבר ודאי הוא שאמר להם ליווי הש"י דהא בתחלת הסדר כתיב דבר אל אהרן ואמרת אליו וגו' וכתיב אחרי כן ויעש כן אהרן וגו' ולא מלינו בקרא שדבר משה אל אהרן ליווי השם ית"ש אלא מסתמא הוא שאמר לו ליווי השם מדכתיב אחר זה ויעש אהרן וגו' וכן מה שכתוב וידבר ה' אל משה קח את הלוים ולא מלינו שאמר להם משה לישראל ליווי השם אלא סמך הקרא על מה שכתיב אחר זה ויעש משה ואהרן וכל עדת בנ"י ונומר וכן בפרשת ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וגומר ש"מ שדבר לו השם דיני פסח שני ולא מלינו שאמר להם משה אלא מסתמא אמר להם אם כן למה נאמר וידבר משה וגו' היה לו לסמוך אחריו ויעשו את הפסח וגו' ואין לומר דקודם לכן לא אמר להם דיני פסח ועכשיו הוא אמר להם מש"ה כתיב וידבר משה והא כבר כתיב וידבר משה את מועדי ה' וגו' מש"ה דרשו מה שדרשו אלא כשמע וכו' כן נראה לי: ם דק"ל למה אמרו למה נגרע הרי טמאים היו וטמא אסור להקריב קרבן בימי טומאתו ולמה היה ספק למשה שאמר להם עמדו ואשמעה וגו' ואיך שכח משה פרשת שילוח טמאים שנאמר לו בראש חדש ניסן. ומתרץ הין וכו' ועיקר שאלתו היה רק על זריקת הדם עליהם בטומאה

פירוש לתורת אלהים

זענען גיוועזן אום ריין לְנֶפֶשׁ אָדָם זיי האבן זיך מטמא גיוועזן צו אמת וְלֹא יָכְלוּ אונ זיי האבן ניט גקאנט לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח מאכען דעם קרבן פסח בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם טאג ווארום דר מענטש וואס איז טמא טאר ער דעם קרבן פסח ניט עסן וַיִּקְרְבוּ אונ זיי האבן גינעהנט לִפְנֵי מֹשֶׁה פר משה אונ פר אהרן בַּיּוֹם הַהוּא אין דעם טאג (עיין רש"י): (ז) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים האבען די לייט גזאגט צו משה אֲנַחְנוּ טְמֵאִים מיר זענען אום ריין מחמת מיר האבן זיך מטמא גיוועזן צו אטוט לייב פרעגין מיר דיך לָמָּה נִגָּרַע ווארום זאלען מיר זיין גימינערט לְבִלְתִּי הַקְרִיב מיר זאלן ניט מקריב זיין אֶת קָרְבַּן ה' דעם קרבן פון גאט דעם קרבן פסח בְּמֹעֲדוֹ

ליקוטי יוסף

(ו) אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגָּרַע וגו'. מפרשי התורה פרעגין זיי אליין זאגן מיר זענען טמא, ווייסען זייא דאך אז אטמא טאר ניט עסין דעם קרבן פסח, פר וואס האבן זיי געפרעגט ביי משה, פר וואס זאלן מיר ניט מאכן דעם קרבן פסח? זיי אליין זאגן דאך מיר זענען טמא, חייל זיי זענען טמא דריבער דארפן זיי ניט מאכן דעם קרבן פסח. נאר זייא האבן געפרעגט בייא משה צווי שאלות, איין מאל חייסען מיר עם ווענן דא צווייערלייא טומאות, אטומאה וואס גייט ארויס פון מענטש, אמצורע. אזב. די זענען שווערע טומאות, עס איז דא אטומאה פון אנדירן, מען רירט אן אשרץ, אנבלה, אמת, די זענען גרינגערע טומאות, דריבער האבען זיי גיזאגט צו משה מיר זענען ניט מצורעים אונ ניט זבים, מיר זענען נאר טמא פון אנדירן אמת, צווייטונס אטמא טאר ניט עסין דעם קרבן פסח, אבער מקריב זיין דעם קרבן פסח פר וואס זאלן מיר ניט, מיר וועלן דאך דעם שעפס גאר ניט אנרירן, די כהנים וועלן אים שעכטין, זיי וועלן שפריצען דיא בלוט אוף דעם מזבח, די חלב וועלן זיי פארברענען אויף דעם מזבח, צו דיא פלייש עסין וועלען מיר בעשטעלן מענטשין וואס זאלן עסין די פלייש פון אונזער קרבן פסח, דריבער האבען זייא גזאגט למה נגרע, פר וואס זאלן מיר גשטלט ווערן, לבלתי הקריב וגו'

יְהוָה בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
ח וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עִמְדוּ
וְאֶשְׁמְעָה מַה־יְצַוֶּה יְהוָה לָכֶם׃ פ
ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
י דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ
אִישׁ כִּי־יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ

אונקלוס
קֻרְבָּנָא דַיָי בִּזְמַנֵּהּ בְּגוֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ח וַאֲמַר
לְהוֹן מֹשֶׁה אוֹרִיכוּ עַד
דְּאֶשְׁמַע מָה דְּאִתְפַּקַּד
קֳדָם יְיָ עַל דִּי לְכוֹן׃
ט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ י מַלֵּל עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר גְּבַר גְּבַר
אֲרֵי יְהֵי מְסָאַב לִטְמֵי
נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא אוֹ

תו"א איש איש כי יהיה טמא פסחים סו סו ל לב זבחים כט בכורות ל: או בדרך רחקה לכם פסחים פא נזיר סג :

בעל הטורים

(י) טמא לנפש. יש פסיק בין טמא לנפש לומר לך שיש חילוק בין הטמאים איש נדחה ואין לבור נדחין: (או בדרך) רחקה נקוד זהו

בית יהודא

וואס ער האט געוואלט האט ער גערעדט מיט הקב"ה, זאגט רש"י (וראויה היתה פרשה זו ליאמר על ידי משה) די פרשה האט געדארפט געזאגט ווערן דורך משה (כשאר התורה כולה) ווי די גאנצע תורה (אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן) נאר די מענטשן האבן זוכה געווען דיא פרשה זאל געזאגט ווערן דורך זייא (שמגלגלין זכות על ידי זכאי) אפרומער מענטש ברייגט טובות אונ מצות פאר נאך מענטשען: (י) (או בדרך רחוקה). זאגט רש"י (נקוד עליו) אויף דעם ווארט רחוקה איז געפינטעלט (לומר) צו זאגן (לא שרחוקה ודאי) מען מיינט ניט אז ער איז אמת ווייט פון משכן אדער פון בית המקדש; אין די צייט וואס מען דארף מאכען דעם קרבן פסח (אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה) נאר אפילו ער איז געווען נעבן די שוועל נעבן דיא טירן פון הויף פון משכן אדער פון בית המקדש נאר וועגען אסבה האט ער ניט געקענט אריין קומען אין הויף אין די גאנצע צייט וואס מען דארף שעכטן דעם קרבן פסח, דארף ער מאכן אקרבן פסח דעם פירצענטען טאג אין חודש אייר, דאס הייסט פסח שני, זאגט רש"י (פסח שני מצה וחמץ עמו בבית) ווען ער מאכט דעם פסח שני, דארף ער נאר עסען מצה מיט דעם קרבן פסח, אונ ער מעג האבן חמץ אין שטוב (ואין שם יום טוב) אונ דער טאג איז ניט יום טוב (ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו) נאר מיט דעם קרבן פסח צוזאמען טאר מען ניט עסן חמץ, אבער איידער ער עסט דעם קרבן פסח, אדער באלד ווי ער האט אפגעגעסן דעם קרבן פסח מעג ער עסן

רש"י

וראויה היתה פרשה זו להאמר ע"י משה כשאר כל התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין זכות ע"י זכאי: (י) או בדרך רחקה. נקוד עליו לומר לא שרחוקה ודאי אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטה. פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יו"ט ואין איסור חמץ

שפתי חכמים

כדם חטאת שהיא קדשי קדשים ובכרה נאכל לטהורים כל שכן פסח שהוא קל: נ מקבין העולם איך תולה זה כמה שפירש לעיל מוניה. וי"ל דאי לא פירש אברי ילוד אשה וכו' הייתי אומר דמה שלא נאמרה פרשה זו כשם משה הוא לגנותו של משה שאמר כל הדבר הקשה וגו' אבל עכשיו שפירש אברי ילוד אשה וגו' שהקרא מדבר בכבודו של משה אם כן למה לא נאמרה פרשה זו כשם משה ל"פ וראויה וכו': ס ואם תאמר למה נאמר רחוקה וכו' וי"ל שאם נאמר בדרך ולא רחוקה הייתי אומר דוקא אם הוא רחוק אז יעשה פסח שני אבל אם הוא חוץ לאסקופת העזרה לא לכך כ' רחוקה ונקדו לנדרש אתא לא רחוקה ממש כמו שפירשתי לעיל גבי לרעות את צאן וק"ל: ע ואם

ליקוטי יוסף

וגו' מיר זאלן ניט מקריב זיין דעם קרבן פסח, זאל זיין ניט עסין פון קרבן פסח, אבער מקריב זיין דעם קרבן פסח ווילן מיר. ווי משה האט געזעהן זייערע מכוונות זענען מיט אמת. אונ זיי האבן גרויס צער וואס זייא קענען ניט מקריב זיין דעם קרבן פסח, אונ אז אמענטש טראכט מיט אמת צו טאן אמצוה, אונ עס טרעפט אים אזאך וואס ער קען ניט טאהן די מצוה, איז ביי הקב"ה אנגענומען די גוטע מחשבה (טראכטונג) גלייך ווי ער וואלט דיא מצוה געטאהן, דריבער האט משה געזאגט צוא זיי איר זאלט ווארטין איך וועל הערן מה יצוה ה' לכם, וואס הקב"ה וועט געביטן צו אייך, נאר צו אייך, ווייל די מצוה פון קרבן פסח איז ביי הקב"ה שון גערעכנט גלייך ווייא איר וואלט זיא שון געטאהן, נאר ווייל איר בענקענט אייך ניט מיט דעם טראכטן אליין. דריבער האט הקב"ה געזאגט איר זאלט מאכען אקרבן פסח אין דעם אנדערען חודש (אין חודש אייר) וויא עס שטייט אין דיא פסוקים:

פירוש לתורת אלהים

אין זיין צייט בתוך בני ישראל צווישן די יודן [פיין רש"י]: (ח) ויאמר האט משה צו זיי געזאגט עמדו שטייט אונ ווארט ביז איך וועל פרעגען השי"ת ואשמעה אונ איך וועל הערן מה יצוה וואס גאט וועט צו אייך געביטען: (ט) וידבר יי האט גאט גירעדט צו משה אזו צו זאגן: (י) דבר רייד צו די יודען אונ זאלסט זיי אזו זאגן איש אמענטש אז ער וועט זיין אום ריין לנפש מחמת ער האט זיך מטמא גיוועזן צו אטויט

מצות השם

(שס שפא שפב שפג) איש איש כי יהיה וגו'. דאס איז דיא מצוה אז דער מענטש וואס ער האט ניט געקענט מאכען דעם קרבן פסח אום (ערב פסח) דהיינו, ער איז געוועזען אום ריין ער האט אן גערירט אן איין טויט לייב אדער ער איז געוועזען אין איין ווייטען וועג זאל ער מאכען דעם קרבן פסח אום (פסח שני) אינו דעם פערצעטען טאג אין חודש אייר צווישען דיא אבינטען זאל ער אים מאכען אונ עס איז אמצוה אז ער זאל אים עסן אונ ער זאל פון דעם קרבן ניט איבער לאזען ביז אין דער פריא אונ ווידער טאר מען ניט צו ברעכין איין ביין פון דעם קרבן פסח אונ דיא מצוה גייט אן ווען דאס בית המקדש איז געשטאנען:

רְחֹקָה נקוד על ה׳ לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם
וְעָשָׂה פֶסַח לַיהֹוָה׃ יא בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם
יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל־מַצּוֹת וּמְרֹרִים
יֹאכְלֻהוּ׃ יב לֹא־יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־
בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ־בוֹ כְּכָל־
חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ׃ יג וְהָאִישׁ
אֲשֶׁר־הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא־הָיָה
וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן יְהֹוָה
לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא
הָאִישׁ הַהוּא׃ יד וְכִי־יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר

בְּאָרְחָא רְחִיקָא לְכוֹן אוֹ
לְדָרֵיכוֹן וְיַעְבֵּד פִּסְחָא
קֳדָם יְיָ׃ יא בְּיַרְחָא
תִנְיָנָא בְּאַרְבְּעַת עַשְׂרָא
יוֹמָא בֵּין שִׁמְשַׁיָּא יַעְבְּדוּן
יָתֵהּ עַל פְּטִיר וּמְרָרִין
יֵיכְלֻנֵּהּ׃ יב לָא יַשְׁאֲרוּן
מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וְגַרְמָא
לָא יְתַבְּרוּן בֵּהּ כְּכָל
גְּזֵרַת פִּסְחָא יַעְבְּדוּן
יָתֵהּ׃ יג וְגַבְרָא דְהוּא
דְכֵי וּבְאוֹרַח לָא הֲוָה
וְיִתְמְנַע לְמֶעְבַּד פִּסְחָא
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהִיא
מֵעַמַּהּ אֲרֵי קֻרְבָּנָא
דַיְיָ לָא קָרֵיב בְּזִמְנֵהּ
חוֹבֵהּ יְקַבֵּל גַּבְרָא
הַהוּא׃ יד וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר

תו"א בחדש השני וגו׳ פסחים כג : על מצות פסחים ל לה קטו קכ קידושין מ : לא ישאירו פסחים לה : ועצם לא שם פד : ככל חקת הפסח יעשו אתו שם לא לא יומא לא עבתים פט : והאיש אשר הוא טהור פסחים פט לג : וחדל לעשות הפסח שם לג : ונכרתה הנפש שם לא : חטאו ישא שם כריתות ז :

בעל הטורים

מאסקופה שעל הי"א נקוד כאילו לא נכתב : ועשה פסח לה׳ בחודש השני. לפי שכשמעברים השנה אז אייר במקום ניסן ולפי שבחמשה עשר בו ירד המן לכך עושים בו פסח יום א׳ : (יג) ובדרך. ד׳ במסורה הכא ואידך וילך בדרך אביו ובדרך אמו ובדרך ירבעם בן נבט ואידך ובדרך חטאים לא עמד וזה הוא ובדרך לא הי׳ וחדל לעשות הפסח שעושה כדרך שעשה ירבעם שהלך בדרך חטאים שבטל הקרבנות והחטיא את ישראל גם זה שאינו בדרך ומבטל מלעשות הפסח : וחדל. ב׳ במסורה הכא ואידך וחדל לעולם דפסח בכרת וזה הוא וחדל לעולם לעולמו של יובל דהיינו חמשים שנה כדין חייבי כריתות דלא מפקי חמשים : ונכרתה הנפש ההוא. ס"ת אשה לומר לך

רש"י

אלא עמו באכילתו : (יד) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח. (פסחים צג. ספרי) יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד ת"ל חקה אחת וגו׳ אלא כך משמעו וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חביריו כחקה וכמשפט יעשה:

בית יהודא

חמץ : (יד) וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח, זאגט רש"י יכול כל המתגייר יעשה פסח מיד) איך וואלט מיינען יעדער גוי וואס ווערט איוד זאל ער באלד מאכען אקרבן פסח (תלמוד לומר חקה אחת) זאגט די תורה איין דין זאל זיין ביי אייך יודען מיט דעם גר צוזאמען (אלא כך משמעו) נאר אזוי מיינט דר פסוק (וכי יגור אתכם גר) אויב מיט אייך וועט וואוינען אגר נאגוי וואס איז געווארען איודו (ובא עת לעשות פסח עם חבריו) אונ עס וועט קומען דיא צייט צו מאכען אקרבן פסח מיט יודען צוזאמען (כחקתו וכמשפטו יעשה)

שפתי חכמים

תאמר והאיך סמך זה אדלעיל מיניה . וי"ל דק"ל ל"ל הנקודה ללמד שאפילו אינו אלא חוץ לאסקופת העזרה נקרא רחוק ויעשה פסח שני בלאו נקידה נמי יש ללמוד זה מדסמיך דין רחוקה אל דין טמא שהיה טמא נלמד מהיקשא מהדדי מה טמא אפילו היה כעיר כיון שהוא חוץ לעזרה

פירוש לתורת אלהים

לייב או אדער ער וועט זיין בדרך רחוקה אין אווייטען וועג (עיין רש"י) לכם צו אייך או אדער לדורותיכם צו אייערע דורות ועשה זאל ער מאכען אקרבן פסח צו גאט : (יא) בחודש השני אין דעם אנדערן חודש בארבעה עשר יום אין פערצעטען טאג אין חודש בין הערבים צווישען די אבענטען יעשו אותו זאלען זיי אים מאכען על ביי מצות אום געזייערטע קוכען ומרורים אונ ביטערע קרייטעכצער יאכלוהו זאלען זיי אים עסין : (יב) לא ישאירו זיי זאלען ניט לאזין פון אים ביז מארגן פריא ועצם אונ אביין זאלן זיי אין אים ניט צו ברעכען ככל חוקת הפסח אזוי ווי אלע די געזעץ פון דעם קרבן פסח יעשו אותו זאלן זיי אים מאכען : (יג) והאיש אונ דר מענטש וואס איז טהור ובדרך אונ איז ניט געוועזען אין וועג וחדל אונ וועט ניט מאכען דעם קרבן פסח ונכרתה הנפש וועט פר שניטען ווערן דם לייב פון איר פאלק דר מענטש איז חייב כרת כי קרבן יי׳ ווייל ער האט ניט מקריב געוועזן דעם קרבן פון גאט אין זיין צייט חטאו דר מענטש וועט ליידען זיין זינד : (יד) וכי יגור אתכם גר אונ אז עס וועט וואוינען מיט אייך אגר ווען איינער וועט זיך

מגייר

וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח
וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת
יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ׃ ס
רביעי טו וּבְיוֹם הָקִים אֶת־הַמִּשְׁכָּן
כִּסָּה הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל
הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־הַמִּשְׁכָּן
כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־בֹּקֶר׃ טז כֵּן יִהְיֶה
תָמִיד הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ
לָיְלָה׃ יז וּלְפִי הֵעָלֹת הֶעָנָן מֵעַל

עִמְּכוֹן גִּיּוֹרָא וְיַעְבֵּד
פִּסְחָא קֳדָם יְיָ כִּגְזֵרַת
פִּסְחָא וּכְדִחְזֵי לֵיהּ כֵּן
יַעְבֵּד קְיָמָא חַד יְהֵי
לְכוֹן וּלְגִיּוֹרָא וּלְיַצִּיבָא
דְאַרְעָא׃ טו וּבְיוֹמָא
דְאִתָּקַם יָת מַשְׁכְּנָא חֲפָא
עֲנָנָא יָת מַשְׁכְּנָא
לְמַשְׁכְּנָא דְסָהֲדוּתָא
וּבְרַמְשָׁא הֲוָה עַל
מַשְׁכְּנָא כְּחֵיזוּ אֶשָּׁתָא
עַד צַפְרָא׃ טז כֵּן הֲוָה
תְדִירָא עֲנָנָא חָפֵי לֵיהּ
וְחֵיזוּ אֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא׃
יז וּלְפוּם אִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא

תו"א וביום הקים את המשכן שבועות טו:

בעל הטורים

אחד האיש ואחד האשה בכלל עושין: (טו) וביום הקים את המשכן. ז' פעמים כתיב בפרשה כנגד ז' משכנות: ובערב. ד' במסרה הכא ואידך ובערב תאמר מי יתן בקר ומקטירים לה' וגו' בבקר ובערב. ובערב חתר ל' בקיר ביחזקאל שהיה מתנבא על הגלות זוהו ובערב חתרתי לי בקיר כשילאו בגולה תאמר מי יתן ערב כההיא ערב שנאמר בו מקטירים לה' בבקר ובערב וכמראה אש עד בקר: (יז) העלות. ב' העלות הענן עד העלות הגולה זהו שאמרו ראוין היו שיעשה להם נס בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי משה אלא שגרם

בית יהודא

זאל דר גר מאכן דעם קרבן פסח מיט אלע דינים גלייך ווי אלע יודען מאכן: (טו) והמשכן לאהל העדות. זאגט רש"י מען מיינט (המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות) דר משכן וואס ער איז געמאכט געווארן ער זאל זיין אנגעצעלט צו די לוחות וואס זענען אינוועניג: ויהיה על המשכן. זאגט רש"י מען זאל ניט טייטשען "יהיה" ער וועט זיין, נאר (כמו) גלייך ווי עס וואלט געשטאנען (הוה על המשכן) ער איז שטענדיג אויף דעם משכן (וכן לשון כל הפרשה כולה) אונ דיא גאנצע פרשה ווערט אזוי געטייטשט ניהיה, ער איז: יסעו. זייא ציען: יחנו. זייא רוען: ישכן. ער רוהט: (יז) והעלות הענן. זאגט רש"י (כתרגומו) ווי דר תרגום טייטשט (אסתלקות) אפגעטאן ווערן וכן ונעלה הענן) איז אויך דערטייטש דער וואלקען איז אפגעטאן ווערן, זאגט

רש"י

(טו) המשכן לאהל העדות. המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות: יהיה על המשכן. כמו הוה על המשכן וכן כל לשון הפרשה: (יז) העלות הענן. כתרגומו אסתלקות וכן ונעלה הענן ולא יתכן לכתוב

שפתי חכמים

עושה פסח שני אף מה דכתיב או שהוא בדרך רחוקה אפילו הוא חוץ לעזרה שהוא עושה פסח שני וא"כ קשה נ"ל הנקודה ואפילו גלות רחוקה כמי א"ל לפי מה שפירשתי לעיל. ומתרץ דלתא לאשמועינן הנקודה דאף פסח שני אם היה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטת הפסח לא יעשה פסח שני. ואין להקשות פשיטא מה"ת לחלק. ומתרץ כיון שמצינו דבלא"ה ימי חלוקים הם דהא פסח שני גלה ותאין עמו בבית וכו' אם כן ה"א כהא נמי יש לחלק מ"ה כאה הנקודה: פ דקשה לרש"י דהא משכן הוא היריעות התחתונות כמו שפרש"י בפ' במדבר ואהל הם יריעות עזים אשר עליהם ואיך נאמר המשכן לאהל שמשמעותו שהמשכן הוא צורך אהל לכן פי' העשויה לאהל וכו' וק"ל. והרא"ם פי' הוסיף מלת העשוי קודם מלת לאהל מפני שלמ"ד לאהל מורה על סיבה התכליתית כאלו אמר להיות אהל וכוולת תוספת מלת העשוי היה נראה שהסיבה התכליתית דבקה עם מלת כסה לו' כסה הענן את המשכן כדי להיות אהל אבל עם מלת העשוי תהיה הסיבה התכליתית דבקה עם המשכן שהמשכן עשוי כדי להיות אהל ומלת להיות הוא פי' למ"ד לאהל ומה שהוסיף מלת ללוחות העדות מפני שהלוחות הם עדות לישראל ולא האהל משא"כ גבי משכן העדות שפירש"י שהוא עדות לישראל וכו' מפני שמלת משכן מורה על השכינה ששוכן כתוגנו משא"כ מלת לאהל. (נח"י) כבר בארתי היטיב ריש פ' תרומה דלפעמים קורא ללוחות העדות ולפעמים קורא להתורה העדות ולפעמים קורא למשכן העדות וע' גם ריש פרשת פקודי ובשא"מ: צ (ג"א) מפני שכל הפרשה מורה על ההוה בכל יום תמיד ככתוב כן יהיה תמיד דאין מדרך הל' לומר כסה הענן את המשכן לשון עבר ואחר כך ובערב יהיה על המשכן ל' עתיד שאין זה נמשך מזה ומ"ש יהיה לשון עתיד עיין לעיל פ' בשלח בפסוק או ישיר: ק ולא מלשון עלייה דא"ם כן ולפי עלות הענן מבע"ל שהוא מכנין סקל ולא העלות

פירוש להורת אלהים

מגייר זיין ועשה זאל ער מאכן אקרבן פסח צו גאט מיט אלע יודען גלייך ווען דיא צייט וועט קומען כחוקת הפסח אזו וויא די גיזעץ פון דעם קרבן פסח וכמשפטו אונ אזו וויא זיין גירעכט כן יעשה אזו זאל דר גר טאן חוקה אחת איין גיזעץ יהיה זאל זיין לכם צו אייך ולגר אונ צו אגר ולאזרח הארץ אונ צו איין אלט גיזעסינר פון דעם לאנד: (טו) וביום אונ אין דעם טאג אז דר משכן איז אויף גישטעלט גווארן כסה הענן האט דר וואלקן בדעקט דעם משכן לאוהל העדות וואס דר משכן איז גיוועזן אגיצעלט אוף די לוחות עדות ובערב אונ אין אלע אבינט יהיה פלעגט זיין אויף דעם משכן כמראה אש אזו ווי אגישטאלט פון פייער עד בוקר ביז אין דער פרי: (טז) כן יהיה אזו איז גיוועזן אלע טאג הענן יכסנו דר ענן פלעגט בדעקען דעם משכן ומראות אונ אגישטאלט פון פייער איז גיוועזן אלע נעכט איבער דעם משכן: (יז) ולפי אונ נאך דעם העלות אז דר ענן האט זיך אפ גיטאן פון דעם אוהל ואחרי כן האבן דער נאך

הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־שָׁם הֶעָנָן שָׁם
יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יח עַל־פִּי יְהוָה
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ
כָּל־יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־
הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ: יט וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן
עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא
יִסָּעוּ: כ וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים

מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר
כֵּן נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַמָּן
עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרַן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: יח עַל מֵימְרָא
דַיְיָ נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְעַל מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן כָּל
יוֹמֵי דִּי שָׁרֵי עֲנָנָא עַל
מַשְׁכְּנָא שָׁרָן:
יט וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל
מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין
וְיִטְּרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא
נָטְלִין: כ וְאִית דִּי הֲוָה
עֲנָנָא יוֹמֵי דִמְנְיָן עַל

תר"א על פי ה' יחנו שבם לא עירובין נה ז

בעל הטורים

המעא: ובמקום. ב' במסורה הכא ואידך ובמקום גדולים אל תעמוד שלא היו נכנין לא לפניהם ולא לצדדיהם אלא לאחוריהם זהו ובמקום

רש"י

ולפי עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא למוח ועלייה כמו (מלכים א יח) והנה עב קטנה ככף איש עולה מים: (יח) על פי ה' יסעו. שנינו במלאכת המשכן כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה' ונסע דגל מחנה יהודה זו ר בספרי: ועל פי ה' יחנו. כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר שובה ה' רבבות אלפי ישראל הוי אומר ע"פ ה' וביד משה: (כ) ויש. כלו' ופעמים:

בית יהודא

רש"י (וְלֹא יָתֵּן לִכְתּוֹב) דֶר פָּסוּק קֶען נִיט שְׁרַייבְּן וּלְפִי עֲלוֹת הֶעָנָן, וְעָלָה הֶעָנָן (לְפִי שֶׁאֵין זֶה לָשׁוֹן סִלּוּק) נַייל „עֲלוֹת" אוּנ „וְעָלָה" אִיז נִיט דֶערְטַייטְשׁ אָפְּגֶעטְאָן (אֶלָּא לְשׁוֹן צְמוּחַ וַעֲלִיָּה) נָאר אוֹיפְגֶעוואקְסֶן, אוֹיפְגֶעגַאנְגֶן (כְּמוֹ) ווי עֶס שְׁטֵייט אִין פָּסוּק (וְהִנֵּה עָב קְטַנָּה כְּכַף אִישׁ עוֹלָה מַיִם) אַקְלֵיינֶער יאַלְקֶן ווי כַּף אִישׁ גֵייט־אוֹיף פוּן מֶערֶב זֵייט וְדִי בְּרֵייטֶע שְׁטִיקֶל הַאנְט ווָס מִיט דִי פִינְגֶער, ווֶערְט גֶערוּפְֿען כַּף: (יח) וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ. זָאגְט רש"י (שָׁנִינוּ בִּמְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן) מִיר הָאבְּן גֶעלֶערְנְט אִין דִי בְּרַיְיתָא ווָס שְׁטֵייט דִי אַרְבֶּעט פוּן מִשְׁכָּן (כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים) ווֶען דִי יוּדְען הָאבְּן גֶעצוֹיגֶען (הָיָה עַמּוּד הֶעָנָן מִתְקַפֵּל) הָאט דֶר ווָאלְקֶן זִיךְ פַארְווִיקֶלְט (וְנִמְשַׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין קוֹרָה) אוּנ עֶר הָט זִיךְ גֶעצוֹיגֶען אוֹיף דֶעם שֵׁבֶט יְהוּדָה אַזוֹי ווִיא אַבֶּעלְקֶע (תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ) הָאט מֶען גֶעבְּלָאזֶען אַתְּקִיעָה אוּנ אַתְּרוּעָה אוּנ אַתְּקִיעָה (וְלֹא הָיָה מְהַלֵּךְ) דִי מַחֲנֶה אִיז נִיט גֶעגַאנְגֶן (עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר קוּמָה ה') בִּיז מֹשֶׁה הָט גֶעזָאגְט דִי ווֶערְטֶער קוּמָה ה' ווִיא עֶס שְׁטֵייט ווַייטֶער פָּסוּק לה. בָּאקְדֶעם (וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה) הָט גֶעצוֹיגֶען דֶער פָאן פוּן מַחֲנֶה יְהוּדָה: וְעַל פִּי ה' יַחֲנוּ. זָאגְט רש"י (כֵּיוָן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל חוֹנִים) ווֶען דִי יוּדְען הָאבְּן גֶערוּהְט (עַמּוּד הֶעָנָן מִתַּמֵּר וְעוֹלֶה) אִיז דֶער ווָאלְקֶן גְלַייךְ אוֹיפְגֶעגַאנְגֶן (וְנִמְשַׁךְ עַל גַּבֵּי בְּנֵי יְהוּדָה כְּמִין סוּכָּה) אוּנ עֶר הָאט זִיךְ גֶעצוֹיגֶען אוֹיף דִיא מַחֲנֶה שֵׁבֶט יְהוּדָה אוּנ עֶר הָט זֵיי בַּאדֶעקְט ווִי אַסוּכָּה (וְלֹא הָיָה נִפְרַשׂ) אוּנ דֶר ווָאלְקֶן הָט זִיךְ פוּן זֵיי נִיט אָפְּגֶעשֵׁיידְט (עַד שֶׁמֹּשֶׁה אָמַר) בִּיז מֹשֶׁה הָאט גֶעזָאגְט דִי ווֶערְטֶער שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל ווִיא עֶס שְׁטֵייט ווַייטֶער פָּסוּק לו (הֱוֵי אוֹמֵר עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה) דָאס מֵיינְט דֶר פָּסוּק יוּדְען הָאבְּן גֶעצוֹיגֶען אוּנ גֶערוּהְט ווָס אִיז גֶעשָׁאן גֶעווָארְען דוּרְךְ דִי רֵייד פוּן הקב"ה דוּרְךְ מֹשֶׁה: (כ) וְיֵשׁ. זָאגְט רש"י

שפתי חכמים

פסוק ונכון נפעל: ר והא דאמר לעיל שנינו במלאכת המשכן זה הכל במשנה במלאכת המשכן עד תקעו והריעו ותקעו אבל מה שאמר

פירוש לתורת אלהים

דִי יִשְׂרָאֵל גִיצוֹגֶן פוּן דֶעם אָרְט אוּנ זֶענֶען ווַייטֶער גִינַאנְגֶן וּבִמְקוֹם אוּנ־אוֹיף דֶעם אָרְט וואו דֶער עָנָן הָט גִירוּט שָׁם יַחֲנוּ דָארְטִין הָאבֶּן גִירוּט דִי יוּדִין: (יח) עַל פִּי יְיָ דוּרְךְ גָאטְס צְווֵי הָאבֶּען דִיא יִשְׂרָאֵל גִיצוֹגֶן אוּנ דוּרְךְ גָאטְס צְווֵי הָאבֶּן זֵיי גְרוּט ווָארוּם אַז דֶר עָנָן פוּן גָאט הָט אָפּ גִיטָאן פוּן דֶעם מִשְׁכָּן הָאבֶּען זֵיי גִיוואוּסְט אַז מֶען דַארְף אַוֶועק גֵיין פוּן דֶעם אָרְט אוּנ דָארְטֶען ווִי דֶר עָנָן פוּן גָאט הָט גִירוּט הָאבֶּן זֵיי גִיוִויסְט אַז מֶען דַארְף דָארְט רוּעֶן הֵייסְט דָם דוּרְךְ גָאטְס צְווֵי: (יט) וּבְהַאֲרִיךְ אוּנ אַז דֶר עָנָן הָט זִיךְ פַר לֶענְגֶערְט אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן עֶר הָט זִיךְ פַר זָאמְט אוּנ הָט גִירוּט אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן יָמִים רַבִּים פִיל טֶעג וְשָׁמְרוּ הָאבֶּן דִי יוּדֶן גִיהִיט אֶת מִשְׁמֶרֶת יְיָ דָם הִיטוּנְג פוּן גָאט זֵיי הָאבֶּן גְרוּט אַרוּם דֶעם מִשְׁכָּן וְלֹא יִסָּעוּ אוּנ הָאבֶּן נִיט גִיצוֹגֶן: (כ) וְיֵשׁ אוּנ עֶס אִיז גִיוֶועֶן אַצֵייט אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן ווָס דֶר עָנָן אִיז גִיוֶועֶן יָמִים מִסְפָּר ווֵיינִיג טֶעג אוֹיף דֶעם מִשְׁכָּן הָאבֶּן דִי יִשְׂרָאֵל דִי עֶטְלִיכֶע טֶעג אוֹיךְ גִירוּט עַל

מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי יְהוָה
יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ׃ כא וְיֵשׁ
אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר
וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם
וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ׃ כב אוֹ־
יֹמַיִם אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ
יִסָּעוּ׃ כג עַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי
יְהוָה יִסָּעוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ
עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ י א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב עֲשֵׂה לְךָ
שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה

אונקלוס

משכנא על מימרא דיי
שרן ועל מימרא דיי
נטלין: כא ואית די הוה
עננא מרמשא עד צפרא
ומסתלק עננא בצפרא
ונטלין או יםם ולילי
ומסתלק עננא ונטלין:
כב או תרין יומין או
ירחא או עדן בעדן
באורכות עננא על
משכנא למשרי עלוהי
שרן בני ישראל ולא
נטלין ובאסתלקותה
נטלין: כג על מימרא
דיי שרן ועל מימרא דיי
נטלין ית מטרת מימרא
דיי נטרין על מימרא דיי
בידא דמשה: א ומליל
יי עם משה למימר:
ב עבד לך תרתין חצוצרן
דכסף נגיד תעבד יתהון

תו"א עשה לך שתי חצוצרת יומא ג ראש השנה
לז מנחות כח עקידה שער עט:
כסף מנחות כח:

בעל הטורים

אשר ישכון שם הענן דהיינו לפניהם או לאחריהם אל תענוד לעשות שם גדולים: (כג) ביד משה. וסמיך ליה עשה לך שתי חצוצרות כסף שלא היו אלא בידו שבחייו נגנזו: (ב) לך שתי. אותיות שלך שמשלו עשאם: שתי חצוצרות. כנגד אברהם ויעקב שעשו מלחמה באומות ונלחים: כסף ולא זהב שלא להזכיר קול העם ברעה:

בית יהודא

וכלומר לפעמים) מען מיינט אמאל פלעגט טרעפן: נמים מספרו. מיינט מען (ימים מועטים) וויינינ טעג: (כב) או ימים. מיינט מע: (שנה) אַיאר (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ימים תהיה גאולתו) אַיאר וועט זיין די צייט פון אויסלייזונג: (ב) עשה לך. זאלסט מאכן צוויי טרומייטען (שיהיו תוקעין לפניך כמלך) מען זאל טרומייטערן פאר דיר ווי פאר אמלך, ווי עס שטייט אין פסוק (ויהי בישרון מלך) משה איז געוועזן ביי יודען אמלך: ועשה לך. מיינט מען (משלך) פונדיינע זילבער זאל מען מאכען די טרומייטען: ועשה לך. מיינט מען (אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר) נאר דוא מעגסט גיצען מיט דיא טרומייטען וגאר פון דיינעטוועגן זאל מען

רש"י

ימים מספר. ימים מועטים: (כב) או ימים. שנה כמו (ויקרא כה) ימים תהיה גאולתו: (ב) עשה לך. (שיהיו תוקעין לפניך כמלך ויהי בישורון מלך): עשה לך. משלך (עשה לך אתה עושה ומשתמש בהם ולא אחר):

שפתי חכמים

ולא היה מהלך עד שאמר משה קומה ה' אינו במלאכת המשכן ועל זה אמר זו בספרי ונ"ש את"כ ונסע דגל מחנה יהודה וגם מה שפי' ע"פ ה' יחנו כיון שהיו וכו' כל זה שניהו הכל במלאכת המשכן: ש דסדר מעלות הזיב קרא (גת"י) ועיין לעיל במ"ש בפרשת חיי שרה

פירוש לתורת אלהים

פי יי וגו': (כא) ויש אונ אמאל האט דר ענן גירוט איבר דעם משכן נאר פון אבינט ביז אין דר פריא ונעלה אונ דר ענן הט זיך אפ גיטאן אין דר פריא ונסעו האבן די ישראל אוועק גיצוגן פון דעם ארט או יומם ולילה אדר דער ענן הט גירוט אטאג מיט אנאכט ונעלה הענן אונ דר נאך הט ער זיך אפ גטאן ונסעו האבן די ישראל גיצוגן: (כב) או יומים אדער אמאל הט דר ענן גירוט צוויי טעג אדער אחודש או ימים אדער איאר בהאריך ווי פיל דר ענן הט זיך פר זאמט אויף דעם משכן לשכון עליו ער זאל אוף אים רוען יחנו האבן די ישראל אוך אזו פיל גירוט ולא יסעו אונ האבען ניט גיצוגען ובהעלותו אונ אז ער האט זיך אפ גיטאן יסעו האבען דיא ישראל גיצוגען: (כג) את משמרת יי דאס היטונג פון גאט שמרו האבען זייא גיהיט על פי יי דורך גאטס צווי אונ ביד משה דורך משה [פיוו רש"י]: (א) וידבר יי האט גאט גירעט צו משה אזו צו זאגן: (ב) עשה לך מאך צו דיר שתי חצצרות כסף

צוויי

אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את־המחנות: ג ותקעו בהן ונועדו אליך כל־העדה אל־פתח אהל מועד: ד ואם־באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל: ה ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החנים קדמה: ו ותקעתם

ויהון לך לערעא כנשתא ולאטלא ית משריתא: ג ויתקעון בהן ויזדמנון לותך כל כנשתא לתרע משכן זמנא: ד ואם בחדא יתקעון ויזדמנון לותך רברביא רישי אלפיא דישראל: ה ותתקעון יבבתא ויטלון משריתא דשרן קדומא: ו ותתקעון

תו״א והיו לך עט: ותקעתם ר״ה לד ערכין י: ותקעתם תרועה שנית סוכה נג ר״ה לג:

רשב״ם

(ב) והיו לך למקרא העדה. לך יהיו החצוצרות לקריאה ולמחנות יהיו צריכין למסע. למסע שם דבר הוא כמו נסיעה: את המחנות. כמו למחנות: (ג) ה.קעו בהן. בשתיהן:

רש״י

למקרא העדה. כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך תקראם ע״י חצוצרות: ולמסע את המחנות. בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן ת כמלאכת אתה אומר ע״פ שלשה היו נוסעים ע״פ הקב״ה וע״פ משה ועל פי חצוצרות: מקשה. מהעשת תעשה בהקשת הקורנס: (ג) ותקעו בהן. בשתיהן והוא סימן למקרא העדה שנא׳ ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו. הוא סימן למקרא הנשיאים שנא׳ ונועדו אליך הנשיאים ואף הן יעידתן א אל פתח אהל מועד ומגזרה שוה ב הוא בא בספרי: (ה) ותקעתם תרועה. סימן מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה ג כך

בית יהודא

בלאזען מיט די טרומייטען) אבער ניט פאר איין אנדערונג ווענען: ולמקרא העדה) . הקב״ה האט געזאגט צו משה (כשתרצה לדבר עם הסנהדרין ושאר העם) אז דו וועסט וועלען ביידען מיט די סנהדרין אדער מיט אנדערע יודען (ותקראם לאסוף אליך) אונ דו וועסט וועלען זיי רופען צו דיר (תקראם על ידי חצוצרות) זאלסטו זיי רופען דורך די טרומייטען: ולמסע את המחנות) . מען מיינט (בשעת סלוק מסעות) ווען דר וואלקן וועט אפגיטאן ווערן אונ די מחנות וועלען דארפען ציהען (תתקעו בהן לסימן) זאלט איר בלאזען מיט די טרומייטען צו אצייכען (וכמלאכת אתה אומר) ווענסטו געפינען צו זאגען (על פי ג׳ היו נוסעים) דורך דרייען האבען די יודען געצוגען (על פי הקב״ה ועל פי משה ועל פי החצוצרות) דורך הקב״ה, דורך משה, דורך די טרומייטען: ומקשה) זאגט רש״י (מהעשת תעשה בהקשת הקורנס) די טרומייטען זאלסטו מאכען פון איין שטיק אויס־געקלאפט מיט אהאמער: (ג) ותקעו בהן) . אוב מען וועט בלאזען מיט זיי (בשתיהן) מיט ביידע טרומייטען (והוא סימן למקרא העדה) וועט דאס זיין אצייכען אז דורופסט אלע יודען זאלן צו דיר קומען (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ונועדו אליך כל העדה אל פתח אהל מועד) עס וועלען זיך פארזאמלען צו דיר אלע יודען צו די טיר פון אהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו) . אויב מען וועט בלאזען מיט איין טרומייט (הוא סימן מקרא הנשיאים) דס וועט זיין אצייכען אז דו רופסט נאר די נשיאים (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ונועדו אליך הנשיאים) די נשיאים וועלען זיך פארזאמלען צו דיר (ואף הן יעידתן אל אהל מועד) די נשיאים וועלען זיך אויך פארזאמלען צום אהל מועד (ובגזרה שוה הוא בא) דאס לערנען מיר מיט אגזרה שוה: (ה) ותקעתם תרועה) . זאגט רש״י (סימן למסע המחנות) אצייכען ווען די מחנות זאלן אנהייבען ציהען, אז

שפתי חכמים

כפסוק תב: הנערה אתנו ימים: ת בשעת סילוק המחנות. וברוב ספרים גרסינן סילוק המסעות פירוש בשעת סילוק הנוסעות של כל השלשה מחנות של כל דגל ודגל ואיך שיהיה הגירסא תיקן בזה שלא תאמר כשהיו רוצים ליסע היו תוקעים בחצוצרות דזה אינו שהרי מתחלה היה הענן מקפל ואחר כך היה משה אומר קומה ס׳ ואחר כך היו תוקעים לכן פי׳ בשעת סילוק המחנות שהיו מכינים את עצמן ליסע לא היו נוסעים עד שתקעו בחצוצרות: א דאל״כ נתלקו עדה ונשיאים בב׳ דברים. והא דצריך לפרש זה משום דק״ל דבקרא כתיב ונועדו אליך וגו׳ ולא פירש לאיזה מקום שיהיו יתועדו יחד. ל״פ ואף וכו׳ דמלתא דפש״ט הוא דנועדו נועדו לג״ש: ב כתיב הכא ונועדו יגבי עדה כתיב ונועדו נה להלן פתח אהל מועד אף כאן פתח אהל מועד: ג דכתיב ותקעתם תרועה ונסעו תקיעה

פירוש לתורת אלהים

צוויי זילבערני טרומייטען מקשה געהאמערט תעשה אותם זאלסטו זיי מאכען זיי זאלן זיין אום געשלאגען פון איין שטיק והיו לך אונ זיי זאלען זיין צו דיר למקרא העדה צוא רופען דיא עדה [עיין רש״י] ולמסע את המחנות אונ מאכען ציהען די מחנות [עיין רש״י]: (ג) ותקעו בהן אונ אז מען וועט בלאזין מיט ביידע חצוצרות איין תקיעה זאל דס זיין אסימן אז מען רופט צו נויף די עדה ונועדו אליך זאלן זיי זיך צו נויף זאמלען נאר די עדה צו דער טיר פון דעם אוהל מועד: (ד) ואם באחת יתקעו אונ אז זיי וועלען בלאזין איין תקיעה מיט איין טרומייט זאל דאס זיין אסימן אז מען רופט צו נויף די נשיאים ונועדו אונ זיי זאלן זיך צו דיר איין זאמלען הנשיאים דיא הארין ראשי די עלצטע וואס האבען צו באפעלען איבער די טויזענטער פון די ישראל: (ה) ותקעתם אונ איר זאלט בלאזין מיט ביידע חצוצרות תרועה אע״א ונג אז מען וועט בלאזין איין תקיעה תרועה תקיעה זאל דס זיין אסימן אז די ישראל זאלן אוועק ציהען פון דעם ארט וואס זיי האבען גירוט ונסעו אונ זייא זאלן ציהען המחנות די שארן החונים וואס רוען אויף

תרועה שנית ונסעו המחנות החנים תימנה תרועה יתקעו למסעיהם: ז ובהקהיל את־הקהל תתקעו ולא תריעו: ח ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצצרות והיו לכם לחקת עולם לדרתיכם: ט וכי־

יבבתא תנינות ויטלון משריתא דשרן דרומא יבבא יתקעון למטלניהון: ז ובמכנש ית קהלא תתקעון ולא תיבבון: ח ובני אהרן כהניא יתקעון בחצוצרתא ויהון לכון לקים עלם לדריכון: ט וארי תעלון

תו"א תרועה יתקעו סוכה נד ערכין י: ובהקהיל את הקהל סוכה נג ר"ה לד ערכין י: ובני אהרן סוכה נג:

בעל הטורים

(ח) לדורותיכם, וכי תבאו מלחמה. רמז למלחמת גוג העתידה שתבא לימות המשיח.

בית יהודא

מען הט גבלאזן אתקיעה אונ אתרועה אונ אתקיעה וכך הוא נדרש בספרי מן המקראות היתרים) אזו ווערט גלערנט אין ספרי פון די איבעריגע פסוקים: (ז) ובהקהיל את הקהל וגו'. זאגט רש"י (לפי שהוא אומר) ווייל דר פסוק זאגט (והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות) די טרומייטן זאלן זיין צו דיר צום רופן די עדה אונ צו מאכן ציהען די מחנות (מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיהם) אזו ווי צום רופען די עדה האבן גבלאזן צוויי כהנים מיט דיא צוויא טרומייטן (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ותקעו בהן) דיא כהנים זאלן בלאזן מיט ביידע טרומייטן (אף מסע המחנות בשתיהם) צו מאכן ציהען די מחנות הט מען אויך געדארפט בלאזן מיט ביידע טרומייטען (יכול) איך וואלט מיינען (מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע) אזו ווי צו מאכן ציהען דיא מחנות הט מען גבלאזן אתקיעה אונ אתרועה אונ אתקיעה (אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע) אזו ווען מען הט גבלאזן צו רופן די עדה הט מען אויך גבלאזן אתקיעה אונ אתרועה אונ אתקיעה (ומעתה אין חילוק בין מקרא העדה למסע את המחנות) איז איצט גלייך דם בלאזן צו רופן די עדה צו דם בלאזן צו מאכן ציהען די מחנות (תלמוד לומר ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו) זאגט דר פסוק ווען מען וועט דארפען פארזאמלען דיא יודן זאל מען בלאזן אתקיעה ניט אתרועה (לומר שאין תרועה למקרא העדה) צו זאגען ווען מען האט גבלאזן צו רופן אלע יודן הט מען ניט גבלאזן אתרועה (והוא הדין לנשיאים) אונ ווען מען הט גבלאזען צו רופן די נשיאים הט מען אויך ניט גבלאזען אתרועה (והרי סימן לשלשתם) איז אצייכן צו אלע דריי זאכן (מקרא העדה בשתים) צו רופן די עדה הט מען געבלאזען מיט ביידע טרומייטען (ושל נשיאים באחת) אז מען הט גדארפט רופן די נשיאים אליין האט מען געבלאזען מיט איין טרומייט (וזו וזו אין בהם תרועה) ווען מען הט גבלאזן צו רופן אלע יודן אונ ווען מען הט גבלאזן צו רופן די נשיאים אליין, הט מען גבלאזן נאר אתקיעה, ניט אתרועה (ומסע המחנות) אונ צו מאכען ציהען די מחנות (בשתים) הט מען גבלאזען מיט ביידע טרומייטן (על ידי תרועה ותקיעה) אתרועה אונ אתקיעה: (ח) ובני אהרן יתקעו. די קינדר פון אהרן זאלען בלאזען מיט די טרומייטן (במקראות ובמסעות הללו) צום רופן די עדה, אונ צום ציהען די מחנות:

רש"י

הוא נדרש בספרי מן המקראות היתרים (ר"ה לד): (ז) ובהקהיל את הקהל וגו'. לפי שהוא אומר והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות מה מקרא העדה תוקע בשני כהנים ובשתיהן שנא' ותקעו בהן וגו' אף מסע המחנות בשתיהם יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע ומעתה אין חילוק בין מקרא העדה למסע את המחנות ת"ל ובהקהיל את הקהל וגו' לומר שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין לנשיאים הרי סימן לשלשתם מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע המחנות בשתים ע"י תרועה ותקיעה: (ח) ובני אהרן יתקעו. במקראות ובמסעות הללו:

שפתי חכמים

ואחר כך תרועה וכתיב תרועה יתקעו משמע תרועה ואחר כך תקיעה הא כיצד אלא תקיעה ותרועה ותקיעה. ואין להקשות דלמה לי שתי תרועות כאמצע דלא מצינו שתי תרועות זה אחר זה. דהא דכתיב שני פעמים תרועה אחד צריך לג"ש מיום הכפורים וכל ג"ש צריך להיות מופנה: ר דקשה לרש"י הדא הא כתיב לעיל ותקעו ונועדו וגו' ועוד מהיכא תיתי תקיעה תרועה ותקיעה דצריך למכתב תתקעו ולא תריעו. ומתרץ לפי שהוא אומר והיו לך וגו': ה הוא"ל והוקשו להדדי ה"א מה מסע המחנות וכו' לכך אצטריך למיעוטא:

פירוש לתורת אלהים

מזרח זייט: (ו) ותקעתם אונ איר זאלט בלאזן מיט ביידע חצוצרות תרועה שנית דאס אנדערי מאהל התקיעה תרועה תקיעה ונסעו אונ זייא זאלען ציהען המחנות די מחנות וואס רוען אויף דרום זייט. נאר עס שטייט דאך אין די פסוקים אז סיי צו מקרא העדה אונ סיי צו די מסעות זאל מען אלץ בלאזן מיט ביידע חצוצרות. ווי אזו וועט מען וויסן ווען מען בלאזט צו מקרא העדה אונ ווען מען בלאזט פון ציהן וועגן זאגט דער פסוק תרועה יתקעו איין תרועה זאל מען בלאזן למסעיהם צו ציהונג פון מסעות וועגן זאל מען בלאזן איין תקיעה תרועה תקיעה: (ז) ובהקהיל אונ אז מען דארף דם קהל צו נויף זאמלען תתקעו זאלט איר בלאזן איין תקיעה אליין מיט ביידע חצוצרות ולא תריעו אבר אתרועה זאלט איר ניט בלאזן אבער אז מען דארף נאר רופן די נשיאים זאל מען נאר בלאזן אתקיעה מיט איין טרומייט אונ ווער זאל בלאזן זאגט דר פסוק: (ח) ובני אהרן אונ די קינדר פון אהרן הכהנים דיא כהנים יתקעו בחצוצרות זאלען זיי בלאזען מיט דיא חצוצרות והיו לכם אונ זיי זאלן זיין צו אייך להקת

עולם

תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל־הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם׃
י וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה׃

אונקלוס

לְאַגָּחָא קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן וּתְיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵיעוֹל דּוּכְרָנֵיכוֹן לְטָבָא קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְפָּרְקוּן מִסַּנְאֵיכוֹן׃
י וּבְיוֹם חֶדְוַתְכוֹן וּבְמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָתְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן אֲנָא יְיָ׃

תו"א באלהים על הר ס' האזר פרשת ויקהל: וברחשי רלש השנה נה כה: ותקעתם שם לד זבחים כח ערכין ג יג: והיו לכם לזכרון רלש השנה לב: אני ה' שם:

בעל הטורים

(ט) הכלו מלחמה. בגימ' במלחמות גוג: תכלי. היתיות חכות סוכות הלכות עומד בולהזה: והרעותם בתלולרות. כל שם רוע התרועעה הארץ תרועם בשבט ברזל: (י) שמחתכם. בגימ' גם ביום השבת: ובמועדיכם. מלא ויו כנגד ספת עלרת רלש השנה יה"כ סוכות שמיני עלרת:

רש"י

(י) על עלהיכם. (ספרי ערכין יח) בקרבן לבור ו הכתוב מדבר: אני ה' אלהיכם. מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרות שנא' ותקעתם הרי שופרות לזכרון

בית יהודא

(י) וְעַל עוֹלֹתֵיכֶם. זאגט רש"י וּבְקָרְבַּן צִבּוּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר) דר פסוק שמועסט ווען מען איז מקריב אקרבן פר אלע יודינס (וועגען זאל מען טרומייטערן: וַאֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם). איך בין אייער גאט. זאגט רש"י וּמִכָּאן לָמַדְנוּ מַלְכִיּוֹת עִם זִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת) פון דאנן לערנען מיר מען זאל זאגן פסוקים מלכיות מיט די פסוקים זכרונות אונ שופרות (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק וּתְקַעְתֶּם לְזִכָּרוֹן) וּתְקַעְתֶּם איר זאלט בלאזן, איז שופרות, לְזִכָּרוֹן צו איין גדיינקן, איז זכרונות.

שפתי חכמים

ו מדכתיב על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם והיקש שלמים לעולה דכל עולה קדשי קדשים היא ובשלמים מקלתן ק"ק ומקלתן קדשים קלים כגון שלמי לבור הם ק"ק ושלמי יחיד קדשים קלים הם לכך הוקש שלמים לעולה מה עולה היינו אלא ק"ק אף שלמים אינו אלא קדשי קדשים דהיינו שלמי לבור והדר ילפי' עולה משלמים מה שלמים שהוא קדשי קדשים הוא קרבן לביר דאי אתה מולא קדשי קדשים בשלמים

פירוש לתורת אלהים

עולם צו אגיזעץ אוף אייביג לְדוֹרֹתֵיכֶם צוא אייערע דורות: (ט) וְכִי תָבֹאוּ אונ אז איר וועט קומען אין דר מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם אין אייער לאנד עַל אויף הַצַּר דעם באליידיגר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם דער וואס באליידיגט אייך וַהֲרֵעֹתֶם זאלט איר שאלן בַּחֲצֹצְרֹת מיט די טרומייטען וְנִזְכַּרְתֶּם אונ איר וועט ווערן גידאכט פאר אייער גאט וְנוֹשַׁעְתֶּם אונ איר וועט ווערן גיהאלפען פון אייערע פיינט: (י) וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם אונ אין דעם טאג פון אייער פרייד וּבְמוֹעֲדֵיכֶם אונ אין אייערע ימים טובים וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם אונ אין אייערע ראשי חדשים וּתְקַעְתֶּם זאלט איר בלאזן מיט די טרומייטען עַל עוֹלוֹתֵיכֶם בייא אייערי עולות וְעַל זִבְחֵי אונ אייער שעכטונג פון שְׁלָמִים וְהָיוּ אונ דס זאל זיין צו אייך

ליקוטי יוסף

(ט י) וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה וגו' וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וגו'. מיר דארפען פארשטיין פר וואס ביי דר מלחמה שטייט וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, איר וועט דערמאנט ווערן פר הקב"ה, וועט דיא דערמאנונג זיין נאר אין הימעל, אונ ביי די שמחות שטייט וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם. וועט די דערמאנונג זיין פר יודן אוני אין הימעל, נאר דר פסוק זאגט היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, קען דאס זיין אין שטאט זאל געבלאזן ווערן מיט אשופר אונ דם פאלק זאל נ ט שרעקן? איז דר נאטור אז די שטימע פון אשופר זאל בשרעקן, אז די יודן ווערן דערשראקן אונ טוהען תשובה ווערט דר שטן אין הימעל איך דערשראקן, אונ מסרת ניט אויף די יודן פר הקב"ה, אבער ווען די יודען ווערן נים דערשראקן, אונ טוהען נים תשובה ווערט דר שטן אין הימעל אויך נים דערשראקן, אונ מסרת ווייטער, אונ ווען יודן גייען צו אמלחמה דארפן זיי נים דר שופר זאל זיי דער־שרעקן צו טאהן תשובה. ווארום די שרעק פון די מלחמת אליין דערוועקט זיי צו טאהן תשובה, מען דארף נאר דעם שופר צו דערשרעקן דעם שטן אין הימעל, דריבר זאגט דער פסוק אז איר וועט גיין צו אמלחמה זאלט איר בלאזן מיט

מצות השם

(שפד) וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת וגו' דאס איז די מצוה ווען מען האט מקריב גווען קרבנות אין בית המקדש אום יום טוב אבר ראש חודש האט מען גבלאזן מיט טרומייטן דאס ענין פון דער מצוה שרייבן אונזערע הייליגע ספרים ווארום ווען מען האט מקריב גווען איין קרבן האט מען געמוזט מכוון זיין אלע מחשבות צוא גאט אונ דער מענטש וואס ער איז פאר טופש אין דיא תאוות פון דעם פאסקיגים גוף קען ער ניט אזויא גיך מצרף זיין זיינע מחשבות צוא גאט דורך דעם האט אונז די תורה גהייסען בלאזען מיט טרומייטען אונ דיא קולות דער וועקען דעם מענטש ער זאל תשובה טאן צוא גאט אונ באהעפטן זיינע מחשבות אן גאט:

אֱלֹהֵיכֶם׃ פ חמישי יא וַיְהִי בַּשָּׁנָה
הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים
בַּחֹדֶשׁ נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן
הָעֵדֻת׃ יב וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן
הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן׃ יג וַיִּסְעוּ
בָּרִאשֹׁנָה עַל־פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃
יד וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־יְהוּדָה
בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ
נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃ טו וְעַל־צְבָא

אֱלָהֲכוֹן׃ יא וַהֲוָה בְּשַׁתָּא
תִנְיֵתָא בְּיַרְחָא תִנְיָנָא
בְּעֶשְׂרִין לְיַרְחָא אִסְתַּלַּק
עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא
דְסַהֲדוּתָא׃ יב וּנְטַלוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַטְּלָנֵיהוֹן
מִמַּדְבְּרָא דְסִינַי וּשְׁרָא
עֲנָנָא בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן׃
יג וּנְטַלוּ בְּקַדְמֵיתָא עַל
מֵימְרָא דַייָ בִּידָא
דְמֹשֶׁה׃ יד וּנְטַל טְקַס
מַשְׁרִית בְּנֵי יְהוּדָה
בְּקַדְמֵיתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל
חֵילֵיהּ נַחְשׁוֹן בַּר
עַמִּינָדָב׃ טו וְעַל חֵילָא

תו"א ויהי בשנה שם ג תענית כט : במדבר פארן שבת פט :

בעל הטורים

(יד) ויסע דגל מחנה בני יהודה. בכולם כתיב ונסע וביהודה כתיב ויסע חסר מ' שכל מ' שנה שהיו במדבר היו עלמותיו כארון כאילו לא נסע :

בית יהודא

(אני ה' אֱלֹהֵיכֶם זו מַלְכִיוֹת) איז מַלְכִיוֹת : (יא) וּבַחוֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי, זאגט רש"י (נִמְצֵאתָ אַתָּה אוֹמֵר) דער פסוק זאגט אונז (שְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ חָסֵר עֲשָׂרָה יָמִים עָשׂוּ בְּחוֹרֵב) צוועלף חָדָשִׁים וויניגר צעהן טעג זענען די יודן געשטאנן גיבן בארג סִינַי (שֶׁהֲרֵי בְּרֹאשׁ חוֹדֶשׁ סִיוָן חָנוּ שָׁם) ווארום ראש חודש סיון זענען יודן געקומען צום בארג סיני אונ האבן דארטען בערוהט (וְלֹא נָסְעוּ עַד עֶשְׂרִים בְּאִיָּיר לְשָׁנָה הַבָּאָה) אונ זייא האבען ניט אוועקגעצוגן פון בארג סיני ביז איבער איאהר צוואנציג טעג אין אייר : (יב) וּלְמַסְעֵיהֶם. זאגט רש"י (כְּמִשְׁפַּט הַמְּפוֹרָשׁ לְמַסַּע דִּגְלֵיהֶם) וויא עס שטייט אין פריערדיגע פסוקים ווי די שבטים מיט די פאנן זאלען ציהען (מִי רִאשׁוֹן וּמִי אַחֲרוֹן) וועלכר שבט זאל זיין דר ערשטר אונ וועלכער שבט זאל זיין דער לעצטר : (בְּמִדְבַּר פָּארָן). זאגט רש"י (קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה בְּמִדְבַּר פָּארָן הָיָה) דער ארט קברות התאוה איז

רש"י

הרי זכרונות : אני ה' אלהיכם זו מלכיות וכו': (יא) בחדש השני. נמצאת אתה אומר שנים עשר חודש חסר י' ימים עשו בחורב שהרי בראש חודש סיון חנו שם ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה : (יב) למסעיהם. כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון : במדבר פארן. קברות התאוה במדבר פארן ט היה

שפתי חכמים

אלא בקרבן לבור אף עולה נודבר בקרבן לבור : ז דהיינו שופרות וזכרונות : ח כמ"ש בפ' יתרו : ט שהרי ממדבר פארן שקראו לו

ליקוטי יוסף

חצוצרות ושופר), ניט וועגען אייך צו דערמאנען צו תשובה, ווייען תשובה וועט אייך די מלחמה דערמאנען, ווארום איר ווייסט שֶׁקֶר הַסּוּס לִתְשׁוּעָה, עס איז פאלש דס פארזיכערונג אז מיט פיל פערד וועט מען איין נעמען אמלחמה, וברוב חילו לא ימלט, אונ מיט פיל זעלנער ווערט מען אוך ניט געראטעוועט פון אמלחמה, הִנֵּה עֵין ה' אֶל יְרֵאָיו לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ, הקב"ה זעהט נאר די פרומקייט פון די מענטשן אונ איב זיי פערזיכערן זיך נאר אוף דעם חסד פון הקב"ה מען דארף נאר דעם שופר וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, איר זאלט דערמאנט ווערן פאר הקב"ה, דר שׂטן זאל דערשראקען ווערען וועט ער ניט מסרין אוף אייך פר הקב"ה, וועט איר געווים געווינען די מלחמה. אבער וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וגו', ווען עס איז אשמחה איז דאמאלס דער מענטש אביסל דערווייטערט פון הקב"ה, דארף מען דאמאלס בלאזען שופר פר בידונגם ווען, דס ערשטע וְהָיָה לָכֶם לְזִכָּרוֹן, וועט דר שופר אייך דערמאנען איר זאלט טאהן תשובה, נאכדעם וועט זיין לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם, וועט איר דערמאנט ווערן צו גוטן פר הקב"ה ווייל דר שטן וועט אין הימעל אוך דערשראקען ווערען :

פירוש לתורת אלהים

צו אגידעכעניש דר מיט וועט איר ווערן גידענקט פר אייער גאט אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם איך בין אייער גאט (עיין רש"י) : (יא) וַיְהִי אונ עס איז גיוועזן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית אין אנדרין יאר ווס די ישראל זענען ארוס גגאנגין פון מצרים בַּחוֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי אין דעם אנדרין חודש בְּעֶשְׂרִים בַּחוֹדֶשׁ אין צוואנציג טאג אין חודש נַעֲלָה איז אפ גיטאן גיווארען דער ענן פון דעם מִשְׁכַּן הָעֵדוּת : (יב) וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אונ דיא יודען האבען גיצוגען לְמַסְעֵיהֶם צו זייער ציהונג [עיין רש"י] מִמִּדְבַּר זיי האבן גיצוגן פון דר מדבר סיני אונ דר ענן האט גירוט אין מדבר פארן : (יג) וַיִּסְעוּ אונ זיי האבן גיצוגן בָּרִאשֹׁנָה צום ערשטן מאל עַל פִּי יְיָ דורך גאטס צווי בְּיַד דורך משה : (יד) וַיִּסַּע אונ ער הט גצוגן דֶּגֶל די פאן פון מַחֲנֵה יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה צום ערשטן לְצִבְאֹתָם צו זייער הערשאפט וְעַל צְבָאוֹ אונ איבר זיין הערשאפט הט גיהאט צו באפעלן נַחְשׁוֹן ער איז גוועזן דער זון פון עמינדב : (יז) וְהוּרַד אונ

מטה בני יששכר נתנאל בן צוער: טז ועל צבא מטה בני זבולן אליאב בן חלן: יז והורד המשכן ונסעו בני גרשון ובני מררי נשאי המשכן: יח ונסע דגל מחנה ראובן לצבאתם ועל צבאו אליצור בן שדיאור: יט ועל צבא מטה בני שמעון שלמיאל בן צורישדי: כ ועל צבא מטה בני גד אליסף בן דעואל: כא ונסעו הקהתים נשאי המקדש והקימו את המשכן עד באם:

דשבטא דבני יששכר נתנאל בר צוער: טז ועל חילא דשבטא דבני זבולון אליאב בר חלון: יז ומתפרק משכנא ונטלין בני גרשון ובני מררי נטלי משכנא: יח ונטל טקס משרית ראובן לחיליהון ועל חילה אליצור בר שדיאור: יט ועל חילא דשבטא דבני שמעון שלמיאל בר צורישדי: כ ועל חילא דשבטא דבני גד אליסף בר דעואל: כא ונטלין בני קהת נטלי מקדשא ומקימין ית משכנא עד מיתיהון:

תו"א ונסעו הקהתים עירובין כ שבועות טז מנחות לח:

רש"י

זהו הנו מנוסע י זה: (יז) והורד המשכן. כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנא' (במדבר ד) ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי הקדש של משא בני קהת עומדים מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואח"כ ונסעו הקהתים: (כא) נשאי המקדש. נושאי דברים המקודשים: והקימו את המשכן. בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין

בית יהודא

גיווען אין מדבר פארן (ושם חני מסע זה) דארטן האבן יודן גערוהט פון די ערשטע ציהונג: (יז) (והורד המשכן). זאגט רש"י (כיון שנוסע דגל יהודה) באלד ווי דר פאן פון יהודה הט געצויגן (נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת) זענן ריינגעגאנגן אהרן מיט זיינע קינדר אין משכן אונ האבן אראפגנומען דעם פרוכת (וכסו בה את הארון) אונ זיי האבן בדעקט מיט דעם פרוכת דעם ארון (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה) ווען די מחנה הט אנגעהויבן גיין איז אריינגעקומען אין משכן אהרן מיט זיינע קינדר אונ האבן מיט דעם פרוכת בדעקט דעם ארון (ובני גרשון ובני מררי) די קינדער פון גרשון אונ די קינדר פון מררי (פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות) האבן צונומען דעם משכן אונ האבן אים געלייגט אויף די וועגן (והארון וכלי הקדש של משא בני קהת) דר ארון מיט אלע הייליגע כלים וואס די קינדער פון קהת האבן גדארפט טראגן (עומדין מכוסין) זענן גשטאנען בדעקט (ונתונין על המוטות) אונ זענן גיווען געגעבן אויף די שטעקנס (עד שנסע דגל מחנה ראובן) ביז דיא מחנה ראובן האבן געצויגן (ואחר כך ונסעו הקהתים) נאכדעם האבן געצויגן די קהתים: (כא) (נשאי המקדש). מיינט מען (נושאי דברים המקודשים) זיי האבן גטראגן די הייליגע זאכן: (והקימו את המשכן). זיי האבן אויפגשטעלט דעם משכן. זאגט רש"י (בני גרשון ובני מררי) די קינדר פון גרשון אונ די קינדר פון מררי (שהיו קודמים להם מסע שני דגלים) וואס זענען גיווען פריער פאר די קהתים מיט צוויי פאנען (מיט צוויי מחנות)

שפתי חכמים

קברות התאוה נסעו לחצרות ואחר כך כתיב ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן הא כבר היו במדבר פארן דהיינו קברות התאוה כמ"ש הכא. ועל"פ פי' קברות התאוה במדבר פארן היה ר"ל מדבר פארן היה גבול גדול ויש בו מקום שנקרא קברות התאוה וחצרות והכל היה במדבר פארן ולבסוף באו לסוף גבול מדבר פארן וזהו שנאמר בסוף הפרשה ויחנו במדבר פארן: י פלא תטעה לומר ממסע שני כמו מקברות התאוה לפי שמצינו שקראו למקום תבערה. ל"פ מנוסע זה: כ פי' מקרא קצר הוא כלו' והקימו המקימים או והקימו דקא עם בני גרשון ובני מררי הנזכרים למעלה אלא יתכן לומר והקימו הקהתים עד בואם של בני גרשון ומררי והוסיף לומר כשהיה הענן שוכן וסימן החנייה וכו' שבזולת זה היה נראה שבני גרשון ומררי שנסעו קודם נסיעת המחנות הנו במקום הנראה להם וא"א זה שהרי כתיב על פי ה' יחנו ופירוש עד בואם טרם בואם כי הכוונה במאמר זה אינו אלא לומר שבעת בואם היה המשכן על מכונו והיו מכניסין בו תיכף הארון וכל כלי הקודש: ל פי' כי בני גרשון ובני מררי היו נוסעים קודם נסיעת המחנות. והא דכתיב ויסע דגל

פירוש לתורת אלהים

ער איז וואָרען צו נוף גילייגט דר משכן [פיו וט"ו] (ונסעו) זיי האבן אוועק גיצוגן בני גרשון אונ בני מררי נושאי די וואס האבן גטראגן דעם משכן [פ' וט"ו]: (כא) ונסעו הקהתים אונ אז דר דגל מחנה ראובן הט אוועק גצוגן האבן דר נאך גצוגן די בני קהת נושאי די וואס האבן גטראגן דיא הייליגע זאכן דעם ארון מיט דעם שלחן אונ די מנורה אונ די מזבחות מיט זייערע כלי שרת והקימו אונ דיא בני גרשון אונ

כב וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־אֶפְרַיִם
לְצִבְאֹתָם וְעַל־צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן
עַמִּיהוּד: כג וְעַל־צְבָא מַטֵּה בְּנֵי
מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר: כד וְעַל־
צְבָא מַטֵּה בְּנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן
גִּדְעוֹנִי: כה וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי־דָן
מְאַסֵּף לְכָל־הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם וְעַל־

כב וְנָטַל טֶקֶס מַשְׁרִית
בְּנֵי אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן וְעַל
חֵילֵהּ אֱלִישָׁמָע בַּר
עַמִּיהוּד: כג וְעַל חֵילָא
דְשִׁבְטָא דִבְנֵי מְנַשֶּׁה
גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר:
כד וְעַל חֵילָא דְשִׁבְטָא
דִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר
גִּדְעוֹנִי: כה וְנָטַל טֶקֶס
מַשְׁרִית בְּנֵי דָן מַכְנִישׁ לְכָל
מַשְׁרְיָתָא לְחֵילֵיהוֹן וְעַל

בעל הטורים

(כה) מאסף. ג' במסורה הכא ואידך ואין איש מאסף אותם הביתה בפילגש בגבעה ואידך וכעמיר מאחרי הקוצר ואין מאסף שבט דן על שהיה עמהם פסל על כן אין איש מאסף שהענן היה פולט אותם ועמלק הרג בהם ונפלו כעמיר מאחרי הקוצר ואין מאסף:

בית יהודא

(והיו מקימין את המשכן כשהיה הענן שוכן) אז זיי האבן גזעהן דר וואלקן בלייבט שטיין, זענן זיי אויך געבליבן שטיין אונ האבן באלד אויפגשטעלט דעם משכן (וסימן החניה נראה בדגל מחנה יהודה) דר צייכן אז מען דארף רוען איז גיזעהן גוואָרן אויף דעם פאן פון מחנה יהודה (והם חונים) אונ זיי האבן גערוהט (ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים) אונ נאכדעם ווען די קינדר פון קהת זענן גקומן נאך זיי מיט די לעצטע צוויי פאנען וצוויי מחנות (היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המשכן) האבען דיא קינדער פון גרשון אונ די קינדר פון מררי שון געהאט אויפגעשטעלט דעם משכן (וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו) אונ ווען די קינדר פון קהת זענן געקומן האבן זיי גיטראפן דר משכן שטייט אויף זיין ארדענונג (ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות) אונ זיי האבן אריינגעטראגען אין משכן דעם ארון דעם טיש די מנורה דעם גאלדענעם מזבח האבען זיי געשטעלט אין משכן דעם קופערנם מזבח האבען זייא געשטעלט אין הויף פון משכן (וזהו משמעות המקרא) אונ אזו מיינט דר פסוק (והקימו מקימי המשכן אותו) די אופשטעלערס פון משכן דס זענען די קינדער פון גרשון אונ דיא קינדר פון מררי האבן איפגעשטעלט דעם משכן (עד טרם בואם של בני קהת) פריער איידער די קינדר פון קהת זענן געקומן: (כה) (מאסף לכל המחנות. (תלמוד ירושלמי) דיא גמרא ירושלמי זאגט (לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלסין) ווייל דער שבט דן איז גיוועזן פיל מענטשען (והיה נוסע באחרונה) הט ער געצויגן דר לעצטער (וכל מי שהיה מאבד דבר) אונ וועלכער מענטש עס הט פארלארען אזאך האבן זיי געפונען (והיה מחזירו לו) אונ האבען אים אוועק גגעבן (איכא מאן דאמר כתבה היו מהלכין) עס איז דא תנאים וואס זאגען דיא יודין זענן געגאנגען אין דר מדבר וויא אקאסטען (ומפיק לה) אונ ער לערנט דס (מן כאשר יחנו כן יסעו) פון דעם פסוק „אזו וויא זיי האבן גערוהט אזו האבן זיי געצויגן", זייא האבן גערוהט וויא אקאסטען ודרייא שבטים אין מזרח, דרייא שבטים אין דרום, דריי שבטים אין מערב, דרייא שבטים אין צפון, אין מיטען דר ארון, ארום דעם ארון די לוים, ארום די לוים די מחנות יודין) אונ אזו זענן זיי געגאנגען (ואית דאמרי) אונ עס זענן דא תנאים וס זאגען (כקורה היו

רש"י

את המשכן כשהי' הענן שוכן וסימן החנייה נראה בדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המשכן וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמעות המקרא והקימו מקימי המשכן אותו עד טרם בואם של בני קהת: (כה) מאסף לכל המחנות. תלמוד ירושלמי לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו. איכא מאן דאמר כתיבה היו מהלכין ומפיק לה מן (במדבר ב) כאשר יחנו כן יסעו. מ ואית דאמרי כקורה היו מהלכין ג ומפיק לה

שפתי חכמים

מחנה יהודה ואחר כך כתיב והורד המשכן ככר פי' הרא"ם ויסע דגל מחנה יהודה שהוכן לנסוע ולא שנסע ממש כמו שמפורש שם בארוך ואם כן היו בני מררי ובני גרשון קודמין לבני קהת שני דגלים כי קודם שנסע דגל מחנה יהודה ומיד שראו שהענן מסתלק נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענים בעגלות ונסעו והארון וכלי קדש של משא בני קהת עומדים מכוסים ונתונים על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן והו"ק ותגלה הכל מבואר בנ"ל: מ כמו שפרש"י בפרשת במדבר דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן בצפון לכך צריך להתפשט ברוחב שני דגלים וצריך להיות האוכלסין מרובים אבל למ"ד כקורה היו מהלכין ר"ל זה אחר זה ומפיק לה ממאסף לכל המחנות לפי' זה אפילו לא היה אוכלוסין מרובין יכול לאסוף מה שמאבדין. וא"ת הא שבט של יהודה היה מרובה ביותר משבט דן דשבט של יהודה היה קע"ו אלפים וד' מאות ושבט דן לא היו כי אם קנ"ז אלפים ושש מאות כדכתיב בפרשת במדבר (נ"א) כיון שיהודה היה נוסע תחלה ומפני שהוא המלך לפיכך בכתובה האחרונה לבני דן שהיה מרובה באוכלוסין אחר יהודה: נ ובהנייתן היו חונים כתיבה כדכתיב בפ' במדבר וא"ת למאן דאמר כקורה היו מהלכין היאך מפרש כאשר יחנו כן יסעו וי"ל כאשר יחנו איש על דגלו ועל מחנהו כן יסעו וכתיב וחנו בני ישראל איש על דגלו ואיש

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כה) מאסף לכל המחנות. לפי שהיה אחרון וכל מי שהיה

פירוש להורת אלהים

די בני מררי האבען צו נויף גשטעלט דעם משכן אירער די בני קהת זענען אן גקומען [עיין רש"י]: (כה) ויסע דגל מחנה בני דן אונ ער האט גיצוגען דיא פאן פון מחנה בני דן מאסף ער איז גיוועזן דער איין זאמלער פון אלע מחנות [עיין רש"י]: (כח) אלה דס איז גוועזן דער סדר מסעי בני ישראל

אונקלוס

חילה אחיעזר בר
עמישדי : כו ועל חילא
דשבטא דבני אשר
פגעיאל בר עכרן : כז ועל
חילא דשבטא דבני
נפתלי אחירע בר עינן :
כח אלין מטלני בני ישראל
לחיליהון ונטלו : כט ואמר
משה לחבב בר רעואל
מדינאה חמוהי דמשה
נטלין אנחנא לאתרא די

צבאו אחיעזר בן־עמישדי : כו ועל־
צבא מטה בני אשר פגעיאל בן־
עכרן : כז ועל־צבא מטה בני
נפתלי אחירע בן־עינן : כח אלה
מסעי בני־ישראל לצבאתם ויסעו :
ס כט ויאמר משה לחבב בן־
רעואל המדיני חתן משה נסעים׀
אנחנו אל־המקום אשר אמר

בעל הטורים

(כח) ויסעו. ב' במסורה הכא ואידך ויסעו ויהי חתת אלהים. לומר מה שם הי' חתת אלהים על כל סביבותיהם אף כאן. ד"א ויסעו דהתם ר"פ ויסעו דהכא ס"פ דהתם לפי שיעקב ביער ע"א מתוכם לפיכך נסעו כיד רמה ושכינה לפניהם אבל בני דן שהיה ביניהם ע"ז נסעו לאחור ולא לפנים שהיה הענן פולט אותם ועמלק היה הורג בהם :

רשב"ם

(כט) לחובב. הוא יתרו כדכתיב מבני חובב חותן משה :

רש"י

מן מאסף לכל המחנות : (כח) אלה מסעי. זהם סדר מסעיהם: ויסעו. ביום ההוא נסעו : (כט) חובב. (ספרי) הוא פ יתרו שנאמר (שופטים ד) מבני חובב חותן משה ומה ת"ל (שמות ב) ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושמות הרבה היו לו יתר ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה חובב על שחבב את התורה וכו': נסעים אנחנו אל המקום. (ספרי) מיד עד ג' ימים צ אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו

בית יהודא

(מהלכין) זיי זענען געגאנגען מיט די לייט וויא אבעלעק (ומפיק לה) אונ ער לערנט דס (מן מאסף לכל המחנות) ווייל דר פסוק זאגט דר שבט דן איז גוועזן דער לעצטער פון אלע מחנות, אונ אויב זיי זענען געגאנגען וויא אקאסטען זענען דאך געווען דריי שבטים די לעצטע, דן אשר נפתלי : (כח) ואלה מסעיו. מיינט מען (זה סדר מסעם) אזו איז גוועזן דר סדר פון זייער ציהונג : ויסעו. מען מיינט (ביום ההוא נסעו) אין דעם זעלביגען טאג האבען זיי געצוגן: (כט) וחובב. (הוא יתרו), חובב מיינט מען יתרו (שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (מבני חובב חותן משה) די קינדר פון חובב דער שוויגער־פאטער (דער שווער) פון משה, אונ דער שווער פון משה איז דאך גוועזן יתרו, זעהן מיר דער שווער פון משה הט געהאט צוויי נעמען, חובב אונ יתרו, פרעגט רש"י (ומה תלמוד לומר) פאר וואס זאגט דר פסוק (ותבאנה אל רעואל אביהן) די טעכטער פון יתרו זענען געקומען צו זייער פאטער רעואל, בט דאך יתרו געהייסען רעואל אויך, קען דאך ניט זיין אז חובב איז יתרו, דא שטייט דאך חובב איז גוועזן דר זוהן פון רעואל אונ רעואל איז דאך יתרו איז דאך חובב געוועזן אזוהן פון יתרו, ענטפערט רש"י חובב איז יתרו, אונ רעואל איז גוועזן דער פאטער פון יתרו, נאר פר וואס זאגט דר פסוק דיא טעכטער פון יתרו זענען געקומען צוא זייער פאטער רעואל (מלמד) דער פסוק לערנט וויא די מענטשען ריידען (שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא) קינדער רופען זייער פאטערס פאטער, פאטער (ושמות הרבה היו לו) יתרו האט געהאט פיל נעמען מען האט אים גערופען יתר (על שם שיתר פרשה אחת בתורה) ווייל ער האט נעמערט איין פרשה אין דיא תורה ואתה תחזה, וויא עס שטייט אין סדרה יתרו, מען האט אים גערופען חובב (שחבב את התורה) ווייל ער האט ליב געהאט דיא תורה : (נוסעים אנחנו אל המקום). מיר ציהען צו דעם ארט (כיד) באלד (עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ) ביז דרייא טאג וועלען מיר קומען אין לאנד כנען (שבמסע זה הראשון) ווארום אין דעם ערשטען ציהונג וואס דיא יודין

שפתי חכמים

ז.ל מחנהו. מלאתי : ס דק"ל דאלה מסעי משמע שרוצה לפרש המקומות שחנו בהם ונסעו מהם והכא לא מפרש זה אלא לקמן באלה מסעי מפ'. וע"ז פי' זה סדר מסעיהם ר"ל דאלה מסעי פי' זה סדר מסעיהם היאך היו נוסעים מי ראשון ומי אחרון : ע כלו' ביום הסתלקות הענן דלא תימא כיון שהענן הולך לפניהם שלשה ימים לתור להם מנוחה בודאי נסעו ביום שאח"ז מ"ה מפרש מיד והרא"ם פי' ביום ההוא נסעו פי' בחדש השני בעשרים בו אבל ויסעו בנ"י למסעיהם דלעיל פירש ויסעו כמשפט המפורש למסע דגליהם : פ דק"ל שחותן משה שכתוב בקרא אין מפורש בקרא אהייא קאי אי קאי ארעואל או אחובב בנו ומתרץ דקאי אחובב שהוא יתרו כמו שנא' מבני וגו' רא"ם. ויש מקשים והא כבר פי' זה בפ' וישמע יתרו וע"ק למה לו להזכיר והרבה שמות היה לו וכו' וי"ל משום דק"ל דכתיב חובב בן רעואל וגו' מנ"ל אי חובב הוא יתרו ורעואל הוא אביו א"כ יתרו לאו רעואל שמו ואי חובב הוא בנו של יתרו שהוא רעואל א"כ לאו חובב שמו וא"כ היאך מצינו ז' שמות נקראו לו. לכך מתרץ רש"י חובב הוא יתרו והוא נקרא נ"כ רעואל ואל תתמה שיתרו היה שמו רעואל ואביו נמי נקרא שמו רעואל דגבי אביו היה שם העצם שלו רעואל ולאפוקי יתרו על שם מעשיו נקרא רעואל בנעצם ריע לאל : צ מדלא כתיב הולכים אנחנו ומדכתיב נוסעים משמע כמסע

פירוש לתורת אלהים

ציהונג פון די יודן לצבאותם צו זייערע הערשאפט ויסעו אין דעם טאג האבען זיי געצוגן : (כט) ויאמר משה לחובב בן רעואל אונ משה הט גזאגט צו חובב דם מיינט מען יתרו דר זון פון רעואל המדיני ווס ער איז גוועזן פון מדין חותן משה וואס יתרו איז גוועזן דר שווער פון משה אונ משה הט צו אים אזו גזאגט נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' מיר ציהן צוא דעם ארט וואס גאט האט גזאגט אותו

דאס

יהוה אתו אתן לכם לכה אתנו
והטבנו לך כי־יהוה דבר־טוב
על־ישראל: ל ויאמר אליו לא
אלך כי אם־אל־ארצי ואל־מולדתי
אלך: לא ויאמר אל־נא תעזב אתנו
כי על־כן ידעת חנתנו במדבר

אונקלוס

אמר יי יתה אתן לכון
איתא עמנא ונוטיב לך
ארי יי מליל לאיתאה
טבא על ישראל: ל ואמר
לה לא איזיל אלהין
לארעי ולילדותי איזיל:
לא ואמר לא כען תשבוק
יתנא ארי על כן ידעת
כד הוינא שרן במדברא
וגבורן דאתעבידן לנא

רשב"ם

(לא) כי על כן. אשר ידעת. ונחתה על לב צרכנו בחנותנו במדבר. וגם היית לנו לעינים לתת לנו עצה טובה כדכתיב וישמע יתרו. דוגמת עינים הייתי

רש"י

ע"מ להכנס לארץ ישראל ה"ל שחטאו במתאוננים ומפני מה שתף משה עצמו עמהם שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא נכנס: (ל) אל ארצי ואל מולדתי. (ספרי) אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי: (לא) אל נא תעזב. אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה ש סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו: כי על כן ידעת חנתנו במדבר.

בית יהודא

האבען געצויגין פון בארג סיני (ונסעו על מנת להכנס לארץ ישראל) האבן זיי געצויגן אויף דעם תנאי ומיט דעם מיינונג זייא זאלן באלד אריין גיין אין ארץ ישראל (אלא שחטאו במתאוננים) נאר זיי האבן געזינדיגט וויא עס שטייט אין פסוק ויהי העם כמתאוננים, פרעגט רש"י (ומפני מה שתף משה עצמו עמהם) פר וואס האט משה זיך גערעכונט מיט דיא יודין צוזאמען ואז ער וועט אויך אריין גיין אין ארץ ישראל (שעדיין לא נגזרה גזרה עליו) נוייל אין די צייט איז נאך ניט געוועזן דיא גזרה אויף אים ער זאל ניט אריין גיין אין ארץ ישראל (וכסבור שהוא נכנס) ער הט געמיינט ער וועט אריינגיין אין ארץ ישראל נועיין ש"ת): (ל) ואל ארצי ואל מולדתי. חובב האט גזאגט איך וועל גיין צו מיין לאנד (אם בשביל נכסי) וועגן מיינע גיטער וואס איך האב אין מדין (אם בשביל משפחתי) וועגן מיין פאמיליע וואס איך האב אין מדין: (לא) ואל נא תעזבו. זאגט רש"י (אין נא אלא לשון בקשה) דער ווארט נא וואס דא שטייט מיינט מען "געבעט", משה הט געבעטען ביי זיין שווער יתרו ער זאל ניט אוועקגיין פון אים (שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה) ווארום אז יתרו וועט אוועקגיין פון דיא יודין צו זיך אהיים וועט מען זאגן יתרו האט זיך ניט מגייר גוועזן וייל ער האט ליב די תורה (סבור היה שיש לגרים חלק בארץ) נאר וייל ער האט געמיינט גרים וועלין אויך נעמען אחלק אין ארץ ישראל (עכשיו שראה שאין להם חלק) איצט אז ער הט גזעהן ונעהערט) ער וועט ניט האבן אחלק (הניחם והלך לו) הט ער זיי געלאזט, אין דער מדבר אונ איז אוועקגעגאנגען צו זיך אהיים, נוייל משה הט געוואלט מען זאל דס ניט זאגן דריבער הט ער געבעטן יתרו זאל גיין מיט זיי אין ארץ ישראל: וכי על כן ידעת חנתנו במדברו. משה האט גזאגט צוא יתרו וכי נאה לך

שפתי חכמים

דהשונה רק שחטאו במתאוננים והא דפירש רש"י עד ג' ימים וכו' הוכחתו מדכתיב בפרשה זו ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים: ק וא"ת והא פרש"י בפ' שמות כיד אמר שתרצה לשלוח אני אין סופי להכניסם לארץ ולהיות גואלם לעתיד ש"מ שמשה היה יודע שנגזרה גזרה. וי"ל דודאי ידע משה שהוא לא יכניסם לארץ ויהיה ראש ונשיא עליהם אבל מ"מ יכנס כא' מהם. אבל קשה דבסוף פ' שמות פרש"י העשוי לפרעה תראה ולא העשוי לשבעה מלכי אומות כשאביאם אל הארץ משמע שלא יכנס כלל. וי"ל דודאי סבר שיכנס אבל כיבוש ארץ ישראל היה י"ד שנה ואותן י"ד שנה קסבר שהקב"ה אמר לו שלא יראה אבל יכנס וימות שם לכך נקט רש"י הכא כסבור שהוא נכנס ולא נקט שהוא יכניסם דהא ידע שהוא לא יכניסם וגם בפ' חוקת פירש"י שאלמלא חטאו בזה היו נכנסים לארץ ולא נקט היו מכניסין את ישראל וא"ת והא פרש"י בפרשת בשלח תביאמו ותטעמו נתנבא משה שלא יכנס לא"י משמע שאפי' לא יכנס כאחד מישראל לארץ והכא פרש"י כסבור שהוא נכנס. וי"ל דניבא ולא ידע מה ניבא: ר מדכתיב אל אל כ"פ. ר"ל אם בשביל נכסי שיש לי שם נחלה אלך ואמכור אם בשביל משפחתי כדי לגיירם כדמצינו וילך לו אל ארצו דפרש"י לגייר את בני משפחתו אבל דעתו היה לחזור להם ולא לדור שם. מצאתי בשם מוהר"ר אברהם מפראג: ש דק"ל

דעת זקנים מבעלי התוספות

מתאחר בשביל שום דבר היה מתעכב עמהן לכך נקרא מאסף: (לא) כי על כן ידעת חנותנו במדבר. פי' ע"כ אני מחלה פניך שתלך עמנו לפי שידעת חנותנו והניסים והגבורות שעשה עמנו הקב"ה והיית לנו לעינים שהרואים אותך עמנו יאמרו לא עזב ארצו ואת מולדתו אם לא מפני שראה וידע גדולות של הקב"ה והטובות שעשה לעמו:

ליקוטי מרדכי

(לא) כי על כן ידעת חנתנו במדבר וגו'. דר מדרש זאגט די תורה הט געזאגט צו הקב"ה ווען יודען וועלען אריינ־קומען אין ארץ ישראל, איינער וועט גיין ארבעטן אין פעלד, איינער וועט גיין ארבעטן אין זיין ווייננגארטען וס וועט זיין מיט מיר ווער וועט מיך לערנען, דריבער הט הקב"ה געהאלטן די יודן אין דר מדבר פערציג יאהר ביז די תורה איז גוט איינגעווארצילט געווארען אין די הערצער פון די יודען, נאכדעם אפילו ביי זייער ארבעט וועלן זיי אויך ניט פארלאזען די תורה, נאך פיל טעמים איז דא אויף דעם וס הקב"ה הט געהאלטען יודען אזוי לאנג אין דר מדבר, דס ווייסען מיר אוך אז ארץ ישראל איז געוועזן די בעסטע לאנד פון אלע לענדער נווי רש"י בריינגט אין די סדרה שלח אויף דעם פסוק וחברון נבנתה וגו' חברון איז געוועזן דיא ערגסטע פון ארץ ישראל אונ איז געוועזן זיבן מאהל בעסער פון צוען ווס צוען איז געוועזן דיא בעסטע פון מצרים אונ מצרים איז געוועזן די בעסטע פון אלע

פירוש להורת אלהים

דאס לאנד וועל איך געבען צו די ישראל [פיין הש"י] לכה אתנו גייא מיט אונז והטבנו וועלן אונז דיר גוטס טאן כי יי דבר טוב על ישראל ווארום גאט האט גירעט גוטס צו טאהן אויף די ישראל: (ל) ויאמר אונ יתרו הט גזאגט אליו צו משה לא אלך איך וועל ניט גיין מיט אייך כי אם נייערט אל ארצי צו מיין לאנד אונ צו מיין געבירט אלך וועל איך גיין: (לא) ויאמר הט משה גזאגט צו יתרו אל נא איך בעט דיך דו זאלסט אונז ניט פאר לאזין [פיין הש"י]

לענדער

חזיתא בעינך: לב ויהי ארי תיזל עמנא ויהי טבא ההוא די יוטיב יי עמנא

והיית לנו לעינים: לב והיה כי־תלך עמנו והיה ׀ הטוב ההוא אשר ייטיב יהוה עמנו והטבנו לך:

בעל הטורים

(לב) והיה הטוב ההוא. ה׳ פעמים טובה כתיב כאן כנגד חמש מאות אמה דושנה של יריחו שנתנו לבניו: והטבנו. טוב. הטוב. ייטיב. והטבנו. בגימ׳ ביריחו:

רש״י

כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חנותנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו: כי על כן ידעת. כמו על אשר ידעת כמו (בראשית לח) כי על כן לא נתתיה לשלה בני (שם יח) כי על כן עברתם (שם יט) כי על כן באו (שם לג) כי על כן ראיתי פניך: והיית לנו לעינים. לשון עבר ת כתרגומו. ד״א לשון עתיד א כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו. ד״א שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנא׳ (דברים י) ואהבתם את הגר: (לב) והיה הטוב ההוא וגו׳. מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה ב של יריחו ת״ק אמה על ת״ק אמה והניחוהו מלחלוק אמרו מי שיבנה בהמ״ק בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב שנאמר ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים וגו׳

בית יהודא

לעשות זאת) עס איז שיין פר דיר דו זאלסט דס טאהן אונ גיין מיט אונז (על אשר ידעת חנותנו במדבר) וייל דו ווייסט אונזערע רוהונג אין דר מדבר (וראית נסים וגבורות שנעשת לנו) אונ דו האסט געזעהן די נסים אונ די שטארקייט פון הקב״ה וואס ער האט געטאהן מיט אונז: (כי על כן ידעת). זאגט רש״י (כמו) וויא עס וואלט געשטאנען (על אשר ידעת) וייל דו האסט געוואוסט (כמו) וויא עס שטייט אין פסוק (כי על כן לא נתתיה לשלה בני) ווייל איך האב זיא ניט געגעבן צו מיין זוהן שלה, נאך שטייט אין פסוק (כי על כן עברתם) ווייל איר זענט דורך געגאנגען, נאך שטייט אין פסוק (כי על כן באו) ווייל זיי זענן געקומן, נאך שטייט אין פסוק (כי על כן ראיתי פניך) ווייל איך האב געזעהן דיין פנים: והיית לנו לעינים. זאגט רש״י (לשון עבר) והיית מיינט מען עס איז געווען, והיית לנו לעינים מיינט מען אלע נסים וואס בייא אונז איז געווען אין דר מדבר האסטו געזעהן מיט דיינע אויגן (כתרגומו) וויא דער תרגום זאגט (דבר אחר לשון עתיד) מען קען זאגען והיית מיינט מען דו וועסט זיין, אונ אזו האט משה געזאגט צו יתרו (כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו) יעדער זאך וואס וועט זיין פארהוילין פון אונזערע אויגען, יעדער זאך וואס מיר וועלען ניט וויסען (תהיה מאיר עינינו) וועסטו ליכטיג מאכען אונזערע אויגען, וועסטו אונז קענען זאגען די זאך (דבר אחר) נאך קען מען זאגן אזו הט משה געזאגט צו יתרו (שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו) דוא וועסט בייא אונז זיין געליבט וויא דאס שווארציל פון אויג (שנאמר) ווי הקב״ה האט געזאגט ואהבתם את הגר, איר זאלט ליב האבן אגר: (לב) והיה הטוב ההוא וגו׳. זאגט רש״י (מה טובת הטיבו לו) וועלכע גוטס האבן יודין געגעבן צו יתרו (אמרו) האבען דיא חכמים געזאגט (כשהיו ישראל מחלקין את הארץ) ווען די יודין האבען צוטיילט די לאנד כנען (היה דושנה של יריחו ת״ק אמה על ת״ק אמה) איז געווען נעבן די שטאט יריחו אשטיק פעטע ערד פינף הונדערט איילין די לענג אונ פינף הונדערט איילין די ברייט (והניחוהו מלחלוק) האבען די יודין דם געלאזין אונ ניט צוטיילט (אמרו) זיי האבען געזאגט (מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו) דר שבט וואס דר בית המקדש וועט גבויט ווערן אין זיין חלק זאל ער נעמען די שטיק ערד (ובין כך ובין כך) דערנוייל איידער דער בית המקדש איז געבויט געווארין (נתנוהו לבני יתרו) האבען דיא יודין געגעבען די שטיק לאנד צו דיא קינדער פון יתרו, צו יהונדב בן רכב (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים) די קינדער פון קני דער שווער

שפתי חכמים

למה ביקש ממנו שילך עמו והלא ההליכה הוא לטובתו ונאמר שאינו רוצה בטובה יניחוהו. ועל זה פירש כדי שלא יאמרו וכו׳: ת ר״ל על שראה נסים וגבורות מה שעשה הקדוש ברוך הוא לישראל והכי קאמר והיית לנו לעינים כלומר שראית הכל בעיניך: א דלעטעם ראשון קשה מלת לנו לכן פירש ד״א כו׳ ולפי׳ ד״א קשה כיון שהשכינה ביניהם שמאיר עיניהם על ידי משה ומה להם ליתרו. ולכן פי׳ ד״א וכו׳. ולטעם אחרון לחוד קשה דהל״ל והיית לנו כעינים. לכן צריך לכל הטעמים: ב דושנה קרקע

פירוש לתורת אלהים

כי על כן דען ווייל דו ווייסט אונזער רואונג אין דר מדבר והיית לנו לעינים אונ די גרוסע נסים וואס צו אונז איז געטאן געווארן האסטו געזעהן מיט דיינע אויגען: (לב) והיה אונ עס וועט זיין כי תלך עמנו אז דו וועסט גיין מיט אונז והיה דם זעלביגע גוטס אשר ייטיב וואס גאט וועט מיט אונז גוטס טאן והטבנו לך וועלן מיר מיט דיר אויך דם גוטס טאן [עיין רמב״ן]:

ליקוטי מרדכי

לעגדירו, דריבער הט משה רבינו געזאגט צו זיין שווער יתרו, ווען דו ביזט געקומען צו מיר אין דר מדבר אונ דו האסט זיך מגייר געווען האבען אלע יודען געזאגט אז דו האסט זיך מגייר געווען מיט אמת, ווייל דו האסט פארלאזען דיינע גיטער אונ דיין משפחה אונ ביזט געקומן אין דר מדבר צו די יודן, געוויס ווילסטו מיט אמת ווערען איוד, אבער איצט אז דו וועסט גיין צוריק אין דיין לאנד וועלן יודן זאגן, געוויס האסטו געהערט אין דיין לאנד אז די יודן גייען אין ארץ ישראל וואס זיא איז די בעסטע לאנד פון דער וועלט, האסטו געטראכט דו וועסט קומען צו די יודען אונ וועסט זאגן דוא ווילסט זיך מגייר זיין וועלן זיי דיך מיטנעמען אין ארץ ישראל, אונ ווייל דוא ביזט מיין שווער וועלן די יודען דיר געבן אגוטן חלק אין ארץ ישראל, אונ איצט ווילסטו גיין צוריק אהיים כי על כן ידעת חנותנו במדבר, ווייל דוא ווייסט איצט אז מיר וועלן נאך רוהען אלאנגע צייט אין דר מדבר, וועלן דיא יודן זאגן והיית לנו, וואס דו ביזט ביז איצט געווען מיט אונז, דס איז נאר געווען לעינים, אפארשטעלונג צו די אויגען, מיר זאל מיינען אז דוא ביזט אאמתר גר. דריבער אל נא תעזוב אותנו, זאלסטו אונז ניט פארלאזן, אונ זאלסט גיין מיט אונז ווייטער אין דער-מדבר. וועלען אלע יודען וויסן אז דו ביזט אאמתר גר, נאכדעם וועלן מיר מיט דיר טאקי גיטעס טאהן:

לג וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת
יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם
דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם
מְנוּחָה׃ לד וַעֲנַן יְהוָה עֲלֵיהֶם יוֹמָם
בְּנָסְעָם מִן־הַמַּחֲנֶה׃ ס ששי] נ' הפוכה

ת"א ויסעו מהר ה' שבת קטז תענית כט:

אונקלוס

עַמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ: לג וּנְטַלוּ
מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלִי עֲלוֹהִי
יְקָרָא דַּיְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא
יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָמָא דַּיְיָ
נָטֵל קֳדָמֵיהוֹן מַהֲלַךְ
תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָא
לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרֵי:
לד וַעֲנַן יְקָרָא דַּיְיָ מַטִּיל
עֲלֵיהוֹן בִּימָמָא

רשב"ם

לשר: (לג) סהר ה'. כי עדיין לא זזו מכנגד הר חורב שהוא במדבר סיני
זה לאחר שהוקם המשכן כמש"ש למעלה. ומ"מ אצל הר סיני היו עד עתה:

בעל הטורים

(לד) בנסעם ב' במס' בנסעם מן המחנה בנסעם מקדם מה להלן מרדו אף כאן נמי מרדו: עשה נוני"ן הפוכין סרלה להעביר שבטים שאותיותיהם כ' את הירדן שהוא רחב חמשים אלא שחטאם גרם טעם אחר לנוני"ן הפוכין כדאיתא בשבת פרק כל כתבי שאין זה מקומה וכתבה כאן להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שניה ועשה נוני"ן הפוכין לי' שמקומה לפני ג' פרשיות לפניה ואלו לא היו נוני"ן הפוכין לא הייתי יודע אם לאחר ג' פרשיות אם לפני ג' פרשיות לכך עשאם הפוכין לומר לפני ג' לפניה והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלוים בפ' במדבר

בית יהודא

פון משה זאגן אויפגעזאגנגען פון די מייטיל' שטאט דס איז די שטאט יריחו: (לג) וְדֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. זאגט רש"י (מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים הָלְכוּ בְּיוֹם אֶחָד) וואס מען דארף גיין אין דרייא טעג זענען זיי געגאנגען אין איין טאג (שֶׁהָיָה הקב"ה חָפֵץ לְהַכְנִיסָם לָאָרֶץ מִיָּד) ווייל הקב"ה האט געוואלט דיא יודין זאלן באלד אריין קומען אין ארץ ישראל: וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. דר ארון האט געצויגן פריער פאראוים פאר די יודין אוועג פון דריי טעג, זאגט רש"י (זֶה הָאָרוֹן הַיּוֹצֵא עִמָּהֶם לַמִּלְחָמָה) מען מיינט דעם ארון וואס פלעגט גיין מיט די יודין אין זייערע מלחמות (וּבוֹ שִׁבְרֵי לוּחוֹת מוּנָחִים) אין דעם ארון זענען געלעגען די צובראכענע לוחות (וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים) אונ ער איז געגאנגען פאראוים פאר די יודין מיט דריי טעג פריער (לְתַקֵּן לָהֶם מְקוֹם חֲנִיָּה) ער זאל אנגרייטען פאר דיא יודין אארט צום רוהען: (לד) וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם. זאגט רש"י (שִׁבְעָה עֲנָנִים כְּתוּבִים בְּמַסְעֵיהֶם) זיבען וואלקינס איז געשריבען ביי זייער ציהונג (אַרְבַּע מֵאַרְבַּע רוּחוֹת) פיר וואלקינס איז געווען ארום די יודין אין די פיר זייטען, אוף יעדער זייט איין וואלקען (וְאֶחָד לְמַעְלָה) איין וואלקען איז געווען איבער זיי (וְאֶחָד לְמַטָּה) אונ איין וואלקען איז געווען אונטער זיי (וְאֶחָד לִפְנֵיהֶם) אונ איין וואלקען איז געווען פאר זיי (מַנְמִיךְ אֶת הַגָּבוֹהַּ) ער האט נידעריג געמאכט די הויכע ארטער (דיא בערגן) (וּמַגְבִּיהַּ אֶת הַנָּמוּךְ) אונ ער האט אויפגעהויבען די נידעריגע ארטער (די טאהלין) (וְהוֹרֵג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים) אונ ער האט געהרגעט דיא שלאנגען אונ די עקדיסין וואס זענען אין דר מדבר: מִן הַמַּחֲנֶה. מיינט מען (מִמְּקוֹם חֲנִיָּתָן) פון דעם ארט וואס זייא האבן גערוהט:

רש"י

(שופטים א): (לג) דרך שלשת ימים. מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד ג שהיה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד: וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים. (ספרי. ב"ב יד) זה הארון היוצא עמהם ד למלחמה ובו שברי לוחות מונחים ומקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה: (לד) וענן ה' עליהם יומם. שבעה עננים כתובים במסעיהם ארבע מד' רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם ה מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים: מן המחנה.

שפתי חכמים

סמנה: ג דאם לא כן דרך שלשת ימים ל"ל: ד פי' זה הארון הנוסע לפניהם הוא היוצא עמהם למלחמה שעשאו משה רבינו ע"ה קודם שהוריד הלוחות שניות ואינו הארון שעשה בצלאל אחר י"כ ואחר שהורידו הלוחות שניות מאותו ארון והושמו בארון שעשה בצלאל הושמו בו שברי הלוחות אז נשארו בו והוא היה יוצא עמהם למלחמה והוא הנוסע לפניהם אבל הארון שהיו בו הלוחות שניות הוא בתוך המחנות היה נוסע כדכתיב בזאת הפרשה: ה והו' עננים מונה בספרי וענן ה' עליהם וענך עומד ובעמוד ענן אתה הולך וכהאריך הענן מתוך המחנה והיא היתה נסיעה ראשונה שעשו אחר אותן

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) וארון ברית ה' נוסע לפניהם וגו'. ובכל הלילה הזה הענן שוכן על הארון שהרי לא היו יכולין לילך שלשה ימים רצופים לילה ויום דהא אמרינן האומר שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר ובבקר היה נוסע מעל הארון והלוים היו מתקנין נסיעותיהם קודם שיסעו המחנות וזהו נוסע לפניהם לפי פשוטו שהיתה נסיעה דארון באותן שלשה ימים עד שבאו למדבר פארן אבל כשבאו למדבר שלחו המרגלים כדכתיב וישלח אותם משה ממדבר פארן ואז נסעו בלא ארון כדכתיב ויעפילו לעלות וכו' וארון ברית ה' ומשה לא משו שלשה ימים. ומה שכתב **דרך** שלשת ימים ר"ל בדרך ג' ימים

ליקוטי נחמיה

(לג) וַיִּסְעוּ מֵהַר ה'. די גמרא זאגט די יודען זענען אנטלאפין פון בארג סיני, ווי א קינד אנטלויפט פון חדר, ווייל ער וויל ניט לערנען, אזו זענען די יודען אנטלאפין פון בארג סיני זיי האבען מורא געהאט פאמער ווען הקב"ה וועט זייא געבען נאך תורה אונ מצות, אונ דעם וועג וואס מען דארף לויפען אין דריי טעג זענען זייא גילאפין אין איין טאג, אונ ווייל דער ארון איז געגאנגען פאראוים, אז די יודען זענען גילאפען האבען דיא לוים מיט דעם ארון אוך געמוזט לויפען אין איין טאג וואס מען דארף לויפען אין דריי טאג, די יודען האבען געזאגט פארקערט ווייל דר ארון איז געלאפען האבען זיי אוך געמוזט לויפען:

פירוש לתורת אלהים

(לג) וַיִּסְעוּ די יודען האבען גצוגען מֵהַר יְיָ פון גאטס בארג פון בארג סיני דֶּרֶךְ וועג שְׁלֹשֶׁת דריי טעג רייז [עיין רש"י] וַאֲרוֹן אונ דער ארון פון גאט נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם האט גיצוגען פאר זייא דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים דרייא טעג רייז דער ארון איז דריי טאג רייז פריער גגאנגען פר די ישראל לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה צו אום שפעהן צו זיי איין ארט וואס זיי זאלן דארטען רוען [עיין רש"י]: (לד) וַעֲנַן יְיָ עֲלֵיהֶם אונ דער וואלקען פון גאט פלעגט תמיד זיין איבער זייא יוֹמָם בייא טאג בְּנָסְעָם אז זיי פלעגן ציהן פון דער מַחֲנֶה [עיין רש"י]: (לה) וַיְהִי אונ עס איז געווען אז דר ארון האט גצוגן וַיֹּאמֶר

בְּמַטְלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא: לה וַהֲוָה בְּמִטַּל אֲרוֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אִתְגְּלֵי יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָךְ וְיַעֲרְקוּן בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ: לו וּבְמִשְׁרוֹהִי אֲמַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִבְוָת

לה וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ׀ יְהוָה וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ: לו וּבְנֻחֹה ובנז"ו ק' יֹאמַר שׁוּבָה יְהוָה רִבְבוֹת אַלְפֵי

תו"א ויהי בנסוע שבת קטו ע"ז נד ידים טו עקרים מ"ב פכ"ח: ובנחה יאמר יבמות סג בבא קמא מג:

בעל הטורים

סיני כמשם עד הכא ג' פרשיות: (לה) ויהי בנסוע. וי היה לאומות בנסיע. ויהי. עולה לא"ת בלחם עם לא"ת ונלכים: בנסוע מלמד שהי' מתעכב ולא היה נוסע ממקומו עד שמשה היה אומר קומה ה'. בנסוע הארון. כשנוסע הארון נוסע עמו המרכבה וחיות הקדש. בנסוע. בא"ת ב"ש בגימ' ב"פ כעה"ו שהיה כני' כבוד המרכבה: בנסוע. בגימט' יעקב שדמות יעקב אשר הוא חקיק בכסא הכבוד ניסע עמהם: (לו) ובנחה כתיב בה"א כנגד הרבעה דגלים ומחנה לויה. בפסוק ויהי בנסוע י"ג תיבות כמו שיש בפסוק ולכל היד החזקה שהוא סוף התורה. ובפסוק ובנחה יש בו שבעה תיבות כמו שיש בפסוק בראשית שהוא תחלת התורה לו' כהנת השוב ס"ת כפ"ע ומתחיל בוי"ו ומסיים בלמ"ד ע"ש הליכות עולם לו. כל פרשה שיש בה כדי ללקט פ"ה אותיות וזהו ויהי בנסוע מגילין אותה מפני הדליקה לכך סמך לו ותבער בם אש ה' לומר לך שמגילין הפ' שיש בה פ"ה אותיות מן האש וע"כ המגילה בשלה פ"ה מגלת מדינה של גיהנם:

רשב"ם

דרך שלשת ימים. הלכו עד ג' ימים שלא חנו עד סוף ג' ומשני מורח הדרך: (לה) קומה ה'. שהיה או מסתלק שכינה מעל הכפרת:

רש"י

ממקום חנייתן: (לה) ויהי בנסע הארן. עשה לו סמניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש (שבת קטז): קומה ה'. לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך שלשת ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר. (תנחומא בויקהל): ויפצו אויביך. המכונסין: וינסו משנאיך. אלו הרודפים: משנאיך. אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנא' (תהלים פג) ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד: (לו) שובה ה'. מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן (ישעיה ל) בשובה ונחת

בית יהודא

(לה) וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן. זאגט רש"י (עָשָׂה לוֹ סִימָנִיּוֹת מִלְּפָנָיו וּמִלְּאַחֲרָיו) מען הט געמאכט צייכנס צווייא פארקערטע נונין איין נון פר וַיְהִי בִּנְסֹעַ, דעם אנדערן נון נאך דעם ווארט יִשְׂרָאֵל (לוֹמַר שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ) צו זאגן דא איז ניט דר ארט פון די צוויי פסוקים (וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן) צו וואס זענען די צוויי פסוקים דא געשריבען געווארן (כְּדֵי לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנוּת לְפוּרְעָנוּת) ווייל דא שטייען צוויי שטראפן וואס דיא יודין זענען געשטראפט געווארן, עס זאל ניט זיין געשריבען איינע נעבען די אנדערע דריבר הט מען אין מיטן געשריבען די צוויי פסוקים וַיְהִי בִּנְסֹעַ (כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק כָּל כִּתְבֵי) וויא עס שטייט אין די גמרא שבת אין פרק כל כתבי: וקומה ה'. זאגט רש"י (לְפִי שֶׁהָיָה מַקְדִּים לִפְנֵיהֶם מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים) ווייל דער ארון איז געגאנגען פאראויס פר דיא יודין מיט אוועג פון דרייא טעג (הָיָה מֹשֶׁה אוֹמֵר עֲמֹד וְהַמְתֵּן לָנוּ וְאַל תִּתְרַחֵק יוֹתֵר) הט משה גזאגט צום ארון שטייא אונ ווארט אויף אונז ביז מיר וועלען צו דיר קומען אונ זאלסט דיך מער ניט דרווייטערן: וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ. עס זאלען פארשפרייט ווערן דיינע פיינד (הַמְכוּנָסִין) וואס זענען פארזאמעלט: וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ. עס זאלען אנטלויפן דיינע פיינד דיא וואס יאגען אונז: (אֵלּוּ הָרוֹדְפִים). זאגט רש"י (אֵלּוּ שׂוֹנְאֵי יִשְׂרָאֵל) דיינע פיינד מיינט מען די מענטשן וואס האבען פיינד דיא יודין (שֶׁכָּל הַשּׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל) וואראום דר מענטש וואס האט פיינד די יודין (שׂוֹנֵא אֶת מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם) האט ער פיינט הקב"ה וואס ער האט באשאפען די וועלט (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק דוד המלך ע"ה האט געזאגט צו הקב"ה (וּמְשַׂנְאֶיךָ נָשְׂאוּ רֹאשׁ) דיינע פיינד האבען אויפגעהויבען דעם קאפ (וּמִי הֵם) ווער זענען דיינע פיינד (עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד) די וואס טראכטען פיהל סודות אויף דיין פאלק זיי זאלן טאהן שלעכטס צו זייא: (לו) שׁוּבָה ה'. זאגט רש"י (מְנַחֵם תִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן מַרְגּוֹעַ) מנחם טייטשט דעם ווארט שובה, בערוהונג (וְכֵן) אונ אזו שטייט אין פסוק (בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן) מיט בערוהונג אונ מיט שטילקייט וועט איר געהאלפען ווערן:

דעת זקנים מבעלי התוספות

כמו כי ששת ימים עשה ה' שפירושו בששת ימים: (לה) קומה ה' וגו'. פי' אם יתאספו לבא על ישראל יפוצו ולא ימצא בהם שנים ביחד ואם יבאו ינוסו ולא תהיה להם הקומה זו היא תפלת הדרך שלהם: (לו) ובנחה יאמר וגו'. כשהיה הענן שוכן על המשכן היה אומר יהי רצון שישובו כל האלפים והרבבות של ישראל במקומם במספרם ולא יחסר מהן איש ושובה כמו השיבה

שפתי חכמים

ובהעלות הענן ואם לא יעלה הענן כי ענן ה' על המשכן וכלם סייכים במסע ובחניית בני ישראל (וע' בג"א ובנח"י): ו והיכן מקומו לעיל בפרשת במדבר סיני בדגלים ובמסעות דכתיב ונסע אהל מועד מחנה הלוים וגו' ואחר פסוק זה היה ראוי להכתב ולכך עשה הקב"ה הנוני"ן לסימניות ר"ל מכאן עד הפרשה נ' למפרע היתה ראויה להכתב ולכך הפך הנוני"ן לומר שמקומו כפ' נ' ולמעלה ולא כפ' נו"ן ולמטה: ז וא"ת בשלמא פורענות התרוגה ויהי העם כמתאוננים אלא פורענות ראשונה מה היא וי"ל דכתיב לעיל מיניה ויסעו מהר ס' הל"ל ויסעו מהר אלהים אלא כתינוק הבורח מבית הספר והוא

פירוש לתורת אלהים

משה הט משה גזאגט קומה שטיי אויף יי גאט [עיין רש"י] ויפצו אונ זיי זאלן ווערן צו שפרייט אויביך דיינע פיינט וינסו אונ זיי זאלען אנטלופן משנאיך דיינע שונאים מפניך פון פאר דיר (עיין רש"י): (לו) ובנוחה אונ אז דר ארון הט גירוט יאמר הט משה גזאגט שובה רוא יי גאט רבבות ביא צוויי מאל צעהן

ליקוטי מרדכי

(לה) וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וגו'. אין די צוויי פסוקים וַיְהִי בִּנְסֹעַ אונ וּבְנֻחֹה יֹאמַר איז דא זיבען אלפין, צו ווייזן זעקס טויזנד יאהר וועט שטיין דיא וועלט אונ איין מאהל טויזענד וועט זיין וויסט, אונ ווייל דיא וועלט איז באשאפען געווארן נאר וועגן די תורה אונ די תורה איז באשאפען געווארן נאר וועגן יודען, דריבר שטייען די אלפין אין דיא צוויי פסוקים וואס שמועסען פון ארון אונ די יודען, אונ ווייל ווען יודען גייען אוועק פון די תורה איז ח"ו נפילה, דריבר שטייען צוויי נונין איינער פאר וַיְהִי בִּנְסֹעַ אונ איינער נאך יִשְׂרָאֵל, ווייל דר אות נון ווייזט נפילה, אונ ווייל ווען יודען פאלן טוען זייא תשובה אונ הקב"ה נעמט זייא צוריק איין, דריבער שטייען דיא נונין פארקערט צוא ווייזען אז זייער נפילה וועט פארקערט ווערן צו גרויסקייט:

ישראל:) נ׳ הפוכה פ יא א וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר־בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה:

אונקלוס

אַלְפַיָּא דְיִשְׂרָאֵל: א וַהֲוָה עַמָּא כַּד מִסְתַּקְּפִין בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ וּתְקֵיף רֻגְזֵהּ וּדְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָּׁתָא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁיצִיאַת בִּסְיָפֵי

תנ״א ויהי העם כמתאננים גבם קין:

רשב״ם

(א) ויהי העם כמתאוננים. כמו שמצינו בג׳ פרה ותקצר נפש העם בדרך. וידבר העם באלהים ובמשה. וארון ברית ה׳ נוסע לפניהם כל אותן ג׳ ימים לתור להם מנוחה. כי הענן הולך על הארון: כמתאוננים. מצטערים מטורח הדרך:

בעל הטורים

(א) בקצה המחנה. בגימטריא הקלונים:

בית יהודא

ורבבות אלפי ישראל). צוויי מאהל צעהן טויזענד און צוויי טויזענד יודין (מגיד) דר פסוק זאגט (שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות) די שכינה רוהט ניט ביי אפארזאמלונג יודין וואס זענען ווייניגער וויא צוויי און צוואנציג טויזענד: (א) ויהי העם כמתאוננים). זאגט רש״י (אין העם אלא רשעים) ווען יודין זענען רשעים ווערען זיי גערופען עם, אפאלק (וכן הוא אומר) און אזו זאגט דר פסוק משה הט געזאגט אויף די יודין (מה אעשה לעם הזה) וואס זאל איך טאהן צו דעם פאלק (ואומר) נאך זאגט דער פסוק, דר נביא ירמיה הט געזאגט אויף די יודין (העם הרע הזה) דם שלעכטע פאלק (וכשהם כשרים) און ווען די יודין זענען פרום (קרוים עמי) רופט זיי הקב״ה עמי, מיין פאלק (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק הקב״ה הט געזאגט צו משה ער זאל זאגן צו פרעה ושלח עמי) שיק מיין פאלק, נאך האט הקב״ה געזאגט צום נביא ער זאל זאגען צו דיא יודין (עמי מה עשיתי לך) מיין פאלק וואס האב איך דיר געטאן: (כמתאוננים). זאגט רש״י (אין מתאוננים אלא לשון עלילה) מתאוננים איז דערטייטש אבילבול ואפאלשע פראטענסיעו (מבקשים עלילה איך לפרוש מאחרי המקום) זייא האבן געזוכט אבילבול ואטראטענסיעו צו הקב״ה זיי זאלן קענן זיך אפשיידען פון הקב״ה (וכן הוא אומר בשמשון) אזו זאגט דר פסוק ביים שמשון (כי תואנה הוא מבקש) ער האט געזוכט צו האבען אבילבול ואפראטענסיעו צו די פלשתים: ורע באזני ה׳). מען מיינט (תואנה שהיא רעה) אשלעכטן בילבול ואשלעכטע פראטענסיעו (באזני ה׳) אין די אויערען פון הקב״ה מיינט מען (שמתכוונים שתבא באזניו) זיי האבען געוואלט הקב״ה זאל הערען זייער בילבול וזייער פראטענסיעו (ויקניט) און ער זאל צערנן (ער זאל בייז ווערן) (אמרו) זיי האבען געזאגט (אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה שלשה ימים) וויא צו אונז ווי שטארק פארמאטערט זענען מיר געווארן לויפענדיג דריי טעג אין דעם וועג (שלא נחנו מעינוי הדרך) מיר האבען ניט גערוהט פון דעם פייניגען וואס מיר זענען געפייניגט געווארען אין דעם וועג: ויחר אפו). עס האט געברענט דר צארן (דר כעס) פון הקב״ה אויף דיא יודין, הקב״ה הט געזאגט (אני הייתי מתכוון לטובתכם) איך האב געמיינט אייער טובה (שתכנסו לארץ מיד) איר זאלט באלד אריינקומען אין ארץ ישראל: ובקצה המחנה). מען מיינט (במוקצין שבהם לשפלות) דער פייער הט געברענט אין דיא

רש״י

תושעון: רבבות אלפי ישראל. מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ח ושתי רבבות: (א) ויהי העם כמתאננים. (ספרי) אין העם אלא רשעים ט וכן הוא אומר (שמות יז) מה אעשה לעם הזה ואומר (ירמיה יג) העם הרע הזה. וכשהם כשרים קרואים עמי י שנא׳ (שמו׳ ה) שלח עמי (מיכה ו) עמי מה עשיתי לך: כמתאננים. אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה האיך לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון (שופטים יד) כי תואנה הוא מבקש: רע באזני ה׳. תואנה שהיא רעה באזני ה׳ שמתכוונים שתבא באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו כ בדרך הזה שלשה ימים שלא נחנו מענוי הדרך: ויחר אפו. אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד: בקצה המחנה. במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב

שפתי חכמים

גם כן פירעניות שסרו מה׳: ח שרבבות ואלפים ר״ל שני רבבות ושני אלפים דאם לא כן לא היה צ״ל אלא שובה ה׳ רבבות ישראל כי סתם רבבה בכל מקום הוא עשרת אלפים ולא תמצא בשום מקום שיזכיר הכתוב אחר הרבבה שם האלפים: ט וא״ת והלא מצינו כעם שהם צדיקים שנא׳ ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה. וי״ל כשהם רשעים לא נקרא להם שם אחר אלא העם: י וא״ת והלא מצינו עמי כשהן רשעים שנאמר ועמי לא התבונן וי״ל דה״פ שהיו קודם לכן עמי ועתה לא התבונן מנאתי: כ לבטנו

דעת זקנים מבעלי התוספות

ודומה לו ושב ה׳ את שבותך: (א) ויהי העם כמתאוננים. כאוננים על המת ומתאבלים על מה שהיה הקב״ה רוצה להכניסן לארץ כי היו קטני אמנה ודואגין מן המלחמה:

ליקוטי יוסף

(א) ויהי העם כמתאננים רע באזני ה׳ וגו׳. דער באר מים חיים שרייבט עס איז דא אחילוק פון דעם ווארט רשע צו דעם ווארט רע, דר מענטש וואס ווערט גערופען רשע איז ער נאך ניט אזו שלעכט ווי דר מענטש וואס ווערט גערופען רע, ווייל אין ווארט רשע איז דא אשין, און דר שין איז פון ווארט שדי, צו ווייזן אז אין דעם מענטש איז נאך דא אביסעל אהיליגקייט, און דער מענטש וואס ווערט גערופען רע איז אזוי שלעכט אז אין אים איז נישטא איין ביסעל הייליגקייט, דריבער זאגט דר פסוק ויהי העם כמתאוננים רע באזני ה׳, אין די אויערן פון הקב״ה, וויא הקב״ה הערט און פארשטייט פון זייער רייד וואס זיי טראכטין אין הארץ, איז ביי הקב״ה געווען גלייך ווי זיי וואלטען געווען מתאוננים רע, געטרויערט „רע״ אזו שלעכט אן איין פונק הייליגקייט. דריבער איז הקב״ה בייז געווען אויף דיא יודען און דם אויף זייא געשיקט אפייער, ביז משה הקדוש הט מתפלל געווען פון זייערט וועגען איז דער פייער פון זייא אפגעטאן געווארען:

פירוש לתורת אלהים

טויזנט אלפי ישראל און צווייא טויזנט פון דיא ישראל (עיין רש״י): (א) ויהי און עס איז געווען דם פאלק כמתאוננים זיי האבן גזוכט אבילבול ווי אזו זיי זאלן זיך אפ שיידן פון הקב״ה רע אזו איין עלילה וואס זאל איבעל געפעלן אין גאטס אויגען [עיין רש״י] וישמע יי און הקב״ה האט דאס גיהערט ויחר אפו און עס האט גינרימט זיין צארען [עיין רש״י]

מַשְׁרִיתָא: ב וּצְוַח עַמָּא
עַל מֹשֶׁה וְצַלִּי מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתַּקַעַת
אֶשָּׁתָא: ג וּקְרָא שְׁמָא
דְאַתְרָא הַהוּא דְּלֶקְתָּא
אֲרֵי דְלֵקַת בְּהוֹן אֶשָּׁתָא
מִן קֳדָם יְיָ: ד וְעַרְבְרְבִין
דִּי בֵינֵיהוֹן שְׁאִילוּ
שְׁאֶלְתָּא וְתָבוּ וּבְכוֹ אַף
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ מַאן

ת"א והאספסף תענית כט ערכין ט:

ב וַיִּצְעַק הָעָם אֶל־מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל
מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ:
ג וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה
כִּי־בָעֲרָה בָם אֵשׁ יְהוָה: ד וְהָאסַפְסֻף
אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ
וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי

בעל הטורים

(ד) מי יאכילנו בשר. אף על פי שהיה להם בשר הרבה הם היו סבירין לעבור הירדן מהרה ואמרו אנו צריכין להלחם בכנענים ולא נוכל להעביר מקנינו עמנו ולכך אמרו מי יאכילנו בשר:

רש"י

רב רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ל' ובגדולים: (ב) ויצעק העם אל משה. (ספרי) משל למלך בשר ודם בו שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאבא: ותשקע האש. (שם) שקעה במקומה בארץ שאילו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח: (ד) והאספסף. אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים: וישבו. (שם) גם בני ישראל ב ויבכו עמהם: מי יאכלנו בשר. וכי לא היה

בית יהודא

מענטשן וואס זענען געווען אפגעשיידט פון די יודין צוא נידעריגקייט (אלו ערב רב) דס מיינט מען דעם ערב רב, דס פיל פארמישטע פאלק וואס זענען געקומען, מיט די יודין פון מצרים. רבי שמעון בן מנסיא זאגט דר פייער האט גברענט (בקצינים שבהם ובגדולים) אין די גרויסטע מענטשן פון די יודין: (ב) ויצעק העם אל משה. זאגט רש"י (משל למלך בשר ודם שכעס על בנו) אמלך איז אמאהל בייז געווען אויף זיין זוהן (והלך בני אצל אוהבו של אביו) איז דר זוהן גגאנגען צו דעם גוטען פריינד פון זיין פאטר וואס זיין פאטר האט אים ליבו (ואמר לו) אונ דער זוהן פון מלך האט געזאגט צו אים (צא ובקש עלי מאבא) גייא צו מיין פאטער אונ בעהט פון אים ער זאל מיר שיינקען די זינד ואיז דר זוהן ניט גגאנגען גלייך צום פאטר בעטען, ווייל ער האט געוואסט זיין בעטען וועט ניט העלפען נאר אז דער גוטער פריינד פון פאטר וועט בעטען פון זיינעטוועגען וועט העלפען. די יודין האבען אויך ניט געשריגען צו הקב"ה, ווייל זיי האבען געוואסט זייער בעטען וועט ניט העלפען, דריבער האבען זיי געשריגען צו משה, ער זאל בעטען בייא הקב"ה פון זייערטוועגען: ותשקע האש. זאגט רש"י (שקעה במקומה בארץ) דער פייער איז אריין גלייך אין די ערד אויף דעם ארט וואו ער איז געווען (שאילו חזרה לאחת הרוחות) ווען דער פייער וואלט אוועקגעגאנגען פון דיא איינע פון דיא זייטען (היתה מקפלת והולכת כל אותו הרוח) וואלט דער פייער דורכגייענדיג פארברענט אלע מענטשן וואס זענען געווען אין דיא זייט: (ד) והאספסף. זאגט רש"י (אלו ערב רב) מען מיינט דעם ערב רב, מען רופט זייא אספסוף (שנאספו אליהם בצאתם ממצרים) ווייל זיי האבען זיך פארזאמעלט צו די יודין ווען זייא זענען ארויס געגאנגען פון מצרים: וישבו. (גם בני ישראל ויבכו עמהם), דיא יודין האבען זיך צוריק גקערט צו זייערע זינד אונ האבען געוויינט צוזאמען מיט דעם ערב רב, אונ האבען געזאגט (מי יאכילנו בשר) ווער

שפתי חכמים

ערחנו: ל וא"ת והא פירש"י לעיל אין העם אלא רשעים והכא פירש"י בקלינים ובגדולים. וא"ל דה"פ דמה שנא' הכא בקלינים ובגדולים ר"ל העשירים שברשעים נקראו גדולים. דהא לקמן פירש"י והזקנים הראשונים היכן היו כו' ומתרץ אלא כאש תבערה מתו משמע דהם היו הזקנים שבמצרים ואותן זקנים הם לדיקים וגדולי הדור וי"ל דודאי מ"ש ויהי העם וגו' ותבער בם אש ה' קאי ארשעים של העם שכתוב לעיל. וכשבערה בהם אש בערה גם כן בכלתי מתאוננים ומ"ש ותאכל בקלה המחנה מיירי בקלינים ובגדולים שבהן ועל אותן לדיקים פירש"י לקמן באש תבערה נהו: ט האם לא כן וילעקו אל ה' מיבעיא ליה: נ דקי"ל ויבכו גם בנ"י משמע שגם האספסוף בכו והרי לא

פירוש לתורת אלהים

וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְיָ אונ עס האט גיברענט אין זייא אפייער פון גאט וַתֹּאכַל אונ עס האט פר ברענט בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה אין עק פון דער מחנה [עיין רש"י]: (ב) וַיִּצְעַק האט דס פאלק גשריגן צו משה ער זאל פר זיי מתפלל זיין צו השי"ת וַיִּתְפַּלֵּל האט משה מתפלל גווען צו גאט איז דס פייער שטיל גוואָרן: (ג) וַיִּקְרָא אונ ער האט גירופן דעם נאמען פון דעם ארט תַּבְעֵרָה דס איז אלשון ברענען כִּי בָעֲרָה ווארום עס האט אין זייא גיברענט אפייער פון גאט: (ד) וְהָאסַפְסֻף אונ דס גמישעכץ אדר דס איין זאמלונג אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ וואס איז גיווען צווישען אים [עיין רש"י] הִתְאַוּוּ האבן גיגלוסט תַּאֲוָה אגלוסטונג וַיָּשֻׁבוּ אונ זיי האבן זיך ווידר גיקערט וַיִּבְכּוּ אונ זיי האבען גמאכט וויינען גַּם אויך בְּנֵי יִשְׂרָאֵל די קינדער פון

משלים על התורה

(ד) וְהָאסַפְסֻף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ וגו'. דער ענין פון די יודין מיט זייער איצטיגע טענה איז למשל עס איז געווען אגביר וואס פלעגט שטענדיג פארין אין לייפציג אויף די ירידים, ער האט געהאט אאיינציג קינד, ווען דער פאטער פלעגט פארין נאך לייפציג אונ דס קינד פלעגט בלייבן אין דערהיים מיט די מוטער, פלעגט די מוטער האבן גרויסע צרות פון דעם קינד, ווייל דס קינד איז געווען זייער ווילד, אמאל האט דר פאטער געדארפט פארין נאך לייפציג, האט די מוטער געזאגט צוא אים איך וועל דיך ניט לאזן פארן נאר דו מוזט דאס קינד מיטנעמן מיט זיך נאך לייפציג, דס קינד האט געזאגט צום

פאטר

יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר: ה זָכַרְנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת

יֵיכְלִנָּנָא בִּסְרָא: ה דְּכִירָן אֲנַחְנָא יָת נוּנַיָּא דַּהֲוֵינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן יָת בּוֹצִינַיָּא

תו"א זכרנו את הדגה עת ס' הזהר פרשת בהר סיני: את הקשאים שם ע"ז נט:

בית יהודא

ווען אונז געבן פלייש צום עסן, פרעגט רש"י (וכי לא הָיָה לָהֶם בָּשָׂר) האבען דען די יודין קיין פלייש געהאט? (וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר) עס שטייט דאך אין פסוק (וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר) פיל פארמישטע פאלק איז אויפגעגאנגען מיט די יודין פון מצרים אונ שעפסן אונ רינדער ואקסין, (אִי תֹאמַר) זייער פיל זענען געגאנגען מיט די יודין (וְאִם תֹּאמַר אָכְלוּם) אויב דו וועסט זאגן די בהמות וואס זענען געגאנגען מיט די יודין פון מצרים האבן די יודין אויפגעגעסין, דס איז ניט אמת (וַהֲלֹא בִּכְנִיסָתָם לָאָרֶץ) ווארום ווען די יודין האבען געהאלטען נאנט צום אריין גיין אין ארץ ישראל מיט פערציג יאהר שפעטער (נֶאֱמַר) איז גזאגט אין פסוק (וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד) דר שבט ראובן אונ דר שבט גד האבן געהאט פיל בהמות וגעווים האבען אלע יודין געהאט בהמות. נאר דער שבט ראובן אונ דר שבט גד, האבען געהאט מערהו (אֶלָּא שֶׁמְּבַקְשִׁים עֲלִילָה) נאר די יודין האבן געוואלט האבן אבלבול ואפראטענסיעו צו הקב"ה*):
(ה) (אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם). זאגט רש"י (אַל תֹּאמַר) זאלסט ניט זאגן (שֶׁמִּצְרַיִם נוֹתְנִים לָהֶם דָּגִים חִנָּם) דיא מצרים האבן

רש"י

להם בשר והלא כבר נאמר (שמות יב) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' וא"ת אכלום והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשים עלילה: (ה) אשר נאכל במצרים חנם. א"ת שמצריים נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר

שפתי חכמים

כתיב לפניו שבכו לכך מפרש רש"י הפסוק וישובו גם בנ"י ויבכו עמהם ר"ל דגם קאי על התאוו תאוה שערב רב שט מאחרי ה' והתאוו

דעת זקנים מבעלי התוספות

(ה) זכרנו את הדגה. לשון וידגו לרוב בקרב הארץ קרישינס"ה בלע"ז ואח"כ מפרש את הקשואים ואת האבטחים:

ליקוטים על התורה

(ה) זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל וגו'. רש"י ז"ל פרעגט שמרוי הט מען די יודן ניט געגעבן אומזיסט ווי אזוי הט מען זיי געגעבן פיש אומזיסט, נאר מיר ווייסן אין מצרים איז קיין רעגין נאר אין חודש אב הייבט זיך אויף דר טייך נילוס אונ בעגיסט אלע פעלדר אונ אלע גערטנר, די וואסר שטייט אויף די פעלדר דריי טעג, ווען דר נילוס בעגיסט מיט זיין וואסר דיא פעלדער אונ גערטנער ברייננגט ער מיט זיך פיל פיש, אונ ווען די וואסר גייט צוריק אין זיין ארט בלייבן פיל פיש אין די גערטנער, ווייל זיי ווערן פארהאלטען צווישען דיא ערד פרוכטען אונ קענען ניט ארויסגיין, דאמאלס לאזט מען געבען די פיש פון די גערטנער, ווארום אז זיי וועלן בלייבן ליגן צווישן די פרוכטן וועלען זייא פייגערן אונ וועלען פארפוילט ווערען אונ וועלן קאליע מאכען דיא פרוכטען, דיא פיש פלעגט מען לאזין די יודען זאלן זיי נעמן אומזיסט, דס זאגן דא די יודן מיר געדענקען דיא פיש וואס מיר האבען געגעסען אומזיסט ווען מיר האבן גענומען דיא פיש צווישען מיט דיא ערד פרוכטען, קשואים האבטיחים וגו':

פירוש לתורת אלהים

ישראל כלומר דס ערב רב הט גמאכט וויינען די ישראל אוך מיט זיי ויאמרו אונ זיי האבען גזאגט מי יאכילנו ווער וועט געבן עסין פלייש וווועלן מיר נעמן פלייש צו עסן: (ה) אונ ווידר האבן זיי גזאגט זכרנו את הדגה מיר גדענקען די פיש אשר נאכל וואס מיר פלעגין עסין אין מצרים אומזיסט [עיין רמ"ן]

משלים על התורה

פאטר איך וויל ניט מיט פארן, אז דו וועסט מיר צוזאגין דו וועסט מיר קופן אין לייפציג אגוטן זייגעריל וועל איך פארין, דר פאטר הט אים דס צוגעזאגט, זייא זענן ביידע גיפארען, אין וועג האבען זייא בייא נאכט גענעכטיגט אין אנאכט־הויז, איז גקומן צו זיי אארעם מאן אונ הט גזאגט צום פאטר איך האב איצט געפונן דס זייגעריל קויף אים ביי מיר פר דיין קינד, דר פאטר הט געפרעגט דעם ארעם מאן ווי פיל ער וויל פר דעם זייגעריל דר ארעם מאן הט גיזאגט דס זייגעריל איז ווערט הונדערט רובל, איך וועל אים דיר פרקויפן פר פופציג, דר פאטר האט ניט געוואלט קופן דס זייגעריל, דס קינד הט אנגעהובן וויינען אונ הט גיזאגט צום פאטר איצט זעה איך אז דו נארסט מיך, אז מען וויל דיר פארקויפין אזייגערל פר העלפט געלט ווי פיל ער איז ווערט אונ דו ווילסט ניט קופן, ווי אזוי וועסטו מיר קופן אזייגעריל אין לייפציג אונ דו וועסט דארטן בצאהלין דס גאנצע געלט ווי פיל ער איז ווערט? הט דער פאטער גזאגט צום קינד, דו ווייסט ניט ווי פיל דס זייגעריל איז ווערט, דר ארעם מאן ווייס אויך ניט ווי פיל דער זייגעריל איז ווערט, ער מיינט ער איז ווערט הונדערט רובל, אונ ער פרקויפט וואלוויל פר פופציג רובל, איך ווייס אז דער זייגעריל איז פופציג רובל אויך ניט ווערט, אז מיר וועלן זיין אין לייפציג וועל איך פר דרייסיג רובל קופן אשענערין זייגעריל, דער קינד הט געזאגט צום פאטר איך וויל ניט אנדערש נאר דעם זייגעריל, ווען ניט, וויל איך נאר צוריק אהיים, הט דר פאטר צו אים גיזאגט איך וועל דיר דאס זייגעריל קופין, דוא זאלסט ניט זאגען איך האב דיך גענארט איך וויל ניט קויפין, נאר דו וועסט חרטה האבן, איידר דו וועסט־קומן אין לייפציג וועט דאס זייגעריל זיין צובראכן. ביי די יודין איז אוך אזוי גיווען, ווען משה הט ארויסגענומן די יודין פון מצרים הט ער זיי צוגעזאגט ער

*) **הערה** דער ספר ע"ר שרייבט עס איז אמת יודין האבין פאקי געהאט פיל בהמות, נאר שעכטין אונ עסין פלייש פון דיא בהמות האבין זייא ניט געטענגט, ווארום די תורת הט גיזאגט [אין די סדרה א"ם] דער מענטש וואס וועט וועלין שעכטין אבהמה צו עסין פלייש, סוו ער פריער הייליגען די בהמה זיא זאל זיין אקרבן שלמים אונ סוו ברייננגען די בהמה אין הויף פון משכן, אין הויף פון משכן זאל מען די בהמה שעכטין, די בלוט שפריצען אויף דעם מזבח, די חלב פארברענען אויף דעם מזבח ווי דער דין איז ביי אקרבן שלמים, אונ דער מענטש וואס וועט ניט הייליגען די בהמה צו אקרבן שלמים, אונ וועט ניט ברייננגען די בהמה, אדער אשעפס, אדער אציג, אין הויף פון משכן, נאר ער וועט זייא שעכטין אין די מחנה, וועט דער מענטש נישטראפט ווערין מיט כרת, האבין מיר ארין אז די יודין וואלטין וועלין עסין פלייש אין דער מדבר, וואלטין זיי געמוזט הייליגען די בהמה, דעם שעפס, די ציג פאר אקרבן שלמים, אונ יודין האבין ניט געטענגט עסין שלמים אין דער מדבר, ווייל דער מענטש וואס איז ניט געמלת אדער ער האט אקינד וואס איז ניט געמלת טאר ניט עסין שלמים, אונ אלע קינדער וואס זענען גיבארין גיווארין אין דער מדבר זענען ניט גיווען געמלת, ביז זייא זענען אריבער געגאנגען דעם ירדן [עיין ספר יהושע קפיטול ה פסוק ה], דס האט משה רבינו גיזאגט צו הקב"ה הצאן ובקר ישחט להם, מען ביי זייא וואלט געטענגט ווערין צו שעכטין שעפסין אונ אקסין וואלטי זייא ניט וויינען זייא וואלטין פיש געהאט וואלטין זייא אויך ניט וויינען זייא ווילטן עלייי, אונ הקב"ה האט זייא ניט ערלויבט צוא עסין פלייש פון רינדער, אונ ניט פון שעפסין אונ ציגען, נאר מען האט זייא גיגעבין דעם שלו פון ים, וואס האבין געהאט אסעם פון פלייש אונ פיש:

הַקִּשֻּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת־הֶחָצִיר וְאֶת־הַבְּצָלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים׃ ו וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל־הַמָּן עֵינֵינוּ׃ ז וְהַמָּן

יָת אֲבַטִּיחַיָּא וּכְרָתֵי וּבוּצְלֵי וְתוּמֵי׃ ו וּכְעַן נַפְשָׁנָא תְּאִיבָא לֵית כֹּל מִדַּעַם אֱלָהֵן לְמַנָּא עֵינָנָא׃ ז וּמַנָּא כְּבַר זְרַע

תו"א ועתה נפשנו יומא עה : והמן כזרע גד שם :

רשב"ם

(ז) והמן כזרע גד הוא. ומראהו כמראה הבדולח. כלומר נראה קשה ויבש ולכך היו אומרים ונפשנו יבשה. כאדם שאוכל חטים יבשים. וא"כ למה חרה אף של הקב"ה כאמור לפנינו. ועתה מפרש טעם של חרון אף שהרי כשטחנו ברחים או דכו במדוכה או והיה טעמו כטעם לשד השמן. אז נתחלף טעמו שהיה מתחלה מתוק כצפיחית בדבש כזיתים ואגוזים קודם טחינה. אבל לאחר טחינה או כתישה במכתשת או והיה טעמו, נעשה עתה טעמו כלחלוח של שמן ובשר שמן כמו שמן זיתים ואגוזים לאחר טחינה שנתחלף טעמו ולפיכך וישמע ה' ויחר אפו. שכשרוצים טוחנים אותו ונעשה כשמן ואין מאכלם יבש. כאן כתיב והיה טעמו. שמתחלף טעמו הראשון. אבל בפ' בשלח כתיב וטעמו כצפיחית בדבש. שזה הוא טעמו קודם שיש

רש"י

(שמות ה) ותבן לא ינתן לכם אם תבן לא היו נותנין להם חנם דגים היו נותנין להם חנם ומהו אומר חנם חנם מן המצות (ספרי): את הקשאים. אמר ר' שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק משל למלך כו' כדאיתא בספרי: הקשאים. הם קוקומברו"ש בלעז: אבטחים. בורק"ש: החציר. כרישין פורי"ש ותרגומו ית בוליות וכו': (ו) אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב: (ז) והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו' כלו' ראו באי עולם על מה מתלוננים

בית יהודא

געגעבן צו די יודין פיש אומזיסט (וַהֲלֹא כְּבַר נֶאֱמַר וְתֶבֶן לֹא יִנָּתֵן לָכֶם) די מִצְרִים האבן דאך געזאגט צו דיא יודין מען וועט זיי קיין שטרויא געבן צו דיא ארבעט (אִם תֶּבֶן לֹא הָיוּ נוֹתְנִין לָהֶם חִנָּם) אז מען האט צוא די יודין שטרויא ניט געוואלט געבן אומזיסט (דָּגִים הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם חִנָּם) הט מען זיי געגעבן פיש אומזיסט? קען דס זיין? (וּמַה הוּא אוֹמֵר חִנָּם) וואס דען האבען די יודין געזאגט „אומזיסט”. זייא האבן געמיינט חִנָּם מִן מִצְוֹת, אומזיסט פון מִצְוֹת, הייגט הט מען אונז געזאגט אז מיר וועלען טאהן מִצְוֹת וועט מען אונז געבען עסין, אונ אז מיר וועלן ניט טאהן מִצְוֹת וועט מען אונז ניט געבן עסין ווייא עס שטייט אין סדרה בְּחֻקֹּתַי אָבער ווען מיר זענן געווען אין מִצְרַיִם האט מען אונז געגעבן עסין אן מִצְוֹת: וְאֶת הַקִּשֻּׁאִים. זאגט רש"י (אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן) רַבִּי שִׁמְעוֹן האט געזאגט (מִפְּנֵי מָה הַמָּן מִשְׁתַּנֶּה לְכָל דָּבָר) פאר וואס איז דער מן גיענדערט געווארען צו דעם טעם פון אלע מינים עסינווארג (חוּץ מֵאֵלּוּ) נאר צו דעם טעם פון די פינף מינים איז ער ניט גיענדערט געווארן, (מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָשִׁין לְמֵנִיקוֹת) ווייל דיא פינף מינים זענען ניט גוט פאר די ווייבער וואס זייגען קינדער (אוֹמְרִים לָאִשָּׁה אַל תֹּאכְלִי שׁוּם וּבָצָל) מען זאגט צו א אשה זאלסט ניט עסין קנאביל ניט ציבעלע (מִפְּנֵי הַתִּינוֹק) ווייל דס וועט טאהן שאדען דעם קינד (כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי) ווייא עס שטייט אין ספרי: (ו) וְאֶל הַמָּן עֵינֵינוּ) אונזערע אויגען זענען נאר צום מן (מָן בְּשַׁחַר מָן בָּעֶרֶב) אין דר פריה עסין מיר מן פארן נאכט עסין מיר מן: (ז) וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד. זאגט רש"י (מִי שֶׁאָמַר זוּ לֹא אָמַר זוּ) ווער עס האט געזאגט בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ האט ניט געזאגט וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד (יִשְׂרָאֵל אָמְרוּ בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ) יודין האבן געזאגט אונזערע אויגען זעהן נאר מן (וְהַקָּבָּ"ה הִכְתִּיב בַּתּוֹרָה) אונ הקב"ה הט געשריבן אין די תורה וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד (כְּלוֹמַר) אזו האט הקב"ה געמיינט (רְאוּ בָּאֵי עוֹלָם עַל מַה מִּתְלוֹנְנִים בָּנַי) אלע מענטשען וואס איר זענט אויף דער וועלט זעהט דס עסין וואס מיינע קינדער זענען בייז

שפתי חכמים

לבשר וישיבו גם בני ישראל והתאוו לבשר ואחר כך ויבכו עמהם ר"ל ששניהם בוכים ביחד: ם מקשים העולם מאי ק"ו הוא זה דלמא הא דלא נתנו להם תבן משום דאמרו נרפים הם וגו' אבל דגים לאכילה היו נותנים להם. וי"ל דהוכחתם הוא מה הועיל פרעה בתקנתו שלא יתנו להם כדי שתכבד עליהם העבודה דלמא יקנו להם תבן מן המצריים במעות אלא ודאי יודע היה פרעה שהמצריים שונאים את ישראל שאפי' במעות לא ימכרו להן וכ"ש שלא יתנו להם בחנם. ואין להקשות הא אמרינן בגמ' סוטה כשהיו הולכין נשי ישראל לשאוב מים מן הנהר הי' הקב"ה מזמין להם דגים בכדיהם וכו'. וי"ל שהם התרעמו בודאי על דגים גדולים וע"ז פי' א"ת שמצריים נותנים להם וכו' והיינו לדגים גדולים: ע פי' שלא היה או מזונותינו ע"י קיום המצות כמו שהן עכשיו שהמזונות הם שכר לפעולתינו שלא נקיים

פירוש לתורת אלהים

אֶת הַקִּשֻּׁאִים מיר פלעגין עסין דיא קירבעסע וְאֵת הָאֲבַטִּחִים אונ די בורקס וְאֶת הֶחָצִיר אונ דם קרויט וְאֶת הַבְּצָלִים אונ די ציבעלעס וְאֶת הַשּׁוּמִים אונ דיא קנאביל: (ו) וְעַתָּה אונ אצונד איז אונזר לייב פאר דארט אֵין כֹּל מיר האבן קיין שום זאך ניט בִּלְתִּי נייערט אֶל הַמָּן צום מן איז אונזערע אויגן מיר עסין מער ניט אין דר פרי אונ אויף דער נאכט נאר מן [עיין רש"י] זאגט דר פסוק: (ז) וְהַמָּן אונ דר מן איז געווען זייער חשוב אונ הט אין זיך געהאט גרויסע מעלות [עיין רש"י] דְהַיְינוּ ער איז געווען קייליכדיג כִּזְרַע גַּד הוּא

משלים על התורה

וועט זיי ברייגגען אין אלאנד ווס אין איר פליסט מילך אונ האניק, אין מיטן וועג הט גיטראפן דר ערב רב איז גקומן צו די יודין אונ האבן גיזאגט צו זיי איר זאלט בעטען מען זאל אייך געבן פלייש, ווי זיי האבן גיזעהן משה גיט זייא ניט פלייש, האבן זיי געוויינט אונ האבן געזאגט ווי אזוי איז אמת אז דו וועסט אונז געבן אזו אגליקליכע לאנד, אז דו קענסט אונז אפילו פלייש ניט געבן, הט הקב"ה גזאגט איך גיב אייך דעם מן וואס ער איז בעסער אונ געזינטר פון פלייש, האבן יודין געוויינט אונ האבן גיזאגט מיר ווילען נאר פלייש, האט הקב"ה געזאגט איך וועל אייך געבען פלייש נאר איר וועט חרטה האבן, איידער איר וועט נאך קומן אין ארץ ישראל וועט איר שטארבן, אונ אזו הט דוד המלך געזאגט וַיְנַסּוּ אֵל בִּלְבָבָם, אין הארצן האבען זייא גטראכט צו פרובן הקדוש ברוך הוא, מיר וועלן זעהן אם יכין שאר לעמו, אויב הקדוש ברוך הוא קען אנגרייטען פלייש צוא זיין פאלק:

כְּזֶרַע גַּד הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח׃
ח שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם
אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר
וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם

גִּדָּא הוּא וְחֶזְוֵהּ כְּחֵזוּ בְדֻלְחָא׃ ח שַׁיְטִין עַמָּא וְלָקְטִין דְּצָבֵי טָחֲנִין בְּרֵיחְיָא אוֹ דָאֵיךְ בִּמְדֻכְתָּא וּמְבַשְּׁלִין לֵהּ בְּקִדְרָא וְעָבְדִין יָתֵהּ גְּרִיצָן וַהֲוָה טַעְמֵהּ

תו"א שטו העם ולקטו שם: וטחנו שם: ובשלו שם: עגות שם: והיה טעמו שם:

רשב"ם

כז מעם שמן. לשד כלו עיקר. כמו נהפך לשדי בחרבוני קיץ. נהפך לחלוחי כיובש תאנים שנתייבשו: (ח) שטו. כמו משוט בארץ. שוטטו בחוצות

בעל הטורים

(ח) טעמו. ד' והיה טעמו כטעם לשד השמן. שאכן מואב מנעוריו שקט הוא על שמריו על כן עמד טעמו בו. וישנו את טעמו בשנותו את טעמו גבי דוד. מואב שהיה שקט עמד טעמו אבל דוד שגלה מ:קום למקום בשנותו את טעמו. ודור המדבר אף ע"פ

בית יהודא

אויף אים (והמן כך וכך הוא חשוב) דר מן איז דאך אזוי גוט: וכזרע גדו. זאגט רש"י מען מיינט (עגול כגידא) דר מן איז גוועזן קיילעכדיג וויא די קערנער גד (זרע קוליינדיר) וויא די קערנער קוליינדרא: והבדולח. זאגט רש"י (שם אבן טובה) בדולח איז דר נאמען פון אבריליאנט מען רופט אים קריסטאל: (ח) ושטו. זאגט רש"י (אין שיט אלא לשון טיול) שיט מיינט מען שפאצירן, די יודן זענען געגאנגען נעמן דעם מן (בלא עמל) אן אשווערע ארבעט נאר ווי מען גייט שפאצירן: וטחנו בריחים. זאגט רש"י ולא ירד בריחים) דעם מן הט מען קיין מאהל גמאלין אין אמיהל־שטיין (ולא בקדרה) אונ מען הט אים ניט גיקאכט אין אטאפ (ולא במדוכה) מען הט אים ניט געשטויסן אין אשטויסיל (אלא משתנה היה טעמו) נאר דר טעם פון דעם מן איז גיענדערט געווארן (לנטחנין) צו געמאלינע עסינווארג (ולנדוכין) אונ צו געשטויסענע עסינווארג (ולמבושלין) אונ צו געקאכטע עסינווארג: ובפרור). (קדרה) אטאפ: ולשד השמן). מיינט

רש"י

בני והמן כך וכך הוא חשוב: כזרע גד. עגול כגידא פ זרע קוליינד"ר: בדלח. שם אבן טובה קריסט"ל: (ח) שטו. אין שייט אלא לשון טיול אישבני"ר בלא עמל: וטחנו ברחים וגו'. לא ירד בריחים ולא בקדירה ולא במדוכה צ אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין: בפרור. קדרה: לשד השמן. לחלוח של שמן כך פירשו דונש ודומה לו (תהלים לב) נהפך לשדי בחרבוני קיץ והלמ"ד יסוד ק נהפך לחלוחי בחרבוני קיץ ורבותינו פרשוהו ל' שדים אך אין ענין שדים אצל שמן וא"א לומר לשד השמן לשון (דברים לב) וישמן ישורון שא"כ היה המ"ם נקוד קמ"ץ קטן וטעמו למטה תחת המ"ם עכשיו שהמ"ם נקוד פת"ח קטן (סגול) והטעם תחת השי"ן לשון שמן הוא והשי"ן הנקודה בקמץ גדול ואינה נקודה בפתח קטן מפני שהוא סוף פסוק. ד"א לשד לשון נוטריקון ליש שמן דבש ר כעיסה הגלושה בשמן וקטופה בדבש ותרגום של

מען (לחלוח של שמן) ווי אזאך וואס איז פייכט פון בוימאייל (כן פירשו דונש) אזו טייטשט דונש (ודומה לו) אזו אגליכן הט דוד המלך געזאגט (נהפך לשדי בחרבוני קיץ) מיין פייכטקייט וואס איך בין פייכט גוועזן איז פארקערט גווארן צו אטרוקענקייט, וויא אזאך וואס ווערט אויסגעטריקנט פון די זומערדיגע היץ (והלמ"ד יסו"ד) דר למ"ד פון ווארט לשדי גיהער צום ווארט, מען זאל ניט טייטשען לשדי צוא מיין פייכטקייט נאר "לשדי" מיין פייכטקייט, גלייך וויא עס וואלט געשטאנען לשדי (נהפך לחלוחי בחרבוני קיץ) מיין פייכטקייט איז פארקערט גווארן צו אזאך וואס ווערט אויס געטריקנט פון די זומערדיגע היץ (ורבותינו פירשוהו לשון שדים) אונזערע רבנים טייטשען לשד, צוא אבריסט ואך אין ענין שדים אצל שמן) נאר וויא קומט אברוסט צו בוימאייל, השמן איז דאך דערטייטש בוימאייל, וויא פאסטין די צוויי ווערטער לשד השמן, אברוסט בוימאייל. זאגט רש"י (ואי אפשר לומר) מיר קענען ניט זאגען (לשד השמן לשון וישמן ישרון) לשד השמן וועט זיין דערטייטש פעטע ברוסט השמן וועט זיין דערטייטש פעט וניט בוימאייל, זאגט רש"י (שאם כן) אויב עס וואלט אזו גווען דערטייטש השמן, פעטס (היה המם נקוד קמץ קטן) וואלט דער מם גיוועזן געפינטולט מיט אקליינעם קמץ, מיט אצירי, השמן (וטעמו למטה תחת המם) אונ די נגינה וואלט גווען אונטער דיא מ"ם השמן (עכשיו שהמ"ם נקוד פתח קטן) אבער איצט אז די מ"ם איז געפינטולט מיט אקליינעם פתח מיט אסגול (והטעם תחת השין) אונ די נגינה איז אונטער דיא שי"ן (לשון שמן הוא) איז דערטייטש השמן, בוימאייל (והשין הנקודה בקמץ גדול) אונ וואס דער שין איז געפינטולט מיט אגרויסע קמץ השמן (ואינה נקודה בפתח קטן) אונ עס איז ניט געפינטולט מיט אקליינע פתח, מיט אסגול השמן, זאגט רש"י (מפני שהוא סוף פסוק) ווייל דער ווארט השמן איז אין ענדע פסוק, ווערט פון סגול אקמץ וויא דר דין איז ביי אלע סגול וואס זענען אין סוף פסוק, אזו וויא, כסף, כסף, ארץ, ארץ, גפן, גפן אונ נאך פיל אזעלכע (ווערטער) (דבר אחר) נאך אפשט איז (לשד לשון נוטריקון) דער ווארט לשד איז דרייא ווערטער ליש, שמן, דבש (כעיסה הגלושה בשמן וקטופה בדבש) ווי טייג

שפתי חכמים

המלות הארץ תתן יכולה ואם לאו לא תתן הארץ יכולה אכל כנולרים היו מזונ ותיכו באים בלא שום קיום מלות: פ דק"ל הא המן לכן הוא והנד שחור הוא ולמה אמר כזרע גד אלא וכו': צ מדכתיב והמן עינו כעין הבדולח מה רבותא שהיה כעין הבדולח והא כדוך במדוכה ובשלו בפרור ואז היה נשתנה לכ"פ ולא ירד בריחים וכו': ק פי' של נהפך לשדיוגו': ר פי' ליש שמן ודבש וז"ש אחר זה כעיסה הגילושה

פירוש לתורת אלהים

אזו ווי זאמען פון גליינדר ועינו אונ זיין געשטאלט פון קריסטאל: (ח) שטו העם דס פאלק הט זיך פר שפרייט ולקטו אונ האבן גקליבען וטחנו ברחים אונ עס איז גוועזן גלייך ווי מען הט דם גמאלען אין מיהל או דכו במדוכה אדר גלייך ווי מען וואלט דם גקלאפט אין שטייסעל ובשלו אונ גלייך וויא מען וואלט דם גקאכט בפרור אין אטאפ ועשו אותו עוגות אונ מען וואלט דר פון גמאכט קוכנס וום פר אטעם

זייא

לְשַׁד הַשָּׁמֶן: ט וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל־
הַמַּחֲנֶה לָיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:
י וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעָם בֹּכֶה
לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ וַיִּחַר־
אַף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע:
יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָה
הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא־מָצָתִי יחסר א'
חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת־מַשָּׂא כָּל־הָעָם
הַזֶּה עָלָי: יב הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל־

כְּטַעַם דְּלִישׁ בִּמְשַׁח:
ט וְכַד נָחֵת טַלָּא עַל
מַשְׁרִיתָא לֵילְיָא נָחֵת
מַנָּא עֲלוֹהִי: י וּשְׁמַע
מֹשֶׁה יָת עַמָּא בָּכַן
לְזַרְעִיָתְהוֹן גְּבַר בִּתְרַע
מַשְׁכְּנֵהּ וּתְקֵף רָגְזָא
דַּיְיָ לַחֲדָא וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
בִּישׁ: יא וַאֲמַר מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ לְמָא אַבְאֶשְׁתָּא
לְעַבְדָּךְ וּלְמָא לָא
אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ
לְשַׁוָּאָה יָת מָטוּל כָּל
עַמָּא הָדֵין עֲלָי: יב הַאֲבָא
אֲנָא לְכָל עַמָּא הָדֵין

הו"א וברדת סב׳ ויסמע מגה סבת קל יומא פה:

בעל הטורים

שבלו ממקום לנוקום לא סינו את טעמן בשביל המן שנא' ט ועטמו שלא נתנה תורה אלא לאוכלי המן: (יא) ולמה לא מצתי חן. חסר

רש"י

אונקלוס דמתרגם דליש במשחא נוטה לפתרונו של דונש ש שהעיסה הנלושה בשמן להלוחית שמן יש בה: (י) בוכה למשפחתיו. משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי

בית יהודא

וָוס איז גֶעקֶענְטֶען מִיט בּוֹימְאֵייל אוּנ בֶּשְׁמִירְט מִיט הָאנִיג (וְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס דִּמְתַרְגֵּם דְּלִישׁ בִּמְשְׁחָא) אוּנ דֶר תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס וָוס שְׁרַייבְּט אוֹף דִי וֶוערְטֶער „לְשַׁד הַשָּׁמֶן" דְּלִישׁ בִּמְשְׁחָא, גֶעקֶענְטֶען מִיט בּוֹימְאֵייל נוֹטֶה לְפִתְרוֹנוֹ שֶׁל דוּנַשׁ) ווייל עֶר אוֹיךְ בֶּעטֶער דֶעם מֵיינוּנְג פוּן דוּנַשׁ וֶועיין ש"תו (שֶׁהָעִיסָּה הַנְּלוּשָׁה בַּשֶּׁמֶן) ווארוּם אַטֵייג וָוס אִיז גֶעקֶנֶעטֶען מִיט בּוֹימְאֵייל (לְחָלוּחִית שֶׁמֶן יֵשׁ בָּהּ) אִיז דָאךְ אִין איר דָא אַפֵייכְטִקֵייט פוּן בּוֹימְאֵייל: (י) וּבוֹכֶה לְמִשְׁפְּחוֹתָיו. זָאגְט רש"י (מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת נֶאֱסָפִים וּבוֹכִים לְפַרְסֵם תַּרְעוֹמְתָן בְּגָלוּי) דִי יוּדֶען הָאבֶּען זִיךְ פַרְזַאמֶעלְט מִשְׁפָּחוֹת (פַאמִילְיֶענְווייז) אוּנ הָאבֶּען גֶעוֵויינְט, צוּ וַוייזֶען עֶפֶענְטְלִיךְ פַר הקב"ה, אַז זֵיי זֶענֶען בֵּייז פַר וָואס זֵייא הָאבֶּען קֵיין פְלֵיישׁ (וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ) אוּנזֶערֶע רַבָּנִים הָאבֶּען גֶעזָאגְט לְמִשְׁפְּחוֹתָיו מֵיינְט מֶען זֵיי

שפתי חכמים

בשמן וקטופה בדבש: ש ואם תאמר והלא יותר נוטה לפתרונו של גוטריקון. וי"ל דבנוטריקון הוזכר דבש והתרגום לא מזכיר דבש והרא"ם כתב וז"ל פי' ולא כפתרון של רבותינו זכרונם לברכה שפירשו מלי' שדים אבל לא לאפוקי ל' נוטריקון שגם הוא נוטה לפתרונו

פירוש לתורת אלהים

זֵיי הָאבֶּען גֶעוָואלְט הָאבֶּען זֵיי אִין דֶעם מָן גֶעפִילְט וְהָיָה טַעְמוֹ אוּנ זַיין טַעם אִיז גֶעוֶוען כְּטַעַם אַזוֹ ווִי דֶער טַעַם פוּן פֶעטְקֵייט פוּן שְׁמַאלְץ אָדֶער אַזוֹ ווִי טֵייג וָוס אִיז גֶעקְנֶעטֶען אִין שְׁמַאלְץ אוּנ אִיז גֶעפְּרֶעגִילְט אִין הָאנִיק: (ט) וּבְרֶדֶת הַטַּל אוּנ אַז דֶער טַל אִיז גִינִידֶערְט אוֹף דֶער מַחֲנֶה בַּיי נַאכְט יֵרֵד הַמָּן הָאט דֶער מָן גִינִידֶערְט אוֹף אִים: (י) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אוּנ מֹשֶׁה הָאט גִיהֶערְט אֶת הָעָם בּוֹכֶה אַז דָאס פָאלְק וֵויינְט צוּ זֵייעֶרֶע מִשְׁפָּחוֹת דִיא מִשְׁפָּחוֹת פְלֶעגֶען זִיךְ אַיין זַאמְלֶען בַּיי אַנַאנְדֶער אוּנ הָאבֶּען גֶעוֵויינְט כְּדֵי זֵיי זָאלֶען מְפַרְסֵם זַיין זֵייעֶר קְרִיג [עיין רש"י] אִישׁ אִיטְלִיכֶער מֶענְטְשׁ הָאט גֶעוֵויינְט אוֹף דֶער טִיר פוּן זַיין גִיצֶעלְט וַיִּחַר אוּנ עֶס הָאט גֶעגְרִימְט דֶער צָארֶען פוּן גָאט וּבְעֵינֵי אוּנ אִין דִי אוֹיגֶען פוּן מֹשֶׁה אִיז דָאס אִיבֶּעל גִיפֶעלֶען: (יא) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְיָ הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ גָאט לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ ווארוּם הָאסְטוּ שְׁלֶעכְטְץ גִיטָאן צוּא דַיין קְנֶעכְט וְלָמָּה לֹא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ ווָארוּם הָאבּ אִיךְ נִיט גִיפוּנֶען חֵן אִין דַיינֶע אֵייגֶען לָשׂוּם צוּ טָאן וָואס דוּ טוּסְט אֶת מַשָּׂא דִי מַשָּׂא פוּן גָאר דֶעם פָאלְק עָלַי אוֹף מִיר: (יב) הֶאָנֹכִי הָאבּ אִיךְ

משלים על התורה

(יב) הֶאָנֹכִי הָרִיתִי וגו'. דִיא טַעֲנָה פוּן מֹשֶׁה אִיז גֶעוֶועזֶען לְמָשָׁל עֶס אִיז אַמָאל גֶעוֶוען אַגְבִיר צוּ אִים אִיז גֶבָּארֶען גֶעוָוארֶען אַקִינְד אוֹף זַיינֶע אַלְטֶערֶע יָאהְרֶען, אִין אַקוּרְצֶע צַייט שְׁפֶּעטֶער אִיז גִישְׁטָארְבֶּען זַיין אַלְטֶע מוּטֶער, דֶער צַער פוּן דִי מוּטֶערְס שְׁטָארְבֶּען אִיז זֵייעֶר גְרוֹיס גִיוֶוען, קוֹים דֶער לֶעבְּט אוֹף דֶר אַלְטֶער צוּ הָאבֶּען אַקִינְד, אוּנ זִיא הָאט גֶעמוּזְט זִיךְ זֶעגְנֶען מִיט דֶעם קִינְד אוֹף אֵייבִּיג, דָס קִינְד אִיז גֶעבְּלִיבֶּען מִיט דֶעם אַלְטֶען פָאטֶער, מִיר פַארְשְׁטֵייעֶן זֵייעֶר גוּט מִיט וָועלְכֶן גְרוֹיסֶן זָארְג דָס קִינְד אִיז גֶעאֶדְעֶוועט גֶעוָוארֶען, בִּיז דֶר פָאטֶער הָאט זוֹכֶה גִיוֶוען צוּ זֶעהֶן דָם קִינְד זָאל קֶענֶען אַלֵיין גֵיין, אַלֵיין עֶסֶן, גֵיין אִין חֶדֶר, אַמָאל הָאט גֶעטְרָאפֶען דָאס קִינְד אִיז קְרַאנְק גֶעוָוארֶען ווִי פִיל מִיהֶע אוּנ אַרְבֶּעט אוּנ וֵויינֶען אוּנ נִיט שְׁלָאפֶען גַאנְצֶע נֶעכְט בִּיז דָס קִינְד אִיז גֶעזוּנְד גֶעוָוארֶען, נָאכְדֶעם וֶוען עֶר אִיז גְרֵייסֶער גֶעוָוארֶען, דִי אוֹיסְגַאבֶּען אוֹף אִים זֶענֶען גְרוֹיס גִיוָוארֶען מִיט קְלֵיידוּנְג מִיט מְלַמְּדִים, נָאר זַיין גַאנְצֶער הָאפֶענוּנְג אִיז גִיוֶוען עֶר וֶועט נָאךְ אַבִּיסֶעל וַוארְטֶען

ווֶעט

הָעָם הַזֶּה אִם־אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ כִּי־
תֹאמַר אֵלַי שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר
יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת־הַיֹּנֵק עַל הָאֲדָמָה
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו: יג מֵאַיִן לִי

אונקלוס

אִם בְּנַי אִנּוּן דַּאֲמַרְתְּ
לִי סוֹבַרְהִי בְּתָקְפָּךְ
כְּמָא דִמְסוֹבַר תְּרַבְיָנָא
יָת יַנְקָא עַל אַרְעָא
דִּי קַיֶּמְתָּא לַאֲבָהָתוֹהִי:
יג מְנָן לִי בִּסְרָא לְמִיהַב

הו"א כאשר ישא סנהדרין ח:

רשב"ם

ירושלים: (יב) ילדתיהו. ילד את אלטודד. הרי ילד את אחרים לפיכך יאמר וירשתם אותם. ילדתיהו. שניהם בחירק לפי שמפעל שלהם רומה כעין מפעיל אבל ישב שהוא בנוף הארם יאמר וישבתם. ישן וישנתם. כל רומיהן פתחין. וכן מן ירד וירדתם:

בעל הטורים

אל"ף ואידך גבי איוב ערום יצאתי חסר אל"ף לומר אם לא מלאתי חן בעיניך למה יצאתי מבטן אמי: (יב) האומן. תגין על הה"א שבחמשה דברים אב זוכה לבניו ואלו הן בנוי. בכח. בעושר. בחכמה. בשנים. בנוי שנאמר יראה אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם. בכח שנאמר גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך. בעושר שנא' נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם כל היום חונן ומלוה וזרעו לברכה. בחכמה שנא' תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ וכתיב לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. בשנים דכתי' למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה. וכשם שהאב זוכה להם כך מחייב אותם בחמשה דברים חילופם דכתיב יחולו על ראש יואב ועל כל בית אביו ואל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב תחת הכח שהזיבות מתשת הכח. ומצורע תחת הנוי כי הצרעת מגונה על הבריות. ומחזיק בפלך בור שאין בו חכמה. ונופל בחרב קצר ימים וחסר לחם

בית יהודא

האבען געוויינט (עי' עסקי משפחות) וועגן די משפחות (על עריות הנאסרות להם) פר וואס עס איז געוואָרן אסור צו זיי צו נעמען וייבר פון זייערע משפחות, פר וואס מען טאר ניט נעמען אנוייב, אשוועסטער, אמומע, צוויי שוועסטער צוזאמען, אונ נאך אזעלכע: (יב) כי תאמר אלי. משה האט געזאגט צו הקב"ה (שאתה אומר אלי שאהו בחיקך) דוא זאגסט צו מיר טראג אים אין דיין שוים, פרעגט רש"י (והיכן אמר לו כן) וואו שטייט אין פסוק אז הקב"ה הט אזוי געזאגט צו משה. ענטפערט רש"י עס שטייט אין פסוק הקב"ה האט געזאגט צו משה (לך נחה את העם) גיי פיר דם פאלק (ואומר) נאך זאגט דער פסוק (ויצום אל בני ישראל) הקב"ה הט גבאטן צו משה מיט אהרן וועגן דיא יודין (על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפין אתכם) הקב"ה הט געזאגט צו משה מיט אהרן אויף דעם תנאי גיב איך צוא אייך די יודין איר זאלט ליידן פון זייא אפילו זייא וועלען אויף אייך וואַרפן שטיינער אונ זיי וועלן אויף אייך ריידען שלעכטע רייד, פון דעסטוועגן זאלט איר זיין גוט צו זיי אונ איר זאלט זייא ניט פארשעמן אונ ניט טאהן שלעכטס צו זיי: ועל האדמה אשר נשבעת לאביתיו, משה האט געזאגט צו הקב"ה (אתה אומר לי לשאתם בחיקי) דו זאגסט צו מיר

רש"י

משפחות על עריות ת הנאסרות להם (ספרי): (יב) כי תאמר אלי. שאתה אומר אלי א שאהו בחיקך והיכן אמר לו כן (שמות לב) לך נחה את העם ואומר (שמות ו) ויצום אל בני ישראל ע"מ שיהיו סוקלים אתכם ב ומחרפים אתכם: על האדמה אשר נשבעת לאבותיו. אתה

שפתי חכמים

של דוג"ש: ת וא"ת הא כבר נאסרו להם עריות ולמה לא בכו כבר. וי"ל דקודם שנחלקו המחנות היו הכל מעורבין ביחד והיו שכיחות אצלן העריות אבל משנחלקו למחנות היו כל שבט ושבט לבד ולא היו נשים של שבט זה אצל שבט זה אלא הכל של שבט אחד. א"נ עד שלא היו נחלקין למחנות היו כל השבטים משרדים זה בזה והיו שכיחין עריות לא היו חוששין על העריות אבל משנחלקו ונשארו כל שבט ושבט בפ"ע ולא נשארו בהדדי אלא העריות דהיינו של אותו שבט לכך בכו. ודלא כפי' הרא"ם שפירש אע"פ שהיתה כל התורה מסורה בידי של משה מ"מ אפשר שלא נאמרה פ' עריות לישראל עד סמוך לנסיעתן מהר סיני. (קל"מ בשם בעל מנחת בלולה שצרפו תלונת העריות לתלונת המן לפי שאמרו במדרש שהעומר היה מגלה על הנמורים בן של מי הוא שבאיזה אהל בנמצא עומר שלו הוא היה אביו לכך נתרעמו על המן. ועיקר תלונתם על איסור העריות ע"כ): א ובא עתיד במקום בינוני אבל לא עתיד כמשמעו דאם כמשמעו מאין ידע זה ומלת כי משמע הכא לשון דהא שהוא לשון אשר: ב ר"ל שתהיו סובלין מהם:

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) כי תאמר אלי שאהו בחיקך. כי לולי זה הייתי בורח והולך:

פירוש לתורת אלהים

דען גמראגן את כל העם נאר דם פאלק בין איך דען
זייער מוטר וואס הט זיי גטראגן אם אדר בין איך
דען זייער פאטער וואס הט גמאכט גיבארין זיי כי
תאמר אז דו טוסט מיר זאגן שאהו טראג זיי אין דר
שוס כאשר אזו ווי ער טראגט דער דר ציהר דם
זייג קינד על האדמה אויף די ערד צו דעם לאנד
אשר נשבעת וואס דו האסט גשווארין צו געבן זייערט
עלטרין: (יג) מאין פון וואנן זאל איך געמן פלייש

משלים על התורה

וועט ער אים חתונה מאכן, וועט ער אנהייבן האבן פער־ געניגן פון אים אונ וועט ניט מער האבן אויסגאבן נאך גאלט אויף אים, וועט ער קענן זיין רוהיג אונ זיך אפרוהען, ווי ער האט גזעהן אז דער זוהן גייט יאָ אין גוטען וועג, אונ ווערט אלע מאל ערגער, האט ער אנגעהויבן זארגן ווער וויים אויב ער וועט קענן טאן אשידוך מיט אים, אונ ער איז־איין עלטער מאן, ווער ווייס אויב ער־וועט קענן דר־ לעבן צו דעם פערגעניגן וואס ער האפט, דאס זעלביגע איז גיוועזן ביי משה מיט די יודין, ווען משה הט ארויסגענומן די יודין פון מצרים, זענען זייא ביוא אים גיוועזן וויא זיינע קינדער, אונ ער האט געהאט מיט זייא בעשעפטיגונג אונ שווערע גרוסע ארבעט, וויא מיט קליינע קינדער, אונ ער הט זיי גאדערוועט אונ פר זארגט מיט אלעם וואס איז נייטיג, ווי פיל צרות הט ער פון זיי געליטן, ער איז גיוועזן דרייא מאל פערציג טעג אויף דעם בארג סיני פון זייערטוועגען, ניט גיגעסן, ניט גטרונקן, ביז ער הט זיי אייפגעארעוועט, ווי משה האט גזאגט „האנכי הריתי וגו'" עס איז אפילו ביי מיר גלייך ווי איך וואלט גיטראגן דם פאלק וויא איך וואלט גיוועזן זייער מוטר) אם אנכי ילדתיהו, אדער ווי איך וואלט אים גיבארן) אונ הט געהאפט ער וועט זיי ברענגען אין ארץ ישראל, יעדער יוד וועט וואהנען אין זיין שטוב מיט זיינע פעלדר גערטנר, ער וועט זעהן אונ האבן פער־ גענוגן אונ קענן אפרוען, ווי ער האט גזעהן אז דיא יודן זינדיגן אלע מאל מער הט ער אנגהויבן זארגן ווער וויים אוב הקב"ה

לכל עמא הדין ארי בכן עלי למימר הב לנא בסרא וניכול: יד לית אנא יכיל בלחודי לסוברא ית כל עמא הדין ארי יקיר מני: טו ואם כדין את עבד לי קטלני כען קטול אם אשכחית רחמין קדמך ולא אחזי בבישתי:

בשר לתת לכל־העם הזה כי־יבכו עלי לאמר תנה־לנו בשר ונאכלה: יד לא־אוכל אנכי לבדי לשאת את־כל־העם הזה כי כבד ממני: טו ואם־ככה | את־עשה לי הרגני נא הרג אם־מצאתי חן בעיניך ואל־אראה

רש"י

אומר לי לפחתם ג בחיקי: (טו) ואם ככה את עשה לי. תשש כחו של משה כנקבה ד כשהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו א"כ הרגני תחלה: ואל אראה ברעתי. ברעתם היה לו לכתוב אלא

בית יהודא

איך זאל זיי טראגען אין מיין שוים ביז איך וועל זייא ברענגען אויף די ערד וואס דו האסט געשוואוירן צו זייערע עלטערן דו זאלסט די ערד זייא געבן: (טו) ואם ככה את עושה לי. האט רש"י משה האט דאך די ווערטר געזאגט צו הקב"ה האט ער גערעדט זאגן אתה עושה לי, וויא מען רעט צו א זכר „אתה" דו, ניט זאגן „את" וויא מען רעט צו א נקבה, ענטפערט רש"י (תשש כחו של משה כנקבה כשהראהו הקב"ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת) ווען הקב"ה האט געוויזען צו משה דעם שטראף וואס ער וועט אויף די יודן ברענגען פאר דאס איצטיגען געוואויזען, איז משה שוואך געווארן וויא א נקבה, דריבער האט ער גערעדט צו הקב"ה אויך מיט לשון נקבה (אמר לפניו) ער האט געזאגט פאר הקב"ה (אם כן) אויב דו ווילסט אזוי שטראפן די יודין (הרגני נא הרוג) בעט איך דיך דו זאלסט מיך באלד הרגענען (ואל אראה ברעתי) איך זאל ניט זעהן מיין שלעכטס, זאגט רש"י (ברעתם היה לו לכתוב) דר פסוק האט געדארפט שרייבן משה האט געזאגט „איך זאל ניט זעהן זייער שלעכטס" ואיך זאל ניט זעהן די שלעכטס וואס וועט קומען אויף דיא יודין (אלא שכינה הכתוב) נאר דער פסוק האט געענדערט פון ברעתם אויף ברעתי ומשה האט טאקע געזאגט ברעתם, נאר ווען משה האט געשריבען די תורה האט הקב"ה געהייסן צו משה ער זאל ניט שרייבען וויא ער האט געזאגט „ברעתם", נאר ער זאל שרייבען „ברעתי".

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יג) הנה יהיו בשר. שלא כהוגן שאלו שהרי המן היה מתהפך להם לאותו טעם שהיו שואלים שנאמר ויתן להם שאלתם בשר שיר ובהמה כבר היה להם שנא' וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וא"ת אכלום במדבר הרי נאמר ומקנה רב וכו' מכאן אמר ר' שמואל לא נתאוו אלא לעריות שנא' וימטר עליהם כעפר שאר ואין שאר אלא עריות שנא' איש אל כל שאר בשרו. הרי שבקשו להתיר עריות וכן הוא אומר בוכה למשפחותיו על עסקי משפחותיו ולכך אמר ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע באותה שעה אמר משה להקב"ה לשעבר היה אתי מי שישא ויתן במשאם שהיו שבעים זקנים שנתמנו מהר סיני שנא' ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל ועכשיו אני לבדי שנא' לא אוכל לבדי לשאת והיכן היו אותן שבעים זקנים אלא שמתו במתאוננים שנא' והאספסף אשר בקרבו פליגי בה ר' שמן בן אבא ור' שמעון בן מנסיא חד אמר אספסוף זה ערב רב וחד אמר אלו שבעים זקנים שנאמר בהם אספה לי שבעים איש מזקני ישראל וכתיב שם ותבער בם אש ה' ותאכל בקצת המחנה ודרשינן בקצינים שבמחנה אלו הסנהדרין וראויין היו לשריפה עם נדב ואביהוא משעת מתן תורה שנא' ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו תא' ואל אצילי בנ"י לא שלח ידו וכו' וכמו שתרגם ואל רברבי בנ"י לא הוה נזקא מכלל שהיו ראויין לנזק להשלחת יד אלא שלא רצה הקב"ה לערבב שמחת התורה והמתין לנדב ואביהוא עד שמיני למלואים כדפירש"י לעיל ולזקנים עד כאן וכן כתיב בתהלים ותבער אש בעדתם ואין עדה אלא סנהדרין שנא' ואם מעיני העדה: (טו) ואל אראה ברעתי. כי טוב לי למות

שפתי חכמים

ג דקשה לרש"י דקרא הכי משמע כאשר ישא האומן את היונק על האדמה וכי אומן נושא את היונק על האדמה אשר נשבע ומתרץ דעל האדמה וגו' קאי אשאהו בחיקך: ד דה"פ של רגא ואם ככה ר"ל שעתיד אתה לעשות כן לישראל את.עושה לי ר"ל כנקבה עושה לי כלומר דאת אומרים לנוכח לנקבה כמו שאומרים אתה לזכר והפסס

פירוש לתורת אלהים

לתת צו געבן צו גאר דעם פאלק כי יבכו זייא טוען וויינען אויף מיר לאמר צו זאגן תנה לנו גיב אונז פלייש מיר זאלן עסין: (יד) לא אוכל איך אליין קאן ניט לשאת צו טראגין די משא פון דעם פאלק כי כבד ווארום עס איז פר מיר צו שווער: (טו) ואם ככה אונ אז די ווילסט מיר אזו טאן הרגני בעט איך דיך דוא זאלסט מיך בעסער הרגינען אם אויב איך האב גיפונען חן אין דיינע אויגען [עיין רש"י]:

ליקוטי יקרים

(טו) הרגני נא הרוג, דער זוהר זאגט יעדער מענטש זאל זיך היטען ער זאל זיך ניט פלוכען ושילטען! אין די צייט ווען הקב"ה איז מיט כעס ואנו ווייל אמענטש ווייס ניט ווען הקב"ה איז מיט כעס, זאל ער זיך אייביג היטען ער זאל זיך ניט פלוכען, אונ איין אנדערין איך ניט פלוכין! פיל מאל האט משה געבעטען אויף זיך ער וויל שטארבין פון יודענס וועגן, אונ הקב"ה האט זיינע רייד ניט אנגענומען, נאר איצט ווייל הקב"ה איז געווען מיט כעס אונ ער האט געזאגט הרגני נא הרוג, זענען זיינע רייד אנגענומען געווארן אונ עס איז געווארן א גזירה פון הקב"ה אויף משה ער זאל שטארבען, אונ אלדד אונ מידד האבען באלד ניבאות נביאות אין דער מחנה משה מת ויהושע מכניס, משה וועט שטארבען אונ יהושע וועט אריינברענגען יודען אין ארץ ישראל:

משלים על התורה

הקב"ה וועט זיי אריין ברענגען אין ארץ ישראל, מאמר זיין, מאמר וועט ער ניט זוכה זיין צו האבן דס פערגעניגן וס ער האט צו האבן. ווידר פסוק זאגט ויחר אף ה', ווי משה האט גזעהן דעם כעס פון ו קב"ה. ובעיני משה רע. איז שלעכט געווארן צו משה, ווער ווייס וס הקב"ה וועט איצט שטראפן די יודן, אונ וס וועט זיין מיט זיין האפענונג:

בְּרָעָתִי׃ פ טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֶסְפָה־לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי־הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל־אֹהֶל

אונקלוס

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּנוֹשׁ קֳדָמַי שַׁבְעִין גֻּבְרָא מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל דִּי יְדַעְתְּ אֲרֵי אִנּוּן סָבֵי עַמָּא וְסַרְכוֹהִי וּתְדַבַּר יָתְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְיִתְעַתְּדוּן

תו"א אספה לי שבעים איש יומא כח קדושין ... סנהדרין ז ח:

בעל הטורים

זה עוני תחת העושר כמלא שהלדיק זוכה לכליו כחמשה דברים והחייב נתחייב לכליו כה' דברים חילופם: (טז) אספה לי שבעים איש. כנגד שבעים נפש שירדו למצרים וכנגד ע' אומות וכנגד ע' שמות שיש להקב"ה ואלו הן אל אלהים ה' [אדני] אחד אדון אדיר אהיה אמיץ אמת ארך אפים אחרון באין מוסר מלכותו לאחר אמונה אשכיל הכופר ברוך בורא גדול גאה גואל גבור דגול היודע ועד זוכר חי חסיד חנון חוקר חסין חכם טוב טהור עינים ישר יושב סתר כביר מסתתר נורא נשגב נצחי נוצר חסד נושא עון נושא פשע נושא חטאת נוקם נוטר נקה סלה יושב קדם סלה סולח עליון עושה עוזר שדה פוקד צור צבי צבאות קדוש קנא קרוב רחום רם ראשון שלא קיבל

בית יהודא

קען זאל ניט זאגען אויף משה ער הט ארויסגערעט אשלעכטען ווארט אויף די יודין (וזה אחד מתקוני סופרים בתורה) דס איז איינער פון די ווערטער וואס שרייבערדיג איז געענדערט געווארן אין די תורה (לכינוי ולתקון לשון) אמאהל צו געבען איין אנדער נאמען און אמאהל צו פארבעסרען דעם לשון (עיין ש"ח): (טז) ואספה לי. הקב"ה הט געזאגט צו משה פארזאמעל צו מיר זיבעציג מענטשן (הרי תשובה לתלונתך) דס וועט זיין די אנטווארט אוף דיינע בייד (שאמרת לא אוכל אנכי לבדי) ווס דו האסט געזאגט איך אליין קען ניט טראגן דס פאלק" וועלן די זיבעציג מענטשן דיר העלפן. פרעגט רש"י (והזקנים הראשונים היכן היו) ווא זענען געוועזן די ערשטע זקנים (והלא אף במצרים ישבו עמהם) אפי"ג אין מצרים זענען די אלטע מענטשען געוועזן מיט דיא יודין צוזאמען (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק הקב"ה הט געזאגט צו משה (לך ואספת את זקני ישראל) גיי אונ פארזאמל די אלטע יודין (אלא באש תבערה מתו) נאר ווען עס האט געברענט דער פייער ביי דיא מתאוננים זענען די זקנים פארברענט געווארען (וראוים היו בסיני לכך) אונ פון די זאך וואס הט געטראפן מיט זיי ביי דעם בארג סיני זענען זיי גיוועזן ווערט געשטראפט צו ווערען (דכתיב) וויא עס שטייט אין פסוק (ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו) זיי האבן גזעהן הקב"ה אונ האבען געגעסן אונ געטרונקען (שנהגו קלות ראש) זיי האבען זיך געפירט געגען הקב"ה אן מורא אונ אן כבוד, דאס הייסט מיט אגרינגען קאפ (כנושך פתו ומדבר בפני המלך) וויא איינער בייסט אפ אשטיקעל ברויט אונ האלט די ברויט אין מויל אונ רעט מיט דעם מלך, דאס איז אגרויסע העזה (וזהו ויאכלו וישתו) זיי האבן אויך אזוי געטאן, זיי האבען געגעסן אונ געטרונקען, אונ עסינדיג האבען זיי געקוקט אויף הקב"ה (ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה) אונ הקב"ה הט זייא ניט געשטראפט באלד ווייל ער האט ניט געוואלט געבען אטרויערקייט צו די יודין אין די צייט ווען ער האט געגעבען די תורה (ופרע להם כאן) אונ ער הט זיי דא איצט געשטראפט: ואשר ידעת כי הם וגו'. הקב"ה הט געזאגט צו משה (אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך) די זאלסט נעמען זיבעציג מענטשען די מענטשען וואס דו קענסט זיי זייא זענען געווען שוטרים אויף דיא יודין אין מצרים ווען זיי האבן געארבעט דיא שווערע ארבעט (והיו מרחמים עליהם) אונ די שוטרים האבען געהאט רחמנות אויף דיא יודין (ומוכים על ידם) אונ זיי זענען געשלאגען געווארען פון די יודין (שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (ויכו שוטרי בני ישראל) די שוטרים פון דיא יודין זענען געשלאגען געווארן (עתה יתמנו בגדולתן) איצט אז די יודין זענען גרויס געווארן זאלען די שוטרים ווערען אלצטע אויף זייא (כדרך שנצטערו בצרתן) אזוי וויא די שוטרים האבען געהאט צער

רש"י

שכינה הכתוב וזה אחד מתקוני סופרים ה בתורה לכינוי ולתקון לשון: (טז) אספה לי. הרי תשובה לתלונתך ו שאמרת לא אוכל אנכי לבדי והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרים ישבו עמהם שנאמר (שמות ג) לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה מתו וראוים היו מסיני לכך דכתיב (שמות כד) ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני ז המלך וזהו (שם) ויאכלו וישתו ולא רצה הקב"ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן: אשר ידעת כי הם וגו'. אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים ח בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנא' (שמות ה) ויכו שוטרי בני ישראל עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן: ולקחת

שפתי חכמים

מוכיח שיש פסיק בין ככה לאת דא"ל דקאי על לא אוכל וגו' כי אין שעור של התליה גירס כ"כ רעה שיאמר הרגני נא הרוג אלא בשביל הפורענות שהוא עתיד להביא על ישראל אמר זה: ה ר"ל כדרך סופרים כשכותבין ספרים מגיהין אותן דרך כתיבתן כך לוה הקב"ה למשה כשכתב התורה לתקן הל': ו דאם לא כן מה ענין פרשה זו אלל פרשת התלונות השנונה לה: ז כך הם אוכלים ושותים ומסתכלים בשכינה: ח דאל"כ כיון דכבר היו שוטרי העם לזה לריך עכשיו

דעת זקנים מבעלי התוספות

מיד ולא להיותי מתנונה והולך בידם: (טו) אספה לי שבעים איש. מהו לי ומהו איש ולא אמר אנשים אלא מיוחדים בכיכול שיהו דומין לי שנא' כו ה' איש מלחמה ושיהו דומין לך שנא' והאיש משה ענו מאוד וכן דרשינן בסנהדרין אתך בדומין לך ד"א לי שיהיו מקיימין השמים והארץ שלי וש"ה הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה בשביל אגודה שלי של סנהד' מיוסדת הארץ ואם אין ארץ אין שמים משל לפלטרין גדולים בנוים על ספינות כל זמן שהספינות מחוברות פלטרין שעל גבן עומדי' נסתלקו הספינות נפלו הפלטרין: אשר ידעת. כי הם שו וכו בשבילם במצרים כדאמר ויכו שוטרי בני ישראל שבל

פירוש לתורת אלהים

זאל אראה אונ איך זאל ניט זעהן אין מיין בייז כלומר דאס בייז וואס וועט קומען אויף די ישראל: (טז) ויאמר הט גאט געזאגט צו משה אספה לי זאמיל מיר איין שבעים זיבעציג מאן פון די זקנים פון דיא ישראל אשר ידעת אזעלכע וואס דו קאנסט זייא כי הם וואס זיי זענען גיוועזן זקני העם דיא עלצטע פון דעם פאלק ושטריו אונ זייערע שוטרים [עיין רש"י] ולקחת אותם אונ דיא זאלסט זייא נעמען אל אוהל

מועד

מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ יז וְיָרַדְתִּי
וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן־הָרוּחַ
אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ
אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא־תִשָּׂא אַתָּה

תַּמָּן עִמָּךְ׃ יז וְאֶתְגְּלֵי
וְאֶמַלֵּל עִמָּךְ תַּמָּן
וְאַרְבֵּי מִן רוּחָא דַּעֲלָךְ
וַאֲשַׁוֵּי עֲלֵיהוֹן וִיסוֹבְרוּן
עִמָּךְ בְּמַטּוּל עַמָּא וְלָא
תְסוֹבַר אַתְּ בִּלְחוֹדָךְ׃

תו"א והתיצבו שם קידושין עו סנהדרין יז ע : וירדתי עקרים מ"ג פי"א : ואצלתי אשר קידושין עו סנהדרין יז ע :

בעל הטורים

מלכותו מאתר רב חסד שומר שופט שלטון שר שוכן עד תמים תקיף . וע' שמות של ישראל ואלו הן אשת נעורים אילי הצדק אלופים אחים אהובים אום אם איתנים אפרים אדירים אלילים אגוז אומה אגודה בנים בני אל חי בני אברהם בני יצחק בכור בחורים בתי ברה בעולה גוי גדול גן נעול גל נעול גפן העמוסים והנשואים זרע קדש חכמים טובים יחידי' יקירים ישראל ישורון יעקב יוסף יהודים ילדים ידידים כלה כנה כרם כהנים משרתים מלכים מכון תחום נחלה נדיבים נאוה נער נטע סגולה עליונים ענוים עדה עברים עבדים עמים פדוים פזורי' צאן צדיקי' קדושי' קנוים רבים רבים שבטי יה תמימים ע"כ ושבעים שמות לירושלים . תגין על ה"א דאספה לומר לך שיהיו בקיאין וזהירין בה' חומשי תורה : עמך בגימ' יהו דומין : (יז) ואצלתי מן הרוח אשר עליך ושמתי עליהם . כי אני לא אבחרם ולא אתן מרוחי עליהם כי אני אמרתי כי אתה לבדך תשא אותם ואתה אמרת לא אוכל לשאת משא כל העם הזה כתר לך מי שישא עמך ותתן מרוחך עליהם לכן כתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש אבל אלדד ומידד שלא היו מכלל השבעים נאמר בהם ותנח עליהם הרוח פי' הרוח מאת השם ולא משל משה וכשאמר לו יהושע כלאם אמר מי יתן כל עם ה' נביאים כאלו השנים בתת ה' את רוחו עליהם ולא

רש"י

איתם . קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום : והתיצבו שם עמך . כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמוע דבור מפי הקב"ה (ספרי) : (יז) וירדתי . זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה : ודברתי עמך. ולא עמהם : ואצלתי . כתרגומו י וארבי כמו (שמות כד) ואל אצילי בני ישראל : ושמתי עליהם . למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח ע"ג מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום : ונשאו אתך. התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים וסרבנים : ולא תשא אתה לבדך . (ספרי) הרי תשובה למה שאמרת לא

בית יהודא

ווען די יודין איז שלעכט גוועזן , וועלן זיי איצט זיך פריידן ווען די יודין וועט גוט זיין : וְלָקַחְתָּ אוֹתָם׃ , מיינט מען (קָחֵם בִּדְבָרִים) זאלסט זיי נעמן מיט רייד , דו זאלסט זאגן צו זיי (אַשְׁרֵיכֶם שֶׁנִּתְמַנִּיתֶם פַּרְנָסִים עַל בָּנָיו שֶׁל מָקוֹם) וואהל צו אייך וואס איר האט זוכה גוועזן צו זיין אלצטע אויף דיא קינדער פון הקב"ה : וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ׃ . די שוטרים זאלען זיך שטעלן דארטען ונעבן אהל מועד) מיט דיר צוזאמען (כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל וְיִנְהֲגוּ בָּהֶם גְּדוּלָּה וְכָבוֹד) אז דיא יודין וועלן זעהן די שוטרים שטייען נעבן אהל מועד מיט דיר צוזאמען וועלן זיי געבן כבוד אונ גרוסקייט צו די שוטרים (וַיֹּאמְרוּ) די יודין וועלן זאגן (חֲבִיבִין אֵלּוּ שֶׁנִּכְנְסוּ עִם מֹשֶׁה לִשְׁמוֹעַ דִּבּוּר מִפִּי הקב"ה) די שוטרים זענען געליבט ביי הקב"ה וואראום זיי זענען אריין געגאנגען צוזאמען מיט משה הערען דיא רייד פון הקב"ה : (יז) וְיָרַדְתִּי׃ . זאגט רש"י (זוּ אַחַת מֵעֶשֶׂר יְרִידוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה) אין דיא תורה שטייט צעהן מאהל ביי הקב"ה דס וואָרט דערנידערונג , דער וואָרט „וְיָרַדְתִּי" איך וועל אראפנידערען , איז איינר פון דיא צעהן : וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ׃ . איך וועל ריידען מיט דיר (וְלֹא עִמָּהֶם) ניט מיט זייא : וְאָצַלְתִּי׃ . זאגט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דר תרגום טייטשט (וְאַרְבֵּי) איך וועל זיי גרוים מאכן מיט דעם ביסול נבואה וואס איך וועל אראפנעמען פון דיר אונ געבן אויף זייא (כְּמוֹ) וויא עס שטייט אין פסוק וְאֶל אֲצִילֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל , אונ צו די גרויסע לייט פון דיא יודין : וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם׃ . אונ איך וועל טאהן אויף זיי , זאגט רש"י (לְמָה מֹשֶׁה דּוֹמֶה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה) צו וואס איז משה גלייך גוועזן אין די צייט (לְנֵר שֶׁמּוּנַּחַת עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה) צו אליכט וואס איז אין אלייכטער (וְהַכֹּל מַדְלִיקִין מִמֶּנּוּ) אונ אלע ליכט צינדט מען פון די ליכט (וְאֵין אוֹרוֹ חָסֵר כְּלוּם) אונ פון די ליכטיגקייט פון די ליכט פעלט גאר ניט , אלע זיבעציג מענטשן האבן געצויגן זייערע נביאות פון משה , אונ ביי משה איז געבליבען זיינע נביאות אין גאנצן וויא ער איז געווען פריער : וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ׃ . (הִתְנָה עִמָּהֶם) זאלסט אויסנעמען אתנאי מיט זיי וזאלסט מיט זיי אויסריידן (עַל מְנָת) אויף דעם תנאי ווערן זיי אלצטע (שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם טוֹרַח בָּנַי) זייא זאלן נעמען אויף זיך צו ליידען די בעמיהונג פון מיינע קינדער (שֶׁהֵם טַרְחָנִים וְסַרְבָנִים) זיי זענען מטריח זייערע אלצטע אונ פאלגן ניט : וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ׃ . וועסטו משה ניט דארפען טראגן אלין אליין (הֲרֵי תְּשׁוּבָה לְמָה שֶׁאָמַרְתָּ לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי) דאס

דעת זקנים מבעלי התוספות

מי שמוסר עצמו על ישראל זוכה לגדולה ולכבוד ולרוח הקדש : (יז) וירדתי . מלמד שיום זה היה חביב לפני הקב"ה כיום מתן תורה שנא' כי ביום השלישי ירד ה' על הר סיני : ואצלתי מן הרוח אשר עליך משל למלך שהיה לו פרדס נאה ושכר שומר לשמרו לימים א"ל השומר איני יכול לשמרו כלו לבדי אלא הבא עוד אחרים שישמרו עמי אמר לו המלך לך נתתי הפרדס לשמרו וכל שכר שמירתו נתתי לך ועכשיו אתה אומר להביא אחרים חייך שאיני נותן להם שכר שמירה משלי אלא מתוך שכר שנדרתי לך כך אמר לו הקב"ה למשה לך נתתי רוח ודעת לפרנס בני ולא הייתי מבקש אחרי' ואתה אמרת לא אוכל לבדי חייך לא יטלו משלי אלא ואצלתי מן הרוח אשר עליך ואעפ"כ משה לא חסר כלום תדע לך שהרי לאחר ארבעים שנה אמר לו הקב"ה למשה קח את יהושע ונתת מהודך עליו שלא חסר

שפתי חכמים

לנגותם : ט ואם תאמר ולמה מפרש רש"י זה יותר מכולן . וי"ל לפי שלא כתיב כאן עמידה כמו באחרים : י וארבי ל' גדולה :

פירוש לתורת אלהים

מוֹעֵד צוּא דעם אוהל מועד [עיין רש"י] וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם אונ זיי זאלן זיך שטעלן דארטין מיט דיר די זיבעציג מאנן זאלען זיך שטעלן אין אוהל מועד : (יז) וְיָרַדְתִּי אונ איך וועל אראפ נידערען איך וועל מיך דארטין בּאווייזין וְדִבַּרְתִּי אונ איך וועל דארטן מיט דיר ריידען וְאָצַלְתִּי אונ איך וועל אפּ שיידען מִן הָרוּחַ פון דר נבואה אֲשֶׁר עָלֶיךָ וואס איז אויף דיר וְשַׂמְתִּי אונ איך וועל טאן אויף זיי [עיין רש"י] וְנָשְׂאוּ אונ זיי וועלן העלפען ליידן מיט דיר בְּמַשָּׂא הָעָם אין דר משא פון דעם פאלק וְלֹא תִשָּׂא אונ דוא

וועסט

לבדך: יח ואל העם תאמר התקדשו
למחר ואכלתם בשר כי בכיתם
באזני יהוה לאמר מי יאכלנו בשר
כי טוב לנו במצרים ונתן יהוה לכם
בשר ואכלתם: יט לא יום אחד
תאכלון ולא יומים ולא חמשה ימים
ולא עשרה ימים ולא עשרים יום:
כ עד | חדש ימים עד אשר יצא

אונקלוס

יח ולעמא תימר אזדמנו למחר ותיכלון בסרא ארי בכיתון קדם יי למימר מן יכלננא בסרא ארי טב לנא במצרים ויתן יי לכון בסרא ותיכלון: יט לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא יומין ולא עשרא יומין ולא עשרין יומין: כ עד ירח יומין עד די תקוצון

תו"א עד חדש ימים יומא פה תענית כט מגילה ה ב לשבועות כו נזיר ה:

רשב"ם

(כ) עד אשר יצא מאפכם. כתרגום: למה זה יצאנו ממצרים. שאפרחם זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים. ולפי שאתם כפויי טובה תלקו. ואילו

בעל הטורים

כבכמים הזקנים שגלל מרותי ונתן עליהם: (כ) לזרא. כהלוך שנ׳אלו ט כל מיני טעמים חוץ מאחד והוא טעמו של לויתן (כי עין לא

בית יהודא

איז אנטוואורט אוף דעם וואס דו האסט געזאגט איך קען ניט אליין טראגן דם פאלק, איצט וועסטו האבן זיבעציג מענטשן וואס וועלן דיר העלפן: (יח) והתקדשו. מיינט מען (הזמינו עצמכם לפורענות) איר זאלט אייך צו גרייטן צו די שטראף וואס איך וועט קומען (וכן הוא אומר) אזוי האט געזאגט דער נביא (והקדישם ליום הריגה) זאלסט זייא צוגרייטען צו דעם טאג וואס זייא וועלן געהרגעט ווערען: (כ) עד חדש ימים. זייא וועלן עסן פלייש ביז אחודש טעג (זו בכשרים) דאס וועט זיין ביי דיא פרומע (שמתמצין על מטותיהן) זיי וועלן עסן דם פלייש און וועלן ליגן קראנק

רש"י

חוכל אכלי לבדי: (יח) התקדשו. הזמינו עצמכם לפורענות וכן הוא אומר (ירמיה יב) והקדישם ליום הריגה: (כ) עד חדש ימים. זו בכשרים שמתמצין על

שפתי חכמים

י דאל"כ התקדשו ל"ל היה לו לומר ואל העם תאמר למחר תאכלו בשר. ועוד מה הזמנה צריכה לאכילה אלא לפורענות הכתובה בסוף בכאה עליהם על ידי אכילת הבשר: כ שמתמצין פי׳ שחולין:

דעת זקנים מבעלי התוספות

ממנו כלום משל לנר שהיה דולק והדליקו ממנו כמה נרות ואור דליקתו לא חסר: (יט) לא יום אחד וגו׳. למה נאמר כל הפרטות הללו שבל אלו עולין כל הימים שנצטוו ישראל [לשבות]. יום ויומים הרי ג׳ וחמשה הרי שמונה ועשרה הרי י"ח ועשרים יום הרי ל"ח וחדש ימים מכ"ט יום הרי ס"ז יום וכמנין זה יש שבתות וימים טובים בשנה הרי חמשים שבתות יש בשנת הלבנה שעולה שנ"ד ימים וד׳ מפסח וב׳ ימים משבועות וב׳ ימים מר"ה וא׳ של יום הכפורים הרי נ"ט וד׳ מסוכות הרי ס"ג וד׳ שבתות מחדש העבור הרי ס"ז ה"ט דקאמר כלהו רחמנא כל אותן הימים (שיאכל הימים) שיאכלו הבשר לא יהיה להם שום מום ולי נראה לפרש לא יום לא יהיה לכם אכילה ביום הכפורים ולא בשני ימים של שבועות שהוא יום שמחה לפני אי נמי ב׳ ימים של ר"ה שהם יום זכרון לפני ולא בחמשה ימים שבין יום הכפורים לסוכות ויום סוכות בכלל שהם ימי שמחה לישראל על שנתכפרו עונותיהם ולא בעשרת ימי תשובה ולא בעשרים יום הרי כ"א יום שלא יהיה להם בכ"א יום שישראל גומרין בהן את ההלל בגולה שהם ימי שמחה ל שראל ולכך כתיב יום ולא כתיב ימים כמו באחריתי. עד חדש ימים כלו׳ אותה אכילה תהיה כמו חדש שנחרב בו הבית בראשונה ובשנייה ואם נדונו בשריפה י"ל שרמז להם שידונו בשריפה כמו הבית שנאמר

ליקוטי יקרים

(יח) ואל העם תאמר התקדשו למחר. משה האט געזאגט צו דיא יודען איידער איר וועט עסן דיא פלייש, זאלט איר אייך היילגען, איר זאלט טאן תשובה, ווארום אז איר וועט ניט טאן תשובה, וועט איר די פלייש ניט עסן, ווי עס איז געווען דער סוף ווען זיי האבן נאך געהאלטען דיא פלייש אין מויל איידער זיי האבן צוקייט זענען זיי געשטארבן, אבער אז איר וועט טאהן תשובה און איר וועט עסן דיא פלייש מיט היילינקייט, וועט איר עסן דיא פלייש ביז אחודש טעג, ביז עס וועט אייך פארמיאוסט ווערן וועט איר אליין ניט וועלען עסן די פלייש, און איר ווייסט אוף וואס איר דארפט טאן תשובה ווייל הקב"ה ווייס וואס איר טראכט אין הארצען, ווייל ער אז איר האט חרטה וואס איר זענט ארויסגעגאנגען פון מצרים, און איר האט חרטה וואס איר האט גענומען די תורה, דריבער זאלט איר טאן תשובה, און ווייל יודן האבן קיין תשובה געטאן, דריבער האבן די יודן דאס פלייש ניט געגעסן, נאר ווען די פלייש איז נאך געווען ביי זייא אין מויל, נאך ניט צו קייט זענען זיי געשטארבן ואיז פאר ענטפערט די קשיא וואס מען פרעגט, הקב"ה האט געזאגט זייא וועלן עסן פלייש אחודש, און זיי האבן דאס פלייש איין מינוט אויך ניט געגעסן, ווייל זיי האבן קיין תשובה געטאן:

פירוש לתורת אלהים

וועסט שוין ניט ליידן אליין: (יח) ואל העם און צום פאלק זאלסטו זאגען התקדשו גרייט אייך אן צו מארגן ואכלתם בשר און איר וועט עסן פלייש כי ווארום איר הט געוויינט אין די אויערן פון גאט לאמר צו זאגן מי יאכילנו בשר ווער וועט אונז מאכען עסין פלייש כי טוב עס איז אונז בעסער געווען אין מצרים ונתן וועט אייך גאט געבן פלייש ואכלתם און איר וועט עסין: (יט) לא יום אחד ניט איין טאג וועט איר עסין דאס פלייש ולא יומים און ניט צוויי טעג ולא חמשה און ניט פינף טעג ולא עשרה און ניט צעהן טעג ולא עשרים און ניט צוואנציג טעג: (כ) עד חודש ימים ביז איין חודש טעג איר וועט דס פלייש עסין

הצאן

מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי
מְאַסְתֶּם אֶת־יְהֹוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם
וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ
מִמִּצְרָיִם׃ כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת
אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ

בַּהּ וִיהֵי לְכוֹן לְתַקְלָא
חֲלַף דְּקַצְתּוּן יָת מֵימְרָא
דַּיְיָ דִּשְׁכִנְתֵּהּ שָׁרְיַת
בֵּינֵיכוֹן וּבְכֵיתוּן קֳדָמוֹהִי
לְמֵימַר לְמָא דְנַן נְפַקְנָא
מִמִּצְרָיִם׃ כא וַאֲמַר מֹשֶׁה
שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרָא
רַגְלָאָה עַמָּא דִּי אֲנָא

תו"א ויאמר משה שש מאות כו' יג:

רשב"ם

הייתם מהאוס בשר ולא נתרעמתם על יציאת מצרים לא הייתם לוקים כל כך כמו בשאר תלונות שיש מהם שלא לקו: (כא) ויאמר משה שש מאות אלף וגו'. צריך לפרש זה דוגמא שפירשתי לא יוכל העם לעלות אל הר סיני. אף כאן משה היה מתירא על מה שאמר הקב"ה ואכלתם חודש ימים וגם אמר והית

רש"י

מטותיהן וא"ל כשמתן יוצאה וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין שניהם כך היא שנויה בספרי אבל במכילתא שנויה חילוף הרשעים אוכלין ומצטערין שלשים יום והכשרים הבשר עודנו בין שניהם: עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו די תקוצון ל ביה יהא דומה לכם כאילו אכלתם ממנו יותר מדאי עד שיוצא ונגעל להון דרך האף: והיה לכם לזרא. (ספרי) שתהיו מרחקין אותו בו יותר ממה שקרבתם ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין להרב זרא: את ה' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם ג לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו: (כא) שש מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים. ור' משה הדרשן פירש שלא בכו אלא ם

בית יהודא

אויף זייערע בעטן (ואחר כך כשמתן יוצאה) נאכדעם ווען פון זיי ארויסגיין זייערע נשמות (וברשעים הוא אומר) אוף די רשעים זאגט דער פסוק (הבשר עודנו בין שניהם) ווען דס פלייש איז נאך געווען צווישען זייערע ציין זענען זייא געשטארבען (כך היא שנויה בספרי) אזו איז געלערונט אין ספרי (אבל במכילתא שנויה חלוף) אבער אין די מכילתא איז געלערונט פארקערט (הרשעים אוכלים ומצטערים שלשים יום) דיא רשעים האבן געגעסן די פלייש דרייסיג טעג אונ האבן געהאט יסורים די גאנצע דרייסיג טעג (והכשרים הבשר עודנו בין שניהם) אונ די פרומע באלד דס ערשטע מאהל וויא זייא האבן גענומען דס פלייש אין מויל אונ האבען אנגעהויבן קייען דס פלייש זענען זייא באלד געשטארבען: ועד אשר יצא מאפכם. זאגט רש"י (כתרגומו) וויא דער תרגום בייטשט (די תקוצון ביה) ביז די פלייש וועט אייך פארמיאוסת ווערען (יהא דומה לכם כאילו אכלתם ממנו יותר מדאי) עס וועט ביא אייך זיין גלייך וויא איר וואלט געגעסן פון די פלייש מער וויא גענוג (עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף) ביז איר וועט וועלן די פלייש זאל ארויסגיין אונ אויסגעשפיגען ווערען פון אייך אפילו דורך דיא נאז לעכער: והיה לכם לזרא. די פלייש וועט ביא אייך זיין פרעמד (שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם) איר וועט איצט וועלן דערווייטערן פון אייך די פלייש, מעהר וויא איר האט פריער געוואלט מען זאל אייך געבען די פלייש, איר וועט איצט מעהר הנאה האבען אז מען וועט פון אייך צונעמען די פלייש, וויא איר האט פריער הנאה געהאט ווען מען הט אייך געגעבן דס פלייש, זאגט רש"י (ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי) אין דיא דרשות פון רבי משה הדרשן האב איך געזעהן (שיש לשון שקורין לחרב זרא) עס איז דא אשפראכע וואס מען רופט אן אשווערד, זרא, הט הקב"ה געזאגט צו דיא יודין דס פלייש וועט זיין צו אייך לזרא, אשווערד, דס פלייש וועט אייך הרגנען: ואת ה' אשר בקרבכם. הקב"ה האט געזאגט צו די יודין (אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם) ווען איך וואלט ניט איינגעפלאנצט מיין רוהונג צווישען אייך (לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים האלה) וואלט אייער הארץ גיט אזו גרוס געווען איר זאלט אריינגיין אונ פארלאנגען אזעלכע זאכען, ביא אייך וואלט גענוג געווען דר מן אליין אן פלייש: (כא) ושש מאות אלף רגליו. זאגט רש"י אפילו יודין זענען געווען מיט דריי טויזענד מער וויא זעקס מאהל הונדערט טויזענד פון דעסטוועגן (לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים) הט משה'ן ניט געהארט ער זאל ציילן ריכטיג די איינציגע נאך דריי טויזענד וואס יודין זענען געווען מער פון זעקס מאהל הונדערט טויזענד (ורבי משה הדרשן פירש) רבי משה הדרשן האט געזאגט (שלא בכו אלא אותן שיצאו ממצרים) עס האבן נאר געוויינט וועגען דעם פלייש, די זעקס מאהל

דעת זקנים מבעלי התוספות

ויצת אש בציון וע"כ צ"ל כן דליכא למימר שיאכלו מן הבשר חדש שלם דהא כתיב הבשר עודנו בין שניהם וגו': (כא) ויאמר משה שש מאות. ומקשים העולם היאך עולה על דעתו של משה לומר דבר זה וכי לא היה יודע שהיה בידו של הקב"ה להספיק שאלתם. ופי' הגאון רבנו נסים דה"ק ויאמר משה שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבו כלו' עם רב הם ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים כלו' אמרת באף ובחמה כדכתיב עד אשר יצא מאפכם בשר אתן להם ביום אחד כדי לאכול חדש ימים. הצאן ובקר ישחט להם כלו' על מה שאמרת להספיק ידעתי כי כל תוכל אבל מה שגל האדם לעשות מה יהיה וכי יוכלו בני אדם לאסוף ביום אחד לצורך שש מאות אלף רגלי עד חדש ימים ואם כל דגי הים יאסף כלו' אם יהיו כל דגי הים נצודים במצודה ולא יהיו צריכים כ"א לאסוף כלו' היכולין לאסוף ביום אחד לצורך חדש ימים:

שפתי חכמים

ל שתתאוו בו שיהא דומה לכם כו': מ וזרא הוא ל' מפור ומכדר כמו הנה ה"א זורה דאל"ף מתחלף בה"א כלו' שיזורו אותו מפיכם ואפס כלו' בלא ירצו אפי' להביט בו שירחקוהו לגמרי יותר ממה שהיו מקרבים אותו תחלה: נ דאל"כ בקרבכם ל"ל: ס (נח"ו) אבל היהודים כנזכר לא

פירוש להורת אלהים

דרייסיג טעג אונ עס וועט אייך פאר מיאוסת ווערען עד אשר ביז עס וועט ארוס גיין פון אייערע נאז לעבר והיה אונ עס וועט צו אייך זיין אדערווייטערונג איר וועט דם פון אייך מרחיק זיין מער איידער איר הט דם פריער מקרב געווען יען דער ווייל כי מאסתם וואס איר הט פאר מיאוסת גאט אשר בקרבכם וואס רוט צווישען אייך ותבכו לפניו אונ איר הט געוויינט פאר אים לאמר צוא זאגן למה זה וואראום זענען מיר ארוס גיגאנגען פון מצרים: (כא) ויאמר משה הט משה געזאגט שש מאות אלף איין ערך פון זעקס הונדערט

טויזנט

וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים׃ כב הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי

בֵּינֵיהוֹן וְאַתְּ אֲמַרְתְּ בִּסְרָא אֶתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יְרַח יוֹמִין׃ כב הֲעָן וְתוֹרִין יִתְנַכְסוּן לְהוֹן הֲיִסְפְּקוּן לְהוֹן אִם יָת

תו"א הצאן ובקר חולין יז כז:

רשב"ם

לכם לורא ושאל מן הקב"ה אתה אמרת שיאכלו חדש ימים והלא שש מאות אלף רגלי לבד הנשים והטף והלא כל צאנם וכל בקרם לא יספיק להם חדש ימים והאיך תקיים זה הדבר. או תכלה אותם וישארו מעט ויסתפקו עד חדש שהרי אמרת והיה לכם לורא או תעשה להם נסים להביא להם בשר ממקום אחר:

בעל הטורים

ראתה וגו'). לורא בגימט' לחולי מעים: (כב) אם את כל דגי הים יאסף להם. פי' ימית להם ל' ויגוע וימת ויאסף וזה הוא כאסיפס בעלמא סגי להו·

בית יהודא

הונדערט טויזענד מענטשן וואס זענען ארויסגעגאנגען פון מצרים, אבער דיא מערערע מענטשען וואס זענען געבארן געווארן אין דר מדבר האבן ניט געוויינט וועגן דעם פלייש: (כב) והצאן ובקר ישחט, זאגט רש"י (זה אחד מארבעה דברים) דר פסוק איז איינער פון די פיר זאכן (שהיה רבי עקיבא דורש) וואס רבי עקיבא הט געלערנט (ואין רבי שמעון דורש כמותו) אונ רבי שמעון הט ניט געלערנט ווי רבי עקיבא, רבי עקיבא זאגט, משה רבינו הט געזאגט צו הקב"ה (שש מאות אלף רגלי) די יודן וואס זענען ארוס גגאנגען מיט מיינע פיס (מיט מיר) פון מצרים זענען זעקס מאהל הונדערט טויזנד (ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים) אונ דו זאגסט איך וועל זיי געבן פלייש זיי זאלן עסן אחודש (דרייסיג) טעג (הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם) אפילו מען וועט שעכטן פון זייערטוועגן שעפסען אונ אקסן וועט זיי זיין גענוג? (הכל כמשמעו) רבי עקיבא לערנט דעם גאנצן פסוק פראסט אזוי ווי עס שטייט געשריבן, ומצא להם איז דער טייטש (מי יספיק להם) וועט זיי דאס גענוג זיין (כענין שנאמר) ווי עס שטייט אין פסוק (ומצא כדי גאולתו) ער וועט האבן גענוג געלט אויסלייזן וואס ער הט פארקויפט (ואיזה קשה) וועלכע עבירה איז שווערער (זו) די עבירה (או שמעו נא המורים) אדער דיא עבירה וואס הקב"ה האט געזאגט צו משה ער זאל ריידן צום שטיין אונ ער הט געשלאגען דעם שטיין געווים איז די עבירה פון הצאן ובקר אגרעסערע עבירה, פר וואס איז משה ניט געשטראפט געווארן פאר די עבירה, אונ פר די עבירה פון שטיין איז ער גישטראפט גווארען (אלא לפי שלא אמר ברבים) נאר וויל הצאן ובקר הט משה געזאגט צו הקב"ה אליין אונ עס האבן ניט געהערט פיל מענטשן (חסך לו הכתוב) הט הקב"ה אויף אים בארעקט אונ האט אים ניט גרעכנט די ווערטער פאר אעבירה (ולא נפרע ממנו) אונ ער איז ניט געצאהלט געווארן פון אים (וזו של מריבה היתה בגלוי) אונ די עבירה וואס איז געווען ביי די וואסר פון שטיין האבן אלע יודען געזעהן (לפיכך לא חסך לו הכתוב) הט דר פסוק ניט בארעקט אויף אים די זינד אונ האט אים געשטראפט, רבי שמעון זאגט חס ושלום (לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך) עס איז גאר ניט אויפגעגאנגען אויף דעם מיינונג פון דעם צדיק משה ער זאל זאגען צו הקב"ה ער קען ניט געבען פלייש צו זעקס מאהל הונדערט טויזענד יודן (מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא) דר מענטש משה וואס הקב"ה הט געזאגט אויף אים ער איז באגלויבט אין מיין גאנצע שטוב, אויף מיין גאנצע וועלט ויאמר אין המקום מספיק לנו) זאל ער זאגען הקב"ה קען ניט געבען גענוג ווי פיל מענטשען דארפן (אלא כך אמר) נאר אזו הט משה געזאגט צו הקב"ה (שש מאות אלף רגלי) די יודן זענען זעקס מאהל הונדערט טויזענד מענטשען (ואתה אמרת בשר

שפתי חכמים

בכו שלא היו יכולים לומר זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים ואע"ג דכתיב ויבכו גם בני ישראל אפ"ה ס"ל דלא בכו הילודים במדבר: ע כו

רש"י

אותן שילאו ממלרים: (כב) הצאן ובקר ישחט. (ספרי) זה א' מארבעה דברים שהי' רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים הצאן ובקר וגו' הכל כמשמעו מי יספיק להם כענין שנאמר (ויקרא כה) ומצא כדי גאולתו ואיזו קשה זו או (במדבר כ) שמעו נא המורים ע אלא לפי שלא אמר ברבים חיסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חיסך לו הכתוב. רבי שמעון אומר חס ושלום לא עלתה על דעתו של אותו לדיק כך מי שכתוב בו (שם יב) בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים

ליקוטי יוסף

(כב) הצאן ובקר וגו'. צו ענטפערען דיא גרויסע קשיא וואס מען פרעגט „משה רבינו זאל זאגן פר הקב"ה הצאן ובקר וגו'". נאר אין פסוק שטייט יוד, האבן געזאגט „מי יאכלנו בשר" ווער וועט אונז געבן עסן פלייש? פר וואס האבען זייא געזאגט ווער וועט זיי געבן עסן פלייש? זיי האבן געדארפט זאגן צו משה גיב אונז פלייש, ווי זיי האבן געזאגט גיב אונז וואסער, נאר אין די הערה האבען מיר געזאגט יודען האבען געהאט געוג בהמות, נאר ווייל זיי האבן ניט געמיינט עסן פלייש סיידען מען זאל די בהמות היילינגן צו קרבנות שלמים, אונ שפריצן דיא בלוט אויף דעם מזבח אונ פארברענען דיא חלב אויף דעם מזבח. אונ נאר ווען דער משכן איז געווען אויפגעשטעלט אונ נים אין וועג, אונ אין גאנצן זענען נאר געווען דרייא כהנים, אהרן מיט זיינע צוויא זיהן אלעזר אונ איתמר, ווייא אזוי איז מעגליך די דריי כהנים זאלן קענן אנגרייטן פלייש פאר זעקס הונדערט טויזענד מענטשען וואס זענען אלט פון צוואנציג יאר אונ ווייטר, אויסער וואס ווייניגער פון צוואנציג יאהר אונ אויסער ווייבער אונ קינדער, צוזאמען נאנט צוויי מיליאן מענטשען, מאמער נאך מער. דריבר האבען יודען געפרעגט מי יאכלנו בשר, ווער וועט אונז

פירוש לתורת אלהים

טויזנט מאן רגלי העם די פוס גייער פון דעם פאלק אשר אנכי בקרבו וואס איך בין צווישן אים ואתה אמרת אונ דו זאגסט בשר אתן להם איך וועל זיי געבען פלייש ואכלו חודש ימים אונ זיי וועלן האבן צו עסן אויף אגאנצען חודש: (כב) הצאן ובקר ווען די שאף אונ רינדער וועט גקוליט ווערן צו זיי ומצא להם וועט דען גינוג זיין פון זייערט וועגן אם את כל דגי אדר ווען אלע פיש פון דעם ים זאלן איין גזאמולט ווערן

נעבן

כל נוני ימא יתכנשון להון היספקון להון: כג ואמר יי למשה המימרא דיי יתעכב כען תחזי היערענך

הים יאסף להם ומצא להם: פ כג ויאמר יהוה אל־משה היד יהוה תקצר עתה תראה היקרך דברי

רש"י

וא"כ תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהא אכילה זו מספקתן עד עולם וכי שבחך הוא זה אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפי' שעה אחת: (כג) עתה תראה היקרך דברי. רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר אי אפשר לעמוד על הטפל שמאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם סופן לדון אחריך אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן להם דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו אמר לו א"כ יאמרו שקצרה ידי אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך

בית יהודא

אתן לחודש ימים) און דו האסט געזאגט איך וועל זיי געבן פלייש אויף אחודש טעג ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו) נאכדעם וועסטו הרגנן אזו אגרוסע פאלק (הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו) שעכסן און אקסן וועט פר זיי געשאכטן ווערן דו זאלסט זיי נאכדעם הרגנן (ותהי אכילת זו מספקתן עד עולם) און דם עסן זאל זיין פר זיי גענוג ביז אייביג ודם זאל זיין זייער לעצטער עסן ביז אייביגו (וכי שבחך הוא זה) דס איז דיין לוב (אומרים לו לחמור) מען זאגט צו א איזיל (טול כור שעורים) נעם אמאס גערשטן ואוג אז דו וועסט אופעסן דעם מאס גערשטען (ונחתוך ראשך) וועלן מיר אפשנייודן דיין קאפ (השיבו הקב"ה) הט הקב"ה גיענטפערט צו משה (ואם לא אתן) אוב איך וועל זיי ניט געבן פלייש (יאמרו שקצרה ידי) וועלן זיי זאגן מיין האנט איז קורץ ואיך קען זיי ניט געבן פלייש (הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם) איז גוט אין דיינע אויגן ובזיטו צוא פרידן אז יודן וועלן זאגן אוף מיר איך קען זיי ניט געבן וס זיי ווילן (יאבדו הם ומאה כיוצא בהם) זאלן פארלארען ווערען די זעקס הונדערט טויזענד יודן און נאך הונדערט מאהל אזו פיל (ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת) און אפילו אוף איין שעה זאלן זיי ניט קענען זאגען „איך קען ניט געבן וואס זיי ווילן" נאר מארגן באלד אין דר פריה וועלען זיי האבן פלייש: (כג) ועתה תראה היקרך דברי. זאגט רש"י (רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר) רבן גמליאל דער זוהן פון רבי יהודה הנשיא זאגט משה האט געזאגט צו הקב"ה (אי אפשר לעמוד על הטפל) מען קען ניט בעשטיין ביי די קריג ודי קריג וועט מען ניט קענען איינשטילן וען זיי וואלטן אין אמת גיט מער וועלן נאר פלייש, אז מען וועט זיי געבן פלייש, וואלט געוועזן איינגעשטילט דיא קריג (מאחר שאינן מבקשין אלא עלילה) אז זיי זוכען נאר אבלבול ואפראטענסיעו (לא תספיק להם) וועט ניט גענוג זיין דם פלייש צו בערוהיגן די קריג (סופן לדון אחריך) זייער סוף וועט זיין זיי וועלן נאך טראכטען עצות ווי אזו צו קריגן מיט דיר (אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה) אוב דו וועסט זיי געבן פלייש פון גרוסע בהמות, פון אקסן, קיה (יאמרו דקה בקשנו) וועלן זיי זאגען מיר ווילן פלייש פון קליינע בהמות, פון שעפסען ציגען (ואם אתה נותן להם דקה) און אוב דו וועסט זיי געבן פלייש פון קליינע בהמות (יאמרו גסה בקשנו) וועלען זיי זאגען מיר ווילן פלייש פון גרוסע בהמות (חיה ועוף בקשנו) מיר ווילען פלייש פון חיות פון עופות (דגים וחגבים בקשנו) מיר ווילן פלייש פון פיש פון אײשעריקען (אמר לו) האט הקב"ה געזאגט צוא משה (אם כן יאמרו שקצרה ידי) אוב עס איז אזו אז זיי זוכן נאר אבלבול ואפראטענסיעו וועלן זיי אייביג זאגן מיין האנט איז קורץ צוגעבן וס זיי ווילן (אמר לפניו) הט משה געזאגט פאר הקב"ה (הריני הולך ומפייסן) איך וועל גיין צו די יודן אונ וועל זיי בעטן זייא זאלן קיין קריג מאכן וועגן דעם פלייש (אמר לו) הט הקב"ה געזאגט צו משה (עתה תראה היקרך דברי) איצט וועסטו זעהן אוב מיינע רייד וועלען דיך טרעפן (שלא ישמעו לך)

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כג) ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר. כלו' כמו שבידי להספיק כן בידי לאחוז בידם עד שיתקיימו דברי וזש"ה וישוש על המחנה וגו' וכאמתים על פני הארץ תגובה שלא היו צריכין אפי' להושטת יד. ד"א הצאן ובקר וגו' בוודאי משה היה יודע שיש כח ביד הקב"ה להספיק אלא ה"ק אתה אסרת להם בשר תאוה כי אם על ידי הקרבת קרבן אל פתח אהל מועד ואין כאן אלא שלש כהנים אהרן ובניו וא"כ המורם מהם יבא לידי נותר שלא יספיקו לאכול הכל. אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם בניחותא כלו' אם היו שואלים דגים ואתה היית מספיק להם ניחא שאין בהן קרבן אבל בשר שאמרת ליתן להם דמשמע מצאן ובקר קשיא לפי שצריכין לעשות מהן קרבן. ויאמר ה' אל משה היד ה' תקצר עתה תראה שאתן להם בשר ולא יצטרכו לקרבן וזהו השלו שאין מביאין ממנו קרבן:

שפתי חכמים

אומר לאן ובקר קשה משמעו לא המורים כלו' ואם על אותו דיכור נעגע כל סכן כזה ולמה לא נפרע מזה לפי וכו': פ הטפל ר"ל ריב:

פירוש לתורת אלהים

צו זיי ומצא להם וועט דען גנוג זיין פון זייערט וועגן (עיין רש"י): (כג) ויאמר יי הט גאט גזאגט צו משה היד יי תקצר איז דען די מאכט פון גאט קורץ אז איך זאל זיי ניט קאנן גינוגן טאן עתה תראה אצונד

ליקוטי יוסף

געבן עסין פלייש? די דרבי כהנים? דם הט משה אוך גזאגט פאר הקב"ה הצאן ובקר ישחט להם, ווען דו וואלסט ערלויבט זייא זאלען מעגען שעכטן שעפסין אקסין זייערע אונ ניט מקריב זיין אקרבן, ומצא להם, וואלטן זייא געהאט גענוג פלייש צוא עסין, אונ אויב דו ווילסט זיי ניט ערלויבן צו שעכטען זייערע בהמות גיב זיי הייניגבטינס פיש צו עסין אונ ווי ל פיש זענען דא פיל מינים איינער הט ליב דיזם מין פיש, איינער האט ליב איין אנדער מין פיש, דריבער האט משה געזאגט אם את כל דגי הים יאסף להם, אוב מען וועט פארזאמלען פון זייערטוועגען אלע מינים פיש פון ים וועלן זיי איך גענוג האבען, הט הקב"ה גיענטפערט מיין גזירה וועל איך ניט ענדערן, מען טאר נישט שעכטן שעפסן אונ רינדער אן אקרבן, אונ זייא געבן פיש וועל איך אוך ניט, ווארום היד ה' תקצר, איז דען מיין האנט קורץ, איך קען זיי געבן אזעלכע פלייש וס מען דארף ניט מקריב זיין אקרבן:

ויאשרו

אם־לא: כד ויצא משה וידבר אל־
העם את דברי יהוה ויאסף שבעים
איש מזקני העם ויעמד אתם
סביבת האהל: כה וירד יהוה | בענן
וידבר אליו ויאצל מן־הרוח אשר
עליו ויתן על־שבעים איש הזקנים
ויהי כנוח עליהם הרוח ויתנבאו
ולא יספו: כו וישארו שני־אנשים |

אונקלוס

פתגמי אם לא: כד ונפק משה ומליל לעמא ית פתגמיא דיי וכנש שבעין גברא מסבי עמא ואקים יתהון סחור סחור למשכנא: כה ואתגלי יי בעננא ומליל עמה ורבי מן רוחא די עלוהי ויהב על שבעין גברא סביא והוה כד שרת עליהון רוחא דנבואה ומתנבאין ולא פסקין: כו ואשתארו תרין גברין במשריתא

תו"א ויתנבאו ולא פסקין יו: וישארו שני אנשים בס עח:

בעל הטורים

(כה) כנוח. ב' במס' ויהי כנוח עליהם הרוח ואידך כנוח כפות רגלי הכהנים לומר לך שנחה עליהם השכינה כמו על הארון:

בית יהודא

זיי וועלן דיך ניט הערן (והלך משה לפייסן) משה איז גגאנגן זיי איבערבעטן (אמר להם) משה האט געזאגט צו די יודן (היד ה' תקצר) איז דען קורץ די האנט פון הקב"ה אייך צו געבן וואס איר דארפט (הן הכה צור ויזובו מים) הקב"ה האט געהייסן שלאגן דעם שטיין און איך האב אים געשלאגן און עס איז גענאנגן וואסער פון שטיין (הגם לחם יוכל תת) ברוט קען אויך הקב"ה געבן וגעווים קען הקב"ה פלייש אויך געבן (אמרו פשרה היא זו) האבן די יודן געזאגט צו משה דו ביזט נאר געקומען מאכן אפארגלייכונג (אין בו כח למלאות שאלתנו) ער האט ניט כח צו געבן אונז די פלייש וואס מיר ווילען (וזהו שנאמר) דאס זאגט דר פסוק (ויצא משה וידבר אל העם) משה איז ארויס געגאנגן פון פר הקב"ה אונ ער האט גערעט צום פאלק (כיון שלא שמעו לו) אונ אז די יודען האבן אים ניט געוואלט הערן (ויאסוף שבעים איש וגו׳) האט משה פארזאמעלט זיבעציג מענטשן ואת עס איז געקומען צופליהען דר שלו: (כה) ולא יספו. מען מיינט זייא האבען מער קיין נביאות געזאגט (לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו) זיי האבען געזאגט נביאות נאר דעם טאג אליין ניט מעהר (כך מפורש בספרי) אזו שטייט אין ספרי (ואונקלוס תרגם ולא פסקין) דר תרגום אונקלוס זאגט ולא יספו מיינט מען זיי האבען ניט אויפגעהערט צו זאגן נביאות (שלא פסקה נבואה מהם) די נבואה האט ניט אויפגעהערט פון זיי, זייא זענען געבליבען נביאים: (כו) וישארו שני אנשים במחנה. צוויי מענטשן זענען געבליבען אין די מחנה (מאותן שנבחרו) פון די זיבעציג מענטשן וואס זענען אויסגעקליבען געווארן זענען געבליבען צוויי מענטשן אין די מחנה אונ האבן ניט געוואלט גיין צום אהל מועד (אמרו) זייא האבן געזאגט (אין

רש"י

הלך משה לפייסן (זה קאי גם לרש"י לעיל) אמר להם היד ה' תקצר (תהלים עח) הן הכה צור ויזובו מים וגו' הגם לחם יוכל תת אמרו פשרה היא זו צ אין בו כח למלאות שאלתנו וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם כיון שלא שמעו לו ויאסף שבעים איש וגו': (כה) ולא יספו. לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו כך מפורש בספרי ואונקלוס תרגם ולא פסקין שלא פסקה נבואה מהם: (כו) וישארו שני אנשים. (ספרי) מאותן שנבחרו אמרו אין אנו כדאין

שפתי חכמים

צ ר"ל לעשות פשרה בזאת תפשר שלכך שלחן אלין בו כח:

ליקוטי יקרים

(כו) וישארו שני אנשים וגו'. רש"י ז"ל שרייבט משה האט גענומען צוויי אונ זיבעציג קוויטליך, אויף זיבעציג קוויטליך האט ער געשריבן זקן, אונ צוויי קוויטליך זענען געבליבן ליידיגע, וועלכע צוויי מענטשען עס וועלן ארויסציהען די צוויי ליידיגע קוויטליך, וועלן נים גיין צום אוהל מועד, האבן אלדד אונ מידד געזאגט צו משה, אז דו ווערסט אזוי טאהן וועלן די צוויי מענטשען פארשעמט ווערן, דו דארפסט ניט דיא קוויטליך, נעם פון אלע שבטים צו זעקס מענטשן, אונ פון

פירוש לתורת אלהים

וועסטו זעהן היקרך דברי אוב עס וועט געשעהן מיינע רייד אם לא אוב ניט (עיין רש"י): (כד) ויצא אונ משה איז ארוס גגאנגען וידבר אל העם אונ ער האט גרעט צום פאלק את דברי יי דיא רייד פון גאט (עיין רש"י) ויאסוף אונ ער האט איינגיזאמילט זיבציג מאן פון די זקנים פון די ישראל ויעמד אותם אונ ער האט זייא גשטעלט סביבות האוהל ארום דעם געצעלט: (כה) וירד יי בענן אונ גאט האט אראפ גינידערט כלומר ער האט זיך באוויזען אין איין וואלקן וידבר אליו אונ האט גירעט צו משה ויאצל מן הרוח אונ גאט האט אפ גישייד פון דער נבואה וואס אויף משה ויתן אונ האט גגעבען אויף די זיבציג אלטי לייט ויהי אונ עס איז גיוועזן כנוח עליהם הרוח אז עס האט גרוט אויף זייא די נבואה ויתנבאו האבען זיי נביאות גזאגט ולא יספו אונ זייא האבען מער קיין נביאות נים גזאגט נאר דעם טאג נים מיין אונ דער תרגום מאכט דעם פשט ולא יספו זיי האבן שון נים אויף גהערט קיין נביאות צו זאגן ווארום די נבואה האט זיך נים אפ גטאן פון זיי: (כו) וישארו אונ עס איז גבליבען צוויי מאנן אין

בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד ׀ אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה: כז וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד

אונקלוס

שׁוּם חַד אֶלְדָּד וְשׁוּם תִּנְיָנָא מֵידָד וּשְׁרַת עֲלֵיהוֹן רוּחָא דִּנְבוּאָה וְאִנּוּן בִּכְתִיבַיָּא וְלָא נְפַקוּ לְמַשְׁכְּנָא וְאִתְנַבִּיאוּ בְּמַשְׁרִיתָא: כז וּרְהַט עוּלֵימָא וְחַוִּי לְמֹשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִין

בעל הטורים

(כו) ותנח. ב׳ במסרה (עמ״ש בפרשת נח): (כז) מתנבאים. קרי ביה מת נביאם שהיו אומרים משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ: מתנבאים. נוטריקון מש״ה תמו״ת נפש״ו כנ״ן אלהי״ם יהוש״ע מכני״ם:

רשב״ם

(כו) בכתבים. שנכתבו לצאת אל האהל: לא יצאו מתוך ענוה כמפורש בסנהדרין:

רש״י

לגדולה זו: והמה בכתבים. במבוררים שבהם לסנהדרין ונכתבו כולם נקובים בשמות וע״י גורל לפי שהתשבון עולה לי״ב שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד מה עשה נטל ע״ב פתקין וכתב על שבעים זקן ועל שנים חלק ובירר מכל שבט ושבט ששה והיו ע״ב אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש ומי שעלה בידו חלק א״ל המקום לא חפץ בך: (כז) וירץ הנער. י״א גרשום בן משה היה:

בית יהודא

אַנוּ כְּדַאִין לִגְדוּלָּה זוּ) מִיר זֶענֶען נִיט װערט צוּ דִי גְרוֹיסְקַייט: וְהֵמָּה בַּכְּתוּבִים. מֵיינְט מֶען (בִּמְבוֹרָרִים שֶׁבָּהֶם לְסַנְהֶדְרִין) זֵיי זֶענֶען גְוֶועןְ אוֹיסְגֶעקְלִיבְּן צוּ זַיין סַנְהֶדְרִין (וְנִכְתְּבוּ כּוּלָּם נְקוּבִים בְּשֵׁמוֹת) אַלֶע זִיבְּעצִיג מֶענְטְשְׁן זֶענֶען גְוֶוען פַארְשְׁרִיבְּן מִיט זֵייעֶרֶע נֶעמֶען (וְעַל יְדֵי גּוֹרָל) אוּנ דוּרְךְ אַגוֹרָל (לְפִי שֶׁהַחֶשְׁבּוֹן עוֹלֶה לְי״ב שְׁבָטִים) וַוייל דֶר רֶעכֶענוּנְג אִיז גְוֶוען צוּ נֶעמֶען זִיבְּעצִיג מֶענְטְשְׁן פוּן צְוֶועלְף שְׁבָטִים, קוּמְט־אוֹיס צוּ נֶעמֶען (שִׁשָּׁה לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט) פוּן צֶעהֶן שְׁבָטִים זֶעקְס מֶענְטְשְׁן פוּן יֶעדֶר שֵׁבֶט (חוּץ מִשְּׁנֵי שְׁבָטִים שֶׁאֵין מַגִּיעַ אֲלֵיהֶם אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה) נָאר פוּן צְווייא שְׁבָטִים קוּמְט אוֹיס צוּ נֶעמֶען נָאר פִינְף פוּן אַשֵׁבֶט (אָמַר מֹשֶׁה) הָט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט (אֵין שֵׁבֶט שׁוֹמֵעַ לִי לִפְחוֹת מִשִּׁבְטוֹ זָקֵן אֶחָד) צוּ וֶועלְכֶען שֵׁבֶט אִיךְ וֶועל קוּמֶען נֶעמֶען פוּן אִים נָאר פִינְף זְקֵנִים וֶועט עֶר נִיט וֶועלֶען פוּן זַיין שֵׁבֶט זָאל זַיין אֵיין זָקֵן וֶוייניגֶער (מֶה עָשָׂה) וָואס הָט מֹשֶׁה גֶעטָאן (נָטַל ע״ב פִּתְקִין) עֶר הָט גֶענוּמֶען צְוֶוויי אוּנ זִיבְּעצִיג קְוִויטְלִיךְ (וְכָתַב עַל שִׁבְעִים זָקֵן) אוֹיף זִיבְּעצִיג קְוִויטְלִיךְ הָאט עֶר גֶעשְׁרִיבֶּען אוֹיף יֶעדֶער קְוִויטְל דֶעם ווָארְט „זָקֵן" (וְעַל שְׁנַיִם חֵלֶק) צְוֶוויי קְוִויטְלִיךְ הָט עֶר אַרַיינְגֶעלֵייגְט לֵיידִיגֶע (וּבֵרֵר מִכָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט שִׁשָּׁה) אוּנ עֶר הָט גֶענוּמֶען פוּן יֶעדֶער שֵׁבֶט זֶעקְס זְקֵנִים (וְהָיוּ ע״ב) זֶענֶען גְוֶוען צְוֶוויי אוּנ זִיבְּעצִיג זְקֵנִים (אָמַר לָהֶם) הָאט מֹשֶׁה גֶעזָאגְט צוּ דִיא זְקֵנִים (טְלוּ פִּתְקֵיכֶם מִתּוֹךְ קַלְפִּי) נֶעמְט אַייעֶרֶע קְוִויטְלִיךְ פוּן קֶעסְטְל (מִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ זָקֵן נִתְקַדֵּשׁ) דֶר מֶענְטְשׁ וָואס הָט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אַקְוִויטְל „זָקֵן" אִיז עֶר גֶעהֵייליגְט גְוָוארֶען (וּמִי שֶׁעָלָה בְּיָדוֹ חֵלֶק) אוּנ דֶר מֶענְטְשׁ וָואס הָאט אַרוֹיסְגֶענוּמֶען אַלֵיידִיגֶען קְוִויטְל (אָמַר לוֹ) הָט מֹשֶׁה צוּ אִים גֶעזָאגְט (הַמָּקוֹם לֹא חָפֵץ בְּךָ) הקב״ה ווִיל דִיךְ נִיט: (כז) וַיָּרָץ הַנַּעַר. זָאגְט רש״י (יֵשׁ אוֹמְרִים) עֶס זֶענֶען דָא רַבָּנִים וָואס זָאגֶען (גֵּרְשֹׁם בֶּן מֹשֶׁה

דעת זקנים מבעלי התוספות

(כז) וירץ הנער. זה גרשם: ויגד למשה. אלדד ומידד אחי משה היו כי כשנתנה תורה ונאסרו על העריות פרשו כלם שנא׳ וישמע משה את העם בכה למשפחותיו ודרשינן על עסקי משפחותיו וגם עמרם אבי משה פירש מיוכבד שהיתה אשתו ותשא אשה אחרת והוליד ממנה אלדד ומידד אלדד אל דוד מידד מי דוד כלו׳ תלוף דוד. ומצאתי קונדרים מר׳ עמרם מר׳ הלל שהיה מארץ ישראל אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב ולא מן האם. וי״א אלדד הוא אלידד בן כסלון מידד הוא קמואל בן שפטן. ואיתמר במדרש ר׳ תנחומא שלפי שמיעטו עצמן זכו להיות יתרים על הזקנים ה׳ דברים הזקנים לא נתנבאו עד למחר שנא׳ ואל העם תאמר התקדשו למחר אבל אלו מתנבאים מה שעתיד להיות לסוף ארבעים שנה שנתנבאו משה מת ויהושע מכנים ישראל לארץ וי״א שנתנבאו על מפלת גוג ומגוג

שפתי חכמים

ק ה״ג וכתב על ע׳ זקן וכ׳ ונכן הניח חלק ר״ל ואחר כך נתן בקלפי וכלן יחד וא״ת לא היה לו ליטול רק י״ב ולכתוב על י׳ ו׳ זקנים ועל ב׳ ה׳ זקנים ומי שעלה בידו פתק של ו׳ יברור מאותו שבט ששה וכו׳. (נ״ח) והנא י״ל אם כן אותו שבט שעלה בידו פתק של חמשה יהי׳ כזון לכל השבט כאלו לא נבחר השם בכל השבט אלא עכשיו לא נתנזה רק אותו הזקן (וע׳ בקל״מ) מה שהקשה שם עוד: ר מדכתיב הנער משמע שידוע ואין ידוע יותר מגרשום שהוא בנו בכורו של משה:

פירוש לתורת אלהים

דֶר מַחֲנֶה שֵׁם דֶר נָאמֶן הָאֶחָד פוּן דֶעם אֵיינֶם הָאט גֶיהֵייסֶן אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי אוּנ דֶער אַנְדֶערֶער הָאט גֶהֵייסֶען מֵידָד וַתָּנַח אוּנ עֶס הָט גֶרוּט אוֹיף זֵיי דִי נְבוּאָה וְהֵמָּה בַּכְּתוּבִים אוּנ זֵיי זֶענֶען גֶוֶוען צְווִישֶׁן דִי גְשְׁרִיבֶּענֶע זֵיי זֶענֶען גֶוֶוען פוּן דִיא זִיבֶּצִיג זְקֵנִים ווָאס מֶען הָאט אוֹיס גֶיקְלִיבֶּען וְלֹא יָצְאוּ אוּנ זֵייא זֶענֶען נִיט אַרוֹיס גֶיגַאנְגֶען פוּן דֶער מַחֲנֶה צוּם גֶיצֶעלְט צְווִישֶׁען דִי אַנְדֶערִי זְקֵנִים [עיין רש״י] וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה זֵיי הָאבֶּן נְבִיאוֹת גְזָאגְט אִין דֶר מַחֲנֶה: (כז) וַיָּרָץ הַנַּעַר אוּנ דֶער יוּנְג אִיז גֶילָאפֶּען [עיין רש״י] וַיַּגֵּד אוּנ עֶר הָט גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה וַיֹּאמַר אוּנ עֶר הָאט גְזָאגְט אֶלְדָּד מִיט מֵידָד זָאגֶען נְבִיאוֹת אִין דֶער

ליקוטי יקרים

אוּנְטֶער שֵׁבֶט גֶעם נָאר פִיר מֶענְטְשְׁן, אוּנ מִיר בֵּיידֶע וֶועלְן נִיט גֵייען צוּ דִי מַחֲנֶה, וֶועסְטוּ הָאבֶּן זִיבֶּעצִיג מֶענְטְשְׁן, אוּנ וַוייל אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד הָאבֶּן גֶעוָואלְט דִי צְוֶוויי מֶענְטְשְׁן זָאלֶן נִיט פַארְשֶׁעמְט וֶוערֶן, דֶרִיבֶּער הָט זֵיי הקב״ה בַּאצָאהְלְט זֵייעֶר שְׂכַר, אוּנ עֶר הָט זֵיי גֶגֶעבֶּן זֵייעֶר חֵלֶק נְבִיאוֹת אִין דֶר מַחֲנֶה, אוּנ נָאךְ אַנְדֶערֶע נְבִיאוֹת ווִי דִי זִיבֶּעצִיג זְקֵנִים הָאבֶּן גְהַאט, דִי זִיבֶּעצִיג זְקֵנִים הָאבֶּן גֶעהַאט זֵייעֶרֶע נְבִיאוֹת דוּרְךְ מֹשֶׁה, אוּנ אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד הָאבֶּן גֶעהַאט זֵייעֶרֶע נְבִיאוֹת פוּן הקב״ה, דֶער עֶרְשְׁטֶער מַאן פוּן יוֹכֶבֶד אִיז גֶעוֶוען אֱלִיצָפָן בֶּן פַּרְנָךְ, אוּנ יוֹכֶבֶד הָט גֶעבָּארֶען פוּן אֱלִיצָפָן דִי צְוֶוויי זִיהְן אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד, נָאכְדֶעם אִיז אֱלִיצָפָן גֶעשְׁטָארְבֶּן, הָט עַמְרָם זִיא גֶענוּמֶען פַר אַוַויבּ, הָט זִיא אִים גֶעבָּארֶען דְרַיי קִינְדֶר מִרְיָם אַהֲרֹן מֹשֶׁה:

מתנבאים במחנה: כח ויען יהושע בן נון משרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם: כט ויאמר לו משה המקנא אתה לי ומי יתן כל־עם יהוה נביאים כי־יתן יהוה את־רוחו

אונקלוס: במשריתא: כח ואתיב יהושע בר נון משמשנה דמשה מעולמותה ואמר רבוני משה אסרנון: כט ואמר לה משה הקנאתי את מקני לי רעינא פון ויהון כל עמא דיי נביאן ארי יתן יי ית רוחיה דנבואתה

תו"א מתנבאים שם: ויען יהושע עירובין סג. סנהדרין יז: ומי יתן כל עם ה' נביאים שם:

רשב"ם

(כח) מבחוריו. מנעוריו כמו בחורתיך. אבל על כן על בחוריו לא ישמח ה' הם האנשים הנקראים בחורים: כלאם. כמו ויכלא הגשם. אוסרם ומונעם מן השוק ותנם בבית הכלא. א"ת ה"ע גורם לומר כלאם, כמו שמענו אדני. ימצאהו בארץ מדבר:

בית יהודא

היה) דר נער איז געוועזן גרשום דר זוהן פון משה: (כח) וכלאם, יהושע האט געזאגט צו משה (הטל עליהם צרכי צבור) גיב זיי אבעשעפטיגונג מיט דעם בדערפעניש פון די יודין זיי זאלן אכטונג געבען אן צוגרייטען נום אלע יודין וועלען דארפען (והם כלים מאליהם) וועט זייערע נביאות אליין אוועק גיין פון זיי, ווייל זייא וועלען קיין צייט האבן צו טראכטען וועגן נביאות (דבר אחר) נאך אפשט איז יהושע האט געזאגט צוא משה (תנם אל בית הכלא) גיב זייא אין תפיסה, זיי דארפן געשטראפט ווערען (לפי שהיו מתנבאים) ווייל זיי האבען געזאגט נביאות (משה מת) משה וועט שטארבען (יהושע מכניס את ישראל לארץ) אונ יהושע וועט אריינברייגנען דיא יודין אין ארץ ישראל: (כט) והמקנא אתה לי, משה האט געזאגט צו יהושע (הקנאי אתה לי) דו ווילסט צערנען אויף זיי פון מיינעטוועגן (הקנאתי אתה רקנא) וואס איך דארף זיין בייז, ווילסטו זיין בייז פון מיינעטוועגן נאז איך אליין בין ניט בייז, דארפסטו דאך ניט זיין בייז פון מיינעטוועגען: ולי, (כמו בשבילי), לי מיינט מען בשבילי, פון מיינעטוועגען, זאגט רש"י (כל לשון קנאה) וואו עס שטייט דערווארט "קנאה" מיינט מען (אדם הנותן לב על הדבר) ווען אמענטש גיט זיין הארץ וועגען אזאך (או לנקום או לעזור) אדער צו זיין בייז אונ שטראפען אדער צו העלפן (אוחז בעובי המשא) ער נעמט אן די גרעב פון דיא משא, די זאך איז ביא אים אמשא, שווער צו דערטראגען, אז

רש"י

(כח) כלאם. (סנהדרין ו) הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם. (ספרי) ד"א תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע מכניס את ישראל לארץ: (כט) המקנא אתה לי. הקנאי אתה לי הקנאתי אתה מקנא: לי. כמו בשבילי כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקום או לעזור אנפרמנ"ט בלעז א אוחז בעובי

שפתי חכמים

ש ר"ל הנבואה כלה מאליהם לפי שאין שכינה שורה על האדם מתוך אבילות וטורח וכן מצינו גבי יעקב ותחי רוח יעקב אביהם ופרש"י פרחה עליו שכינה: ת והא דפרש"י לעיל כפרשת בהעלותך גבי כתר לנו אנשים כו' כלאם כלם מן העולם חייבים הם כלייה וז"ל היינו לפי דבר אחר דהכא פירש תנם אל בית הכלא וכו' דהיינו כלייה שמכניסין אותו לכיפה: א אוחז בעובי המשא ומראה את עצמו כאילו הוא

דעת זקנים מבעלי התוספות

הזקנים לא נכנסו לארץ והם אלידד בן כסלון וקמואל בן שפטן נכנסו לארץ. הזקנים לא נתפרשו שמו׳ ן ואלו נתפרשו שמותן. הזקנים נפסקה מהם נבואתן שהיתה משל משה שנא׳ ואצלתי מן הרוח אשר עליך והללו היתה נבואתם משל הקב"ה שנא׳ ותנח עליהם הרוח ולא היו אצל משה א"כ נבואתם משל הקב"ה היתה ולא פסקה שנא׳ אלדד ומידד מתנבאים במחנה דמשמע מתנבאים והולכין כך מסיק בפ"ק דסנהדרין. ותימא לי היאך אפשר לומר שהיו אחי משה והם אלידד בן כסלון שהיה ממטה בנימין ומידד קמואל בן שפטן שהוא ממטה אפרים וצ"ל דמאן דאית ליה הא לית ליה הא: (כח) ויאמר אדני משה כלאם. פשט. לפי שאמר הקב"ה ע׳ איש בלבד יהיו נביאים והיה הנער סבור שהיו ע׳ בלא אלדד ומידד וא"כ נביאי שקר הם ולכך אמר כלאם: (כט) ויאמר משה מי יתן את כל עם ה׳ נביאים וכו׳. כלו׳ שמא נביאי אמת הן כי הע׳ שאמר הקב"ה היו מן הרוח אשר עלי כדכתיב ואצלתי מן הרוח אשר עליך אבל מרוחו של הקב"ה שמא אלה מתנבאים ובפ"ק דסנהדרין מסיק בשלמא למאן דאמר משה מת היינו דכתיב אדני משה כלאם אלא למאן דאמר על עסק שליו היו מתנבאים שהיו אומרים עלי שליו עלי שליו ולמ"ד נמי על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאים אמאי כלאם ומשני לאו אורח ארעא דהוו כתלמיד המורה הלכה בפני רבו כמי שהיו רוצין ליטול אומנתו של משה ממנו. ועוד מסיק בשלמא למ"ד דהני תרתי היינו דכתיב מי יתן את כל עם ה׳ נביאים אלא למ"ד משה מת מינח הוה ניחא ליה ומשני לא סיימוה קמיה מאי כלאם הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהן:

ליקוטי יהודא

(כה כט) ויען יהושע וגו׳ ויאמר לו משה וגו׳. ווייל אלדד אונ מידד האבען געזאגט נביאות משה וועט שטארבן אונ יהושע וועט אריינברענגן יודן אין ארץ ישראל, אונ ווייל הקב"ה האט געזאגט זיבעציג מענטשן וועלן זאגן נביאות, אונ איצט זאגן נביאות צוויי אונ זיבעציג, דריבער האט יהושע געזאגט צו משה וועגן צוויי זאכן, אדני משה כלאם, איין מאהל זענען זיי פאלשע נביאים, ווארום הקב"ה האט געזאגט נאר זיבעציג מענטשן וועלן ווערן נביאים, דס צווייטע ווערכע זינד האסטו דען איצט געשאהן הקב"ה זאל אויף דיר גוזר זיין דו זאלסט שטארבן, האט אים משה געענטפערט, זיי זענען ניט פאלשע נביאים אונ הקב"ה האט ניט געענדערט זיין רייד, הקב"ה האט געמיינט זיבעציג מענטשן וועלן זיין נביאים דורך מיר, אונ זייא זענען נביאים גלייך פון הקב"ה, אונ הלואי זאלען אלע יודען ווערען נביאים, אונ ניט דורך מיר נאר פון הקב"ה אליין, אונ אז זייערע נביאות איז אמת האט דאך הקב"ה אויף מיר גוזר געווען צום שטארבן, המקנא אתה לי, ווילסטו צערנען אויף הקב"ה פון מיינעט וועגן:

פירוש לתורת אלהים

מחנה: (כח) ויען האט גיענטפערט יהושע דר משרת פון משה מבחוריו פון זיינע אום דר ווילטע ויאמר אונ ער האט גיזאגט אדני מיין האר משה כלאם פאר לענד זייא: (כט) ויאמר לו משה האט משה צו אים גזאגט המקנא דו ווילסט דיך מקנא זיין מיין קנאה דו ווילסט דיך נוקם זיין אין אלדד ומידד פון מיינעט וועגן ומי יתן אונ ווער

עֲלֵיהֶם: שביעי ל וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל־
הַמַּחֲנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: לא וְרוּחַ
נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן־הַיָּם
וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה
וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה
וּכְאַמָּתַיִם עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ: לב וַיָּקָם
הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה

אונקלוס

עֲלֵיהוֹן: ל וְאִתְכְּנֵשׁ משֶׁה לְמַשְׁרִיתָא הוּא וְסָבֵי יִשְׂרָאֵל: לא וְרוּחָא נְטַל מִן קֳדָם יְיָ וְאַפְרַח שְׂלָיו מִן יַמָּא וּרְמָא עַל מַשְׁרִיתָא כְּמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא וּכְמַהֲלַךְ יוֹמָא לְכָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא וּכְרוּם תַּרְתֵּין אַמִּין עַל אַפֵּי אַרְעָא: לב וְקָם עַמָּא כָּל יוֹמָא הַהוּא

תו"א ורוח נסע מליעה ש:

בעל הטורים

(לא) ויגז. ב' במסורה. ויגז שלוים ואידך ויגז ראשו באיוב וזה הוא שיש במדרש יותר ממה שהרג בהם השליו ע"י אכילה הרג בהם ע"י ירידה ונפילה שנפל על ראשם כמו שנאמר באיוב ויגז ראשו והיה מתאבל על בניו שנפל עליהם הבית כך בכאן היו מתאבלים על אותם שמתו מנפילת השליו. כתיב שלוים. וקרי סלוים שלוים לצדיקים וסלוים לרשעים שהיו להם כקוצים:

רש"י

המשא: (ל) ויאסף משה. מפתח ב אהל מועד: אל המחנה. נכנסו ג איש לאהלו: ויאסף. לשון כניסה אל הבית כמו (דברים כב) ואספתו אל תוך ביתך. ואב לכולם (תהלים לט) יצבור ולא ידע מי אוספם מלמד שלא הביא עליהם פורענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו (ספרי): (לא) ויגז. ויפריח וכן (תהלים צ) כי גז חיש וכן (נחום א) נגוזו ועבר: ויטש. ויפשט כמו (שמואל א' ל') והנם נטושים על פני כל הארץ (יחזקאל כט) ונטשתיך המדברה: ובאמתים. פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו ד של אדם

בית יהודא

ער טוהט אן יענעם אנקמה, אדער ער העלפט זיך צו פארבעסערן, ווערט אים גרינגער אויף דם הארץ: (ל) ויאסף משה. משה הט זיך פארזאמעלט, ער איז אוועקגעגאנגען (מפתח אהל מועד) פון די טיר פון אהל מועד אונ איז געגאנגען צו די מחנה: ואל המחנה. זאגט רש"י (נכנסו איש לאהליו) די זקנים זענען געגאנגען יעדער צו זיין געצעלט, צו זיך אהיים: ויאסף. (לשון כניסה אל הבית) אז מען גייט פון גאס אין שטוב ווערט גערופען פארזאמעלט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (ואספתו אל תוך ביתך) דו זאלסט אים פארזאמלען ארייננברענגען אין דיין שטוב (ואב לכולם) דר פאטער ודיא גרעסטע בעווייזונג איז דר פסוק (יצבור ולא ידע מי אוספם) ער ווערט צוזאמען נעמען געלט אונ פארמעגען אונ ער ווייס ניט ווער עס ווערט זיי פארזאמלען, ביי וועמען אין שטוב דם פארמעגען וועט זיין, זאגט רש"י (מלמד) דר פסוק לערנט אונז (שלא הביא עליהם פורענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו) הקב"ה האט ניט געברענגט די שטראף אויף די יודין ביז די זיבעציג צדיקים זענען געקומען יעדערער אין זיין געצעלט: (לא) ויגז. איז דערטייטש (ויפריח) ער הט געמאכט פליהען (וכן) אונ אזו שטייט אין פסוק (כי גז חיש) עס איז געשווינד אוועק געפלויגען (וכן) אונ אזו שטייט אין דעם אנדערן פסוק (נגוזו ועבר) עס איז אוועק געפלויגען אונ אוועקגעגאנגען: ויטש. איז דערטייטש (ויפשט) ער האט זיך פארשפרייט דער שליו הט זיך פארשפרייט (כמו) ווי עס שטייט אין פסוק (והנם נטושים על פני כל הארץ) זייא זענען פארשפרייט אויף די גאנצע ערד, נאך שטייט אין פסוק (ונטשתיך המדברה) איך וועל דיך פארשפרייטען אין דר מדבר: ובאמתים. זאגט רש"י (פורחות בגובה) זיי זענען געפלויגען הויך (עד שהן כנגד לבו של אדם) ביז זייא זענען

שפתי חכמים

לכהו יסא את המסא כך נותן זה לב על הדבר לנקמה: ב מפני שמשמעות ויאסף וגו' מורה בהי' חוץ למחנה הולרך לפרש מפתח אהל מועד שהוא מחנה שכינה והוא תוך כן המחנה כלו שהוא מחנה לויה: ג דק"ל דבקרא משמע ויאסף משה אל המחנה הוא וזקני ישראל שהכל הולכים עמו למחנהו דהיינו מחנה לויה וכי ע' סנהדרין היו הכל לויים אלא נכנסו כו': ד דקשה לרש"י אם שוכבים זה על זה

פירוש לתורת אלהים

וואלט גיגעבן הלוואי וואלט גוועזן גאר דם פאלק פון גאט נביאים כי יתן גאט זאל געבן זיין נבואה אויף זיי: (ל) ויאסף אונ משה הט זיך איין גזאמילט אל המחנה צוא דר מחנה הוא ער וזקני אונ די עלצטי פון די ישראל זיי זענען איטליכר גיגאנגען צו זיין גיצעלט: (לא) ורוח אונ אווינט הט גיצוגן פון גאט ויגז אונ ער הט גימאכט פליען שלוים וואכטלען מן הים פון דעם ים ויטש אונ עס הט זיך פר שפרייט אויף דר מחנה כדרך אזו ווי איין טאג רייז אהער וכדרך יום אונ אזו ווי אטאג רייז אהין עס האט זיך פאר שפרייט אטאג רייז ארום דער מחנה וכאמתים אונ אזו ווי צוויי איילן על אויף דער ערד ער איז גפלוגן הוך צוויי איילן פון דר ערד דאס הט גאט גטאן כדי זיי זאלן קיין טרחא ניט האבן מיט דעם קלויבן ווארום עס איז אום גקומן אקעגן הארצן פון דעם מענטשען כדי ער זאל זיך ניט באדארפן איין ביגן דר צו אונ העכער פון צוויי איילן זענן זיי ניט גפלוגן כדי דר מענטש זאל ניט באדרפן אום שטרעקין די האנט בשעת ער וועט דם וועלן נעמן: (לב) ויקם העם אונ דם פאלק איז אויף גישטאנן כל היום ההוא דעם גאנצין טאג וכל הלילה אונ אגאנצי נאכט וכל יום אונ אגאנצין

מארגידיגן

וְכָל־י֣וֹם הַֽמָּחֳרָ֗ת וַיַּֽאַסְפוּ֙ אֶת־הַשְּׂלָ֔ו הַמַּמְעִ֕יט אָסַ֖ף עֲשָׂרָ֣ה חֳמָרִ֑ים וַיִּשְׁטְח֤וּ לָהֶם֙ שָׁט֔וֹחַ סְבִיב֖וֹת הַֽמַּחֲנֶֽה׃ לג הַבָּשָׂ֗ר עוֹדֶ֙נּוּ֙ בֵּ֣ין שִׁנֵּיהֶ֔ם טֶ֖רֶם יִכָּרֵ֑ת וְאַ֤ף יְהוָה֙ חָרָ֣ה בָעָ֔ם וַיַּ֤ךְ יְהוָה֙ בָּעָ֔ם מַכָּ֖ה רַבָּ֥ה מְאֹֽד׃ לד וַיִּקְרָ֛א אֶת־שֵׁם־הַמָּק֥וֹם הַה֖וּא קִבְר֣וֹת הַֽתַּאֲוָ֑ה כִּי־שָׁם֙ קָֽבְר֔וּ אֶת־הָעָ֖ם הַמִּתְאַוִּֽים׃ לה מִקִּבְר֧וֹת הַֽתַּאֲוָ֛ה

השליו ק׳

וְכָל לֵילְיָא וְכָל יוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וּכְנַשׁוּ יָת שְׂלָיו דְּאַזְעַר כְּנַשׁ עַשְׂרָא דְגוֹרִין וּשְׁטַחוּ לְהוֹן מַשְׁטִיחִין סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא׃ לג בִּסְרָא עַד כְּעַן בֵּין שִׁנֵּיהוֹן עַד לָא פְסַק וְרוּגְזָא דַיְיָ תְּקִיף בְּעַמָּא וּקְטַל יְיָ בְּעַמָּא קְטוֹל סַגִּי לַחֲדָא׃ לד וּקְרָא יָת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא קִבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי אֲרֵי תַמָּן קְבַרוּ יָת עַמָּא דְשָׁאִילוּ׃ לה מִקִּבְרֵי דִמְשַׁאֲלֵי נְטַלוּ

תו״א ויאספו את השלו חולין כז : וישטחו להם יומא עה : הבשר עודנו שם :

רשב״ם

(לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות. כלומר נתעכבו שם עד האסף מרים. ולכך האריך בלשונו ויהיו בחצרות . לומר ויהיו שם בחצרות . ומדרש אגדה בספרי בסוף הס׳ ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן , וכי שתי חצרות היו שנסעו מזו וחנו בזו ונסעו מזו וחנו בזו . ומפסוק לרבותי נשאלתי עליה בס׳ . ופירשתיו הדרשה , כי זו אנו למידין מתחלת הס׳ שכתוב בה מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות . ועל פ׳ זה כתוב בספרי זה היה בשעה שנצטרעה מרים וסוף דבר חוזר ומסיימו בס׳ האחרון של פרשת ואחר נסעו העם מחצרות וכי ב׳ חצרות היו וכו׳ ופסוק זה הוא נדרש מקברות התאוה נסעו העם חצרות ויהיו בחצרות [ולא] כשאר כל מסעות וחניות שכתוב בהן ויסעו ויחנו אלא מקברות התאוה נסעו העם נסעו מחצרות ואח״כ ויהיו בחצרות שחזרו לאחוריהם בחצרות שכשנסע דגל

בעל הטורים

(לד) המתאוים. ב׳ כי שם קברו את העם המתאוים הוי המתאוים למה כי שם קברו את העם המתאוים :

בית יהודא

גְוועֵן גֶעגֶען די הארץ פון יעדער מענטש (כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא טוֹרַח בַּאֲסִיפָתָן) עס זאָל ניט זיין שווער זיי צו פאַרזאַמלען נאָך צו טאָגען (לֹא לְהַגְבִּיהַּ וְלֹא לְשָׁחוֹת) מען האָט ניט געדאַרפט זיך אויפהייבען און ניט זיך איינבייגען צום טאָהן זיי : (לב) הַמַּמְעִיט . זאָגט רש״י (מִי שֶׁאָסַף פָּחוֹת מִכּוּלָם) דער מענטש וואָס האָט געכאַפּט פון דעם שְׂלָו וועניגער פון אַלֶע (הָעֲצֵלִים וְהַחִגְּרִים) די פוילע און דיא לאָהמע הינקעדיקע) (אָסַף עֲשָׂרָה חֳמָרִים) האָט ער פאַרזאַמעלט צעהן קערנ : וַיִּשְׁטְחוּ . מיינט מען (עָשׂוּ אוֹתָן מַשְׁטִיחִין) זייא האָבן אויסגעשפרייט דעם שְׂלָו אויף דער ערד בעזונדערע בערג : (לג) טֶרֶם יִכָּרֵת . זאָגט רש״י (כְּתַרְגּוּמוֹ) וויא דער תרגום

רש״י

כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות (ספרי) : (לב) הממעיט . מי שאסף פחות מכולם העצלים והחגרים אסף עשרה חמרים : וישטחו . עשו אותן משטיחין : (לג) טרם יכרת . כתרגומו עד לא

שפתי חכמים

משמעו אם כן מתים התחתונים : ה פי׳ לא למעלה יותר מדלתי ואיתמר במדרש תהלים גבי ויהרוג במשמניהם כלו׳ השמנים והבריאים שאותן ששאלו שלא כוונן ...ך כרס מלאה אבל

דעת זקנים מבעלי התוספות

(לג) הבשר . פשט . כלומר אחר שהספיק הבשר לבלוע כדי שלא יאמר׃ לא נגעם אלא לפי שלא היה בידו יכולת למשאלותם .

ליקוטים על התורה

(לד) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה . איז די קַשְׁיָא משה האָט געדאַרפט רופן דעם אָרט קִבְרוֹת הַמִּתְאַוִּים , ווי דער פָּסוּק זאָגט כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאַוִּים , וואָרום דאָרטן האָט מען באַגראָבען דאָס פאָלק וואָס האָבן געגלוסט , נאָר ווי קומט דאָס צו משה׳ער זאָל מאַכן אַ אָנדענקונג אויף אַ שלעכטע זאַך , אויף אַ שאַנד וואָס יודן זענען געשטראָפט געוואָרן ? נאָר דער אֱמֶת איז פון די שטראָף איז אַרויסגעקומען אַ גרויסע טוֹבָה צו אַלע יודן , זיי האָבן פון היינט און ווייטער ניט געגלוסט צו אַלע מִינִים תַּאֲוֹת וואָס געהער צום גוף , זיי האָבן נאָר געגלוסט צו די זאַכן וואָס געהער צו די נְשָׁמָה , דעריבער האָט משה גערופן דעם אָרט קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה , די יודן האָבן באַגראָבן נאָכגעמאַכט פון זיך די תַּאֲוֹת , זאָגט דער פָּסוּק פאַר וואָס האָבן די יודען באַגראָבן פון זיך די תַּאֲוֹת , ווייל דאָרטן האָט מען באַגראָבען דאָס פאָלק וואָס האָבן געגלוסט , דעריבער האָבן זיי אַראָפּגענומען אַמוסר זיי זאָלן ניט מער גלוסטען :

פירוש לתורת אלהים

מאָרגידיגען טאָג וַיַּאַסְפוּ און זיי האָבן איין גזאַמלט דעם שְׂלָיו הַמַּמְעִיט דער ווייניגסטער דער וואָס האָט ווייניגר גקליבן פון אַלע דהיינו די פוילע מענטשן און די הינקידיגע האָט אַן גזאַמילט צעהן הופן וַיִּשְׁטְחוּ און זיי האָבן דאָס צו זיך פאַר שפּרייט סְבִיבוֹת אַרום דר מַחֲנֶה : (לג) הַבָּשָׂר דאָס פלייש איז נאָך געווען צווישן זייערע ציין טֶרֶם איידער עס איז נאָך פאַר שניטן גוואָרן זיי האָבן דאָס נאָך ניט רעכט צו קיים וְאַף יְיָ און דער צאָרן פון גאָט האָט גגרימט אין פאָלק און גאָט האָט דאָס פאָלק גשלאָגען מַכָּה זייער אַגרויסען שלאַק : (לד) וַיִּקְרָא און ער האָט גירופען אֶת דעם נאָמען פון דעם אָרט קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה כִּי שָׁם קָבְרוּ וואָרום דאָרטן האָט מען באַגראָבן דאָס פאָלק וואָס האָט גיגלוסט : (לה) מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה פון אָרט קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם האָבן דאָס פאָלק גצויגען וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת

און

עַמָּא לַחֲצֵרוֹת וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת: א וּמַלֵּילַת מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל עֵיסַק אִתְּתָא שַׁפִּרְתָּא דִּי נְסִיב אֲרֵי אִתְּתָא

נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת: פ יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר

בעל הטורים

(א) הכשית. בגימט' יפת מראה:

רשב"ם

הראשון מחצרות ועדיין לא הורד המשכן ומשה ואהרן ומרים שהיו עדיין במחנת לויה קרא להם הקב"ה פתאום ונצטרעה מרים וחזרו לאחוריהם ונאספה מרים מצריתה לסוף שבעה ואחר נסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן. וכל דרשה זו מצאתי במכילתא בז' בשלח כולה בפ' הראשון. ושוב מצאתיה בתשובות ר"י קלוניטו"ס איש רומי כבותי. וגם מ"ש במכילתא ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה, ופירשתי לשואלים לפי שאין כתוב שם ויסעו מרעמסס ויחנו בסכות לומר קרוב לפי שעה באו מרעמסס לסוכות ובשעה שנסעו מרעמסס נסעו כמו כן מסוכות והיו כנפי נשרים: (א) הכשית. שהיא משובחת חן: כי אשה כשית לקח. כדכתיב בדברי הימים דמשה רבינו מלך היה בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמ"ש שם. והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק

רש"י

ו פסק. ד"א אינו מספיק לפוסקו בעיניו עד שנתמתו יולאה: (א) ותדבר. (ספרי) אין דבור בכל מקום אלא ל' קשה וכן הוא אומר (בראשית מב) דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות ואין אמירה בכל מקום אלא ל' תחנונים וכן הוא אומר (בראשית יט) ויאמר אל נא אחי תרעו (במדבר יב) ויאמר שמעו נא דברי. כל נא לשון בקשה: ותדבר מרים ואהרן. (ספרי) היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתוב תחלה ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה רבי נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנא' למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו: האשה הכשית. (שם) מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל

בית יהודא

טײַטשט (עַד לֹא פִּסֵּק) אײדער דָס פְלֵײש אִיז פַארְדַײעט גְעוָוארְן בַּײ זַײ אִין בּױך. וָוען זַײ גְעשְׁטָארְבְּן (דָבָר אַחֵר) נָאךְ אַפְשָׁט אִיז טֶרֶם יִכָּרֵת מֵײנְט מֶען (אֵינוֹ מַסְפִּיק לְפוֹסְקוֹ בְּשִׁנָּיו עַד שֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצְאָה) עֶר וֶועט נִיט צַײט הָאבְּן צוּם צוּבַּהאקְן (צוּקַײעְן) דָס עֶסְן מִיט דִי צֵײן ווײל וֶוען דָאס פְלֵײש וֶועט נָאךְ לִיגְן אִין מוֹיל וֶועט פוּן אִים אַרוֹיס דִי נְשָׁמָה: (א) וַתְּדַבֵּר. זָאגְט רש"י (אֵין דִבּוּר בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לָשׁוֹן קָשֶׁה) וְוא עֶס שְׁטֵײט דֶר וָוארְט „דִבּוּר" מֵײנְט מֶען עֶס אִיז גְערֶעט גְעוָוארְן הַארְטֶע רֵייד (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק (דִבֶּר הָאִישׁ אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת) דֶער מֶענְטְשׁ דֶער הֶערְר פוּן דֶעם לַאנְד הָט גֶערֶעט מִיט אוּנְז הַארְטֶע רֵייד (וְאֵין אֲמִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים) אוּנ וְוא עֶס שְׁטֵײט דֶר וָוארְט „אֲמִירָה" מֵײנְט מֶען עֶס אִיז גְערֶעט גְעוָוארְן מִיט גֶעבֶּעט (וְכֵן הוּא אוֹמֵר) אוּנ אַזוֹ זָאגְט דֶר פָּסוּק (וַיֹּאמֶר אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ) לוֹט הָט גְעזָאגְט צוּ דִיא מֶענְטְשְׁן פוּן סְדוֹם מֵײנֶע בְּרִידֶער אִיךְ בֶּעהְט אֵײךְ אִיר זָאלְט קֵײן שְׁלֶעכְטְס טָאהְן צוּ דִי מֶענְטְשְׁן, נָאךְ שְׁטֵײט אִין פָּסוּק (וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְבָרָי) עֶר הָאט גְעזָאגְט אִיךְ בֶּעט אֵײךְ הֶערְט מֵײנֶע רֵייד (כָּל נָא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה) וְוא עֶס שְׁטֵײט דֶר וָוארְט „נָא" אִיז דֶערְטַײטְשׁ אִיךְ בֶּעט: וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן. זָאגְט רש"י (הִיא פָּתְחָה בְּדִבּוּר תְּחִלָּה) ווײל מִרְיָם הָאט אָנְגֶעהוֹיבְּן רֵיידְן פוּן מֹשֶׁה פְרִיעֶר פַאר אַהֲרֹן (לְפִיכָךְ הִקְדִּימָהּ הַכָּתוּב) דֶרִיבֶּער שְׁטֵײט אִין פָּסוּק אִיר נָאמֶען פְרִיעֶר פַאר אַהֲרֹן, דֶר סִפְרִי פְרֶעגְט (וּמִנַּיִן הָיְתָה יוֹדַעַת מִרְיָם שֶׁפֵּירַשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה) פוּן וַואנֶען הָט מִרְיָם גְעוואוּסְט אַז מֹשֶׁה הָט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זַײן ווײבּ (רַבִּי נָתָן אוֹמֵר) רַבִּי נָתָן זָאגְט (מִרְיָם הָיְתָה בְּצַד צִפּוֹרָה) מִרְיָם אִיז גְעשְׁטַאנֶען נֶעבֶּען צִפּוֹרָה (בְּשָׁעָה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה) וָוען עֶס אִיז גְעזָאגְט גְעוָוארְן צוּ מֹשֶׁה אַז אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד זָאגְן נְבִיאוֹת אִין דִי מַחֲנֶה (כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה צִפּוֹרָה) ווִיא צִפּוֹרָה הָאט דָאס גְהֶערְט (אָמְרָה) הָאט צִפּוֹרָה גְעזָאגְט (אוֹי לִנְשׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֵלּוּ אִם הֵם נִזְקָקִין לִנְבוּאָה) ווֵייא צוּ דִי ווַײבֶּער פוּן אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד אוֹיבּ זֵייעֶרֶע מַאנֶען זֶענֶען גֶעווָארְן נְבִיאִים (שֶׁיִּהְיוּ פּוֹרְשִׁין מִנְּשׁוֹתֵיהֶן) זֵיי וֶועלְן אוֹיךְ זַײן אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זֵייעֶרֶע ווַײבֶּער (כְּדֶרֶךְ שֶׁפֵּירַשׁ בַּעְלִי מִמֶּנִּי) ווִיא מַײן מַאן הָאט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן מִיר (וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם) פוּן דִיא רֵייד הָט מִרְיָם גְעוואוּסְט אַז מֹשֶׁה הָאט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זַײן ווַײבּ (וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן) אוּנ זִיא הָט דָס גְזָאגְט צוּ אַהֲרֹן, זָאגְט רש"י (וּמַה מִרְיָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּונָה לִגְנוּתוֹ) מַאדַאךְ מִרְיָם וָוס זִיא הָאט נִיט גֶעמֵײנְט מִיט דִיא רֵייד צוּא פַארְשֶׁעמֶען מֹשֶׁה'ן, פוּן דֶעסְטְוֶועגְן (כָּךְ נֶעֶנְשָׁה) אִיז דִיא אַזוֹ גֶעשְׁטְרָאפְט גְעוָוארֶען (קַל וָחוֹמֶר לִמְסַפֵּר בִּגְנוּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ) אַז אֵיינֶער דֶערְצֵיילְט אוֹיף זַײן חַבֵר שֶׁענְדְלִיכֶע רֵייד צוּ פַארְשֶׁעמֶען אִים וֶועט עֶר גְעווִיס גְעשְׁטְרָאפְט ווֶערֶען: הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית. זָאגְט רש"י (מַגִּיד) דֶער פָּסוּק זָאגְט אוּנְז צִפּוֹרָה אִיז גְעוֶוען אַזוֹ שֵׁיין (שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּיָפְיָהּ) אַז אַלֶע מֶענְטְשְׁן הָאבְּן גְעזָאגְט זִיא אִיז שֵׁיין

דעת זקנים מבעלי התוספות

כחושין היו יכולין לומר ששואלין כדי להבריא עצמן ואיתמר בפ"ב דכתובות כתיב הבשר עודנו בין שניהם וכתיב עד חדש ימים הא כיצד בינונים נדונין לאלתר רשעים מצטערין והולכים עד שלשים ימים: (א) ותדבר מרים ואהרן במשה. לפי שהנשים דברניות הן והחזיקה בדבר יותר מאהרן לפיכך

פירוש לתורת אלהים

אוּנ זֵיי זֶענֶען גְוֶוען אִין חֲצֵרוֹת: (א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם הָט מִרְיָם מִיט אַהֲרֹן בֵּייז גֶירֶעט אוֹיף מֹשֶׁה עַל אוֹדוֹת אוּם ווִילְן הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית דִי שֵׁיינֶע אִשָּׁה אֲשֶׁר לָקָח וָוס עֶר הָט גְנוּמֶען אוּנ הָט זִיךְ אָפּ גְשֵׁייד פוּן אִיר כִּי

שפתי חכמים

כדי שלא ילטערו בלקיטתן: ו פי' עד לא נתעכל: ז כלו' הא אין דרכן כל נשים לגעות להתרעם על בעליהן בפני שכנותיהן ע"ד התמיס: ח דאל"כ מה כושית דקאמר וכי כושית היתה והלא מדינית היתה אלא מה כושי משונה בעורו אף זו משונה בעורה וביפיה. (ג"א) ומפני שהוא קצת רחוק שידבר הכתוב ע"ד חידה לכ"א כושית

ליקוטי יוסף

(א) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה וגו'. מִרְיָם אוּנ אַהֲרֹן הָאבְּן גְעהֶערְט דִי נְבוּאָה פוּן אֶלְדָּד אוּנ מֵידָד אַז מֹשֶׁה וֶועט שְׁטַארְבְּן אוּנ יְהוֹשֻׁעַ וֶועט אַרַײ נְבְרֵיינְגֶען דִי יוּדֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָאבְּן זֵיי אָנְגֶעהוֹיבְּן קְלֶערְן וֶועלְכֶע זִינְד הָט מֹשֶׁה גְעטָאהְן וָוס עֶר וֶועט שְׁטַארְבְּן נִיט אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אִיז בַּײ זֵיי גְעבְּלִיבְּן דָס אִיז גְעוִויס וֶועגְן דִי אִשָּׁה וָוס עֶר הָט אַמָאהְל גְענוּמֶען אִין לַאנְד כּוּשׁ, וֶוען עֶר אִיז אַנְטְלָאפְן פוּן פַּרְעֹה, אוּנ אִיז גְעוֶוען מֶלֶךְ אִין לַאנְד כּוּשׁ הָט עֶר דָארְטְן גְענוּמֶען אַווַײבּ פוּן דִיא כּוּשִׁים, נָאכְדֶעם הָאבְּן זֵיי גְעזָאגְט עֶס קֶען נִיט זַײן. אַז וֶועגְן דֶעם וֶוערְט עֶר גְשְׁטְרָאפְט, וָוארִים הֲלֹא גַם בָּנוּ דִבֵּר, הקב"ה הָט דָאךְ אוֹיף אוּנְז אוֹיךְ גֶערֶעט, מִיר וֶועלְן אוֹיךְ נִיט קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וָוארוּם הקב"ה הָאט גְעזָאגְט יְהוֹשֻׁעַ וֶועט אַרַײנְבְּרֵיינְגֶען

לָקָח כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח: ב וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר יְהוָה הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִבֵּר וַיִּשְׁמַע יְהוָה: ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו עניו ק' מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר

שַׁפִּרְתָּא דִנְסִיב רָחִיק: ב וַאֲמָרוּ הֲלְחוֹד בְּרַם בְּמֹשֶׁה מַלִּיל יְיָ הֲלָא אַף עִמָּנָא מַלִּיל וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ: ג וְגַבְרָא מֹשֶׁה עִנְוְתָן לַחֲדָא מִכֹּל אֱנָשָׁא

תו"א והאיש משה ענו מאד ברכות נד יומא סה נדרים לח:

רשב"ם

לה. והיו עיקר פשוטו. שאם בשביל צורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צורה מדינית היא. ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי פ"ש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם: (ב) ויאמרו הרק אך במשה. כלו' עוד זאת אמרו על משה במה יכול להתפאר עלינו הלא גם בנו דבר לישראל: בנו. על ידינו:

בעל הטורים

(ג) וישמע ה'. וסמיך ליה והאיש משה שדברו עליו בינו לבינו ולא שמע אותם אדם אחר: (ג) עניו. ענו כתיב שהיה הענן ענ"ו ימים בהר ויכסהו הענן ששת ימים ואח"כ ג"פ ארבעים: ענו. בגימטריא בעדן בנוחל גן עדן:

בית יהודא

(כְּשֵׁם שֶׁהַכֹּל מוֹדִים בְּשַׁחֲרוּתוֹ שֶׁל כּוּשִׁי) אַזוֹי וִוי אַלֶע מֶענְטְשֶׁן זָאגֶן אוֹיף דִי שְׁוַוארְצְקַייט פוּן אַכּוּשִׁי אַז עֶר אִיז שְׁוַוארְץ, אוּנ דָם קֶען נִיט קֵיינֶער אָפְּלֵייקֶענֶען. אַזוֹ הָט קֵיינֶער נִיט גֶעקֶענְט אָפְּלֵייקֶענֶען דִי שֵׁיינְקַייט פוּן צִפּוֹרָה: (כּוּשִׁית). (בְּגִימַטְרִיָא יְפַת מַרְאֶה) דֶר וָוארְט „כּוּשִׁית" בַּטְרֶעפְט אַזוֹי פִיל וִויא דִי צְוַויי וֶוערְטֶער „יְפַת מַרְאֶה". צִפּוֹרָה אִיז גֶוועֶן שֵׁיין אִיר צוּ זֶעהֶן: (עַל אוֹדוֹת הָאִשָּׁה). זָאגְט רַשִׁ"י נִיט וֶוענֶן צִפּוֹרָה הָאבֶּן זֵיי גֶערֶעט, זֵיי הָאבֶּן גֶערֶעט (עַל אוֹדוֹת גֵירוּשֶׁיהָ) וֶוענֶען אִיר אָפְּשֵׁיידוּנְג וָואס זִיא אִיז אָפְּגֶעשֵׁיידְט גֶעוָוארֶן פוּן אִיר מַאן מֹשֶׁה: (כִּי אִשָּׁה כּוּשִׁית לָקָח). זָאגְט רַשִׁ"י (מַה תַּלְמוּד לוֹמַר) צוּ וָוס זָאגְט דֶר פָּסוּק נָאךְ אַמָאהל אַז מֹשֶׁה הָאט גֶענוּמֶען אַאִשָּׁה כּוּשִׁית (אֶלָּא יֵשׁ לָךְ אִשָּׁה נָאָה בְּיָפְיָהּ וְאֵינָהּ נָאָה בְּמַעֲשֶׂיהָ) עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָואס אִיר פָּנִים אִיז שֵׁיין אָבֶּער אִירֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען נִיט שֵׁיין (בְּמַעֲשֶׂיהָ וְלֹא בְּיָפְיָהּ) עֶס אִיז דָא אַאִשָּׁה וָוס אִירֶע מַעֲשִׂים זֶענֶען שֵׁיין אוּנ אִיר פָּנִים אִיז נִיט שֵׁיין (אֲבָל זֹאת נָאָה בַּכֹּל) אָבֶּער צִפּוֹרָה אִיז גֶוועֶן שֵׁיין מִיט אַלֶע זַאכֶען, מִיט אִיר פָּנִים אוּנ מִיט אִירֶע מַעֲשִׂים: (הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית). זָאגְט רַשִׁ"י (עַל שֵׁם נוֹיָהּ נִקְרֵאת כּוּשִׁית) וֶוענֶן אִיר שֵׁיינְקַייט אִיז זִיא גֶערוּפֶן גֶוָוארֶן כּוּשִׁית (כְּאָדָם הַקּוֹרֵא אֶת בְּנוֹ נָאֶה כּוּשִׁי) אַזוֹי וִויא אֵיינֶער וָואס הָאט אַשֵׁיינֶעם זוּהְן רוּפְט עֶר אִים כּוּשִׁי, שְׁוַוארְצֶער (כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּשְׁלוֹט בּוֹ עַיִן רָעָה) עֶס זָאל נִיט קוּמֶען אוֹיף אִים אַשְׁלֶעכְטֶע־אוֹיג. וּמֶען זָאל אִים קֵיין עַיִן הָרָע גֶעבֶּען: (כִּי אִשָּׁה כּוּשִׁית לָקָח). מֹשֶׁה הָאט גֶענוּמֶען אַוַוייב אַכּוּשִׁית (וְעַתָּה גֵּרְשָׁהּ) אוּנ אִיצְט הָאט עֶר זִיא דֶערְטְוַוייטֶערְט פוּן זִיךְ: (ב) (הֲרַק אַךְ). (עִמּוֹ לְבַד דִּבֶּר ה') צוּ דֶען נָאר מִיט מֹשֶׁה אַלֵיין הָאט הַקָּבָּ"ה גֶערֶעט (הֲלֹא גַּם בָּנוּ דִּבֵּר) עֶר הָט דָאךְ מִיט אוּנְז אוֹיךְ גֶערֶעט (וְלֹא פֵּירַשְׁנוּ מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ) אוּנ מִיר הָאבֶּען אוּנְז נִיט אָנְגֶעשֵׁיידְט פוּן דָאס מֶענְטְשְׁלִיכֶע פִירוּנְג. וּפוּן תַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה: (ג) (עָנָיו). מֵיינְט מֶען (שָׁפָל וְסַבְלָן) נִידֶערִיג אוּנ אַלְץ

רש"י

מודים בשחרותו של כושי: כושית. בגימ' יפת מראה: על אודות האשה. על אודות מ גירושיה: כי אשה כשית לקח. מה ת"ל י אלא יש לך אשה נאה ביפיה ואינה נאה במעשיה ולא ביפיה אבל זאת נאה בכל: האשה הכשית. על שם נויה נקראת כושית כ כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה: כי אשה כשית לקח. ועתה ל גרשה: (ב) הרק אך. עמו לבדו מ דבר ה': הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מד"א: (ג) ענו.

שפתי חכמים

בגימ' יפת מראה: מ פי' על אודות הפרשתה שפירש בעלה ממנה ומקרא קצר הוא: י פי' הרי כבר נאמר ועוד למה נאמר כי אשה וגו' נמוס דכל כי נתינת טעם הוא על הדבר ומתרץ יש לך וכו': כ זהו לפי פשוטו והראשון הוא ע"פ המדרש רז"ל ולכן לא כתב על זה ד"א כי זה הפי' לא הוזכר בסוס נקוכ. ל וא"ת והא רש"י פירש זה כבר לעיל על אודות האשה על אודות גירושיה ויש לומר דשני פירושים הם הפי' הראשון הוא רבי נתן שהוא מפרש על אודות האשה על אודות גירושיה א"כ מה ת"ל כי אשה כושית לקח אלא יש לך כו'. אבל רש"י פי' דפשוטו של קרא כי אשה כושית לקח הוא כמו שפירש על אודות האשה וכו' כי אשה כושית לקח ועתה גרשה: מ (נח"י) הוקשה לרש"י שני מיעוטים רק אך דה"ל למימר הרק במשה דבר הלא גם

דעת זקנים מבעלי התוספות

הקדימה הכתוב ולקחה יותר: כי אשה כושית לקח. בדברי הימים דמשה משמע כושית ממש שהיתה מלכה ומשה משל על כוש ארבעים שנה ולכך אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקב"ה נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל הלא גם בנו דבר ולא נתגאינו בכך ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן כי מצפורה בורח היה מפני פרעה ואנוס היה. והאיש משה ענו מאד מגיד לך הכתוב שלא מחמת גאוה לקחה אלא היתה סיבה וכו' וגם בזה היה עניו שלא היה תובע עלבונו עד שבא הקב"ה ותבעו. ענו כתיב חסר יו"ד לומר שהוא עניו בכל אבריו כי כשתחשוב אותיות של עני בקריאתן עי"ן נו"ן וא"ו תמצא שהוא עולה

ליקוטי יוסף

בְּרֵיינְגֶען דִי יוּדֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פַר וָוס הָט הקב"ה נִיט גִזָאגְט מִיר וֶועלֶן אַרֵיינְבְּרֵיינְגֶען דִי יוּדֶן אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, זֶעהֶן מִיר דָאךְ אַז הקב"ה אִיז אוֹיף אוּנְז אוֹיךְ בַּייז, גֶעווִיס הָאבֶּן מִיר אַלֶע דְרַייא אֵיין עֲבֵירָה וָוס מִיר קֶענֶען נִיט אַרֵיין קוּמֶען אִין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֶען קֶען זָאגֶען וִוי מְפָרְשֵׁי הַתּוֹרָה זָאגֶן וַוייל זֵיי אַלֶע דְרַייא זֶענֶען גֶעבָּארֶן גֶעוָוארֶן פוּן עַמְרָם מִיט יוֹכֶבֶד, אוּנ יוֹכֶבֶד אִיז גֶעוֶועֶן אַמוּמֶע פוּן עַמְרָם, אֱמֶת דַאמָאלְס אִיז דִי תּוֹרָה נָאךְ נִיט גֶעגֶעבֶּן גֶעוָוארֶען, אָבֶּער זֵייעֶר גוּף אִיז דָאךְ בַּאשַׁאפֶן גֶעוָוארֶען פוּן אַאִיסוּר, דְרִיבֶּער מִרְיָם אוּנ אַהֲרֹן זֶענֶען בַּארָאבֶּן גֶעוָוארֶן אִין דֶער מִדְבָּר, נָאר מֹשֶׁה וַוייל זַיין גוּף אִיז אַזוֹי גֶעהֵיילִיגְט גֶעוָוארֶן אַז עֶר אִיז גֶערוּפֶן גֶעוָוארֶען אִישׁ אֱלֹהִים, דְרִיבֶּער הָט הקב"ה פוּן זַיינֶעטְוֶוענֶען בַּאשַׁאפֶן אַבֶּעזוּנְדֶערֶע מִין קֶבֶר, וִוי דֶר תַּנָּא זָאגְט קִבְרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, דֶר קֶבֶר פוּן מֹשֶׁה אִיז בַּאשַׁאפֶן גֶעוָוארֶען דֶעם עֶרְשְׁטֶען עֶרֶב שַׁבָּת צְווִישֶׁען טָאג אִין נַאכְט:

פירוש לתורת אלהים

אִשָּׁה כּוּשִׁית לָקָח וָוארוּם מֹשֶׁה הָט גִנוּמֶען אֵיין אִשָּׁה כּוּשִׁית אוּנ מַחֲמַת גָאט פְלֶעגְט מִיט אִים אָפְט צוּ רֵיידֶען הָט עֶר זִיךְ פוֹרֵשׁ גֶוועֶן פוּן דֶער אִשָּׁה (עיין רש"י): (ב) וַיֹּאמְרוּ אוּנ מִרְיָם מִיט אַהֲרֹן הָאבֶּען גִזָאגְט הֲרַק אַךְ הָט דֶען גָאט נָאר מִיט מֹשֶׁה אַלֵיין גִירֶעט הֲלֹא גַּם גָאט הָט דָאךְ מִיט אוּנְז אוֹיךְ גִירֶעט אוּנ פוּן דֶעסְט וֶועגֶן הָאבֶּן מִיר זִיךְ פָארְט נִיט אָפּ גִישֵׁייד פוּן וֶועלְט זַאכֶן וַיִּשְׁמַע יְיָ אוּנ גָאט הָאט עֶס גֶהֶערְט: (ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה אוּנ דֶר מַאן מֹשֶׁה עָנָיו

אונקלוס

דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא׃
ד וַאֲמַר יְיָ בִּתְכֵּף לְמֹשֶׁה
וּלְאַהֲרֹן וּלְמִרְיָם פּוּקוּ
תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
וּנְפַקוּ תְּלָתֵיהוֹן׃
ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא
דַעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע
מַשְׁכְּנָא וּקְרָא אַהֲרֹן
וּמִרְיָם וּנְפַקוּ תַּרְוֵיהוֹן׃

תולדות אהרן

ויאמר ה׳ פתאום כריתות ט׃

עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־
מִרְיָם צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל
מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃ ה וַיֵּרֶד יְהוָה
בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל
וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם׃

רשב"ם

(ד) פתאם. בשעה שהיו מדברים במשה ולא היתה שעה רגילה לדבר עמהם אלא לגעור בהם מפני משה ולחלוק לו כבוד

רש"י

שפל וסבלן: (ד) פתאום. נגלה עליהם פתאום והם טמאים בדרך ארץ והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור: צאו שלשתכם. מגיד ששלשתן נקראו בדבור אחד מה שא"א לפה לומר ולאזן לשמוע: (ה) בעמוד ענן. (שם) יצא יחידי ע שלא כמדת בשר ודם מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטים ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנא׳ (שמות טו) ה׳ איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנאמר (תהלים סח) רכב אלהים רבותים אלפי שנאן: ויקרא אהרן ומרים. שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור: ויצאו שניהם. ומפני מה משכן והפרידן ממשה לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכולו שלא בפניו וכן מצינו בנח שלא בפניו נאמר (בראשית

בית יהודא

פארגומען מיט גוטן: (ד) (פתאם). זאגט רש"י (נִגְלָה עֲלֵיהֶם פִּתְאֹם) הקב"ה הט זיך בעוויזן צו מרים אונ אהרן פלוצלונג (וְהֵם טְמֵאִים מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ) אונ זיי זענן גוועזן טמא פון תשמיש המטה (וְהָיוּ צוֹעֲקִים מַיִם מַיִם) אונ זיי האבן געשריגען מען זאל זיי געבן וואסער צום טובל זיין (לְהוֹדִיעָם שֶׁיָּפֶה עָשָׂה מֹשֶׁה שֶׁפֵּירַשׁ מִן הָאִשָּׁה) זיי זאלן וויסען אז משה האט גוט געטאהן וואס ער הט זיך אפגעשיידט פון זיין ווייב (מֵאַחַר שֶׁנִּגְלֵית אֵלָיו שְׁכִינָה תָּדִיר) ווייל די שכינה בעוויזט זיך צו אים שטענדיג (וְאֵין עֵת קְבוּעָה לְדִבּוּר) אונ ער הט ניט אויסגעזעצטע צייט ווען הקב"ה זאל מיט אים ריידן, דריבר מוז ער זיין שטענדיג ריין אונ הייליג אונ אפגעשיידט פון אשה: (צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם). גייט ארויס אלע דרייא, זאגט רש"י (מַגִּיד) דר פסוק זאגט אונז (שֶׁשְּׁלָשְׁתָּן נִקְרְאוּ בְּדִבּוּר אֶחָד) אלע דריי זענען גערופן געווארן מיט איין ווארט (מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לַפֶּה לוֹמַר וְלָאֹזֶן לִשְׁמוֹעַ) וואס עס איז ניט מעגליך אמויל זאל דס זאגן אונ אויער זאל דס הערן: (ה) (בְּעַמּוּד עָנָן). זאגט רש"י (יָצָא יְחִידִי) הקב"ה איז ארויס געגאנגען אליין (שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם) ניט וויא אמענטש טוהט (מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם כְּשֶׁיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה יוֹצֵא בְּאוּכְלוֹסִין) ווען אמלך גייט ארויס האלטן מלחמה גייט ער ארויס מיט אלצעלע (וּכְשֶׁיּוֹצֵא לְשָׁלוֹם יוֹצֵא בְּמוּעָטִים) אונ ווען ער גייט ארויס אין אפרידליכע צייט גייט ער ארויס מיט ווייניג מענטשען (וּמִדַּת הקב"ה) דר פירונג פון הקב"ה איז ניט אזוי (יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה יְחִידִי) ווען ער גייט ער אליין (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה) הקב"ה איז נאר איינער אין די מלחמה (וְיוֹצֵא לְשָׁלוֹם בְּאוּכְלוּסִין) אונ ווען ער גייט ארויס צוא שלום גייט ער מיט פיל מלאכים (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (רֶכֶב אֱלֹהִים רִבֹּתַיִם אַלְפֵי שִׁנְאָן) דר רייטוואגן פון הקב"ה איז מיט צוויי אונ צוואנציג טויזענד מלאכים ורבותים איז צוויי מאהל צעהן טויזענד, אלפי איז צווייא טויזענד: (וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם). הקב"ה האט גערופען אהרן, מרים (שֶׁיִּהְיוּ נִמְשָׁכִין וְיוֹצְאִין מִן הֶחָצֵר לִקְרַאת הַדִּבּוּר) זיי זאלען זיך ארויסציהען אונ ארויסגיין פון הויף אונ זאלן זיך שטעלען געגען די ווערטער וואס גייען ארויס פון הקב"ה: (וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם). זאגט רש"י (וּמִפְּנֵי מַה מְשָׁכָן וְהִפְרִידָן מִמֹּשֶׁה) פר וואס האט הקב"ה זיי אוועקגעצויגן אונ אפגעשיידט פון משה, ווייל הקב"ה הט געוואלט לויבן משה פאר אהרן אונ מרים, אונ ווען משה וואלט גוועז צוזאמען מיט אהרן אונ מרים וואלט הקב"ה אים ניט געקענט לויבען (לְפִי שֶׁאוֹמְרִים מִקְצָת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם בְּפָנָיו) ווען מען לויבט אמענטש פר אים, ווען ער הערט, זאל מען אים לויבן מיט אביסל פון זיינע מעלות (וְכוּלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו) אונ ווען ניט פאר אים, ווען ער הערט ניט, מעג מען אים לויבען מיט זיינע אלע מעלות (וְכֵן מָצִינוּ בְּנֹחַ) אונ אזו געפינען מיר ביי נח (שֶׁלֹּא בְּפָנָיו)

דעת זקנים מבעלי התוספות

רמ"ח אברים: (ד) פתאום. שלא יוכלו לומר משה צעק

שפתי חכמים

כנו. ועל זה תירץ עמו לכדו ולא עם אחרים כלל הן עם לדיקים כיוצא בו והן עם לדיקים שפחותים ממדרגתו אלא גם כנו דכר ואעפ"י שאנו

ממועטים ממדרגת נביאת משה ולכך לריך ב׳ מיעוטים למעט הדבור וכיולא בזה נותרך בספרי: נ דאל"כ מאי נפקא מיניה דכתיב פתאום. רא"ם: ס מדכתיב הכא פתאום וכגזיר גם כן כתיב פתע פתאום מה גזיר לריך הכאה כנים אף טטג יום כן וקי"ל: ע דאל"כ ל"ל למכתב וירד

פירוש להורת אלהים

מאד איז גיוועזן זייער פרום מכל האדם מיין פון אלע מענטשען אשר על פני האדמה וואס אויף דער ערד: (ד) ויאמר יי הט גאט גזאגט פלוצלונג צו משה אונ צו אהרן אונ צו מרים צאו שלשתכם גייט ארויס איר אלע דריי צו דעם אוהל מועד ויצאו שלשתם זענען אלע דריי ארויס גינאנגען: (ה) וירד יי הט גאט אראפ גינידערט ער האט זיך באוויזן אין דעם עמוד ענן ויעמוד אונ ער הט זיך גישטעלט אין דער טיר פון דעם אוהל מועד ויקרא אהרן ומרים אונ ער הט גירופן צו אהרן אונ צו מרים זיי זאלן ארויס גיין

ו וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה
נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע
בַּחֲלוֹם אֲדַבֶּר־בּוֹ: ז לֹא־כֵן עַבְדִּי
מֹשֶׁה בְּכָל־בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא: ח פֶּה
אֶל־פֶּה אֲדַבֶּר־בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא

אונקלוס

ו וַאֲמַר שְׁמַעוּ כְעַן
פִּתְגָמַי אִם יְהוֹן לְכוֹן
נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְוָן
אֲנָא מִתְגְּלֵי לְהוֹן בְּחֶלְמִין
אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן:
ז לָא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה
בְּכָל בֵּיתִי מְהֵימַן הוּא:
ח מַמְלַל עִם מַמְלַל מַלֵּילְנָא
עִמֵּהּ בְּחֵזוּ וְלָא בְחִדְוָן

תו"א במראה אליו עקרים מ"ג פ"ס ופי"ת: בחלום אדבר ברכות ה חגיגה ה: בכל ביתי נאמן הוא בתרה
טו: פה אל פה שבת פז עקרים מ"ג פ"ח וכ"ט ופי"ס:

רשב"ם

(ו) נביאכם. נבואתכם: (ז) נאמן הוא. קבוע ומיוסד כל שעה ביום. וכמוהו ותקעתיו יתד במקום נאמן. יתד התקוע במקום חזק אינו ממהר ליפול: יושב כתלמיד לפני רבו: (ח) ומראה. תנין על הה"א לומר שאין בה' נוגה שנאמר ביחזקאל וכה' איר שנאמר בכראשית:

בעל הטורים

(ו) במראה. ב' במראה אליו אתודע במראה נהפכו צירי עלי לומר שאפילו במראה שאני נראה לנביאים נתהפך צירם עליהם אבל משה

בית יהודא

וועו הקב"ה הט אים געלויבט ניט פאר אים (נאמר) איז אויף אים געזאגט געווארן איש צדיק תמים (ובפניו) אונ וועו הקב"ה הט אים געלויבט פאר אים, וועו ער האט געהערט (נאמר) איז אויף אים געזאגט געווארן כי אותך ראיתי צדיק לפני, דיך האב איך געזעהן דו ביזט אצדיק פאר מיר, אונ דם ווארט תמים, הט הקב"ה ניט געזאגט (דבר אחר) נאך אפשט איז דריבער הט הקב"ה אפגעשיידט אהרן אונ מרים פון משה (שלא ישמע בגניתו של אהרן) משה זאל ניט הערען וויא הקב"ה בייזערט זיך אויף אהרן: (ו) ושמעו נא דבריו. זאגט רש"י (אין נא אלא לשון בקשה) נא איז דערטייטש איך בעט דיך (עיין ש"ח): ואם יהיה נביאכם. מען מיינט (אם יהיה לכם נביאים) אויב ביי אייך וועלן זיין נביאים ואויב צו אייך וועט קומען אנבואהו: וה' במראה אליו אתודעו. הקב"ה הט געזאגט (שכינת שדי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה) דאס רוהונג פון מיין נאמען וועט ניט געזעהן ווערען אויף אים מיט אליכטיגע זעהונג (אלא בחלום וחזיון) נאר מיט אזעהונג אין אחלום: (ח) ופה אל פה. (אמרתי לו לפרוש מן האשה) הקב"ה זאגט איך אליין מיט מיין מויל האב געזאגט צוא אים וצו משהו ער זאל זיך אפשיידן פון אאשה (והיכן אמרתי לו) ווא האב איך דם אים געזאגט (בסיני) ביי דעם בארג סיני, חקב"ה הט געזאגט צו משה (לך אמור להם שובו לכם לאהליכם) גייא זאג צו דיא יודין קערט אייך צוריק צו אייערע געצאלטען (ואתה פה עמוד עמדי) אונ דו זאלסט דא שטיין מיט מיר: ומראה ולא בחידותו. זאגט רש"י (ומראה זה מראה דבור) דעם ווארט ומראה, מיינט מען הקב"ה נייזט אים

רש"י

ז) איש צדיק תמים ובפניו נאמר (שם) כי אותך ראיתי צדיק לפני. ד"א שלא ישמע בגנותו של אהרן: (ו) שמעו נא דברי. אין נא אלא ל' בקשה: אם יהיה נביאכם. אם יהיו לכם נביאים: ה' במראה אליו אתודע. שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון: (ח) פה אל פה. (ספרי) אמרתי לו (הוכרח לפרש כך דאלו כפשוטו שפה אל פה הוזכר לשבח דא"כ הי' או פה אל פה ממש כפשוטו. וזה א"א דהא כתיב בסוף נשא מדבר אליו וע"ש ברש"י. אלא פא"פ פירושו אמרתי לו לפרוש כו' ופה אל פה לאו דוקא אלא ר"ל בהדיא ודו"ק) לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני (דברים ה) לך אמור להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד עמדי: ומראה ולא בחידות. ומראה זה מראה דבור.

שפתי חכמים

ה' בענן הא כבר נאמר ויאמר ה' לאו שלשתכם ולא הו"ל לומר אחר זה אלא ויעמוד פתח האהל וגו' אבל בפרשת כי תשא דכתיב וירד ה' בענן שהוא תחלת הגלות השכינה אליו בבקר י"ל שבא להודיע הגלית השכינה אליו ולא ללמד שירד יחידי עם עמוד ענני כמו שדרשו הכא: פ כלו' אעפ"י שאחרה גם אף ה' וילך מ"מ אין נא אלא ל' בקשה והדבר עמהם בנחת שאלו היו דבריו בכעס לא היו דבריו נשמעים וללמוד ק"ו לבשר ודם שיהיו דבריו בנחת: צ דבקרא משמע דנביאיהם יהיה ה'. לכך פירש אם יהיה לכם נביאים ומלת ה' דבקה עם במראה אליו אתודע: ק כלומרו שכינת שמי נורה שפי' ה' הוא כאלו אמר אני ה' דאם לא כן יהודע מיבעי ליה: ר וא"ת והא אמרינן (שבת דף פז)

דעת זקנים מבעלי התוספות

עלינו והתפלל לפני הקדוש ברוך הוא: (ו) אם יהיה נביאכם ה'. תשבה זו הויא על מה שאמרו גם בנו דבר. כלו' אינו דומה דבור שאני מדבר עמכם ועם שאר הנביאים לדבור שאני מדבר עם משה שעם נביא אחר בחלום אדבר בו כאדם שרואה חלום וצריך פתרון. במראה אליו אתודע כאדם שרואה במראה בבואה שלו ואינו רואה ממשות כלומר דרך משל אני מדבר עמהם כדכתיב שכב על צדך השמאלית וכן בדניאל כתיב אני ראיתי ולא אבין וכן הרבה אחרים: (ז) לא כן עבדי משה. תרגם יונתן בכל עמי כלו' כולם מחזיקים אותו לנאמ' כי פה אל פה אדבר בו ופרש"י פה אל פה אמרתי לו לפרוש מן האשה שנא' ואתה פה עמוד עמדי ותימא א"כ למה נתרעמו

ממה שפירש. וי"ל נתרעמו ממה שפירש קודם לכן שלא היה מצוה לו הקב"ה לפרוש אם לא שפירש מדעתו דקי"ל דבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. ומתוך מעשה דאלדד ומידד ידעו מפי צפורה שפירש קודם לכן כפרש"י ואו דברו בו:

פירוש לתורת אלהים

פון דעם חצר פון דעם אוהל מועד כדי זיי זאלען הערען גאטס רייד: (ו) ויאמר אונ גאט הט צו זייא געזאגט שמעו הערט צו מיינע רייד אם יהיה נביאכם אז עס וועט זיין צו אייך נביאים איר אונ אנדרי נביאים ווס וועלן צו אייך זיין יי' די שכינה פון גאט במראה מיט איין שיין אליו אתודע טוא איך מיך צו אים דר קאנן זיי זעהן די שכינה נאר ווי דורך דר שיין בחלום אדר איך רייד מיט אים ווי דורך דעם חלום: (ז) לא כן ניט אזו איז מיין קנעכט משה בכל ביתי אין גאר מיין הויז איז ער בגלייבט אוף דעם הימל אונ אוף דר ערד האב איך אים אלץ געוויזן אונ האב אים אלץ פר טרויערט: (ח) פה אל פה אדבר בו האב איך מיט אים גירעט ער זאל זיך אפ שיידן פון זיין טייב ומראה אונ וויי' אים מיין

אונקלוס

וּדְמוּת יְקָרָא דַיְיָ מִסְתַּכַּל וּמָא דֵין לָא דְחֶלְתּוּן לְמַלָּלָא בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: ט וּתְקֵיף רָגְזָא דַיְיָ בְּהוֹן וְאִסְתַּלַּק: י וַעֲנָנָא

בְּחִידֹת וּתְמֻנַת יְהוָה יַבִּיט וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְמֹשֶׁה: ט וַיִּחַר־אַף יְהוָה בָּם וַיֵּלַךְ: י וְהֶעָנָן

תו"א ותמנת ה' יביט ברכות י: ויחר אף ה' בם וילך בגמ לו:

בעל הטורים

(י) והענן סר. שלא יראה כשפלתן וזהו שאחז"ל אל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו:

רש"י

שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחידות כענין שנאמר ליחזקאל (יחזקאל יז) חוד חידה וגו'. יכול מראה שכינה ת"ל (שמות לג) לא תוכל לראות את פני: ותמנת ה' יביט. זה מראה אחורים כענין שנאמר (שם) וראית את אחורי: בעבדי במשה. אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אף ע"פ שאינו משה במשה אפילו אינו עבדי כדאי הייתם לירא מפניו וכ"ש שהוא עבדי ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם (ספרי תנחומא) ואם תאמרו איני מכיר במעשיו ש זו קשה מן הראשונה: (ט) ויחר אף ה' בם וילך. מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי קל והומר לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו סרחונו: (י) והענן סר. ואח"כ והנה מרים מצורעת כשלג משל

בית יהודא

ריכטיגע ווערטער (שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבי) איך טוא ארויסריידען צו אים מיינע רייד מיט אלע מיינונגען וואס עס איז געמיינט אין מיינע רייד ואיני סותמו לו בחידות) איך טוא ניט פרמאכן מיינע רייד מיט רעטענישן, מיט פרעפונגען (כענין שנאמר ליחזקאל) וויא עס איז גזאגט געווארן צום נביא יחזקאל (חוד חידה) זאלסט זאגן צו די יודין די נביאות מיט א משל דו אונ זיי זאלן אליין פארשטיין דעם מיינונג. זאגט רש"י (יכול מראה שכינה) איך וואלט מיינען הקב"ה מיינט משה וועט זעהן די שכינה (תלמוד לומר לא תוכל לראות את פני) שטייט אין פסוק הקב"ה הט געזאגט צו משה דו וועסט ניט קענען זעהן מיין פנים: ותמונת ה' יביטו. זאגט רש"י (זה מראה אחורים) דס מיינט מען אלץ וואס איז הינטער הקב"ה (כענין שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק (וראית את אחורי) דו וועסט זעה, וואס איז הינטער מיר*): ובעבדי במשה) דער פסוק. זאגט רש"י (אינו אומר בעבדי משה) דער פסוק זאגט ניט בעבדי משה, אין מיין קנעכט משה (אלא) נאר דער פסוק זאגט בעבדי במשה, אין מיין קנעכט אין משה (בעבדי אף על פי שאינו משה) איר הט ניט געדארפט ריידען אוף מיין קנעכט, אפילו דר קנעכט וואלט גוועזן איין אנדער מענטש ניט משה (במשה אפילו אינו עבדי) איר האט ניט געדארפט ריידען אוף משה אפילו ווען משה וואלט ניט געווען מיין קנעכט (כדאי הייתם לירא מפניו) איר הט געדארפט מורא האבן פאר משה צו ריידען אויף אים (וכל שכן שהוא עבדי ועבד מלך מלך) אונ אז ער איז ביידע משה אונ מיין קנעכט, דעם קנעכט פון מלך דארף מען געבן כבוד, ווייל דאס איז דער כבוד פון מלך (היה לכם לומר) הט איר געדארפט זאגען (אין המלך אוהבו חנם) אז דער מלך האט אים ליב איז דאס ניט אומזיסט, געווים איז ער ווערט דער מלך זאל אים ליב האבען (ואם תאמרו איני מכיר במעשיו) טאמער וועט איר זאגן איך האב אפעות אין משה, איך רעכן משה איז אגרויסער צדיק אונ איר ווייסט ער איז ניט אגרויסער צדיק (זו קשה מן הראשונה) דאס איז אגרעסערע עבירה פון אייך, אז איר זאגט איך ווייס ניט וואס איר ווייסט: (ט) ויחר אף ה' בם וילך. זאגט רש"י (מאחר שהודיעם סרחונם גזר עליהם נדוי) נאכדעם וויא הקב"ה האט זיי געמאכט וויסען זייער זינד, הט ער איף זיי גוזר גוועזן זייא זאלען זיין דערווייטערט אויף זיבען טעג (קל וחומר לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו סרחונו) איז געווים אז אמענטש זאל ניט בייז ווערען אויף זיין חבר ביז ער זאל אים פריער זאגן וואס ער האט געגען אים געזינדיגט: (י) והענן סר. פריער איז אוועקגעגאנגען דר וואלקען ומיט הקב"ה) ואחר כך והנה

שפתי חכמים

ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו ואחד מהן שפירש מן האשה משמע שלא נוח לו הקב"ה ע' בתוספות (שם ויבמות דס"ב): ש ותו"ת איך עלתה על דעתו כל הקב"ה כשאמרו אהרן ומרים הכי וי"ל לפי שהם אמרו הרק אך במשה דבר אלהים הלא גם בנו דבר ה'

פירוש לתורת אלהים

דבור איך בין אים מפורש מיינע רייד זיי זאלן זיין קלאר ולא בחידות אונ מיינע רייד זאג איך אים ניט מיט רעטענישן אונ פר שטעלט ותמונת יי אונ דאס גישטאלט פון גאט יביט טוט ער קוקען [עיין רש"י] ומדוע אונ ווארום לא יראתם האט איר זיך ניט גיפארכטן לדבר צו ריידן אוף מיין קנעכט אויף משה: (ט) ויחר אונ עס האט גיגרימט אף יי דער צארען פון גאט בם אין זייא אין אהרן מיט מרים וילך אונ ער איז אוועק גגאנגן אז גאט האט זייא מודיע גיוועזן אז זיי האבען גיזינדיגט האט ער זיך פון זיי אפ גיטאן (עיין רש"י): (י) והענן אונ דר וואלקן האט זיך אפ גיטאן פון דעם גצעלט והנה

משלי יהודא

(ח) ומדוע לא יראתם וגו'. דר ענין איז למשל אסוחר הט גנומן צו זיך אין גישעפט אמשרת, דר סוחר איז גיוועזן צו פרידן פון משרת, אונ הט אים געהאלטן פר אערליכען מאן, אמאל האט איינער גזעהן דער משרת נעמט אשטיק סחורה פון קראם אונ טראגט זיא אוועק אין איין אנדער גאס אין אשטוב, אונ ער גייט ארויס צוריק פון שטוב ליידיג אן סחורה, דער מענטש הט דרציילט אין גאס פאר מענטשין דר משרת פון דעם סוחר איז אגנב, אזו אונ אזו

הט

*) הערה דער מיינונג פון רש"י איז אזוי, למשל מיר זאלין זעהן די חכמה פון אמעלאכה, פון די מאשינע פארשטייען מיר ווי גרוס איז די חכמה פון דעם מענטש וואס האט אויסגעטראכט די מאשינע אונ ווי האט באארבעט די כלים צו די מאשינע, דער פיינסטער מענטש פארשטייט אויך אז דאס איז אחכמה אונ דער מייסטער איז אחכם, פון זעלבסטווענדי יעדער חכם פארשטייט בעסער אונ מער ווי גרוס די חכמה איז פון דיא מאשינע און פארשטייט מער צו שאצן דעם מייסטער פון די מאשינע פאר זיין חכמה, אפילו ער זעהט נאר ניט דעם מייסטער אונ קען אים גאר ניט, פון די מאשינען איז ביי אים סיינר דער נאמען פון דעם מייסטער, דיא מאשינע ווערט גערופין די תמונה, דאס בילד פון דעם מייסטער, ווייל אין די מאשינע זעהט מען

דיא

סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת
כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל־מִרְיָם וְהִנֵּה
מְצֹרָעַת׃ יא וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה
בִּי אֲדֹנִי אַל־נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת
אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ׃ יב אַל־נָא
תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ

אִסְתַּלַּק מֵעִלָּוֵי מַשְׁכְּנָא
וְהָא מִרְיָם חִוָּרָא כְּתַלְגָּא
וְאִתְפְּנִי אַהֲרֹן לְוָת מִרְיָם
וְהָא סְגִירָת׃ יא וַאֲמַר
אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה בְּבָעוּ
רִבּוֹנִי לָא כְעַן תְּשַׁוִּי
עֲלָנָא חוֹבָא דְּאִטְפַּשְׁנָא
וְדִי סְרַחְנָא׃ יב לָא כְעַן
תִּתְרַחַק דָּא מִבֵּינָנָא אֲרֵי
אֲחָתָנָא הִיא צַלִּי כְעַן

תו"א ויפן אהרן אל מרים והנה מצורעת שם: אשר נואלנו ואשר חטאנו ברכות לג. תענית ז מכות יא: אל נא תהי סנהדרין מז ע"א ה חולין ז:

רשב"ם

(יב) אל נא תהי כמת כלוי לכבודך ובשבילך. אל נא תהיה אחה בעצמך כמת והיאך. אשר בצאתו מי שהוא נולד ממעיו מרחם אמו של אחיו שהוא הי הרי נאכל חצי בשרו של הי. כלומר מאחר שנולדה מרים מרחם אמו של משה: אל נא תהי. אל תהות אחה כמת כמו אל תהי בתוקעי כף. אל תהי עד חנם. אל תהי כסובאי יין:

חסלת פרשת בהעלותך

בית יהודא

מִרְיָם מְצוֹרַעַת כַּשָּׁלֶג) נאכדעם איז מִרְיָם בַּדֶעקְט גֶעוָוארֶען מיט קְרֶעץ ווייס ווי שְׁנֵיי (מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁאָמַר לְפֵדָגוֹג) לְמָשָׁל אַמֶלֶךְ הָט גֶעזָאגְט צוּ דֶעם לֶערֶער פוּן זַיין זוּהְן (רְדֵה אֶת בְּנִי) שְׁלָאג מַיין זוּהְן וועיל ער וויל ניט לֶערְנֶען (וְאֲבָל לֹא תִרְדֵּנוּ עַד שֶׁאֵלֵךְ מֵאֶצְלְךָ) זָאלְסְט אים ניט שְׁלָאגֶען בִּיז איך וועל אַוֶועק גֵּיין פוּן דִיר (שֶׁרַחֲמַי עָלָיו) וועיל איך הָאבּ אוֹיף אים רַחֲמָנוּת וועל איך ניט קֶענֶען זֶעהֶען וויא דוּ שְׁלָאגְסְט אים: (יא) וְנוֹאַלְנוּ, זָאגְט רש"י (כְּתַרְגּוּמוֹ) ווי דֶר תַּרְגּוּם טַייטְשְׁט (לְשׁוֹן אֱוִיל) נַארֶעשׁ, מִיר הָאבֶּען נַארֶעשׁ גֶעטָאהְן: (יב) וְאַל נָא תְהִי, (אֲחוֹתֵנוּ זוֹ) איך בֶּעט דִיךְ דיא שְׁוֶועסְטֶער אוּנְזֶערֶע זָאל ניט זַיין (כַּמֵּת) ווי אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶע (שֶׁהַמְצוֹרָע חָשׁוּב כַּמֵּת) וָוארוּם אַמְצוֹרָע איז גְלַייךְ ווי אַגֶעשְׁטָארְבֶּענֶר (מָה מֵת מְטַמֵּא בְּבִיאָה) אַזוֹ וויא אַמֵת איז מְטַמֵּא דֶעם מֶענְטְשׁ וואס קוּמְט אַריין אין דיא שְׁטוּבּ וָואס דֶער מֵת לִיגְט (אַף מְצוֹרָע מְטַמֵּא בְּבִיאָה) אַזוֹ אַז אֵיינֶער קוּמְט אַריין אין די שְׁטוּבּ וָוס

רש"י

למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו: (יא) נואלנו. כתרגומו לשון אויל: (יב) אל נא תהי. אחותנו זו: כמת. שהמצורע חשוב כמת מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה:

שפתי חכמים

ולא פירשו מדרך ארץ ולמה פירש מדרך ארץ אלא משום גיאות שהוא גם רוח וכך היו אומרים והלא שכינה שורה עליו וכתיב אשכון את דכא ושפל רוח ומשה היה רוח גבוהה ולמה שורה שכינה עליו אלא בביכול הקב"ה אינו יודע שהוא רוח גבוהה לכן אמר זו קשה משל דאשונה ולכך נכתב ג"כ כאן והאיש משה ענו מאד שאהרן ומרים אמרו שהוא גס רוח ולא כמו שפירש הרא"ם שדרשו כן מיתור הכ"ת בל בעבדי שהוא כ"ת השימוש והקשה א"כ למה לא דרשו ג"כ למ"ד השימוש יתירה גבי לעבדך ליעקב וגם לאדוני לעשו והבי"א גם גירסא אחרת כדי לתרץ קושיא זו ולפי דרכנו אין צריך לשבש הספרים שלנו וק"ל: ת דכתיב כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא. וכמצורע

דעת זקנים מבעלי התוספות

(יב) אל נא תהי כמת. כמצורע שנצטרע עם יציאתו מרחם אמו שאין לו טהרה עולמית אבל זאת שלא בא אלא על ידי חטא תפלות מועיל בה כמו שמצינו בפרעה שנצטרע ע"י שרה

פירוש לתורת אלהים

אוּנ מִרְיָם מְצוֹרַעַת איז וָוארִין קְרֶעצִיג כַּשָּׁלֶג אַזוֹ ווי שְׁנֵייא וַיִּפֶן אוּנ עֶר הָט זִיךְ גִיקֶערְט אַהֲרֹן צוּ מִרְיָם וְהִנֵּה אוּנ מְצוֹרַעַת זִיא איז קְרֶעצִיג: (יא) וַיֹּאמֶר הָאט אַהֲרֹן גְזָאגְט צוּ מֹשֶׁה בִּי אֲדוֹנִי איך בֶּעט דִיךְ מַיין הֶאר אַל נָא תָשֵׁת דוּ זָאלְסְט ניט טָאן אוֹיף אוּנְז קֵיין זִינְד אֲשֶׁר וָוס מִיר הָאבֶּן אַנַארִישְׁקַייט גִיטָאן וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ אוּנ וָוס מִיר הָאבֶּן צוּ דִיר גִיזִינְדִיגְט: (יב) אַל איך בֶּעט דִיךְ אַז אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער זָאל ניט זַיין אַזוֹ ווי אַמֵת וָוארוּם אַמְצוֹרָע איז חָשׁוּב כְּמֵת אוּנ עֶס גִיהֶער ניט אַזוֹ צוּ זַיין אַז אַבְּרוּדֶר זָאל לָאזֶען

משלי יהודא

הָט עֶר גְטָאן, ווי דֶר סוֹחֵר הָאט גְהֶערְט די רֵייד וָוס מֶען רֶעדְט אוֹיף זַיין מְשָׁרֵת, הָט עֶר גֶערוּפֶן צוּ זִיךְ די מֶענְטְשֶׁן, פַר וָוס הָט איר פַארְשֶׁעמְט מִיךְ אוּנ מַיין מְשָׁרֵת, איר הָאט פְרִיעֶר גְדַארְפְט פְרֶעגֶן מַיין מְשָׁרֵת אָדֶער מִיךְ וָוס איז גְוֶועֶן מִיט די שְׁטִיק סְחוֹרָה, עֶר הָט די סְחוֹרָה ניט גְנַנְבֶת, אִיךְ הָאבּ אִים גֶעהֵייסֶן עֶר זָאל נֶעמֶען די שְׁטִיק סְחוֹרָה אוּנ זָאל זִיא טְרָאגֶן וָואהִין עֶר הָט גִיטְרָאגֶן. דָס זֶעלְבִּיגֶע איז גִיוֶועֶן בַּיי אַהֲרֹן אוּנ מִרְיָם, זֵיי הָאבֶּן גְזֶעהֶן מֹשֶׁה הָט זִיךְ אָפְּגֶשֵׁיידְט פוּן זַיין וַוייבּ, הָאבֶּן זֵייא גֶערֶכְנְט מֹשֶׁה טוּט אַעֲבֵירָה, עֶר איז ניט מְקַיֵּים די מִצְוָה פְּרִיָה וְרִבְיָה, הָאבֶּן זֵיי גֶרֶעט אוֹיף מֹשֶׁה, איז הקב"ה בֵּייז גִיוֶועֶן אוֹיף מִרְיָם אוּנ אַהֲרֹן, עֶר הָט גְזָאגְט צוּ זֵיי. פַר וָוס הָט איר ניט מוֹרָא גֶעהַאט צוּ רֵיידֶן אוֹיף מַיין קְנֶעכְט מֹשֶׁה, אוּנ איר הָט פַרְשֶׁעמְט מִיךְ אוּנ מֹשֶׁה, פְרִיעֶר הָט איר גְדַארְפְט פְרֶעגֶן בַּיי מֹשֶׁה אָדֶר בַּיי מִיר, פַר וָוס מֹשֶׁה הָט זִיךְ אָפְּגֶעשֵׁיידְט פוּן זַיין וַוייבּ, אִיךְ הָאבּ אִים גֶעהֵייסֶן עֶר זָאל זִיךְ אָפְּשֵׁיידֶן פוּן זַיין וַוייבּ:

די חכמה פון מייסטער, נאר דאס אין ניט דער פנים פון מייסטער, נאר דער הינטען פון מייסטער אזוי ווי אז מען זעהט אמענטש פון הינטען זעהט מען אביסול זיין פארנט אויך, אזוי פון די מאשינע דערקענט מען אביסול די חכמה פון מייסטער, דאס זעלבינע איז ביי הקב"ה ער האט בשאפין די גאנצע וועלט בחכמת ובדעת ובתבונה, מיט קלוגשאפט, מיט ווימענשאפט, מיט פארשטענדיגקייט, אין חקר לתבונתו, עס איז גאר ניט צו דערקלערין די חכמה פון הקב"ה דאס מען זעהט אין דער וועלט, אפילו אפראסטער מענטש זעהט אויך פון די וועלט די חכמה פון הקב"ה, אונ די מענטשין וואס מער חכמים זיי זענען פארשטייען זיי מער ווי גרויס איז די חכמה פון הקב"ה, די וועלט ווערט גערופין תמונת ה', אין די וועלט זעהט מען דאס בילד, די חכמה פון הקב"ה, באר יעדער מענטש קען נאר זעהן די חכמה פון הקב"ה וואס אין אויף די וועלט, אבער די זאכין וואס איבער דעם הימעל קען ער ניט זעהען, זעהט ער דאך נאך ניט דאס גאנצע בילד, דאס גאנצע חכמה פון הקב"ה, דריבער האט הקב"ה גיזאגט אויף משה ותמונת ה' יביט, משה האט גיזעהן די תמונה, דאס בילד, דיא חכמה פון הקב"ה, אין די וועלט בשאפונג מעהר פון אלע מענטשין, אונ "יביט" ער וועט נאך מעהר זעהן, אונ די גאנצע וועלט חיסט נאר אחורי דאס איז הינטער הקב"ה, דאס האט שוין הקב"ה געמאכט, אבער ופני [מיך אליין] לא יראו, קען קיינער ניט זעהן:

וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ׃ יג וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ׃

עַל בִּסְרָא מִיתָא הָדֵין דִּי בַהּ וְיִתַּסֵּי׃ יג וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר אֱלָהָא בְּבָעוּ אַסֵּי כְעַן

תו"א אל נא רפא נא ברכות לד ע:

בעל הטורים

(יג) רפא. ב' במסורה רפא נא לה רפא שבריה כי מטה. משה התפלל לאל בירפא שבריה כי מטה שאל"כ אין מי שיטהרנה: רפא. תגין

רש"י

אשר בצאתו מרחם אמו. אמנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב וכן חצי בשרו חצי בשרנו היה לו לומר אלא שכינה הכתוב אחר מאחר שיצאה מרחם אמנו היא לנו כאילו נאכל חצי בשרנו כענין שנאמר (בראשית לז) כי אחינו בשרנו הוא ולפי משמעו אף הוא נראה כן אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת: אשר בצאתו. מאחר שיצאה זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו הרי נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא. ד"א אל נא תהי כמת (ספרי) אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה ומי מטהרה אני א"א לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר בצאתו מרחם אמו: (יג) אל נא רפא נא לה. בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואחר כך יבקש שאלותיו: לאמר. מה ת"ל אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק וגו' רבי אלעזר בן עזריה אומר בד' מקומות בקש משה מלפני הקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו. כיוצא בו (שמות ו) וידבר משה לפני ה' לאמר וגו' (ספרי) מה ת"ל לאמר

בית יהודא

אין שטיב איז דא אמצורע, ווערט ער טמא: ואשר בצאתו מרחם אמו. זאגט רש"י (אמנו היה לו לומר) אהרן הט געדארפט זאגן אמנו, אונזער מוטער (אלא שכינה הכתוב) נאר דר פסוק הט געשריבן אמו, זיין מוטער (וכן חצי בשרו) אונ אזו איז ביי דעם ווארט חצי בשרו, אהעלפט פון זיין לייב (חצי בשרנו היה לו לומר) אהרן הט געדארפט זאגען חצי בשרנו, אהעלפט פון אונזער לייב (אלא שכינה הכתוב) נאר דער פסוק הט געשריבן בשרו, זיין לייב, אזו האט אהרן געזאגט צו משה (אשר מאחר שיצאה מרחם אמנו) וויל אונזער שוועסטער איז געבארן געווארן פון אונזער מוטער (הרי לנו כאילו נאכל חצי בשרנו) איז ביי אונז גלייך ווי עס וואלט אויפגעגעסן געווארן אהעלפט פון אונזער לייב (כענין שנאמר) וויא עס שטייט אין פסוק יהודה הט געזאגט אויף יוסף (כי אחינו בשרנו הוא) ער איז דאך אונזער ברודר אונזער פלייש (ולפי משמעו אף הוא נראה כן) אונ נאך דעם פשט פון פסוק וויא עס שטייט אמו אונ בשרו איז איך גוט דר פשט, אונ אזו הט אהרן געזאגט צו משה (אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת) א ברודר דארף ניט לאזען זיין שוועסטער זיא זאל זיין וויא א געשטארבענע, וויל זיא איז געבארען פון זיין מוטער אונ זיא איז מיט אים וויא זיין פלייש: (אשר בצאתו). זאגט רש"י אהרן האט געזאגט צוא משה (מאחר שיצאה זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו) וויל דר מענטש איז געבארן געווארן פון די מוטער ווס דר מענטש איז געבארן אונ איינר האט כח צו העלפן דעם אנדערן אונ ער העלפט אים ניט (הרי נאכל חצי בשרו) איז דאך אויפגעגעסן געווארן זיין העלפט פלייש (שאחיו בשרו הוא) זיין ברודר איז דאך העלפט פלייש פון אים (ודבר אחר) נאך א פשט איז אהרן הט געזאגט צו משה (אל נא תהי כמת) איך בעט דיך אונזער שוועסטער זאל ניט זיין וויא א געשטארבענע (אם אינך רופאה בתפלה) אונ דו וועסט איר ניט היילען מיט דיין תפלה (מי מסגירה ומי מטהרה) ווער וועט איר פארשליסן אויף זיבען טעג וויא עס שטייט דער דין אין סדרה תזריע אונ ווער וועט איר זאגען זיא איז טהור (אני אי אפשר לראותה) איך טאר ניט זעהן אירע נגעים (שאני קרוב) איך בין דאך א ברודר אונ צו מיינע קינדער איז זיא א מומע (ואין קרוב רואה את הנגעים) אונ א פריינד טאר ניט זעהן נגעים (וכהן אחר אין בעולם) אונ איין אנדער כהן איז ניטא אויף דער וועלט (וזהו אשר בצאתו מרחם אמו) דאס הט אהרן געזאגט וויל איך בין מיט מיין שוועסטער געבארן פון איין מוטער, טאר איך דאך ניט זעהן אירע נגעים: (יג) ואל נא רפא נא לה. זאגט רש"י (בא הכתוב ללמדך דרך ארץ) דער פסוק קומט לערנען וויא זאל זיין דם פירונג פון מענטשן (שהשואל דבר מחברו) אז איינר וויל בעטן אזאך פון זיין חבר (צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים) דארף ער פריער זאגען צוויא אדער דרייא ווערטער פון רחמנות (ואחר כך יבקש שאלותיו) נאכדעם זאל ער בעטן וואס ער דארף: (לאמר). זאגט רש"י (מה תלמוד לומר) וואס איז דר ווארט לאמר, צו זאגען, נאר לאמר מיינט מען הקב"ה זאל צו אים זאגען (אמר לו) משה האט געזאגט צוא הקב"ה (השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו) ענפער מיר אויב דו וועסט איר היילען אדער ניין (עד שהשיבו) ביז הקב"ה הט אים געענפערט (ואביה ירוק ירק) וויא עס שטייט ווייטער אין דיא פסוקים. (רבי אלעזר בן עזריה אומר) זאגט (בארבע מקומות בקש משה מהקב"ה להשיבו אם יעשה שאלותיו או לאו) אין פיר ערטער געפונען מיר משה האט געבעטן פון הקב"ה ער זאל אים ענפערן אויב ער וועט טאהן וואס ער בעט ביי אים אדער ניין (כיוצא בו) אזו אגלייכן שטייט אין פסוק (וידבר משה לפני ה' לאמר) משה האט גערעט פאר הקב"ה לאמר (מה תלמוד לומר לאמר) צו וואס שטייט דער ווארט לאמר, נאר לאמר מיינט מען הקב"ה זאל צו אים זאגען, משה הט געזאגט

דעת זקנים מבעלי התוספות

ונתרפא כשהשיבה: (יג) אל נא רפא נא לה. נא קמא לשון

שפתי חכמים

כתיב והבא אל הבית כל ימי הסגיר אותו יטמא: א פי' אבי' משמעות הק"א נוכל לפרש אותו מבלתי שנצטרך לומר שכינה הכתוב וכתב אמו במקום אמנו ובשרו במקום בשרנו כשאמר שדבריהם אינם בכלל אחותם אלא בכל אח סתם אין ראוי להניח אחותו להיות כמת וכו': ב ופי' אל תהי כמת שאין לו תקוה שמאחר שיצאת מרחם אמנו ומי מסגירה ונמצא שנאכל חצי בשרנו מאחר שסברה שהוא אחד עם בשרנו נאכל ואין תרופה למכתה: ג דמלת לאמר קרא יתירה הוא דהל"ל ויצעק משה אל ה' אל נא רפא נא וגו' אלא שת"ל השיבני

פירוש לתורת אלהים

די שוועסטער זיין אזו ווי אמת אשר בצאתו ווארום וויל אונזר שוועסטער איז ארוס גינאנגן פון אונזר מוטערס טראכט היינט אז אונזער שוועסטער איז מצורע ויאכל איז גלייך ווי אונזר פלייש איז גווארן פר דארבן ווארום שוועסטער מיט ברידר איז איין בלוט אונ פלייש: (יג) ויצעק משה אל יי האט משה גישריגן ער הט מתפלל גיוועזן צו גאט לאמר אזו צו זאגן אל גאט נא איך בעט דיך רפא הייל נא נאך לה

פ מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף׃

יָתַהּ׃ יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וְאִלּוּ אֲבוּהָא מְנַזַף נְזִיף בַּהּ הֲלָא תִתְכְּלֵים שִׁבְעָא יוֹמִין תִּסְתְּגַר שִׁבְעָא יוֹמִין מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וּבָתַר כֵּן תִּתְכְּנֵשׁ׃

תו"א ואביה ירק ירק בפניה ב"ק כה קמא ככ בתרא קיא זבחים סה : תסגר שבעת ב"ק כה : ואחר תאסף נדרים לו :

בית יהודא

צו הקב"ה (הֲשִׁיבֵנִי) ענפער מיר (אִם גּוֹאֲלָם אַתָּה אִם לָאו) אויב דו וועסט זיי אויסלייזען פון מִצְרַיִם אָדער ניין (עַד שֶׁהֱשִׁיבוֹ) ביז הקב"ה האט אים גיענפערט (עַתָּה תִרְאֶה) דו וועסט איצט זעהן וואס איך וועל טאהן צו פַּרְעֹה (כַּיּוֹצֵא בוֹ) נאך אזו אגלייכן שטייט אין פסוק (וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר) משה האט גערעט צו הקב"ה לאמר, הקב"ה זאל אים ענפערן, משה האט געזאגט צו הקב"ה (יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת לְכָל בָּשָׂר) הקב"ה וואס ווייס אלע טראכטונגען וואס מענטשן טראכטען זאל אויפנעמען אויף די יודין אזו א מענטש וואס זאל קענען זיין זייער פירער, האט אים הקב"ה גיענפערט דר מענטש וועט זיין יְהוֹשֻׁעַ (כַּיּוֹצֵא בוֹ) נאך אזו אגלייכן שטייט אין פסוק (וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִיא לֵאמֹר) משה האט געזאגט איך האב געבעטען צו הקב"ה אין די צייט לאמר, הקב"ה זאל מיר ענפערן (וְהֱשִׁיבוֹ רַב לָךְ) האט הקב"ה אים גיענפערט פיל צו דיר, האסט שוין גענוג פיל געבעטען : וּרְפָא נָא לָהּ. זאגט רש"י (מִפְּנֵי מָה לֹא הֶאֱרִיךְ מֹשֶׁה בִּתְפִלָּה) פאר וואס האט משה ניט געזאגט א לאנגערע תפלה, ענפערט רש"י (שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים) די יודין זאלען ניט האבן צו זאגן (אֲחוֹתוֹ עוֹמֶדֶת בְּצָרָה) זיין שוועסטער איז אין אצרה (וְהוּא עוֹמֵד וּמַרְבֶּה בִּתְפִלָּה) אונ ער שטייט אזו לאנג אונ בעט (דָּבָר אַחֵר) וועגן נאך א זאך האט משה ניט גיוואלט בעטען א לאנגע תפלה (שֶׁלֹּא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים) די יודין זאלען ניט האבן צו זאגן (בִּשְׁבִיל אֲחוֹתוֹ הוּא מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה) וועגן זיין שוועסטער זאגט ער א לאנגע תפלה (אֲבָל בִּשְׁבִילֵנוּ אֵינוֹ מַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה) אבער פון אונזערט וועגען זאגט ער ניט א לאנגע תפלה : (יד) וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ, וויא וואלט געוועזען (וְאִם אָבִיהָ הֶרְאָה לָהּ פָּנִים זוֹעֲפוֹת) אויב איר פאטער וואלט אויף איר בייז גווען אונ ער וואלט געוויזען צו איר אפנים מיט כעס (הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים) וואלט זיא זיך געשעמט זיבען טעג (קַל וָחוֹמֶר לַשְּׁכִינָה אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם) אז הקב"ה איז אויף איר בייז דארף זיא זיך שעמען פירצעהן טעג (אֶלָּא דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן) נאר וויל מיר לערנען דם פארשעמונג פון הקב"ה פון די פארשעמונג פון פאטער, קענען מיר ניט זאגן אז די פארשעמונג פון הקב"ה זאל זיין גרעסר וויא די פארשעמונג פון פאטער וואראם עס איז גענוג דיא זאך וואס מען לערנט איצט זאל זיין וויא די זאך וואס מען לערנט פון איר, ניט גרעסער, דר תלמיד קען דאך ניט זיין גרעסר פון רבין (לְפִיכָךְ אַף בִּנְזִיפָתִי תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים) דריבער אפילו ווען הקב"ה איז בייז אויף איר דארף זיא אויך פארשעמט ווערען נאר אויף זיבען טעג : וְאַחַר תֵּאָסֵף. זאגט רש"י (וְאוֹמֵר אֲנִי) איך זאג (כָּל הָאֲסִיפוֹת הָאֲמוּרוֹת בִּמְצוֹרָעִים) וויא עס שטייט ביי מצורע דער ווארט "פארזאמלען" (עַל שֵׁם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּח מִחוּץ לַמַּחֲנֶה) ווייל א מצורע ווערט ארויסגעשיקט פון די מחנה (וּכְשֶׁהוּא נִרְפָּא) אונ ווען

רש"י

השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו'. כיוצא בו (במדבר כז) וידבר משה אל ה' לאמר יפקד ה' אלהי הרוחות לכל בשר. כיוצא בו (דברים ג) ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמר השיבו רב לך: רפא נא לה. מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהיו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה. (ד"א שלא יאמרו ישראל בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה): (יד) ואביה ירק ירק בפניה. ואם אביה הראה לה פנים ד זועפות הלא תכלם שבעת ימים (ב"ק כה) קל וחומר לשכינה י"ד ה יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנזיפתי תסגר שבעת ימים: ואחר תאסף. אומר אני כל האסיפות האמורות במצורעים על שם שהוא משולח מחוץ למחנה

שפתי חכמים

דומיא דוידבר משה וגו': ד הוסיף מלת ואם כאלו אמר ואם אביה וכו' מפני שלא מצינו שירק אביה בפניה מעולם ולא הנזיפה בשום זמן אלא ר"ל אלו אביה ירק כו' ואמר הראה לה פנים זועפות להורות שאין ירק ירק כמשמעו רק נזיפה המתחייבת מן היריקה: ה ואם תאמר והא ק"ו הוא אפי' כמה וכמה ימים ולמה נקט דוקא י"ד יום. וי"ל לפי שאמרו ז"ל (נדה לא) ג' שותפין באדם הקב"ה ואביו ואמו אבל ואם כל אחד נותן ה' דברים לולד והקב"ה לבדו נותן י' דברים

דעת זקנים מבעלי התוספות

בקשה ובתרא לשון עתה: (יד) תכלם שבעת ימים. פרש"י ק"ו לשכינה י"ד יום ומקשים העולם היכן נמצא שיעור זה די"ד יום וי"ל דמן הדין הוא במסכת נדה פרק המפלת ת"ר שלשה שותפין יש באדם הקב"ה ואביו ואמו אביו מזריע לובן שממנו גידים ועצמות וצפרנים ומוח שבראש ולובן שבעינים הרי ה' מן האב ואמו מזרעת אודם שממנו דם ובשר וכו' הקב"ה מטיל בו רוח ונשמה וקלסתר פנים ודעת ובינה והשכל וראית העינים ושמיעת האזנים ודבור שפתים והלוך רגלים.

הרי עשרה דברים מאת הקב"ה כפלים מאביו ולכך נקט בנזיפה דהכא י"ד שהוא כפלים משבעה מאביה אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון ולא תכלם כי אם שבעה וקשיא להר' בכור שור אי אמרינן בכל חמור שלמד מן הקל שנוסף כפי מה שהוא חמור ממנו וא"ת ק"ו לשכינה י"ד הייינו לעולם שהרי בסוף הסגר שהוא כי"ד אם לא נתרפא המצורע הוא מחליט לעולם. ואו' ה"ר ברוך בר יצחק דכשני הסגרים אין בהם יותר מי"ג יום דיום שביעי עולה לכאן ולכאן. וטיהו תימא דמנא לן דמנזיפה דאביה תכלם שבעת ימים דלפום ריהטא דקרא משמע דפשט הוא ממקום אחר דמאביה תכלם שבעת ימים. וי"ל דמנזיפה

פירוש לתורת אלהים

לָהּ צו איר : (יד) וַיֹּאמֶר האט גאט גיזאגט צו משה וְאָבִיהָ אונ איר פאטער זאל שפייען אין איר פנים ווען איר פאטער וואלט אויף איר ברוגז גיווארען הֲלֹא פר וואר תִכָּלֵם וואלט זיא גימוזט זיצן פר שעמטר הייט זיבן טאג דם הייסט זי וואלט זיך זיבן טאג גישעמט פר איר פאטערס אויגן צו קומן איז שון אכל שכן אז די שכינה איז אויף איר ברוגז גווארן גיהער זיא צו זיצן פר שלאסין פערצין טאג. אונ דאך וויל איך מער ניט נאר תִסָּגֵר זיא זאל זיצן פר שלאסן זיבן טעג פון אויסין ווייני: פון דר מַחֲנֶה

ואחר

טו וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד־הֵאָסֵף מִרְיָם׃ טז וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃

פ פ פ

קל"ו מהלנא"ל סימן
ומפטירין רני ושמחי בזכריה סימן ב׳ :

טו וְאִסְתְּגַרַת מִרְיָם מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא שַׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵשַׁת מִרְיָם׃ טז וּבָתַר כֵּן נְטָלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְּפָארָן׃ פפפ

תו"א ותסגר ת"ס תענית כט קמא כה :

בעל הטורים

על הרי"ס אמר שכרת עטרת ראשה רפא שכריה כי מעה : (טו) והעם לא נסע. כפ׳ ותתצב אחותו יש ז׳ תיבות לכך המתינה לה שבינם שבעת ימים :

רש"י

וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה כתוב בו אסיפה לשון הכנסה : (טו) והעם לא נסע. (סוטה ט) זה הכבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת ו שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנא׳ (שמות ב) ותתצב אחותו מרחוק וגו׳ :

חסלת פרשת בהעלותך

בית יהודא

ער ווערט געהיילט (נֶאֱסַף אֶל הַמַּחֲנֶה) ווערט ער צוריק פארזאמלט אין די מַחֲנֶה (כְּתִיב בּוֹ אֲסִיפָה) דריבּר שטייט בּיי דעם מצורע דר ווארט אֲסִיפָה, (לְשׁוֹן הַכְנָסָה) אריין גיין : (טו) וְהָעָם לֹא נָסָע. זאגט רש"י (וְזֶה הַכָּבוֹד חָלַק לָהּ הַמָּקוֹם) דעם כָּבוֹד הט הקב"ה איר געגעבן ואלע יודין זאלן אוף איר ווארטן בּיז זיא וועט געזונד ווערן) (בִּשְׁבִיל שָׁעָה אַחַת שֶׁנִּתְעַכְּבָה לְמֹשֶׁה כְּשֶׁהוּשְׁלַךְ לַיְּאוֹר) ווייל זיא הט געווארט איין שָׁעָה אוף משה ווען מען האט אים אריינגעווארפן אין טייך (שֶׁנֶּאֱמַר) וויא עס שטייט אין פסוק (וַתֵּתַצַּב אֲחוֹתוֹ מֵרָחוֹק) זיין שוועסטר ומרים הט זיך געשטעלט פון ווייטן זעהן עם הקב"ה וועט טאהן צו איר ברודער משה :

דעת זקנים מבעלי התוספות

דאביה היא במנודה ומנודה כאבל שנוהג שבעה. ועדיין קשה דנ׳ דאבל לא מצינו בקרא דאינו אלא מדרבנן ועוד מאי קאמר ראביה ירוק ירק בפניה והלא לא היה חי באותה שעה אמנם נ"ל דמוה לא קשיא כלל דהכי בעי למימר אלו חי וירוק ירק בפניה. ומ"מ יש מתרצים שאביה נזף בה במצרים בלידת משה שטפחה אביה על ראשה כשהושלך ביאור ואמר לה בתי היאך נבואתך הלא תכלם שבעת ימים דהתם כתיב ותתצב אחותו מרחוק מה גבי מצורע ז׳ אף כאן שבעה. אמנם לא ידעתי היכן כתיב רחוק במצורע אם לא משום דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים ולשון הרחקה הוא וסהאי קרא דתכלם שבעת ימים סוכח במועד קטן בפרק ואלו מגלחין דנזיפה דרבנן הוי שבעת ימים : (טו) והעם לא נסע. שלא נעלה הענן משום כבוד משה :

שפתי חכמים

פ"מ שיש לו חליו של ולד. ועי"ל לפי שהמלורע כשמוסגר ז׳ ימים אם לא פשה ועמד בעיניו מסגירו עוד ז׳ ימים ואם פשה טמא מוחלט הוא לכך נקט י"ד ימים שהוא טמא מוחלט כלו׳ הרי היא ראויה שתהי׳ מלורע עולמית : ו ויש לפרש משום דמדה טובה מרובה ממדת פורעניות אחת לחמש מאות ה"נ היא המתינה למשה שליש של שעה ונשתלם לה חמש מאות שלישיות שעות דהיינו ז׳ ימים דיום ולילה עמו כ"ד שעות ולז׳ ימים ולילות קס"ח שעות תחלקם לשלישיים נמצא חמש מאות שלישיים אף על פי שהרבע שלישיים יהיו יתירים על ה׳ מאות דהיינו על הז׳ ימים מ"מ כיון דלאו יום שלם הוא אלא שעה אחת ושליש של שעה אין ככך כלום ואפשר עוד כשכר שהלכה לקרות לאמו של משה הוסיפו לה ד׳ שלישיים והא דנקט רש"י שעה אחת לאו דוקא שעה שלימה שהוא אחד מכ"ד שעות שביום אלא כלו׳ עת אחת דהיינו שליש שעה וק"ל: חסלת פרשת בהעלותך

פירוש לתורת אלהים

וְאַחַר און דר נאך זאל זי אריין גינומן ווערין אין דר מַחֲנֶה : (טו) וַתִּסָּגֵר און מִרְיָם איז פאר שלאסין גיווארן שִׁבְעַת יָמִים זיבן טאג מִחוּץ פון אויסן ווייניג פון דר מַחֲנֶה וְהָעָם און דם פאלק הט ניט גצוגן ביז מִרְיָם איז אריין גנומן גווארן אין דר מַחֲנֶה [עיין רש"י] : (טז) וְאַחַר און דר נאך אז מִרְיָם איז אריין גיקומן אין דר מַחֲנֶה נָסְעוּ הט דם פאלק גיצוגן פון חֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ און זיי האבן גירוט אין דער מִדְבַּר פָּארָן :

ליקוטי יהודא

(טו) וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם. וועגען צוויי זאכן האבען יודן נים געצויגען פון ארט ביז מִרְיָם איז געזונד געווארען, איין מאהל וועגען איר כָּבוֹד, עס וועט נים זיין שיין מִרְיָם זאל גיין אליין אדער מיט נאך מְצוֹרָעִים אויסער די מַחֲנֶה, צווייטונס די וואסער ווס איז נעגאנגען פון שטיין איז געוועןוועגן זכות פון מִרְיָם, אזוי לאנג ווי די שְׁכִינָה איז געוועןאוף מִרְיָם, הט דר שטיין נעגעבען וואסער, אָבער ווען זיא איז גוועןמְצוֹרָע און אַמְצוֹרָע איז טָמֵא הט אוף איר נים גערוהט די שְׁכִינָה, איז פון שטיין נים נגאנגען וואסער, ווס וועלן די יודן טאהן אין וועג אָן וואסער, דריבער האבען זייא געמוזט ווארטן אין חֲצֵרוֹת, ביז מִרְיָם איז געזונד געווארען :

הפטרת בהעלותך (בזכריה סימן ב׳)

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ נְאֻם־יְהוָה׃ וְנִלְווּ גוֹיִם רַבִּים אֶל־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וְהָיוּ לִי לְעָם וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכֵךְ וְיָדַעַתְּ כִּי־יְהוָה צְבָאוֹת שְׁלָחַנִי

פירוש ע"ט

רָנִּי זינג וְשִׂמְחִי און פרייא דיך דיא שטאט ציון כי ווארום איך קום און איך וועל רוען צווישען דיר אזו רעט גאט וְנִלְווּ און זיי וועלן זיך בהעפטען פיל פעלקער צו גאט און זיי וועלן זיין צו מיר צו אפאלק

משלי יהודא

רָנִּי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן וגו׳. שִׂמְחוּת זענען דא צווייערליא, דהיינו עס הט גיטראפן מען הט אויף אנביר געמאכט

הפטרת בהעלותך

אֵלָיִךְ׃ וְנָחַל יְהוָה אֶת־יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אַדְמַת הַקֹּדֶשׁ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלָםִ׃ הַס כָּל־
בָּשָׂר מִפְּנֵי יְהוָה כִּי נֵעוֹר מִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ׃ וַיַּרְאֵנִי אֶת־יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי
מַלְאַךְ יְהוָה וְהַשָּׂטָן עֹמֵד עַל־יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־הַשָּׂטָן יִגְעַר יְהוָה בְּךָ
הַשָּׂטָן וְיִגְעַר יְהוָה בְּךָ הַבֹּחֵר בִּירוּשָׁלָםִ הֲלוֹא זֶה אוּד מֻצָּל מֵאֵשׁ׃ וִיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבֻשׁ
בְּגָדִים צוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ׃ וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל־הָעֹמְדִים לְפָנָיו לֵאמֹר הָסִירוּ
הַבְּגָדִים הַצֹּאִים מֵעָלָיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֺנֶךָ וְהַלְבֵּשׁ אֹתְךָ

משלי יהודא

אבבול ווען הט גיזאגט ער הט גיטאן א גרויסן פרברעכונג אונ ער איז גזעסן אין תפיסה געשלאסן מיט קייטן, נאכדעם הט הקב"ה גיהאלפן ער איז גקומן לוז פון תפיסה, הט ער געמאכט א סעודה פאר זיינע גוטע פריינד, ווער עס האט געהערט פון דיא שמחה האט גיזאגט הלוואי זאל מיך ניט טרעפן אזו א שמחה, אונ ווען מען הט זיך געזעגנט פאר דעם אוועקגיין פון די סעודה, הט יעדער גזאגט אים אונ אלע מענטשין געוואנשין מען זאל אזעלכע שמחות ניט דארפן מאכן, עס וויל קיינער האבן פריער אזו א אומגליק אונ נאכדעם מאכען א שמחה, מען וויל גיט דעם האניק אונ מען וויל ניט דעם ביס, נאך א שמחה איז דא, דהיינו איינר הט געוואונן אויף דיא לאטעריע פיל געלט, הט ער גמאכט א שמחה, א גרויסע סעודה פר זיינע גוטע פריינד, נאך דעם עסין מען הט זיך געזעגנט, האבן אלע מענטשן געוואנשין איינ דעם אנדרין זיי זאלען אויך זוכה זיין צוא מאכן אזעלכע שמחות, אונ וועלכר מענטש עס הט גהערט פון די שמחה הט גזאגט הלוואי זאל איך זוכה זיין צו מאכן אזו א שמחה, דר נביא קומט זאגן די יודן זיי וועלן זינגען אונ זיין פריליך, ווייסן מיר ניט וועגין וואס וועט זיין דיא שמחה, אויב דיא שמחה וועט זיין ווייל זיא זענען פריא גיווארן פון גלות, וועט זיך קיינר פרייען נאר די יודן אליין, ווייל זיי זענען גוועזן אין גלות זיי זענן פון אים פריי גווארן, אבר אלע פעלקר וואס זענן אין גלות ניט גיוועזן, וועלן זיך ניט פרייען צוזאמן מיט די יודין, אונ וועלן זיך ניט וואונשן אזו א שמחה צו האבן, דריבר זאגט דר נביא די שמחה וועט ניט זיין ווייל מען איז פריי גיווארן פון גלות, דיא שמחה וועט זיין ווייל הקב"ה האט געזאגט כי הנני בא ושכנתי בתוכך, איך וועל קומען רוען צווישען אייך, צו די שמחה וועט זיין ונלוו גוים רבים אל ה', פיל פעלקר וועלן קומן זיך בהעפטען צוא הקב"ה, אונ וועלן זיך פרייען מיט דיא יודן צוזאמן, אונ מיר זאלן ניט מיינען אז דאמאלס וועלן די פעלקר זיין ביי הקב"ה גלייך מיט די יודין, דריבר זאגט דר פסוק ושכנתי בתוכך, פון דעסטוועגן מיין רוהונג ומיין בית המקדשו וועט נאר זיין ביי דיר, אין ארץ ישראל אונ אין ירושלים וואס געהער צום שבט יהודה, וועט זיין מיין רוהונג, נאך א משל קענען מיר זאגען אויף דעם פסוק כי הנני בא ושכנתי בתוכך, עס הט אמאל גיטראפן א מלך איז גיפארן שפאצירען זומער אין א וואלד, פלוצלונג איז דער הימעל גיווארן פר וואלקינט אונ עס איז גיווארן פינסטר מען הט ניט גיזעהן דעם ריכטיגן וועג צוא פארען, ווייט פון דיא קעניגליכע שטאט איז דם גיוועזן, עס איז א ראפ א גרויסער רעגן מיט דינערין אונ בליצן דר גאנצער וואלד הט געציטערט אלע חיות זענן דערשראקען גיווארען אונ האבען געברומט זייער שטארק. צו זיין גליק הט מען גזעהן פון ווייטען עס איז ליכטיג, איז מען גיפארן נאך די ליכטיגקייט, מען איז געקומן צו א דארף דער מלך איז ארייגגקומן אין דעם קליינם שטיבעלע אונ דארטען גענעכטיגט, אין דער פריה האט אפגעשיינט די זונן איז דר מלך פון דארטען אוועק גיפארען, אין דר פריה האט דר פויער זיך גערימט פאר אלע דארף מענטשין, ער האט געהאט די נאכט כבוד דר מלך הט ביי אים גינעכטיגט, האבען אלע געלאכט פון אים, איז דען דר מלך גקומן צו דיר וועגן געבן דיר כבוד, פר נוט וועגן דעם רעגען אונ דיין שטוב איז די ערשטע איז ער ארין צוא דיר, דריבער זאגט דער נביא הקב"ה זאגט כי הנני בא ושכנתי בתוכך, איך וועל קומען צוא דיר נאר וועגען ווייל איך וויל וואהנען ביי דיר, אפילו ונלוו גוים רבים אל ה' פיל פעלקר וועלן זיך בהעפטן צו הקב"ה פון דעסטוועגען וועל איך ניט וואהנען אין אין אנדער ארט נאר ביי אייך יודן:

פירוש ע"ט

אפאלק זאגט דר נביא זכריה אז דו וועסט זעהן אז עס וועט אזו זיין וידעת וועסטו וויסן אז גאט וואס הערשט איבר אלע הערשאפט הט מיך גשיקט נביאות זאגן צו דיר ישראל ונחל אונ גאט וועט ארבען דם הויז גיזונד פון יהודה צו זיין חלק על אדמת הקודש אויף דעם הייליגן לאנד אונ ער וועט נאך אום דער ווילן אין ירושלים הס שווייגט כל בשר אלע לייבר פון פר גאט כי ווארום נעור ער הט זיך דער וועקט ממעון קדשו פון זיין הייליג וואנונג ויראני אונ גאט הט מיר גיוויזן דעם יהושע כהן גדול ער איז גשטאנן פר דעם מלאך פון גאט אונ דר שטן איז גשטאנן פר זיין רעכטי האנט אונ הט אויף אים מקטרג גוועזן וואס זיינע זין האבען ניט רעכט גטאן אונ ער הט זיי ניט גיווערט ויאמר יי הט דר מלאך פון גאט גיזאגט צום שטן יגער גאט שרייט אן אין דיר דו שטן אונ ער שרייט ווידער אמאל אין דיר אן דר גאט וואס הט אום דר ווילט אין ירושלים אז דו זאלסט אויף אים ניט מקטרג זיין ווארום ער איז א צדיק הלא פר וואר דר יהושע כהן גדול איז א בראנד מוצל וואס ער איז ווארן בשערעמט פון פייער ער איז ניצול גווארן ויהושע אונ יהושע כהן גדול איז גיוועזן גיקלייד אין גירעכטע קליידר די עבירה הט ער גיהאט וואס ער הט זיינע זין ניט גיווערט ועומד אונ ער איז גישטאנען פר דעם מלאך ויען האט דער מלאך גיענטפערט צו די מלאכים וואס זענען גישטאנען פר אים צו באדינען אים טוט אפ די איין גירעכטע קליידר פון אים לאזין זיינע זין תשובה טאן וועט גאט אים מוחל זיין אונ דר מלאך הט גזאגט צוא יהושע כהן גדול ראה זעה איך האב גימאכט איבר פארן פון דיר דיינע זינד אז דיינע זין וועלן תשובה טאן וועט מען דיר מוחל זיין דיינע זינד אונ איך האב דיך אן גיקלייד ווייסע אונ שיינע קליידער כלומר זכיות ואמר אונ איך זכריה האב גיזאגט

מחלצות: ואמר ישימו צניף טהור על־ראשו וישימו הצניף הטהור על־ראשו
וילבשהו בגדים ומלאך יהוה עמד: ויעד מלאך יהוה ביהושע לאמר: כה־אמר יהוה
צבאות אם־בדרכי תלך ואם את־משמרתי תשמר וגם־אתה תדין את־ביתי וגם
תשמר את־חצרי ונתתי לך מהלכים בין העמדים האלה: שמע־נא יהושע הכהן
הגדול אתה ורעיך הישבים לפניך כי־אנשי מופת המה כי־הנני מביא את־עבדי
צמח: כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע על־אבן אחת שבעה עינים הנני
מפתח פתחה נאם יהוה צבאות ומשתי את־עון הארץ־ההיא ביום אחד: ביום ההוא
נאם יהוה צבאות תקראו איש לרעהו אל־תחת גפן ואל־תחת תאנה: וישב המלאך
הדבר בי ויעירני כאיש אשר־יעור משנתו: ויאמר אלי מה אתה ראה ויאמר ראיתי
והנה מנורת זהב כלה וגלה על־ראשה ושבעה נרתיה עליה שבעה ושבעה מוצקות
לנרות אשר על־ראשה: ושנים זיתים עליה אחד מימין הגלה ואחד על־שמאלה:
ואען ואמר אל־המלאך הדבר בי לאמר מה אלה אדני: ויען המלאך הדבר בי ויאמר
אלי הלא ידעת מה־המה אלה ואמר לא אדני: ויען ויאמר אלי לאמר זה דבר־

פירוש ע"ט

ישימו מען זאל אים אן טאן ארייניע הויב אויף זיין
קאפ כלומר איך האב גאט געבעטן ער זאל זיך
אויף אים דר בארעמען וישימו האט מען אים אן גטאן
ארייניע הויב אויף זיין קאפ אונ מען האט אים אן
גיקלייד מיט קליידר אונ דר מלאך פון גאט איז
גשטאנן דר מלאך פון גאט האט גיזאגט צו יהושע
כה אמר אזו הט גיזאגט גאט וואס הערשט איבער
אלע הערשאפט אם בדרכי אז דו וועסט גיין אין
מיין וועג אונ אז דו וועסט היטן מיין היטונג וגם
אונ איך וועל דיר טאן וואס ווייטער שטייט אתה
תדין דו וועסט משפטן אונ וועסט ריכטן אונ וועסט
זיין איין עלצטר איבר מיין הויז דאס בית המקדש
ונתתי אונ איך וועל דיר געבן מהלכים גייענדיגע
צווישען די שטייענדיגע בשעת תחיית המתים
וועסטו אויך לעבעדיג ווערין אונ וועסט גיין
צווישן די מלאכים זאגט דר נביא זכריה ווייטר
פון גאטס וועגן שמע הער צו דו יהושע כהן גדול
אונ דיינע גזעלן חנניה מישאל ועזריה וואס זייא
זיצן פר דיר כי ווארום אנשי לייט מופת וואונדער
המה זיי כי הנני איך וועל ברענגן צו מיין קנעכט
זרבבל צמח אשפראצונג איך וועל אים מאכען
שפראצן אגדולה אונ איך וועל אים געבן חן ביי
דעם מלך אין די אויגן אז דר מלך וועט טאן זיין
באגער אין דעם עסק פון בנין כי ווארום דעם
שטיין וואס איך האב גיגעבן פר יהושע כלומר
דעם גרונט וואס איר הט גילייגט אונ איר הט אן
גיהויבן בויען דעם בית המקדש אין די טעג פון
כורש המלך אונ דורך כורש מיט זיינע שרים איז
בטל גיווארן דר בנין אונ דר יסוד איז אין אייערע
אויגן גרעכינט גווען פר ניט זאג איך אייך על אבן
אחת דארט ווי עס ליגט איין שטיין וועט איר זעהן
מיט אייערי אויגן זיבן שטיינר הנני איך וועל אויף

סואמר קרי

בינדן איר קנופ איך וועל פאר שמערין דיא עצה
פון אייערי פיינט מען זאל מבטל זיין דס בנין פון
דעם ביהמ"ק ומשתי אונ איך וועל אפ טאן די זינד
פון דעם לאנד אין איין טאג ביום ההוא אין דעם
זעלביגען טאג וועל איך געבן אייך אברכה אין
אייערי פירות דס רעט גאט תקראו איר וועט רופן
אמאן צו זיין גיזעלן ער זאל קומען צו אונטר זיין
וויין שטאק צו טרינקן אונ צו אונטער זיין פייגען
בום צו עסן וישב אונ דר מלאך ווס הט גירעט מיט
מיר הט ווידר גיקערט ויעירני אונ ער הט מיך דר
וועקט אזו ווי איין מענטש ווס ער וועקט זיך אויף
פון זיין שלאף ויאמר אלי אונ ער הט גזאגט צו מיר
וואס זעהסטו האב איך גיזאגט ראיתי איך זעה
אמנורה ווס זי איז גאר פון גאלד אונ פון אויבען
איז אבעקין אונ זיבן רערליך איז אין איר אונ צו
איטליכן רעריל איז פר האנדין זיבן רינגלך וואס
פון דעם בעקין איז גירונן דס אייל דורך די רינגלך
צו איטליכן באזונדר ושנים זיתים אונ צווי ביימער
וואס די פרוכט אייל בירטען נאקסין דרויף זענען
גשטאנן נעבן דר מנורה איין אייל בירט פון דער
רעכטער זייט פון דעם בעקין אונ אויך אויף דער
לינקע זייט פון דעם בעקין: ואען אונ איך האב
גיזאגט צו דעם מלאך ווס הט צו מיר גירעט לאמר
צו זאגן ווס בטייט דס מיין האר: ויען הט געענפרט
דר מלאך ווס ער הט מיט מיר גירעט אונ ער
הט צו מיר גזאגט הלא ווייסטו דען ניט ווס דאס
בטייט האב איך גזאגט איך וויס ניט מיין האר:
ויען הט דר מלאך גיענטפערט אונ הט צו מיר אז
גיזאגט זה דבר יי דאס איז די רייד פון גאט אל צו
זרובבל דס איז צו דיר אסימן אז דו זאלסט מבטיח
זיין צו זרובבל אונ אז צו זאגן לא בחיל ניט מיט מיא
אונ ניט מיט כח כי נאר איך וועל געבן מיין רוח

אויף

הפטרת בהעלותך

יְהוָה אֶל־זְרֻבָּבֶל לֵאמֹר לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת׃ מִי־אַתָּה הַר־הַגָּדוֹל לִפְנֵי זְרֻבָּבֶל לְמִישֹׁר וְהוֹצִיא אֶת־הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה תְּשֻׁאוֹת חֵן חֵן לָהּ׃

פירוש ע"ט

אוף דריוש אונ ער וועט אייך שאפן אז איר זאלט בויען דעם בית המקדש אונ אלע הוצאות וואס מען וועט דארפן דר צו וועט ער געבן פון זיין געלט אונ איר וועט ניט באדארפן צו קיין שום אנדערן מענטשינס הילף דס הט גאט גזאגט: מי אתה ווער ביסטו דו גרוסר בארג דוא וועסט דאך זיין פאר זרובבל צוא איין גלייכען פלאץ והוציא אונ ער וועט ארום ציהן האבן דעם שטיין דאס מיינט מען דעם בלייער וואס דיא מייסטערם מעסטען דער מיט בשנת בנין הראשה דער עלצטער כלומר דער זרובבל וועט זיין דר עלצטער מייסטער איבר אלע מייסטערם אונ דר בית המקדש וועט גבויעט ווערען אזו ווי ער וועט הייסען אונ עס וועט זיין זייער אשיינר בנין תשואות חן חן לה אברומונג פון חן וועט זיין צו דעם בלייער שטיין איטליכר וועט לויבן דעם בנין אונ וועט זאגען וואס פר אשיינער בנין דאס איז וואס דורך דעם בלייער שטיין איז גיבויעט געווארען:

מנין המצות כפ' שלח יש בה ג' מצות ב' עשין ולאו א'

[שפה] (עשה קנג) להפריש חלה מכל עיסה וליתנה לכהן שנא' ראשית עריסותיכם חלה וגו' תתנו לה' תרומת׃
[שפו] (עשה קנד) להטיל ציצית בבגד שיש לו ארבע כנפות או יותר שנאמר ועשו להם ציצית וגו'׃
[שפז] (לאו רלג) שלא לתור אחר מחשבות הרעות שהלב מחשב הפך מה שהתורה מחייבת. ולא אחרי ראות העין שרואה וחומד תאות גשמיות שנאמר ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם׃

במדבר יג שלח

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־

אונקלוס

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ ב שְׁלַח לָךְ גֻּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא

ת"א שלח לך אנשים סוטה לד׃

רשב"ם

(ב) שלח לך. כל נשיא בהם. עיקר פשוטו כך כל אלה שנים עשר אנשים תקח מאותם שבישראל שנשא אותם לבם ללכת שתכוין את העם מי האיש שירצה ללכת לרגל את הארץ. ומאותם שיאמרו ללכת תקח ותבחר מהם שנים עשר ולפי שהאנשים גבורים שאינם יראים ורך לבב ראוים ללכת בארץ נכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ לכך הוצרך להכריז ולא נקבם הקב"ה בשמות כשם שעשה לנשיאים שמנו את ישראל ובנשיאים שהנחיל את ישראל את הארץ באלה מסעי. שאותם היו נקובי שמות: כל נשיא בהם. הטעם שתחת כל מוכית פירושו. כל אלה הי"ב הנה יהיה נשיא באותם והמתנדבים ללכת. כמו כל שתה תחת רגליו׃

בעל הטורים

(ב) שלח לך. סמך מרגלים למרים בשביל לשון הרע שספרו. שלח לך אנשים. סופי תיבות חכם שיהיו חכמים ולדיקים. שלח לך רמז למנין של"ח שנים ישתלחו וילאו בגלות שבג' ללשים ושל"ח שנים חרב הבית וכן שלח מעל פני וילאו (ירמיה טו)׃

בית יהודא

(ב) נִשְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים. פְרֶעגְט רש"י (לָמָה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מְרַגְּלִים לְפָרָשַׁת מִרְיָם) פַר וָוס שְׁטֵייט דִי פָּרָשָׁה פוּן דִיא מְרַגְּלִים נָעבְן פָּרָשָׁה פוּן מִרְיָם, עֶנְטְפֶערְט רש"י (לְפִי שֶׁלָּקְתָה עַל עִסְקֵי דִבָּה שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ) ווייל מִרְיָם איז גֶעשְׁלָאגֶען גֶעוָוארְען וֶוענְגְן לָשׁוֹן הָרַע וָואס זיא הָט גֶערֶעט אוֹף אִיר בְּרוּדֶער (וּרְשָׁעִים הַלָּלוּ רָאוּ) אוּנ דִי רְשָׁעִים וְדִיא מְרַגְּלִים הָאבֶּן דָם גֶעזֶעהֶן (וְלֹא לָקְחוּ מוּסָר) אוּנ זַייא הָאבֶּן גִיט מוֹרָא גֶעהַאט אַז זֵיי וֶועלֶען אוֹיךְ גֶעשְׁטְרָאפְט וֶוערֶן אַז זַייא וֶועלֶן בֵּיידְן לָשׁוֹן הָרַע אוֹף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: נִשְׁלַח לְךָ. זָאגְט רש"י הקב"ה הָאט גֶעזָאגְט צוּ מֹשֶׁה (לְדַעְתְּךָ) צוּ דַיין וִוילֶען (אֲנִי אֵינִי מְצַוְּךָ) אִיךְ זָאג דִיר גִיט דוּ זָאלְסְט שִׁיקֶען מְרַגְּלִים (אִם תִּרְצֶה שְׁלַח) אוֹיב דוּא ווִילְסְט שִׁיק (וְלְפִי שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ) ווייל יוּדִין זֶענֶען גֶעקוּמֶן צוּ מֹשֶׁה אוּנ הָאבֶּן גֶעזָאגְט מִיר וִוילֶען שִׁיקֶען מֶענְטְשֶׁן אוֹיסְזֶעהֶן

רש"י

(ב) שלח לך אנשים. (במדבר רבה) למה נסמכה א פרשת מרגלים לפ' מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר: שלח לך. (במדבר רבה סוטה לו) לדעתך ב אני איני מצוה לך אם תרצה שלח לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א) נשלחה

שפתי חכמים

א הכי מקשה רש"י למה נסמכה פרשת מרגלים לפ' מרים לבד דהוי' לו לסמוך גם כן לפרשת קרח והיה לו להקדים מחלוקת קרח ואח"כ מרים ואח"כ מרגלים שהרי מחלוקת של קרח בחלרות היה אבל ענין מרגלים בפארן היה. ומתרץ לפי שלקתה כו' ומ"ה כתב הפרשיות שלא על הסדר כדי לדרוש זה ואם היה כותב על הסדר אע"פ שהיה מקדים מרגלים למרים לא היה יכול לדרוש זה דלמא בסדר הם נכתבים הרא"ם. (נח"י) כבר כתבתי כ"פ שאין הרב כותב טעם על הסמיכה אלא אם כן יש בכתוב איזה יתור או שנוי ל' וכיולא בזה שהכתוב מקפיד על הסמיכה אף בכאן מה שכתב וישלח אותם משה ממדבר פארן הוא מיותר דהא לעיל מזה כתיב ויחנו במדבר פארן ופשיטא דמשם נשתלחו אלא ודאי שהכתיב הודיע לנו מקום השליחות לו"ל שאע"פ שמחלרות נסעו ובאו למדבר פארן וה"ל לקחת מוסר ואפ"ה חטאו ושלא כפי' הרא"ם: ב דק"ל הלא גלוי וידוע לפני השם שעתידים לחטוא ע"י שליחות זה א"כ למה לוה להם השם ית' שישלחו מרגלים לפניהם שעל ידם יבא פורעניות להם שלא יבאו לא"י כי ימותו במדבר ועל זה פי' אני איני מלוה לך והרא"ם פירש ממלת שלח קדריש ולא ממלת לך דכיון דכתיב ותקרבון אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו וגו' ובודאי נמלך משה בהקב"ה ובאתה התשובה שלח ובהכרח הוא נתינת רשות ולא ליווי כיון שהוא תשובת שאלה מורה הוא על נתינת רשות ולא ליווי ומלת לך ל"ל או דרך הג' כך הוא כמו הגשם חלף הלך לו א

פירוש לתורת אלהים

(א) וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר אונ גאט הט גירעט צוא משה אזו צו זאגען: (ב) שְׁלַח לְךָ שיק פון דיין דעה וועגען אֲנָשִׁים קעסטליבע מאנען וְיָתֻרוּ אונ זייא זאלן אום שפעהן דאס לאנד כְּנַעַן אֲשֶׁר וואס

אין